8767

Ч. 7. Львів, 1. пьвітня 1905 Рік II.

БІБЛІОТЕКА наукового товариства імени Шевченка

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.
Кожде число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Церковні Брацтва.

Церковні брацтва на нашій Руси се стоваришеня чесних і побожних людий при руских церквах, що мають на ціли плекати моральність, побожність і ревність для хвали Божої, укріпляти ся в любві до Бога і привязаню до своєї Церкви та свого обряда і побуджати ся взаїмно до учинків милосердия на так звані добродійні ціли.

Такі церковні брацтва є у нас на Руси численно ро повсюднені і істнують від найдавнійших часів, може від часу принятя християньскої віри. Напевно можна сказати, що кілько есть руских громад, які мають свої церкви, тілько есть брацтв церковних. А що в нашім народі вкорінений звичай, що кождісенька громада, хотьби яка мала, старає ся о свою осібну церков, то числячи в наших трех епархіях около 2000 громад, які мають свої рускі церкви, можна припустити, що тілько есть і церковних брацтв.

Таке велике число церковних брацтв, що зістають звичайно під надзором духовних пастирів, могло би одвітно повисше згаданій ціли зробити много добра не лише для Церкви, але і для народа, наколи би тоті брацтва всюди були упорядковані і звязані уставами, яких би стисло держали ся і після яких діяльність свою обявляли. Досьвід переконує, що в многих громадах, хотяй є церковні брацтва, ті брацтва доси не мають жадних статутів і ограничають свою діяльність на тім лишень, що складають ся на своє власне сьвітло і з тим сьвітлом асистують в церкві при Богослуженях в урочисті сьвята а часом і при родинних похоронах. Есть і се похвальною ознакою охоти причиняти ся для

більшої чести і хвали Божої і для пожитку душ померших, але ся дїяльність далека есть від того, аби відповідала вповнї висшій цїли церковних брацтв.

Тому що церковні брацтва є у нас одинокими рускими стоваришеннями, на котрі верховоди не мають відваги кинути ся, котрих ц. к. старости не заказують і до котрих жандарми еще не добирають ся, а цїль церковних брацтв стремить не тілько до добра Церкви і звеличеня нашого обряда для більшої чести і хвали Божої, але також для попираня змагань культурних нашого руского народа, випадало би отже, аби наше духовеньство в теперішних прикрих часах особлившу увагу звернуло на упорядковане тих брацтв і тим способом спонукало ті брацтва до більшої дїяльности на пожиток наших церков і нашого народа.

Наші брацтва церковні можна подїлити на дві категорії: брацтва міских громад і брацтва сельскі.

Брацтва міскі повинні би мати ширший круг дїланя і обширнїйший статут, потвердженый через Ординарият і через полїтичну власть. Брацтва сельскі могуть мати вуший круг дїланя і повинні мати канонїчну ерекцию і потвердженє від Ординарията.

Як всї брацтва, так само і брацтва міских громад о ширшім кругї дїланя істнували і істнують у нас від давних часів, але такі брацтва заледво в кількох містах утримали ся. Найславнїйшим і найдавнїйшим з брацтв міских есть брацтво при церквї Успенія у Львові, зване також Ставропигийским брацтвом. Се брацтво має свою давну історию, а з неї оказує ся, що воно в наприкрійших часах знаходило еще добродїїв і записами тихже уратовало ся і доси істнує. Первісна цїль сего брацтва в многім вже змінила ся, але воно ще і доси завідує значним маєтком і по при утриманю церкви і дбалости о честь і хвалу Божу, утримує школу дяківску, бурсу для бідних учеників, печатню і книгарню для ширеня просьвіти межи руским народом.[1])

О такім брацтві, яким есть брацтво Ставропигийске, наші инші міста в Галичинї не могуть і снити, бо таких фондів, які давнїйше жертвували високі рускі достойники, сенатори, патриярхи, митрополити і воєводи, годї днесь дістати.

Однакож є еще по инших містах нашої Галичини славнїйші міскі брацтва, котрі би могли послужити за взір для брацтв всїх більших міст, що мають рускі церкви.

Найвідповіднїйше яко взір і найстарше в своїй дїяльности есть „Брацтво св. Николая“ получене з „Сестрицтвом“ сего імени при катедральній церквї в Перемишли. Послїдний устав сего брацтва есть зредагований в р. 1903 і того самого року через еп. Ординарият і ц. к. Намісництво потверджений. Він есть дру-

[1]) На жаль, про ширене Ставропигийским брацтвом „просьвіти межи руским народом“, тепер нема й бесїди. — Ред.

ком виданий в печатні гр. к. капітули перемискої р. 1903. Устави сего брацтва є і з давнійших літ, передпослідні устави Брацтва і Сестрицтва з р. 1863 печатані в Пропамятнику сего Брацтва в Перемишли р. 1867. В сих уставах есть також обширний уступ „Приняте в Брацтво“, з цїлим обрядом Богослуженя і формулою обітниці або приреченя при принятю члена; сей уступ опущений есть в статутї з р. 1903. Сей передпослїдний устав з р. 1863 був би може навіть практичнїйший для других міст.

Устави сего брацтва перемиского повинно би зявести ся для однообразности для всїх церковних брацтв наших міст у східній Галичинї.

Перемиске Брацтво св. Николая обнимає членів всякого стану, богатих і убогих, ученых і неученых, високих достойників і низших урядників, рільників і ремісників, а навіть найбіднїйших слух, і так зближає і братає в духу християньскім всї стани для спільної цїли. — А та спільна цїль сего брацтва есть в головній основі двояка: а.) Піднесене слави Божої і укріпленє християньских чеснот для сеї слави, б.) Ширене просьвіти межи убогим народом. Одвітно сїй подвійній цїли творить ся зі складок а.) фонд церковний і б.) фонд шкільний. З фонда церковного украшає ся церков і справляє ся потрібні річи для Богослуженя. З фонда шкільного спомагає ся убогу молодїж шкільну, основує ся приюти для дїтий убогих родичів під зарядом служебниць і утримує школу для анальфабетів.

От така то есть дїяльність сего брацтва, що приносить велику підмогу і користь для руского народа. Тому то подібно як в Перемишли і в других більших містах нашої Галичини могли би знайти ся також богатші і сьвітлїйші Русини, котрі би враз з біднїйшими міщанами, ремісниками і слугами у таке брацтво злучили ся, тож і слїдує з того, що дотичні душпастирі повинні би о те подбати, аби у своїх парохіях в більших містах завести церковні брацтва оперті на таких статутах, які має брацтво св. Николая в Перемишли. Богато би тим способом допомогло ся культурним змаганям нашого руского народа. Другу категорию брацтв становили би брацтва сельскі. Тоті брацтва, хоть з висшим кругом дїланя, але своєю численностию могли би богато приспорити для Церкви і народа.

Першим услівєм тих брацтв есть те, аби у всїх сельских громадах були канонічно ериґовані і заосмотрені певними уставами, яких би всї члени держали ся і на які всї члени складали би урочисту обітницю в церкві. Відповідні статути належить спорядити після взорів, які вже находять ся в церквах більших громад або з устава перемиского брацтва, викинувши уступи для села неможливі; дальшим услівєм конечним есть також те, аби у тих статутах в § 1. „Цїль Брацтва“ кромі звеличеня Богослуженя і ширеня християньских чеснот був також виражений обовязок ширеня просьвіти межи убогим народом через річні, хоть невеликі жертви, або на бурси для бідних учеників, або до товариства педаґоґічного, або і для місцевих школярів. Рахуючи

таких брацтв в наших селах щонайменше 1500, а пересічно з кождого брацтва 1 зр. на тую ціль річно, припало би річно в користь бідної учачої ся молодіжи 1500 зр. або 3000 корон. Статути писані, затверджені і приреченями приняті, наклонили би також членів брацтва успішнійше і певнійше до обовязку, кромі сьвіта, справляти також дещо для украшеня церкви.

Съвященик з села.

Продовжаючий ся психічний момент.

На горі Голгофтї, на лобнім місци за Єрусалимом, в день пятничний, піднесено в гору і встромлено після припису в землю при величезнім здвизї народа три крести. Три крести...

На бічних висїло двох злочинців.

На середнім висїв кріпко до него прибитий гвоздями — Христос Спаситель.

Щож се такого дїялось на тій Голгофтї? На нїй — як знаємо довершилось спасенє сьвіта. Сей, що висить на середнім крестї, багрить своєю найсв. кровию дерево креста.

Небесний Учитель, Сей, що цїлию Єго було поучити людий, як мають жити для Бога і ближнього, і в найстрашнїйших своїх хвилях муки учить нас остаточно.

Учить нас трома крестами.

Ще раз гляньмо на них. На середнім висить Христос Спаситель. По боках двох злочинців.

Під крестами натовпило ся богато людий всякого стану і віку. Межи ними находились ті, що мали власть над народом. І вони то як раз нетерпіли Христа і хотїли Єго за всяку ціну позбути ся. Тїшили ся невисказано, що нестане і не буде вже Христа. З радости затирали руки, живо поміж собою розмовляючи, кляли Христа і висьмівали, кождий з них на свій якнайзлобнїйший лад.

А тїшились єще із того, що їх побіда невдовзї вже довершить ся. Несповійний поспіх, пекуча ненависть, ось зміст їх душі. — Треба раз Єго позбутись, бо Він нам не на руку — то думка, яка шибала по їх голові зі скоростию блискавки.

А на них хто дивив ся і хто наслїдував їх? Незріла маса народу, аби приподобатись своїм верховодам, на перегони наслїдувала їх. Тїшила ся з близкого кінця Христа, кляла Єму, кидала на всї боки, а найбільше так, щоб верховоди єї видїли — насупленими бровами і косими очима, добирала без розваги всїляких насьмішок.

А треба знати, що неодин з тої маси при триумфальнім в'їздї Христа до Єрусалиму кликав на славу Христа „Осанна сиву Давидів".

Серед того натовпу були там і такі, що співчули з Христом й любили Єго.

Побіч розпятого Христа два злочинці. Один з них глузує з Христа, хоть знає, що незадовго сам згине. Другий противно. Злоба товариша дразнить єго так, що він упоминає єго, аби розважив, що робить. Сам же звертає свої очи, на скільки се було можливо для него і просить Христа: „Господи вспімни на мене, як прийдеш до свого царства". І сейчас дістає від Христа обітницю: „Нині будеш зі мною в раю".

Се факт, се момент історичний.

І той сам момент історично-психічний продовжає ся до нинїшних часів. Вправдї Христос не висить вже на Голгофтї розпятий, то прецї люди почитають нині і вірують в розпятого колись Богочоловіка.

Всїх тих, що творили окружене Христа на лобнім місци і нині не бракло.

Знайдеш таких, що в послїднім моментї житя заховують ся так, як заховував ся злочинець, що висїв на лївім крестї.

Не брак і людий, що користаючи з ласк Божих кають ся і находять знова Божий мир.

Подиблеш і тих нині, що є психічно так настроєні, як були настроєні ті, що то при триумфальнім вїздї до Єрусалима сьпівали „Осанна" Христови, опісля же піддавши ся вливови других, маючи слабонького духа, вже перед Пилатом верещали „розпни" і під крестом зі Спасителя насьміхались і глузували.

До потомків сеї категорії треба причислити і автора отсих стрічок:

„На віки вже ми розійшлись
Нам тут не стрінутись нїколи
Всї там мають стрітись по Господа воли.
Я вірив також в те колись....

(„Любов-Туга" стр. 36).

І він наче-б сьпівав „колись" „Осанна" Христови. Нині задивившись на инших в імя „культури" прогнав Христа від себе; а кидаючись у конфузиї своїх думок виробив у себе настрій духа, котрий вже єму голосити — Христос нам не на руку. Не довго шукаючи, знайдеш нині подібних і до жидівских верховодів.

І нині бажав би собі неодин подібний тим жидівским верховодам, щоб нарід забув Христа, бо стократ лекше було би вкладати на него невільниче ярмо.

Звісна річ, що нарід гнетений, часто вичерпавши терпеливість, відкликуєсь на Спасителя і слова Єго євангелия та з них набирає сили до протидїланя лихови. Та животворна сила полохає богатьох і тому раді, щоб забуло ся Христа, бо тогдї сила ще більше як нині стояла би перед правом.

Є нині і такі люди, що пізнавши Христа полюбили Єго і Він став стежечкою для них, а Єго царство є в душах їх. На Голгофтї також вже такі були.

. . . . . .

Дивуєш ся, розважаючи момент зперед майже 2000 літ, тим більше, що єго продовженє подубуєш еще і нині.

Шукаєш розвязки сеї важної квестиї та пригадуєш собі наче-б з льоічної конечности слова Христові: „Отче! прости їм, не знають бо, що творять“.

о. А. І.

Ф. Грівец.

Проби злуки з грецкою церквою по Соборі Фльорентийскім

Церков росийска і руска.

(7. Продовженє).

По соборі фльорентийскім і по утечі Ізидора треба було сейчас взяти ся до рішучого утреваленя унії. В католицкій Польщі та Литві було таке піддержанє унії можливе і тут можна було єго справедливо вимагати. На жаль стояли Поляки по сторонї собору в Базилеї і не брали участи в соборі фльорентийскім.[1]) Вертаючого з собору Ізидора витали тут вправдї радо; але помочи не міг він тут надіяти ся. Всї польскі історики признають, що унія не дуже лежала Полякам на серци.[2]) Серед таких обставин зрозуміле, що дипльом короля Владислава III. (1443), котрий признавав рускій уніяцкій єрархії рівні права з латиньскою,[3]) не міг мати великих успіхів. Унія була в Польщі мало розповсюднена, бо польский король Казимир (Ягайлоньчик) запрашав Йоана Капістрана прибути до Польші, щоби працював над наверненєм схизматицких Русинів; про унію нема в тім листї жадної згадки.[4])

Після резиґнациї Ізидора з київского престола назначив папа Пій II. митрополитом київским Григория, ученика і товариша Ізидорового (1458) і піддав єго юрисдикциї Русинів в Польщі і Литві.[5]) Мім тим змінилась від часу резиґнациї антіпапа Фелїкса V.[6]) (1449) так звана невтральність Поляків супротив папи в більшу прихильність до апостольского престола. Справою унії занялись тепер так Рим, як і Поляки з більшою енергією. За протекциєю польского короля зістав Григорий признаний митрополитом всїх Русинів в Польщі і Литві. Польский король візвав також великого князя московского, щоби узнав Григория. Замість того скликав великий князь своїх епископів на синод. Зібрані епископи векико-рускі видали синодальне письмо (сборная гра-

[1]) Pierling I, ст. 52 сл.

[2]) J. Szujski, Historya Polski, Warszawa 1889 ст. 116; У Пелеша і в Лїковского, на жаль, нема про се згадки.

[3]) An. Eccl. Ruth. ст. 78—80.

[4]) Король обіцює великий успіх, „quoniam natio boni cupida est, simplex, rudis et omnes mundanae doctrinae expers“ (Rayn. 1451 н. 15).

[5]) То breve є в Пелеша I, ст. 471—73 в примітці.

[6]) Pastor, Geschichte der Päpste[3-4] Freiburg 1901, ст. 383,

мота), в котрім заявили, що лишають ся вірними митрополитови Йонї а з новим псевдомитрополитом київским не хочуть приставати, бо він яко ученик Ізидора є відступник і єретик [1]) Митрополит Йона старав ся також відвернути від нового митрополита київского епископів в Польщі і Литві. [2]) Він, здаєсь, не осягнув много, [3]) хотяй з другого боку сим еще не доказане, що ціла київска митрополія була позискана для унії, бо в приверненю київскої митрополії грали велику ролю також згляди політичні. Певну опору дає письмо папи Павла II. (1468) до ігумена в Могилї (краківска дієцезия), в котрім підносить, що число схизматиків в Польщі щораз збільшає ся. [4])

Київский митрополит Мізаіл (1474—77) звернув ся в р. 1476 з письмом до папи Сикста IV. з підписами многих визначних Русинів духовних і сьвітских; тут пише він, що вони признають собор фльорентийский і просить, щоби папа приняв їх до участи в відпустї ювилейнім. [5]) Історики схизматицкі сумнівають ся о автентичности того письма або зовсім заперечують; їх докази [6]) однак опирають ся лишень на здогадах, що мова не відповідає часови, або що зміст не годить ся з історичними обставинами.

То, що митрополити шукали еще затвердженя у царгородских патриярхів, есть наглядним доказом, що унія була досить слаба. Під конець 15. столїтя унія напевно перервалась. То виходить ясно з листу митрополита Йосифа Солтана до патриярха царгородского. Митрополит скаржить ся, що польскі епископи гнетуть православних епископів за схизму, та що грозить їм утрата привилеїв, котрі дістали від польского короля по унії. Він запитує тут також патриярха, що він думає про собор фльорентийский. Патриярх відповів, [7]) що собор фльорентийский був легальний і що унія була легально заключена; тому повинен митрополит узнати унію і відносити ся з приязнию до латинників, не відступаючи в нїчім від звичаїв грецкої Церкви. В р. 1500 післав митрополит дійсно заяву до папи Александра VI., що підчиняє ся ему; папу називає тут пастирем пастирів і признає собор фльорентийский. [8]) Папа не відповів впрост митрополитови, лишень латиньскому епископови виленьскому; він післав ему декрет унії собору фльорентийского і припоручив ему, щоби розвідав ся, чи митрополит знає всьо до унії потрібне і чи бажає унії з чистих мотивів і щирого серця. Подібно писав папа до великого князя литовского; митрополита він прийме радо до

---

[1]) Акты ист. I. ст. 108—10 н. 61.
[2]) ibid. ст 110—14, н. 62, 63.
[3]) ibid. н. 66
[4]) Mon. Polon. II. ст. 159 н. 196.
[5]) L. Kreoza, Obrona jedn. (Памятн. I. coll. 223—24).
[6]) Докази схизм. істориків зібрані коротко в Памятн. I, примѣчанія на ст. 9. З них виходить, що гадки поділені. Порівн. також Likowski, Unia Brz. ст. 26.
[7]) Цїлий лист патриярха Нїфона находить ся в Kreoza, Obrona. (Памятн, I, 267—69) і в Rayn. a. 1486, н. 62.
[8]) Mon. Polon. II, ст. 267—68 н. 296.

єдности Церкви, наколи прирече, що буде старати ся приєднати клир і нарід для унії. Ті пересправи суть доказом, що тоді унія не істнувала.

Унія зістала під митрополитом Йосифом Солтаном дійсно переведена. Солтан був ревним зєдиненим митрополитом.[1] Передовсїм ревно працював над реформою митрополії і піддвигненєм церковної дисципліни. В тій цїли скликав синод у Вільні (1509). Схизматицкі історики намагають ся доказати з актів того синода, що Солтан був схизматицким митрополитом, однак з актів не можнїчого подібного заключити, бо такі питання тут зовсїм не порушують ся. Слїдуючі митрополити були знов схизматики.[2]

Дипльоматичні зносини і проби унії з Московщиною (1470—1572).

Папи не спускали нїколи з ока Москви, котрої митрополит Ізидор так великі положив заслуги для унії. Вони користали з кождої нагоди, щоби удержати принайменше дипльоматичні зносини з Москвою.

В Римі перебувала братанниця послїдного византийского цїсара іменем Зое (Софія); при апостольскім престолї знайшла она прибіжище. Великий князь московский Іван III. довідав ся про неї від одного Італїянця (Вольпе), перебуваючого в Росиї. Іван III. вислав посольство,[3] щоби старати ся о руку Зое, надїючи ся з того подружа політичних користий. В Римі покладано на те подруже великі надії; думали, що через те Росия стане для унії прихильнїйшою і буде найбільше могучим союзником проти Турків, бо великий князь буде старати ся здобути Царгород. В р. 1472 післав Іван III. велике посольство до Риму, признав собор фльорентийский і просив папу, щоби за посередництвом одного з послів (per procuratorem) звінчав єго з Зое. Тому, що великий князь узнав собор фльорентийский, то против того подружа не було жадної перешкоди. Зое богато випосажена папою виїхала з посольством до Росиї. В єї товаристві находив ся кардинал Антонїй, котрого папа вислав яко леґата a latere, та іменував нунциєм, щоби припильнував дїла унії. Рим однак розчарував ся в своїх надїях. Зое сама стала ревною приклонницею схизми. Через звінчанє Івана III. з Зое Росия з одної сторони ввійшла в зносини з заходом а з другої єще більше затвердла в схизмі. Понеже на соборі фльорентийскім деякі патриярхи царгородскі були з'єдинені з Римом, то в Москві проявив ся наклін вважати Греків як зрадників православя. Старий Рим став апостатом, він не має ні короля ні леґального папи; Турки позбавили зрадливий Новий Рим престола; Москва стала тепер

---

[1]) Kreoza, Obrona col. 337.

[2]) ibid. col. 237—38.

[3]) Rayn. a. 1470 n. 9. Росийскі літописці старають ся доказати, що ініціятива до тої сватьби вийшла з Риму, але роблять то так неудачно, що їх оповідане виходить цїлком неправдоподібне. Pierling I, ст. 132.

заступницею і осередком правдивого християнства, Москва з третим Римом, котрого слава ніколи не згасне. Отсю теорию враз з патетичним вступом предложив цареви один монах з Пскова іменем Фільотей.

Понеже нарід видів на престолї московскім спадкоємницю грецких цїсарів, то такі ідеї розширювднились скоро в широкі маси народа і олицетворились в легендарних оповіданях. Іван III. удавав, що є прихильний для папи і вїбито одушевляв ся вїйною проти невірних, але все те робив з утилїтарної полїтики.

Полїтика Івана III. стала ся відтак типом полїтики Росиї супроти папи і заходу. Однак в Римі і взагалї на заході мали надїю, що в Росиї знайдуть найвірнїйшого союзника проти Турків; а коли Росия вже раз злучить ся з християнськими державами, тодї унїя стане ся річию легкою до переведеня. То суть ті підставні ідеї дипльоматичних зносин і проб унії з Московщиною.

]Д. б.]

Право презентованя.

Що боротьба, а зглядно охота зміряти ся з правом презентованя, датує ся не від нинї, на се свідки і устне передане і письменні документи. В „Рускім Сионї“ поміщена статя не ріжнить ся зовсїм від статей в „Прапорі“ і „Дїлї“ найновійших часів.

Право презентованя есть і з кождим днем стає більше анахронїзмом, так як минає ся з цїлию, яку церков мала на оцї, даючи сей привилей патронови в часах, коли він був церкві не лише потрібним, але в високій мірі пожиточним і коли він бажаючи сего привилею доступити, піддавав ся під закони церкви. Та тепер обставини значно змінили ся, тепер то право есть шкідливим і невідповідає своїй цїли.

Сей фактъ есть дуже донеслої ваги, та щоби его перемінити, на се есть инша дорога, чим та, яку деякі хотять обібрати. Не борбою его касувати, але сповнюванем того, що нас обовязує і до чого маємо право, дати ему спокійно завмерти, отсе найлїпше оруже проти анахронїзмів.

Не тому патронат шкідливий, що патрони здеморалїзовані. Колиб вони мали повну власть при обсаджуваню парохій, тодї стан їх душевний, деморалїзация їх була би страшною, була би язвою для церкви і народа. Але коли їм в меншій половині дана та власть, зглядно той привилей, то не лише в поведеню патронів шукати зла.

В послїдних часах появляють ся дописи в „Дїлї“, які мають характеризувати поведене шляхтичів-патронів при даваню презенти, а зглядно спонукати духовеньство до боротьби проти них

Після моєї гадки дописи, а зглядно їх автори, дають на дїлї пощочину не коляторам, але нам самим — сьвященикам. В чім же бо лежить та провина патронів?

Чиж може провина в тім, що патрон шукає такого, який був би ёму „більше на руку?“ На се я оповім такий фэкт: Я стараю ся на парохію П. дек. Зб. а що двірский обшар ёсть розпарцельований, отже селяни, зглядно громада, хотять, хотяй без підстави, презентувати. Я являю ся з презентою від Ординарияту, щоби оглянути „обитацию“, але по хвилї застаю зібраних коляторів, — прадставляю ся їм, не споминаючи о презентї, і чую від їх провідника: „Ми би дуже радо отця до себе приймили, але до якої партиї отець належать, бо ми правдиві австриякі Русини?“

Накликуване до борби в сей бік справляє лише се, що „боротьба з правом презентованя“ знаходить ся в тій самій стадиї, що тому 50 лїт, ба навіть погіршила ся, а до якоїсь живійшої акциї годї допровадити.

„Козак знає та мовчить“ се відповідь більшости духовеньства на поклик до борби, а знає воно не що иншого як се, що воно само (духовеньство) причиною тому, що дає себе понижати при кождій нагодї не лише чужим, але і своїм.

Що старане о парохію в многих, дуже многих випадках ёсть сьвідоцтвом здеморалїзованя одиниць, се тайна публична, а кождий стараючий ся міг би про се оповісти не в новинках в „Дїлї“, а що найменше спору книжку написати, а Марко Твен, якби був Русином, зробив би на тім маёток. Донеслим доказом і епохальним документом ёсть в тім дїлї заряджене Станиславівского Ординарияту.

Що ми знаємо себе понижувати при ріжних „патриотичних“ подвигах, на се є публичні докази, всї зрештою знані, не беручи уже на згляд понижувань при ріжних оказиях, що так скажу домашних та по всїляких часописях. А може се сьвідоцтво патриотизму, поваги та званя і гідности сьвященичої? Можливо.

Отже не само право презентованя нам мати на оцї, коли ходить о порішене справи, а в більшій мірі щойно вказані і инші наші гріхи [1]) — і се властиво „nervus rerum“, проти котрого треба знайти лїк, а проче само упаде.

Що старане о парохію взагалї, не лиш у патронів сьвітских, але і у Ординарияту, без попередно уложеної, що так скажу, службової прагматики, ёсть одною з найбільших (але не виключною) причин сего страшного, неприродного стану, не дасть ся заперечити і длятого належить в першій мірі старане тое, а не само право презентованя, звести до певного правила.

В який спосіб се зробити?

---

[1]) Скажѣмъ собѣ правду въ очи!.. Одинъ фундаментальный бракъ.... Прапоръ... Практичный проводникъ... і иньші...

Накликувати до чести сьвященичої, або пятнованє сьвященика провинившого ся по часописях, як хтось хоче, може і щиро, недаючи ему заразом парохії? Відай, що недалеко би з тим зайшли.

Віче радить инший. По моїй думці хибно. По перше, що на таке віче прибудуть хиба „жаждущі“ і то не усі, а проводирі, а тим самим не буде се голос загалу, а по друге, що віче в справах духовних не має сили супроти коляторів, а щоби воно мало бути насильством своїх властий, нема причини і думаю не лицює.

Дуже влучним есть проект поданий в „Прапорі“, а повторений в 3. числї „Ниви“, а именно, перша его часть: Ограниченє довольности вибору компетуючих на терно предкладане консисторіями (з застереженем відклику до вищої церковної інстанції в разї поминення гіднійших). До сего однак не потреба аж законної зміни, лиш ухвал на соборчиках та виключно одного дрібного, але виразного доданя в прошеню о приняте до пропозиції „лиш в терні“. Кождому вільно своїх прав зречи ся, так і в тім случаю не лише вільно, але і повинен кождий зречи ся, власне длятого, що через зреченє прав до будь що будь непевного поліпшеня биту через саме приняте до пропозиції „в списї“, зискує не лише станова, а тим самим і поодинокого сьвященика, честь і сила, але і сам бит материяльний, розуміє ся, коли дальші проекти возьмемо під ухвалу. На тім місци мушу еще для успокоєня всїх „любимців“ колятора сказати, що навіть і їм не може стати ся „кривда“, бо вільно чейже колятурови просити Ординарият о вставленє его до пропозиції, та се було би властиве презентованє, а при того рода поступованю уже майже неможливе те зло, о якого усуненє нам власне розходить ся, тим більше, коли Ординарият буде брати на зглядь трету часть сего проекту.

Другу часть проекту: перечити провинившим ся коляторам право презентованя, лишаю в спокою, так як се має свою правну силу і непотребує нашої „апробати“.

До сего додав би я лише трету і то найважнїйшу може часть і то в звязи з частию першою: відсьвіженє, доповненє і виконуване канонїчних постанов що до іспиту свойств компетента відносно до опорожненої парохії. Сила відповідна (хочби молода) до якоїсь парохії повинна бути міродайною при уміщеню в пропозицию „в терні“. А о тім рішати має і може хиба лише власть церковна в першій мірі Ординарият через відповідних нарочно до сего покликаних сьвящеників.

Тут доперва може мати місце примінене серцем поданого проекту в „Дїлї“: Щоби декани і духовеньство деканальне рішало о обсадженю опорожненої парохії та знова зі змінами, котрі не давалиб виключного права презентованя і спихали весь тягар сей на деканів, як хоче проект — та з додатком, що не духовеньство на соборчиках, але по два в кождім деканатї вибрані мужі довіря мали би поважний голос при обсадженю парохій. Віддане цїлковитого права деканам не лише не помогло би справі,

але звернуло би вістре нарікань на деканів, а деморалїзация і внутрішний розлад скріпили би ся. Тут належить знова відсьвіжити і в відповідний спосіб унормувати істнуючі права деканів що до видаваня кваліфікаций сьвященика (що року) і морального стану парохії. Та коли декани були би з рамени Ординариату, то духовеньство мало би вибрати своїх двох мужів довіря з подібним правом дїланя.

Вкінци уваги достойною есть і справа поділу парохій на кляси та тїсно з тим звязаний поділ на лїта служби. Хотяй ся справа а головно поділу на кляси, не дуже пригожа до усуненя обговорюваного зла, та дуже зглядна, а в практиці як уже і показало ся, дуже тяжка до переведеня, всеж таки в певних випадках, (головно при обсаді сил молодших.) може бути і тут немалої ваги, наколи би тілько се не було переведене так безусловно, так, як се робило ся перед роком, від нехочу, без уложеного вперед пляну чи шемату і не після деканатів, але цїлої епархії.

Не приписую непогрішимости сим думкам, поглядам та проектам, тверджу однак рішучо і відчуваю се сам, що нам не вільно ні хвилї з заложеними руками приглядати ся сему страшному станови, в якім знаходить ся наш клир, але належить брати ся до дїла. Обговорюючи справу і піддаючи проекти в „Ниві“ належить нам на найблизшім соборчику справу передискутувати і підняти відповідні ухвали з тим, щоби так саму дискусию подрібно, як і самі ухвали декани передали своїм Ординариятам з просьбою о висказане своєї гадки в спосіб довірочний, а опісля обдуманя способу одноцїльної акциї та вибраня можливих проектів і переведеня їх в житє. Сподївати ся належить, що в кождім деканатї знайде ся бодай один сьвященик, що справу сю хотїв би порушити на соборчику, а про вислід подати до редакциї „Ниви“.

о. В. К.

Замітки двох росийских професорів духовної Академії про наші церковні відносини.

Ч. П. *Свящ. Титова:* **Русское духовеньство** въ **Галиц'и.**

(4. Продовжене).

I. Загальні замітки — *історичча доля Галичини* (дальше).

Під Австрию наше духовеньство, як чорне, так і біле, прийшло вже наскрізь спольщене, тай і опісля довгі часи не говорило дома инакше, як по польски, по руски читати йшло дуже тяжко, а вже правильно писати мало хто знав. Нарід чув проповіди раз або два рази на рік і то по польски виголошені і се було вже так утверджене переданем, що коли в четвертім десятку мин.

столїтя Плешкевич перший рішив ся був виступити з рускою проповідию, не дейнде, а в самій таки ставропигійскій Успеньскій церкві, станувши на амвонї, не мав відваги обізвати ся по руски і вимучив свою проповідь такой в польскім язицї. Врештї вистарчить вказати лише на то, що в серединї минувшого столїтя у нашій духовній семинарии концентрував ся польский повстанчий рух, що тодї не лиш заховуване чистоти, але і яке-небудь розуминє нашого обряда цїлковито упало, що ґодзїнки, лїтанії, рожанцї, орґани вже мали давне і широке право горожаньства... В виду всего того якась безпереривна православна традиция у нашій Галичинї нїяк не дасть ся доказати і гадка проф. Титова є висказана безосновно.

Що иньшого є знева той дух Наумовичя. Він по перше, як слїдно, не міг бути, отже і не був, вицьвітом давного духа православного, бо вже три чверти віка перед ним загибли і слїди православя у нас. По друге, розслїджуючи сей дух, хотьби лиш у таких рамах, у яких він виложений у Волїньского книжцї: „O obrzędach grecko-unickich, jako kwestyi czasów dzisiejszych w Galicyi wschodniej“ [1]) і накіть в самооборонї Наумовича, [2]) то в нїм не так виступає на перший плян беззглядна симпатия до православя, як радше змаганє до піднесеня нашого обряда з упадку, у якім він опинив ся по історичних невзгодинах. У сїм треба шукати его ідеї, початку і колишньої популярности. Национальне розбудженє нашого народа не могло лишити ся без впливу і на житє церковне і мусїло спонукати людий мислячих до якоїсь акциї. Лише біда цїла була у тім, що якраз до такої акциї бракло підготовленя, студий і знаня, і, головна річ на карности. Все розумувало ся і реформувало ся, власну руку з поминенєм річевої працї і компетентних до сего орґанів.

Як поверховний був сей обрядовий рух у нас, видно вже хотьби і з сего, що з сих часів великого шуму і крику не лишило ся анї одної наукової студиї про наш обряд. Отже цїлком природно, що така акция не могла до нїчого лїпшого допровадити, як до заколоту єще більшого, а сама мусїла зійти на бездорожа. На се склало ся богато причин. Підставою до сего було потребам нашого обряда невідповідаюче виобразованє нашого сьвященьства, яке, начеркнене нїмецким мінїстерством для римокатоликів, не узглядняло наших потреб. Через то витворила ся прогалина межи теориею а практикою, на якій могла буяти самопоміч одиниць. Заколот державний з 60-их років розрухав народности, а у нас филя руку захватила єще і церковне поле. Щоби сей послїдний рух у відповідних границях удержати і повести на властиву дорогу, до сего наші владики за мало заявили проворности і енерґії — отже вистарчила лише яка слабонька

---

[1]) Przez księdza tegoż obrządku. Lwów 1862.

[2]) Апеллація къ папѣ Льву XIII. русскаго уніятскаго священика мѣстечка Скалать (львовской митрополіи въ Галиціи) Іоанна Наумовича противъ великаго отлученія его отъ церкви по обвиненію въ схизмѣ. 1883 года. (Переводъ съ латинскаго языка) Без місця і року друку.

аґітация зза границї росийскої, а збаламутити уми було дуже легко. І справдї, горячійші одиниці загнали ся задалеко, бо хотячи ратувати нарід перед польонїзациєю, не вагала ся зробити се коштом віри.

Так доперва яко результат нашого внутреннего замішаня і росийскої аґітациї виринув сей, згаданий нашим Автором Титовом, дух Наумовича, дух явного змаганя до православя. Яко такий він передовсїм підніс своє чоло досить пізно, бо доперва виринув яко послїдна фаза у национально-обрядовім русї, зійшовшім вже на бездорожє. Подруге — вже за першим своїм появленєм він стрінув ся із сильною опозициєю не Поляків, бо ся місто щоби лихови зарадити єще більше жар роздувала, але з опозициєю в нашім нутрі, якої відрадною проявою є апольоґія католицизму Сембратовича[1]) і дальша дїяльність наших духовних властий. Впрочім сей рух був надмірно поверховний і хвилевий, щоби міг був довести до яких поважнїйших наслїдків або довше удержати ся. Не треба було навіть двох десятків лїт, щоби він перейшов до минувшости історичної, а других двох, щоби і знаку по нїм не лишило ся.

Алеж проф. Титов виразно покликує ся на свій личний досьвід, який привів єго до сего твердого переконаня, що дух Наумовича і не завмер єще доси серед нашого духовеньства... (ст. 5). Який се дух, конкретно не каже, так, що доперва треба відпитати єго з контексту. Безпосередно перед наведеним реченєм наш Професор доказує важність для Росиян познакомленя з галицко-руским сьвященьством і народом і так кінчить: „Чи не інтересно і не поучаючо для нас, православних сьвящеників, познакомити себе з житєм, дїяльностию і пастирскою практиґою таких галицко-руских сьвящеників, як незабутний страдалець за віру і народність, галицкий патриот Іван Наумович“? І сейчас говорить: „Наші спостереженя привели нас до сего твердого переконаня, що дух Наумовича не умер і доси серед руского духовеньства в Галичинї“. — Отже на перший вид можна сказати, що під духом Наумовича сьвящ. Титов тут розуміє дух просьвітної дїяльности і пастирскої ревности нашого духовеньства, так, як Автор знає єго з житя Наумовича, а ми додамо, як ми єго знаємо єще з тих часів, коли Наумович свій великий талант обертав на правдиве, хосенне, просьвітне двигненє нашого сїльского народа.[2]) Отже наколи би Автор бачив був такий дух серед нашого духовеньства, було би се дуже гарним сьвідоцтвом. Але таку інтерпретацию полишаєм на боцї. У цїлім уступі, про який тепер річ іде, веде ся бесїда про симпатиї до православя, до

[1]) Др. Сильв. Сембратовичъ. Розсужденіе и опроверженіе статіи помѣщеной въ часописи „Слово“ зъ г 1868 подъ загл.: „Сходство и розница ученія православной и римскихъ Церквей“ .. Львів 1869.

[2]) Чим він здобув собі у сего народа сю популярність, одушевленє і память, яка єще і доси декуди про него тревае. Сеї памяти не змогли захитати навіть єго пізнїйші виступи і дїла, бо простий нарід цїлої трагічности єго затїї не був в силї збагнути.

православної Росиї, а по згадці про дух Наумовича сейчас слїдує така замітка: „Але з другої сторони тіже спостереженя довели нас і до сего заключеня, що у послїднім часї наступили для Галичини такі тяжкі — і зверхні і внутрені — условини, які грозять поважним небезпеченьством тій зглядній цїлости і непописаности старо-православної церковности і тої внутренної семпатиї до православя, які до нині заховали ся серед руских Галичан".

Отже можна брати справу поважнїйше, именно, що під духом Наумовича треба розуміти прямо дух православя, бо Наумович лише яко такий є знаний в Росиї. То буде означати, що сьвящ. Титов сконстатував у нашого духовеньства дух православя. Як широкий, як глубокий? Нич точнїйше не подає, а лишень каже, що він „і доси не умер." Наколи би Професор мав на думцї сотки або і десятки наших сьвящеників, певно не залишив би був ужити сильнїйшого висловленя, бо се було би не лишень відповіднїйше, але і потрібнїйше для даного місця. А коли він тільки то каже, що дух не вмер, то так можна говорити і розуміти лише про одиниці — отже проф. Титов замітив у деяких одиниць серед нашого духовеньства дух православя. Що у кождім суспільнім станї найдуть ся одиниці, які, як каже ся, жиють своїм богом, — річ щоденного досьвіду. Що і межи сьвященьством є одиниці негідні і безхарактерні — річ щоденного досьвіду. Але і що всяку замітку, завважену у одного сьвященика, адресує ся цо цїлого духовеньства — річ також щоденного досьвіду. Вправдї сьвящ Титов не говорить, що цїле наше духовеньство переняте духом Наумовича, але каже, що він є „серед духовеньства", отже таке слово тикає ся цїлого духовеньства. Проти ексцентричности своїх одиниць сьвященьство є безборонне, проти сего воно може лише застерегти ся, щоби на цїле сьвященьство спадала відвічальність за одиниці, які тайно свідчать на его некористь — бо з явним православєм воно вже дало би собі раду. Се перша відповідь на замітку проф. Титова.

А друга, що сей „дух Наумовича" треба еще на двоє брати, так як і сам Автор розріжняє у нїм два елементи. Один, як его називає „старо-православна церковність", то є церковна обрядність, а другий: „внутренна симпатия до православя" догматичного. Що межи нашим сьвященьством одиниці, (а навіть більше чим одиниці бо майже загал), є незадоволені із теперішного стану і положеня нашого обряду в Галичинї, що затрачене нашого східного церковного права і дисциплїни, занедбане чистоти обрядової практики, як не менш і розуміне еї, болюче на нас відбиває ся, сего не треба доказувати. Коли отже не рідко дають ся чути голоси за потребою якогось двигненя, скріпленя, управильненя нашого церковного житя, якоїсь обрядової одноцїльности зі східною церквою, (до якої ми належимо і зглядом якої на нас спочиває велике завдане прилученя до єдности з католицкою церквою наших братів) та коли для сеї цїли наша увага звертає ся на церкву хотьби і православну в Росиї, — сего еще не можна називати духом догматичного православя! Так думають лише нерозуміючі річи Поляки — але се вже їх історична хиба!

Коли же і православні також так схотять сї думки толкувати, то рішучо ошибають ся. Яку цїль може мати у нас змаганє до православя? Национальної вї, бо католицизм национальности не перечить. Для цїли обрядової православє є зовсїм злишне, бо можна бути щирим католиком і точно заховувати свій обряд, так як се папи раз на все заґварантували і як сего строго жадають [1]) Задля якогось личного уподобаня годї також тягнути за росийским православєм, в виду неканонїчного і протиканонїчного устрою Синода, відданя церкви на службу держави. Зірвати з заходом, значило би зірвати з Петром, на якім Христос оснував свою церкву, зірвати з двигачем культури, зірвати з Тим, який проголошенєм неошибочности взяв на свою совість чистоту віри і моральности!

Думаймо спокійно, як хочемо, — нїякого мотиву для православя не найдемо: а чей нїхто не прийме, що у питаню так великої ваги люди зрезиґнують з льоґіки... Отже о якімось дусї доґматичного православя навіть зглядом деяких одиниць середнашого сьвященьства неможе бути ані бесїди — (хиба що комусь на вірі і спасеню не залежить, то за такого дарма ручити ся). Із сего випливає, що проф. Титов рішучо ошибає ся, коли поважно думає і говорить про православний дух Наумовича серед нашого духовеньства. Духа бажаня обрядової єдности з православним сходом щоби піднести сей обряд у нас, духа зближеня з тим сходом, і симпатиї для него, щоби его в сей спосіб позискати для нашої католицкої церкви, такого духа не можна анї уважати анї називати духом Наумовича.. Лиш такий він може бути у нас і лиш про такий може бути бесїда. Не лише, що нема у нашім житю церковнім нїяких появ православя яко такого, але противно, воно є за ясно католицке, щоби его щирого католицизму треба було доперва доказувати. Тож коли житє наше инакше показує, противорічні слова не мають значіня і нич не можуть принести, кромі шкоди. А шкодять тим, що баламутять читачів і що можуть дати нашим противникам оруже до борби проти нас. Се дає ся тим більше відчувати тепер, коли така вікова борба проти нас еще доси не устає і абсорбує наші сили місто на хосенну працю для народа, на самооборону. Тепер, коли очи цїлого сьвіта звер-

---

[1]) Парвовъ П. Папскія буллы по греко-уніятскому вопросу. Петербургъ 1888 р. Апостолическая конституція папы Льва XIII о поддержаніи и утвержденіи обрядности и дисциплины восточныхъ церквей Полный текстъ въ русскомъ переводѣ съ критическими замѣчаніями профессора А. П. Лопухина. Петерб. 1895.; пор. M. Malinowski Die Kirchen und Staatssatzungen bezüglich des griechisch-katholischen Ritus der Ruthenen in Galizien. Lemberg 1861. I. Hergenröther Die Rechtsverhältnisse der verschiedenen Riten innerhalb der Katholischen Kirche. „Archiv für Katholisches Kirchenrecht“ Mainz 1862. VII. Bd. 169 ff. 337 ff. VIII. Bd. 74 ff. 161 ff. IX. Bd. 196 ff. Wilhelm Koehler Die katholischen Kirchen des Morgenlandes. Beiträge zum Verfassungsrecht der sogenannten „uniert-orientalischen“ Kirchen. Darmstadt 1896. ст. 35—37. Benedicti XIV. Papae opera inedita primum publicavit Franciscus Heiner. Friburgi Brisg. 1904. Art I. „De Graecorum ritibus“.

нені на східну церкву, коли майже всї більші народи працюють над злукою сходу, нам одним до сего покликаним годї приложити рук до сего великого діла! А на нас якраз так часто російска публїцистика показує пальцями, як на обездолену жертву унії.... У чім завинило лихолїте политичне, то спадає на відвічальність Риму (цїлковито неслушно, бо виновник деинде з великою шкодою для католицкої церкви і справи!

Здає ся, що для людий доброї волї досить буде сего, що сказано. Треба було сказати кілька слів більше про погляд проф. Титова тому, що він є принципіяльного значіня, а таких заперечуванем, або пословицями не збуває ся, коли хоче ся висьвітлити правду. Реасумуючи тепер его замітки про історию нашої унії у послїдних часах, мусить ся признати, що вона представлена зовсїм невірно: отже або Автор належно не обізнаний з послїдною нашою минувшиною, або глядів на неї одностотонно.

Так само викликує здивованє его замітка про наш теперішний язик, висказана у другій части загальних заміток. Именно каже ся там, що до послїдного часу був нашим літературним язиком язик російский, з незначними вплывами живого языка уживаного в Галичині, а дуже подібного до російского малоруского, — а ми скажем, того самого малоруского. Одначе від коли витворила ся патриотично-народна партия „народників“ для национального відродженя і піднесеня руского народа в Галичині до рівні з Поляками, вона вибрала межи иншими средствами до сеї цїли і народний язик. „Народницка, — каже дальше на ст. 6. — т. з молодо-руска партия змагає до витвореня для руского народа в Галичині окремого самостійного галицко-руского языка, на се, щоби галицким Русинам не було треба вислугувати ся не лиш польским, але і російским літературним языком. За основу при твореню окремого самостійного літературного языка молодо-руска партия взяла народну бесїду. Але що у тій мові часами нестає слів для висказаня і означеня деяких понять, то в таких случаях галицкі народники ковають нові слова, при деякій помочи то польского, то російского языка. Так витворює ся нині в Галичині новий язик, який для відріжненя від російского називає ся иноді „русиньским“. — Передовсїм, що нашого языка нїхто не називає „русиньским“, хиба російскі Поляки. В Росії він зове ся малоруский, або також як і у нас українскый. По друге его не витворює ся доперва тепер, бо він вже є у літературі від сотки літ з горою, від Котляревского, а у народній словесности від віків. А дальше его терен і вітчина не Галичина лишень, бо так вузкоглядно зовсїм хто инший і то еще колись сю справу ставив, але цїлком не народовцї. Колиска сего языка є якраз російска Україна, а говорить ним весь малоруский, український нарід у цїлій полудневій Росії, Буковині, північних Уграх, не лишень в Галичині. Що сей язик такого житя не пережыває в Росії, як у Галичині, се не тому, що він лише для Галичини, а тому, що давить его там російска цензура. А що тикає ся твореня нових слів у таких випадках,

коли йде о висловленє нового понятя, або коли дотеперішнє слово тому, що чуже, не відповідає духови язика, — то таке поступованє не нове і не перше у нас. Такою дорогою розвивав ся кожда сесїда.

(Д. б.) *б.*

Реколєкцийне розважанє

виголошене в Монастири св. Вас. В. в Гошові 5/3 1902.

о. Йосифом Бандирою, парохом Слободи.

„Аще же соль обуяєтъ, чимъ осолитъ ся, нивочтоже будетъ къ тому, точію да иссыпана будетъ внѣ и попираєма человѣки".

(Мат, гл. 5. 10).

В празник св. отця Николая читаємо що року зачало св. Ев. Луки гл. 6. 24., значить „нагорну проповѣдь Спасителя". Уступ того самого змісту есть записаний і у св. Ев. Матея гл. 5. 10 При кінци сего зачала читаємо слова Спасителя, де Він специяльно звертає ся до своїх Апостолів і говорить до них: „Вы єсте соль земли". Тими словами сбявляє їм велику задачу, яку вони мають виконати для всего сьвіта. Ви не лише до ущасливленя самих себе покликані, хотїв Спаситель сказати, але ви повинні і других до того допровадити. Ви повинні статись солию, ароматом, що проникає і оживляє землю; розчином, який, скоро перекисне, мече ся в масу, щоби ї в таку перекисну масу перемінити. Як славно з тої задачі вивязали ся св Апостоли і їх наслїдники, св Отці і єрархи Церкви, о тім сьвідчать Дїянїя Апостольскі, істория Церкви і описи житя многих сьвятителїв Церкви. Но о тім предметї було много сказано минувших реколєкций, як неменше було вказано, які прикмети душі і серця повинен мати кождий єрей, яко наслїдник по чину і задачі Апостола, щоби его імя гідно на собі носити. Але Спаситель по виголошеню слів: „Вы єсте соль", зараз додає: „аще же соль обуяєтъ чимъ осолитъ ся, нивочтоже будетъ къ тому, точію да иссыпана будетъ внѣ и попираєма человѣки". То значить: а) який буде стан моральний Апостола, коли в нїм „соль обуяєтъ?" и б) який буде стан рілї, т. є. вірних, коли ї бракне соли — квасу — і о тім предметї буде нижійшне розважанє.

I.

Знаємо Всеч. Отцї як з всемірної, так і церковної істориї що побіч благородного і славного насадженя божого на земли,

виднів ся на жаль і ще доси виднієть досить великий простір рілї під управою еї плянтаторів в застрашаючім запустїню, багні і болоті, поросли моральним грибом і їдовитим зїлем. Знаємо також, що в короткім розмірно часї, в кількох столїтях, посеред найтяжших для Христової церкви обставин, серед строгого гоненя, проливу крови мучеників — голос св. Євангелия залунав по всїх закутинах землї і підчинив під іго Розпятого народи від всякого коліна і племени. Но дїло спасеня тим еще не довершилось. Жатва була еще многа, але прибувало і много дїячів. На місце 12. Апостолів наступали в їх чин сотки — тисячі, але глядїм, чи овочі їх працї відповідали все числу робітників? На жаль — мало і дуже мало мали ми між тими тисячами дїячів, які Христа ради і его св. віри були готові положити свое житє, як то зробили їх предки св. Апостоли, які би були переняті тою вітхненою вірою і тою все обнимаючою любовию, через що заслужили би собі на імя і достоїньсвво Апостола. Нема тепер на сьвітї таких славних героїв віри, як бували колись, не чувати про них, але все таки знайде ся ще много між нашим духовеньством таких трудеників, що в своїм тїснім домашнім кружку, в своїй парохії, бережать вірно Господом повірений їм талант і як сильний розчин пересякають не тілько загал своїх прихожан, але і душі поодиноких їх членів. Честь і слава таким труженикам, що без шуму, розголосу, ефектів, тихо, другими майже не спостережено — часом посуджені, висьміяні другими, доконують великих дїл, впроваджуючи і вкоріняючи в серця своїх прихожан сильну, віру чистоту обичаїв, побожність, тверезість, трудолюбність і в той спосіб виховують собі громаду, котра через кілька по собі слїдуючих поколїнь сильно держить ся і славить ся своїми звичаями і порядками. На жаль, таких дїячів маємо ще замало, котрі би заслугували на узнане і похвалу. Многі з нашого духовеньства шукають слави і розголосу на иншім чужім поли, з занедбанем своєї душпастирскої працї, а при тім і забувають на пересторогу свого Учителя: „не можете двѣма господинома работати“. Св. Апостоли Христові були не ті люди, що ми грішні, мали дїйсну поміч св. Духа, а однак, щоби не занедбати „духовних“, велїли з помежи побожних і сильних вірою і повних божого духа християн вибрати инших мужів до адмінїстрациї земскими річами.

Много знайде ся і таких слуг вівтара, котрі по своїм попереднику унаслїдили добре сброблений духовний ґрунт, благу землю, а самі що дїють? Ото вони з вдоволенем і з усьмішкою на лици перечисляють лише суму нагромаджених добрих дїл, а при тім забувають, що тут здїланий тілько перший крок творчости его попередника, що масу викликану з хаосу его творчим словом належить упорядкувати, поправляти, через незіпсовану творчість розширяти, удержати, щоби его вся праця і труд не заснїтили ся. Забуваємо на предків, котрі в геройскій борбі за віру своєю кровию змочили землю; забуваємо на їх наслїдників, щасливійших від перших, котрі в згновну кровию землю посїяли здорове зерно божої правди; забуваємо вкінци і на їх даль-

ших наслїдників, котрі унаслїджене боже насадженє з всякою запопадливостию плекали і розвивали — но щож тепер дїють многі їх наслїдники в винограді? Вони задоволяють ся і тїшать ся тілько тїнию того насадженя, під котрою можуть преспокійно вилежати ся, виспати, а від часу до часу гарно забавити ся, розірвати ся. Єсть то вправдї терпкий, але на жаль в многих зглядах і правдивий образ, знятий з нашого щоденного духовного житя.

Неменше пожалованя достойний і нужденний є моральний стан парохіян, на чолї котрих стоїть душпастир нерадивий і зіпсутий. Горе такому стаду, коли воно само в собі не має більшої сили віри, як їх отець духовний, а котрої він в них вполї не має охоти, або сили; горе молодіжи, коли їх домашне вихованє не запровадить безпечнїйше до неба, чим наука сьвященика; горе тупоумним, що не мають дару розпізнаня межи скупо проповіданим словом божим, а способом житя проповідуючого; горе всїм ідучим на пораду в дїлї спасеня до непорадного, що хотять загріти ся від студеного, що шукають води вічного житя в продірявленій посудинї, що просять хлїба жвтя у голодного; — горе всїм в часї напастий і покус, коли найдуть на вас вороги віри і чистоти обичаїв, коли вас присядуть гріхи і всякі проступки, хто оборонить вашу дорогоцїнність, хто поведе вас побідоносно в духовний бій, хто вздержить страшні филї зіпсутя і розпусти, хто проти них висипле сильну і безпечну греблю? Не маєте нещасні нїкого, хтоби вас в таких критичних хвилях остеріг — боронив — ратував. Не з иншої, як тої причини, в многих приходах загнїздила ся, розпаношила ся всяка гниль і погань моральна, як не з тої, що єї сторожі заснули сном блаженних; хто годен перечислити всї ті злочини і проступки, котрих початок в селї, а конець в криміналах і на шибеници, а котрих вина в спорій дозї паде на нерадивого сьвященика. Словом, нужденне те стадо, котре пасе слїпий і недбалий пастир.

Наші побожні предки вивінували декотрі парохії досить щедро в надії одержаня правдивого по духу і серцю апостола, але многі замість того, кого дістали? Чорну хмару — бурю, котра несе ся понад ізсохлу землю і замість спустити животворний дощ, а вона тілько гудить і давить.

Но на таких негідників з лику апостольского в своїм винограді ще тодї, коли говорив до своїх апостолів на горі, вирік Спаситель праведний свій засуд словами: „соль... нивочтоже будетъ къ тому, точію да изсыпана будетъ внѣ и попираєма человѣки“, засуд так дочасний, як і вічний.

II.

Христос Спаситель стоячи раз на горі і проповідаючи слово до народа і апостолів, а заразом яко вічний Бог і справедливий судия, стоячи на висотї віків і поколїнь, добре то предвидїв, що

в апостольскім війску кишіти, роїти ся буде колись від людий подібних до мародерів, (т. є. войн'ів-рабівників), котрі длятого тілько возмуть на себе апостольский мундур і апостольский девіз приймуть в уста свої, аби під его ослоною і під его кличем тим безпечнійше рабувати і пльондрувати божі церкви; видів справедливий многих подібних до працюючої пчілки, котра вдирає ея до несвого улия, но не длятого, щоби збирати солодкий мід духовний, але щоби збирати земскі богацтва і забогатіти. Коли Спаситель наш еще тоді подивив ся на таку роботу многих робітників в своїм винограді, може зі слезию в оці, а вжеж напевно з огнем божого гнїва і сьвятого обуреня вирік вже тоді на них свій праведний засуд: „таких дїячів не варта як геть з винограда викинути і подоптати".

Єсть се неоспорима правда, що кождий тяжкий гріх вже тут на земли є заразом материю свого власного наказаня. Бог милосерний хотячи нас охоронити перед тяжшими гріхами, дав нам еще одну охорону, коли нам загрозив відстрашаючими наслїдками гріха. Він хотїв нам дати ще один, але енергічний доказ свого милосердия, коли вже тут в земскім житю, грішника губить, щоби лише его душу для вічности вратувати. Такому дочасному наказаню божому підпадає також обуяла соль сьвященика. Бож тут власне не ходить о ратоване одної тілько душі, але іде о вічне спасене, або вічну погибель соток-тисячок душ!

(К. б.)

Про наші справи.

Коли порівнаємо наші часи з часами перед трийцять-сорок лїтами, то побачимо в житю нашої галицкої суспільности величезний поступ. Кудинебудь кинено оком, всюди зміна на лїпше. Вже тепер не знайдесь здоровий чоловік, який відважив би ся сказати, що нема Руси. А помимо того — ми таки еще слабі і то навіть дуже слабі. Бож поступали і росли ми, то рівночасно еще більше поступали і росли наші всякого рода добрі сусїди. Правда, знищити цїлковито нас нині неможливо, але можливо ослабити здесяткувати. Що се дїйсно можливо — переконала нас послїдна соймова сесия. — Хтож ми є? Наше мужицтво — з малим виїмком — се все еще темна, безобразна маса. Що-йно послїдні часи заповідають ся краще, але хто зна, чи ми й не обманюємось... Міщаньства і шляхти у нас нема. Лишаєсь інтелїґенция. Богато єї в порівнаню до нашого загального числа, богато єї в порівнаню до інтелїґенциї польскої, ба навіть і жидівскої? Певно, більше, чим перед 20—30 лїтами, але й нинїшні часи инші, не ті, що були тоді. Який у нас під сим зглядом теперішний стан і які можливі надії на будучність — найкраще

бачимо з числа шкільної ґімназияльної молодїжи. Виходить, що нашої молодїжи менше по школах, чим навіть жидівскої. І ми сильно стоїмо?

Зрештою думаємо, що се й зайшно виказувати, бо се річ загально звісна і ніхто сего не перечить, що ми помимо нашого поступу еще й доси слабі, сильно слабі...

Щож нам робити? А вжеж тілько працюзати, працювати всїма силами, працювати спільними силами, над піддвигненем нашого народа, зробити з него дїйсно нарід — піднести его і материяльно і просьвітити его. Чиж не обширне поле до праці для наших народних робітників?

Якіж се робітники? Маємо інтелїґенцию так звану сьвітску і духовну. Рахуймо, що інтелїґенції духовної, віддапій щиро народній праци, хоч не все голосній і реклямованій, есть, скажім, кілька соточ. Рахуймо дальше, що побіч сеї духовної сили стоїть рівнозначна сила сьвітскої інтелїґенції, токож щиро віддаиої народній праци. Правда, що між сею послїдною не буде й половини того, що сьвящеників, які в той самий спозіб, що сьвященики, працювали би для народа, але тут треба узгляднити те, що сьвітска інтелїґенция мешкає переважно по містах отже має спромогу працювати і дїйсно працює для народа більше на літературній ниві а ся ві праця рівноважить ся з працею духовеньства, хоч число сего послїдного значно більше. Возьмім отже, що на народній ниві працює половина сьвітских, а половина духовних. Отсе наші робітники.

Узгляднивши перший згаданий нами факт нашої народної немочи та слабосильности і узгляднивши рівнож отсей другий факт малочисельности і знаного складу наших народних робітників, здавало би ся, що еще в наших часах повинна бути що до народної справи цїлковита згода і єдність між духовними і сьвітскими робітниками. Стане наш нарід дїйсно вже на певних ногах, так тоді инша річ. Але нині, коли украіньство лише при зеленких столиках деяких фантастів таке сильне, а в дійсности слабоньке як павутина, нині ми не можемо еще з собою зривати, не можемо одні других іґнорувати без величезної шкоди для народної справи. Се повинні тямити наші всякого рода патриоти. Нині, коли народна нива запущена, коли аж просить робітників, не йти на ту ниву засукавши рукави, а провадити борбу між собою, се не патриотизм, а сьвідоме вбійство народа.

Поясиїм се близше. До недавного часу була в нашій суспільности, зложеної, як згадано, з духовних і сьвітских, цїлковита згода. Але та згода починає тепер щось недомагати. Сьвітска інтелїґенция, майже в цїлости, бодай що до своїх рухливійших представителїв, зрадикалїзувалась і ті свої радикальні погляди всякими можливими способами стає ширити між народ. Правда, вона не йде сама до народа, не зближаєсь до него особисто, а тілько засипує его плодами свого духа, часописями, брошурками і книжками. Таке саме, а еще і в більшій мірі ра-

дикалїзованє нєзрадикалїзованої єщє рєштки інтелїґенції і пів-інтелїґенції — ми тільки зазначуємо. Вийшло на те, що ми нині майже не маємо часописи, майже не маємо видавництва, яке не ширило би радикальної отруї. Се не наш субєктивний погляд, се не читанє крізь чорні окуляри, се не балаканє песиміста, а дійсність, яку мусить признати кождий, хто тільки наші видавництва читає і не затратив єщє в собі духа самостійности. Дійшло навіть до того, що, як казав нам один поважний сьвященик, навіть делєґат „Просьвіти“, приїхавши раз в єго село на якісь там збори чи обхід, привіз з собою і продавав народови брошурки Дра Трильовского „Про чуда“.

Щож проти сього духовеньство? Протидїлати деморалїзованю інтелїґенції, воно майже не може. Нині всьо робить ся пресою, друкованим словом. В чиїх руках преса ті горою. А до інтелїґенції заговорити инакше, як не пресою, нема спромоги. Виходить, що протидїланє тут зі сторони нашого духовеньства так якби виключене. Річ ясна. Возьмім от хочби Львів, сей осередок нашого культурного житя в Галичині. Сьвітської інтелїґенції тут тисячки, духовної 40—50. Між сьвітскими літератів. взагалї таких, що віддають ся перу, буде певно більше сотки, а сьвящеників чотири-пять. Між сьвітскими є вже кільканайцять таких, що віддають ся виключно тільки літературі, а між сьвящениками і тих чотирох-пятох перетяжені вже своєю заводою. І можливе тут яке гідне протидїланє деморалїзованю інтелїґенції?

Инша трохи річ з народом. І тут вправдї друкованє слово робить своє, але тут має також вплив і слово живе. А сьвященики в тім якраз положеню, що того живого слова можуть частійше і лекше уживати, чим хто инший. Але щож? Друковане слово і рідка вправдї, але „чужими пророками“ ведена аґітация, може більше здїлати, чим вплив місцевого сьвященика. І щось подібного таки й проявляєсь, хоч єщє тільки незначно, хоч се лише початки.

Але у сім єщє не все зло. Найгірше те, що у нас духовеньство єщє не зовсїм сьвідоме духа нинїшної доби. Як се розуміти?

Ми вже в горі згадували, що до недавна була цїлковита згода між сьвітскими а духовними. Коли ходило, скажім словами п. Лозиньского, о формальне українство, тодї робилось все тільки виключно для України, для чисто национальної ідеї. Се були часи 60—70 років, се були часи Волод. Барвіньского. Але житє суспільности, се правдиве житє, що не стоїть на однім місци. Так само і наша суспільність не те, що була перед 30—40 лїтами. Нині сьвітска інтелїґенция не та, що інтелїґенция 60—70 років. Одно духовеньство полишилось те саме, одно духовеньство жие ще духом згаданих років. Коли сьвітскі змінились і з чистих националів стались радикалами та социялїстами і в такім дусї ведуть свою народну роботу, то наше духовеньство лишилось дальше таким, яким було і цїлком не хоче бачати, не хоче

знати зміни, яка зайшла з сьвітскими. Давнійше сьвященик вірив слїпо, бо міг вірити, кождому патриотови, бо був сам щирий патриот; нині ті патриоти покликуючись на патриотизм, ловлять тих самих і таких самих сьвящеників патриотів, хоч в дїйсности той їх патриотизм вже не те, що патриотизм В. Барвіньского і инших. І що з того виходить? Виходить те, що сьвященики помагають радикалїзувати нашу суспільність.

Сей вискав може декому видатись ориґінальним, але і він есть в дїйсности правдивий. Цїлком природно, що тут нема бесїди про поміч чинну, а тілько чисто пасивну, яка есть наслїдком тілько несьвідомости, про яку ми вже згадували.

І ось так розуміли ми річ, коли в передпослїднім числї (5.) написали такі слова: „а нині просимо лише наших деяких сьвящеників „націоналів“ призадуматись трохи над сими словами“ (с. е. над словами п. Лозиньского, де він радить зірвати з духовеньством). Деякі нас у сїм нерозуміли і вичитували в тих словах якусь антинаціональну тенденцію, хоч ті, що читають „Ниву“ уважно від самого початку, признати мусять, що повисша наша статя з 5. ч. нїчим не ріжнить ся від всїх статий нами писаних протягом вже другого року. Коли сказати кілька слів в нашу сборону, так ми повторимо тілько иншими словами коротко те, що сбширнійше написали в горі.

Націоналами сьвященики були, є і мусять бути; тілько той націоналїзм мусить бути не такий, як передше, бо і у сьвітских він не той, що давнійше. Сьвященик націоналом мусить бути, але мусить бути християньским націоналом. Нині, коли не будемо націоналами християньскими, будемо радикальними. Чи такими не є ми, зглядно дехто з нас, тепер (розуміесь — несьвідомо) здалоб ся розважити. Якась акция в сім зглядї не буде цїлком антипатриотична, а противно, високопатриотична, бож котрий лїпший патриотизм, радикальний, чи християньский, не треба і говорити сьвященик ви. Колиб навіть і наступило роздвоєне, чого ми анї бажаємо, анї до сего не стремимо, так вина спаде не на нас, духовеньство, а на кого иншого, бож не ми сіємо незгоду, а хто иншій. Нині знає кожда дитина, що сьвященик мусить бути в першій мірі сьвящеником, а яко такий не може стерпіти, не то спомагати, радикальної акциї. Для сьвященика всяке дїло, де нема Христа, християньского духа, есть зборонене, мусить бути для него чужим. Колиж деякі, хоч знають се, помимо того асимілюють націоналїзм з радикалїзмом, чиж тим самим не ігнорують духовеньства і его значіня в народній роботї?

Може тепер стане ясно, к трих сьвящеників назвали ми „націоналами“, беручи те слово в знаки наведеня.

Так стоїть справа. Що в виду сего нам робити, про се ми в сїй статї говорити не станемо.

Я.

Слово

над гробом бл. п. о. Николая Лужницкого, Пароха і Совітника в Сороцку.

„Хто ввійде на гору Господню і засяде на місци сьвятім Єго“ питає Псальміст Давид і відповідає: „неповинний руками і чистим серцем, сей прийме благословеньство Господне“.

Любі Парохіяне! Ми зібрали ся тут нині, аби покійному сьвященику о. Николаєви, чеснійшому вашому Парохови, віддати остатню услугу, який по Божій воли уже закінчив своє дочасне житє.

Житє наше дочасне, мої любі, плине дійсно як та филя, що зібравши ся на бездоннім мори летить кождим подвигом своїм все вперед і вперед, аж поки недобіжить до края води і ударивши о сухий беріг, розбита нерозілле ся назад у води, звідки й вийшла. Такто, мої любі, так самісенько плине і наше житє по бездоннім мори вічности. Хвиля за хвилею улїтає нам бистро, сьпішить день за днем, рік за роком і швидко і прудко, аж поки недобіжимо до кінця нашого віка, і прибувши до брами вічности, не вернемо там, звідки ми і вийшли. Но якаж питаю, та наша вічність? Що то за пристань наша, до якої ми так сьпішимо ся? — О! мої любі! Наша вічність, наша пристань, то сам Бог, то наш Творець. Там то, при Нїм наше житє, там ми вернемо, бо звідтам ми вийшли. А наше житє дочасне то коротесенька вандрівка дана нам на то, аби ми сповнивши тут наше післанництво, т. є. закон любви Бога і ближнього, вернули ся вспять, звідки нас вислано. І томуж то понятно нам, чому ми, хотяй на сьвіт прийшли тїлесними і хотяй ми заняті цїлі трудами около дочасного нашого житя, а однак серед всїх тих занять, тих наших трудів рве ся заєдно мисль, рве ся наше серце до Г. Бога, до нашого Сотворителя. Заледви зазоріє рано на небосклонї, а уже ллють ся мольби до Вишнього по всїй вселенній. Завечеріє нам при наших трудах, а знова вихваляє людский рід імя Господне по цїлім просторі сьвіта. В недоли, в журбі, крайним прибіжищем нашим є Бог. Туди то заєдно звертаємо ся, туди то прибігаємо, якби в доказ, що відорватись, відлучитись від Бога нам нїяк неможливо. І не досить того, що кождої хвилї і наші уста вислављють і мисль і серце наше взлїтає до Него, але чоловік якби невдоволений єще всїм тим, дивіть, будує всюди сьвятинї, величаво їх устроює і украшає їх величаво, якби хотїв тим чином спровадити Бога з небес тут на землю, тут Єму збудувати мешкане і тут нерозлучно з Ним перебувати. Така то неугасима гніздить ся в серци чоловіка жажда нерозлучно з Богом перебувати уже і в сїм житю своїм дочаснім. Щасливий чоловік, що доховав тую жажда злуки з Богом в своїм серцю; щасливий, в якого серцю горіла любов до Бога і ближних, бо по сьвідоцтву Псальміста достушить він благословеньства Божого, а св. Іван виразно

каже, що блаженні, які живуть і умирають о Господі, бо відпочинуть від своїх трудів.

Від таких то трудів відпочив на тепер Пастир і Добродій ваш, о. Николай. Як спасенними є труди кождого сьвященика для людского роду пізнаєте з того, що ними сьвященик услугує людям від колиски, а навіть поза їх гріб. Заледви побачить дитина сьвіт, а уже сьвященик умиває єї св. крещенем від первородного гріха, вводить єї в церков, намазує єї св. єлеєм і миром в кріпость тїла і душі, подає їй сьвічку жапалену з желанем, аби як сьвітло ясно горить і воно так без змази перевево свій вік для спасеня і чинить так тое дитя Богу милим. Розвине ся воно заледви, а уже сьвященик як в церкві так в школї наставляє єго науками на путь праведників. Прийде ся чоловікови в дальшім єго житю через людску уломність попасти в блуд, а уже сьвященик вижидає єго в сповідальници, наставляє єго на праведний путь, розрішає єго і єднає з Богом. Западе чоловік в недугу яку, уже сьпішить сьвященик з св. Дарами, засилає ними недужого і намазує го св. єлеєм в бодрість тїла і духа. Пришле Бог час і упокоїть ся є чоловік, і тогди то послужить сьвященик мощам єго і мольбами о спасенє душі. І наколи уже давно а давно забуде весь сьвіт о нїм, сьвященик один в церкві, яко матїр, що нїколи не забуває про свої дїти, заносить мольби до Вишнього при вівтари о спасене душ від віка упокоївших ся.

Того то рода услуг і спасених трудів пожертвував вам, любі Парохіяни, ваш сьвященик О. Николай через 44 лїт свого межи вами перебуваня. Порахуйтеж громадно в тих так довгих лїтах несені Ним вам услуги в тих тисячних науках вам подаваних, тих тисяч услуг поданих недужим, помершим, тих мольб за ваше добро при вівтари, то пізнаєте той кольос тих спасенних услуг для вас пожертвованих; а додайтеж до дого, з якою добротою летїв Він охотно до всїх тих услуг, додайтеж до того, кілько то мозольних трудів поніс Він при будові і устрою вашої красної церкви, яким взоровим був Він отцем в вихованю своїх дїточок, то з сего пізнаєте, який то тяжкий удар потерпіла Церков і ви чесні парохіяни через утрату так ревного вашого Пастира, сьвященики через утрату так відличного їх члена, дїти так дбалого їх вітця. Не дивно отже, що з жалю потече не одна гірка слеза по нашім лици і тяжкий біль придавить наше серце.

Але серед нашого загального болю незабуваймо, що в тім дїлї була воля Божа. Господь Бог вислав єго на сей сьвіт, Господь Бог і відкликав єго з сего сьвіта, а на нашу розраду най нам послужить та надія і віра наша, що Г. Бог покликав єго на те, аби після слів св. Івана, відпочив від своїх трудів і аби за них Бог надгородив єго царством небесним.

На нинї припала уже остатна хвиля нашої розлуки з ним. Покійник за свого житя величав ся і радував ся нераз дізнаваним довірем, почестию, послухом та услугами своїх парохіян і великими добродїйствами зі сторони Високоблагородного Патрона церкви; Він радував ся немало красним поведенєм своїх дїточок, котрі

після св. Письма „засїдали яко оливні лїторосли у єго стола і серце єго радувало ся посеред них“: за всї ті отже дізнані добра радбив він був певно при своїм пращаню з нами висказати нам слова подяки, но на жадь уста єго онїміли, тож виручаючи єго, в імени єго всїм що з вашої прихильности дїлом чи словом яке небудь добро повійнику чинили, найсердечнїйшу подяку. В першій мірі прийми Високо-благородний Коляторе і Патроне церкви горячу подяку за всї богаті добродїйства, котрими ти покійника за житя єго і в недузї єго був ласкав обдарувати, прийми подяку за всї дари жертвовані на будївлю і окрасу св. церкви, прийми подяку за красний взір побожности Твоєї Високоблагородної родини пильним посїщанєм св. церкви. Тим спомагали Ви сьвященика в дїлї підненесеня побожности у парохіян. Оби Бог зсилав богаті дари неба на Вашу Високоблагородну родину і імя Ваше, аби славило ся в пізні покольїна. — Пращає Вас, любі парохіяни, дякуючи Вам за всї услуги, послух, ваше довіре і честь, з якою Ви до Вашого Пароха а єго житя відносили ся. Провадьте Ваше житє після науки Христа, про якого вераз чули Ви з уст Вашого сьвященика, а ласка Божа буде з Вами.

Прощає Вас, дорогі в Христї братя, дякує Вам за дружню любов, якою Він межи Вами тїшив ся. Дякує Вам, Найдорожші серцю Єго Дїти за ваше взірцеве поведенє Богу і людям миле; ним Ви наповняли радостию всї днї житя Вашого вітця. Бог Отець нехай благословить і утулить Ваш жаль тяжкий. Дякує вкінци і всїм, що з доброти свого серця прибули тут, аби покійному віддати остатну услугу і помолити ся за упокій єго душі. „Най Бог надгородить стократно сї Ваші труди.

Но попращавши Вас всїх тут притомних, відвертаю ся до Тебе, повійний Отче, і як колись Псальмопівець розглядаючи ся в добродійствах Божих закликав: „Господи, що Тобі дам за все, що Ти менї дав і сказав: „ото буду пити з чаші ласк твоїх, а імя Твоє буду вихваляти на віка“ — і ми також питаємо тебе Отче, що Тобі дамо, чим Тобі відвдячимо ся за всї твої труди, всю Твоя старанність, всї твої услуги нам жертвовані, і відповімо з Давидом, що ото будемо користати зі взору житя Твого праведного, будемо тим взором будувати ся, а імя Твоє чесне передамо на хвалу нашим потомкам.

Усиплимо нашими руками могилу над Твоїм тїлом, з яким Ти на хвилю розлучаєш ся, но дух чести і нашої любови для Тебе улетить разом з Твоїм духом перед престол небесний. О улїтайже на крилах Ангелів в предїли неба, відпічни там від Твоїх трудів на нїдрі Отця Небес, а сьвітло царства небесного най Тобі сьвітить по вічну память. — Амінь.

О. Іван Билиньский.

Акция в справі підвисшеня конґруи.

Зачата ческим клиром акция в справі підвисшеня конґруи католицкого австрийского клира, увінчаєсь правдоподібно небавом щасливим успіхом. Надсподївано взяно в сїй акциї досить живу, як на нашу байдужність, участь і наше духовеньство. Вправдї не спонукала єго до сего наша „клєрикальна“ преса, вона (з малими виїмками) мовчала довший час як заклята (не так було, коли розходилось про учительство!); не спонукяли єго до сего — і додамо, не взяли сеї справи в свої руки — наші передові, чільнїйші одиниц(, які всюди першими, тілько не нам, де ходить о духовеньствої а тут робив кождий майже на свою руку, як міг і умів, тут робилось все без якогось одноцїльного пляну, без проводу. Ну, але на щасте, таки щось зробилось, і ми певно не лишились надто позаду духовеньства инших народів.

Найкрасшу, найбільш предметову і найбільш примінену до наших руских обставин петицию вислав деканат Олеський. Ось короткий зміст деяких еї уступів.

Держава піднесла послїдними часами платню всїм урядникам, учителям, навіть державним слугам. Забезпечила також долю їх вдовицям і сиротам. Незроблено сего тілько духовеньсту, від якого вимагаєсь унїверситетского образованя. Єму не ходить ани о титули, ані о вигідні условини житя; воно не бажає полїпшеня своєї долї задля своєї поваги; воно домагаєсь від держави помочи тілько для-того, бо знаходить ся в крайній потребі, а допомочи єму в такім прикрім положеню держава зобовязана. — Церковні треби — через загально звісну нужду населеня Галичини — зовсїм упали. Єрекциональні ґрунта, з причини дорожнї робітників, приносять дохід лише дуже скупий. Клир повинен своєю госпоєаркою бути для своїх парохіян взором, але до сего не має він жадних средств.

Коли вже такі сумні відносини серед цїлого австрийского духовенства, то о скількож сумнїші вони серед духовеньства рдского. Руский клир єсть жонатий, має отже єще обовязки і зглядом своїх дїтий. А чим забезпечить їм будучність, як виключно не образованем їх? А чи може дати належне образоване серед сумних своїх материяльних відносин? Руский клир, як провідник, заступник і оборонця своло стада, мусить стерегти єго духових і материяльних потреб, мусить наражатись на всякі для него жертви. Ся праця не є безхосенна для народа, єуспільности, держави. Але при загальній материяльній бідноті руского клира, ся праця не може як слїд розвинутись. Сьвященик має не тілько ідеальні обовязки, він є учителем в школї, він є публичним функционарем, що виготовлює найважнїйші документи для горожан і для ужитку держави. Клир честь заборолом супроти всяких шкідних і небезпечних суспільности струй, а особливо клир руский, який має численні родинні звязи, може мати і для социяльної політики держави велике значіне.

Вкінци, попри домаганю піднесеня конґри. жадає також петиция визначеня вдовам і сиротам по сьвященикаx такої платнї, яку беруть вдови і сироти по державних урядниках.

Речником австрийского клира в парляментї був чеський сьвященик, посол Др. Стоян. На своє нагляче внесене в тій справі зібрав він рідке число підписів — бо аж 223. Проти наглачости промовляв тільки один посол Йосиф Ганніх, іменем социял-демократів. Социял-демократи — говорив він — противні тій справі з принципіяльних причин. а се головно тому, що як церква єсть цїлком від держави независима, так повинна сама дбати про удержане свого духовеньства. Тількиж, скажемо ми на се, социял-демократи забули, що клир домагаєсь від держави поліпшеня свого положеня головно з фондів, які держава церкві забрала і що клир мотивує свої жаданя не як клир, а більше як функционар державних аґенд. По сїй промові п. Ганніха і по принятю наглячости внесеня промовив ще коротко п. Романчук і жадав для вдів і сиріт по рустих сьвященниках гідного удержаня. Се не тілько акт гуманности — сказав — але також і справедливости. — Внесене п Стояня відослано до буджетової комісиї.

Я.

Хронїка.

Реколєкциї. Не хочу анї поучати, анї піддавати під дискусию. тої справи, Хочу лиш о нїй прилюдно висловити ся.

Реколєкциї! Се справдї для сьвященьства річ преважна. Виступати проти них значило-б виступати проти духовної поживи і було-б справдї річию дивовижною. Яку вони приносять користь, о тім говорити не буду, бо се нам всїм річ звісна.

Прочитавши маленьку допись о. Садовского в 6. Ч. „Ниви“: „Реколєкциї у Львові“, в котрій Вп. дописуватель — як бачу — опречений був малою фреквенцию сьвященьства з поза Львова, подумав я собі і пишу таке:

Я би не посуджував тут духовеньства о „ігноранцию“, бо се вирост неможливо, щоб духовеньство нашого часу не мало понятя о реколєкциях. (Утяти Малхови ухо се річ одної хвилї і легка). Прецї то духовеньство, хоть би вже з самої семинариї тямить і знає, що то ті реколєкциї. Дальше. Думаю, що така слаба фреквенция на загальних реколєкциях пр.: сего року у Львові, буде при тех самих обставинах так само повторяти ся. Бо треба признати, що такий з'їзд загальний, а до того щорічний, получений є безперечно з многими оправданими трудностями.

Тому гадаю, що лучше-б було, щоби реколєкциї для Львова, Перемишля і Станиславова і їх околиць відбували ся у Львові, Перемишли і Станиславові. Проче сьвященьство най собі відбуває реколєкциї в округах своїх деканатів, реколєкциї деканальні. Мотиви:

Не всї однакового здоровля, тому скорше буде можна тим, що є слабшого здоровля, вибрати ся до одного з місць свого деканату, чим далеченько (як на чиє здоровле) до катедрального міста.

Безусловно менші будуть кошта подорожи і евентуальних страт гроша з нагоди побуту у великім місті. (Додаю, що то, що платить ся за удержанє у Львові і пр. можуть собратя платити тому собратови, у котрого будуть харчуватись — розумієсь — що і харч за ті гроші буде о много ліпший, як у Львові і пр.)

Декан яко духовний провідник деканату визначав би що року по черзї місце і час маючих ся відбути реколєкций.

Давати їх мали би по черзї всї сьвященики деканату, з виїмком тих, що задля фізичної неможливости не моглиб того обовязку сповнити.

Декан також по кождих відбутих реколєкциях наперед призначав би того, котрий на слїдуючий рік мав би давати реколєкциї, аби мав перед собою час цїлого року на приготованє. Декан посилав би точні справозданя Просв. Ординариятам.

Користи? Користи такі, що кождий, хто мав би давати реколєкциї, був би морально примушений над темами, о котрих має говорити, попрацювати, бож не вірю в то, щоби хтось — як се кажуть декотрі старші — хотїв лиш „брати на розум“; що сьвященики сїльскі привикли би бо тої дрібочки працї над собою, ба навіть відсьвіжували би тим свого духа, як би хоть раз в роцї мали глибше думаючу авдиторию.

Инші користи для самих сьвящеників виведуть собі вже самі читаючі собратя.

Впрочім саме деканальне сьвященьство пізнавало би себе взаїмно і училось більше взаїмної, так конче нам потрібної любови та брацького пошановання і щирого такту.

А як би то будовало духа народу, колиб він бачив, що сьвященики так слухають ся, так в згодї живуть, так дбають за свою душу!..

Всьо за такими реколєкциями промовляє. І колиб так вони відбували ся, зайвим стало би писати ріжнородні дописи, найпаче з характером якогось невдоволеня зі згляду на собратию.

Тодї могли-б лише тїшити ся наші Прсв. Епископи. Тверджу отже і я сильно пересьвідчений, що у моїх собратий в Христї є — cognoti omnis cupido.

о. А. Ґовда.

Видїл Тов. св. Ап. Павла просить отсим своїх Вп. Членів, щоби зголошувась за обрацем св. Ап. Павла, на котрім є і витяг статута, до секретара Вп. о. М. Ґалянта, Львів, Підзамче ул. Мартина, ч. 11 а.

До відомости бувших сецесионїстів богословів! В виду сего, що 1) справа сецесийного фонду інтересує найбільше богачів, бо якраз вони найбільше задовжені в тім фонді, 2) що не повинно нам бути байдужним, в чиїх руках буде спочивати в будучности заряд згаданого фонду, та на які цїли будуть обернені гроші, 3) що богословів є вже сьвященниками, котрі задля душпастирских обовязків і иньших перепон не можуть з'їхати ся на наради в тій справі, 4) що богослови IV-го року кінчать ряд сецесионїстів-богословів

і що їх проте обовязком єсть вести ту справу, за порузумінем однак і відомостию всїх бувших сецесионістів - богословів — звертаємо ся з просьбою до тихже о ласкаве як найскорше надсилане листовною дорогою своїх уваг, гадок та повномочий до дїланя в тій справі на адресу редакциї „Католицкого Всходу“.

Для інформациї тих, що може не знають, як стоїть справа і о що нам ходить, подаємо слїдуюче: Дня 15. XI. 1904 зложили ми на руки Народного Комітету, котрий заряджує фондом, заяву (вона була друкована в „Руслані“ і „Дїлі“), в котрій ми домагали ся, щоби в будучности фондом заряджували люди старші враз з акад. молодїжию, однак по половині сьвященики та богослови, як рівнож застерегли ся ми проти передачі фонду на виключну господарку самої молодїжи сьвітскої. На се дістали ми відповідь від Народного Комітету дня 28. XI., в котрій тойже повідомляє нас що фонд передасть в руки акад. молодїжи сьвітскої, бо така запала ухвала Комітету. Фондом заряджувати буде Тов. „Акад. Поміч“ і в тій цїли вже навіть предложено статути сего ново основуючого ся товариства до затвердженя Міністерства. По тій відповіди Народного Комітету, ми вислали письмо до него слїдуючого змісту: По відбутій довірочній нарадї богословів з дня 29. XI. 1904 в справі відповіди на нашу заяву уважаємо за відповідно заявити слїдуюче: 1) від заяви нашої зложеної Хвальному Народному Комітетови для 15. XI. оголошеної в Дїлї і Руслані в нїчім не відступаємо. 2) Тому що о нарадах в справі уложеня статута Тов. „Акад. Поміч.“ нас не повідомлено і в загалї статута до перегляду нам перед висланем его до Міністерства не предложено так, що той статут є зовсїм нам незначний, — не узнаємо Тов. „Акад. Поміч“, а проти ріщеня Народного Комітету, що до передачі фонду томуж Товариству протестуємо. 3) Тому що нема надії, щоби наші домаганя були узгляднені так зі сторони Хвального Комітету як і „Акад. Громади“, з тої причини, що статути Міністерству вже предложені, а тим самим всякі зміни виключені, а дальше, тому що суппонуємо, що до заряду Тов „Акад. Поміч.“ увійдуть виключно лиш академікі сьвітскі з поминенем людий старших (розуміє ся і сьвящеників) та богословів — повідомляємо, що приступимо до виконаня нашої заяви т. є. виберемо комітет, котрий на свою руку займе ся стяганем довгів. Львів, дня 6. грудня 1904. за бобословску молодїж. Підписи.

Так представляє ся справа сецесийного фонду, котра для нас не повинна бути байдужною. Проте просимо еще раз о як найскорше надсилане своїх уваг і гадок в тій справі, бо найдальше в маю хотїли бы ми приступити до вибору комітету.

Львів, дня 23 марта 1905.

За богословску молодїж:

Роман Березиньский, Павло Миколїв, Павло Штохалко.

ПАРОХІЯ дуже добра, під кождим зглядом вигідна і супокійна з причин родинних до заміни. Зголошеня устні або письменні до адмінїстрациї „Ниви“.

В **Товаристві св. Ап. Павла** (адресувати треба до Вп. о. Совітника Евгена Гузара, Львів, ул. Длуґоша ч. 17.), можна купити:

Духовна лѣкарня (аптика) для всѣхъ, що хотять вѣчно жити книжочка поучаюча списана пôсля Ернеста Маріи Миллєра, Епископа Линцкого через Дра Климента Сарницкого. — Ціна 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Евхаристіи списавъ Др. Климентій Сарницкій. — Ціна 20 сот.

„Хощу, очистися!“ або приступна наука о Святôй Тайнѣ Покаянія пояснена многими примѣрами. Написавъ свящ. Стефанъ Донаровичь Ціна 20 сот.

„Оставите дѣтей приходити ко мнѣ“. Начеркъ науки религіи въ першôй клясѣ народнои школы. Уложивъ свящ. Л. Лужницкій. — Ціна 20 сот.

Слава Непорочної Дїви. Обявленє і чуда Дїви Марії в наших часах). — Ціна 20 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — по 2 кор. 40 сот. і перший випуск з р. 1903 — по 30 сот. враз з почтовою пересилкою.

Зміст 7. ч.: Церковні Брацтва (сьвященик з села); Повторяючий ся психічний момент (о. А. Г.); Проби злуки з грецкою церквою по Соборі фльорентийскім (дальше); Право презентованя (о. В. К.); Замітки двох росийских професорів духовної академії про наші церковні відносини (дальше); Реколєкцийне розважанє (о. Йосифа Вандири); Слово над гробом бл. п. о. Н. Лужницкого (о. Ів. Билиньский); Акция в справі підвисшеня конґруи (Я.) Хронїка.

Видає і за редакцию відповідає **Ярослав Левицкий.**
З друкарнї Народової (Манецких), Львів.

8767.

Ч. 8. Львів, 15. цьвітня 1905. Рік II.

БІБЛІОТЕКА
Наукового товариства
імени Шевченка

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого м'сяця

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.
Поодиноке число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

О брацтвах Найсв. Тайн.

Брацтво церковне взагалї — есть добровільне стоваришене вірних, повагою епископа установлене і під его надзором зістаюче, в ціли піднесеня побожности, побільшуваня слави божої, сповнюваня добрих дїл і милостинї. (Arndt: Odpusty). Брацтва такі після своєї цїли і після торжественности (більшої або меншої) зложеня обіту, зглядно чину принятя, носять ріжні назви, як: конґреґация, чин, товариство, содалїция і инші. — Найдавнїйшим брацтвом, о якім згадує істория, есть „брацтво в Царгородї", істнуюче вже в р. 336, а цїлию его було — хороненє умерших вірних, друге брацтво около р. 400 в Александриї мало за цїль догляд заразливо хорих. Члени тих брацтв уважали ся частию клиру, хотя не були звязані статутовою орґанїзациєю. У нас на Руси істнували два роди брацтв: 1) Чин св. Василия Вел. з цїлию контемпляцийною і плеканя наук, і численні брацтва ставропигийскі з цїлию вспомаганя епископів і сьвящеників в їх духовній праци і пильнованя (в пізнїйших часах) чистоти обряду.

Від XVIII. віку зауважуєсь загальний занепад брацтв, аж до наших часів. В наших часах під впливом акциї ворожих церкві сторонництв замітний значний рух в основуваню і житю брацтв, котрі сповняють великаньску прислугу в борбі з тими сторонництвами.

І коли ми хочемо мати оруже проти латинїзованя наших парохій з одного боку, а з другого бути готовими до борби з радикалїзмом, котра нас в найблизшій будучности чекає, то закладаймо при кождій церкві, в кождім селї брацтва, а і дбаймо,

щоби вони жили живим житєм. Який вплив в парохії мають брацтва, то, хто хоче і уміє дивити ся, зобачить на наших сусідах. До чого вони допровадили своїми шкаплїрами, р жанцями! А найкрасший примір маємо на недавнім сьвятї „мариянськім“. Там під плащиком адорації для Прeч. Дїви Марії стягнули до Львова 50000 содалїсів мариянських. Що вони скріпили ся в своїй польскости, привязаню до свого обряду і віри — і найбільше заслїплений незаперечить.

У нас богато говорить ся о латинїзації нашого обряду і ми зі страху перед нею і найкрасші інституції церковні не радо, а часом впрост ворожо приймаємо тілько длятого, що вони є на заході, що вони звідтам прийшли — мимо того, що коли би ми їх у себе запровадили, приноровили до наших потреб і нашого духа, вони би обрядови нашому принесли неоцїнені прислуги. Я згадаю лише суплїкації, як то тяжко вони у нас приймали ся. А преціж, як видимо нині, ані трошки нашому обрядови не пошкодили, напротив, оживили вечірню, люди умiючи єї сьпівати і розуміючи, що сьпівають, видїли інтерес іти на вечірню — і тим число людий учащаючих вечером до церкви дорівнало числу на Службі Божій, підчас коли давнїйше сьвященик, дяк і 2—3 женщини брали в нїй участь. До таких латиньских, а корисних для нас інституцій належать і брацтва Найсв. Тайн. Вони могуть нам принести дуже великі користи, неоцїнені прислуги, розумiє ся, коли ми ними щиро займемо ся і уміетно їх попровадимо. Щоби довести правдивости моїх слів, я вскажу нині лише на цїль і средства обняті статутом тихже брацтв.

Цїль в статутї виразно означена єсть:

За безконечну любов Бога — віддавати Єму взаїмну любов, честь і подяку — 1) в Найсьвятїйших Тайнах в церкві, — 2) в цїлім житю.

Поза тою цїлию, що відносить ся безпосередно до Бога, суть і цїли посередні, що відносять ся до нас і до наших парохіян, а ті дадуть ся в слїдуючі точки обняти:

3) Узискане як найбільше відпустів признаних членам брацтва через виповнюване певних актів побожних, — а тимсамим — 4) піднесене уровени побожности в парохії, 5) поміч в угримуваню зверхного порядку і чистоти в церкві — 6) а наконець, що для нас знова дуже важне — витворене при помочи брацтва кружка людий прихильних церкві і сьвященикови, на котрих парох в кождій хвили міг би оперта ся.

Зауважу, що всї ті цїли, хоть не суть впрост виражені в статутї, однак або випливають з головної цїли, або дадуть ся в поодиноких установах віднайти.

І так першу точку цїлий (оказувати любов Богови в церкві) осягнуть, коли будуть учащати до церкви не лише тогди, коли закон приписує, але і в будні дні, коли будуть в церкві поважно заховувати ся, побожно молити ся, коли будуть дбати

о тую церков, о її украшенє, чистоту, о тоє, щоби все горіло вічне сьвітло перед Найсв. Тайнами.

Що до другої точки, то окажуть любов Богови в цїлім житю тогди, коли стануть в найширшім значіню того слова, все і всюди добрими, примірними християнами. А до підтриманя тої цїли служить: відмовляти приписані молитви рано і в вечір, повторяти їх часто в день, найпаче в покусах, часта сповідь і причастіє. А через те вони осягнуть і дальшу цїль, а ми піднесемо побожність в громадї, бо через добрий примір братів заохотимо і других нечленів до їх наслїдуваня, узискаємо поміч і средства до приукрашеня, порядку і чистоти в церкві, а тим самим утворимо собі кружок людий, що так привяже ся до церкви і свого обряду, що не збаламутять їх ніякі фортелї уживані нинї по каплїчках і косцюлках. Понадто ті побожні люди стануть і в полїтичнім житю елементом, на котрім будемо могли оперти ся, як прийде потреба борби з ворогом віри і церкви.

Питанє тепер, як брати ся до того, щоби брацтво заложити, як поступати, щоб воно розвивало ся, сповняло своє завданє і принесло ожидані користи?

Відповідь коротка: виконати все, що жадає статут і так звані „примічания для парохів“, які в своїм часї (1893) зістали всїм урядам парохіяльним розіслані.[1])

Я подам лиш до них практичні уваги, котрі я сам випробував.

I. Посилаючи статут до затвердженя, рівночасно постарати ся о потрібне число „карт вписових“, а окрім того о медалики і крестики з відповідною написию. Коли вже затверджений статут дїстанемо, взиваємо до вписуваня в члени. Як збере ся значнїйше число, визначує ся їм якусь неділю або сьвято до торжественного зложеня обіту. В тім дни кождий має висповідати ся і запричащати. По Службі Божій клякають всї дооколо престола, проводить ся їм обіт, а опісля вкладає на шию медалики жінкам і дївчатам, крестики мущинам і парубкам. Опісля промовляє ся до них, кладучи особливо натиск на видимий знак їх членьства — медалик і крестик, котрий їм буде пригадувати їх обовязки брацкі, а з другої сторони заступить єму польский шкаплїр. Від того дня зачинаємо їх учити молитовок брацких. Ті, що уміють читати, знайдуть їх в картах вписових, инших ми маємо научити, а то так, що будемо перед кождим богослуженєм ранним і вечірним уклякнувши при отворених царских вратах, на голос говорити молитовки ранні, що за нами повторить дяк з вірними, а по набоженьстві так само молитовки вечірні. То дуже народови подобає ся і есть одним зі средств заохочуючих до вступленя до брацтва.

II. Другим средством есть більша торжественність при вінчаню і гребаню братів і сестер. Именно постарати ся о два гарнїйші вінки брачні і уживати їх лише для членів брацтва. По-

[1]) Нинї може їх дістати в Ставроп. книгарни.

старати ся о чотири хоругви брацкі (то єсть статутом приписане) і дотичну хоругов велїти нести за домовиною умершого члена брацтва без зглядy на тое, чи похорон з так званим проводом, чи ні. Надто шість членів брацтва має обовязково асистувати зі сьвітлом чи при шлюбі чи при похороні брата, чи сестри. Ті способи заохотять многих до вписуваня до брацтва.

Що до утриманя заінтересованя брацтвом, житя в брацтві, вистарчать средства статутові. Именно:

1) Кождої третої недїлї в місяци процесия з Найсьвятїйшими Тайнами доокола церкви. Коли чим, то тим найпевнїйше утримаємо численність народа на вечірнях. Наш мужик раз і другий прийде, бо цїкавий, як се ему здає ся, на кірхпараду, третий раз прийде вже як не з побожности, то бодай з привички, а на початок і то добре.

2) Средство неоцїнене, то чвертьрічні сесиї брацкі, для кождого віддїлу брацтва (дївчат, хлопців, жінок і мужів) з окрема. Назвав я его не цїненим і кождий згодить ся зі мною, коли зважимо, що ми там при замкнених дверях лишаємо ся з певним кружком наших парохіян, нек нтрольовані некомпетентними. Все що маємо на серцю, о що нам лише ходить в нашім завданю яко провідників душ нам повірених, все можемо там говорити, все що нам лише видасть ся корисним можемо в них вповїти, бо кожде наше слово буде мало для них о много більшу вартість, бо будемо говорити довірочно і тільки для них. Від „брагоразумія“ і сприту і місцевих відносин залежить, що говорити і як тую хвилю використати. Всеж тую установу уважаю найкориснїйшим і найлїпшим средством, яке ми маємо в вливаню на парохіян, винявши, розумієсь, сповідь, о котрій зараз буду говорити.

3) Кождий член брацтва єсть обовязаний що кварталу сповідати ся. Через те привикають і члени і силою примiру і прочі вірні до частої сповіди, так що по якімсь часі не буде мати в парохії — розуміє ся, з малими виняткама — чоловіка, щоби не сповідав ся 3—4 рази в рік. А яке то улекшене в великоднїй сповіди, а яку то силу дає нам в руки до провадженя парохіян, миж чотири рази в рік маємо кождого на конференциї в чотири очи. А так як і о сесиях, так і тут бою ся богато говорити, скажу лише два слова: учім ся від сусїдів.

То було би все, що менї насувало ся на гадку, при обдумуваню того предмету. Прошу Впр. Отців спробувати, щиро заняти ся тими брацтвами, а наслїдки праці не дадуть на себе довго ждати. Хто брацтва не має — нехай заложить, де заснїтило ся, нехай відживить. Притім нїколи не забувати на ті чотири річи:

1) Публичне відчитуване молитов,
2) Місячні процесиї,
3) Чвертьрічні сесиї і
4) Сповідь,

а праця оплатить ся.

о. Володимир Винярский.

Замітки двох російских професорів духовної Академії про наші церковні відносини.

Ч. П. *Свящ. Титова:* **Русское духовенство въ Галиціи.**

(5. Продовженє).

I. Загальні замітки — *історична доля Галичини* (конець).

На таке зображенє нашої церковної минувшини, яке проф. Титов подав у вступних замітках, як слідно, не мож було згодити ся. Та воно ще настроює нашого читача, унїята-католика, до якогось мимовільного упередженя, що дальше представленє нашої теперішности готово випасти знова односторонно і немовби тим самим казало уважати на се, що дальше має слідувати. Як на то єще слідуюча друга глава, у якій говорить ся про образованє кандидатів сьвященьства, за мало систематично упорядкована і містить у собі чимало неточних або і знова хибних заміток. Се робить трохи неприємне враженє, хоть з представленя самої річи видно, що підготовленє наших кандидатів сьвященьства з многих здлядів інтересне для сьвящ. Титова і для російских читачів. Передовсїм ізза самого типу і форми наших шкіл.

II. Приготованє кандидатів сьвященьства.

1. Низше, середне і вище образованє богословцїв.

Треба знати, що російский клир не побирає свого образованя у таких школах загальчого і сьвіцкого типу, якими є наші ґімназиї або університети. Він виховує ся у окремих духовних заведенях, які з одної сторони дають образованє кандидатам сьвященьства, а з другої також синам сьвящеників. Таких духовних заведень є три степенї: духовні школи (духовныя училища), семинариї і академії. Духовні училища, рівнаючі ся нашим низшим ґімназиям, виховують читців або півців церковних і приготовують до семинарий. Духовні семинарії, які є у кождій епархії, дають у протягу шести літ висше ґімназияльне і конечне богословске абразованє для звичайних сьвящеників. Визначнїйші абсольвенти семинарий йдуть на висші курси богословя, фільозофії, істориї і літератур до духовних академій, яких є чотири: в Київі, Петербурзї, Москві і Казани. Із сими школами є звичайно злучений інтернат, а для студентів академій він є обовязковий.

У порівнаню до такої системи виховання російского клира сей спосіб, який проф. Титов у нас побачив, був для него дуже інтересним. Передовсїм здивував его сьвіцкий і універсальний тип ґімназий, які наші богословцї мусять покінчити разом зі всїми иньшими кандидатами на ріжнородні сьвіцкі становиска. По друге, наша духовна семинария у порівнаню до російских не представляє собою наукового заведеня, у повнім значіню сего слова, а лише пансион, у якім головно проживають богословцї

та побирають лиш деякі практичні інструкції з церковного устава і літургіки в годинах свобідних від лекцій університецких.[1]) А наукове виобразованє дає їм доперва богословский виділ на університеті. (Про духовне вихованє в семинарії сьвящ. Титов нїчого не каже).

Наш Автор признає, що такий тип виховання істнує у цїлій австрийскій державі, отже він мусить бути і у нас: навіть така, як наша, є і римс-католицка львівска семинария. Але вже тому, що весь такий устрій є дуже відмінний від россійского, проф. Титов застановляє ся над тим, яку вартість може мати такий спосіб виховання нашого сьвященьства? На се питанє він відповідає так, як нїбито само наше духовенство задивляє ся на такий лад. Від себе зазначує, що у тім зглядї, як і в богатьох иньших, він замітив велику рїжницю межи молодшим а старим поколїнєм нашого сьвященьства (ст. 13).

Молоді бачать у спільнім вихованю ґімназияльної молодїжи, з якої виходять також кандидати ставу духовного, більше сьвітлих сторін. Через таке вихованє сьвященик стає на одній рівнї з кождим образованим чоловіком і тимсамим зможе вповнї відповісти всїм потребам не лиш простого народа, але і людий образованих. Дальше, через спільне вихованє кандидат богословя не відокремлює ся від прочих суспільних станів і через се не витворює ся кастовість. Врешті спільне пожите з дїтьми всїх станів знакомить будущого сьвященика зі всїми сторонами суспільного житя, що опісля стає єму в пригоді в пізнїйшій пастирскій дїяльности. Університет довершує се загальне образованє, винесене з ґімназиї, вповнї фаховим і научним вученєм богослова і так наш сьвященик, кажуть молоді, стає всесторонно образованим і підготованим до своєї працї.

На все то Автор так відповідає (ст. 14): „Всї ті і другі користи, з яких значна часть має мниме або і сумнївне значінє, є малої ваги, у порівнаню з тим страшним злом, що его провиджують у згаданім способі підготовленя кандидатів рускаго грепко-католицкого духовенства в Галичинї старі сьвященики. Сї послїдні, коли і мирять ся з вим, то тілько як з неминущим лихом.

„У тім річ, що теперішний спосіб підготовленя кандидатів сьвященьства завдяки їх образованю в католицких ґімназиях і на богословскім католицкім виділї львівского університета немилучо веде до невідрїжненя гр. кат. духовенства в Галичинї.

„Справдї, при такім способі образованя сьвящеників, як він є нинї в Галичинї, чим галицко-руский, грецко католицкий сьвященик відрїжняє ся в духовнім зглядї від галицко польского, римско-католицкого сьвященика? Вся сума тих рїжниць

[1]) „Есть основаніе думать“ — каже Автор про сю науку ст. 12. — „что эти предметы, не смотря на всю свою важность, занимають совершенно второстепенное мѣсто въ общемъ курсѣ образованія русскихъ академиковъ в Галиціи и преподаются далеко несоотвѣтственно своему дѣйствительному значенію“.

зводить ся на вивчене двох-трох церковно-практичних предметів, яке, розуміє ся, богатить запас чисто практичного знаня і зовсім мало має впливу на загальний духовно-умовий і релїґійно-моральний розвиток чоловіка. І годї не згодити ся з тими галицко-руськими патріотами, які кажуть, що еще приходить дивувати ся, як при так дуже неприхильних обставинах галицко-руске гр. кат. духовеньство в особі своїх молодих членів остає ся твердим, вірним і переданим своїй рідній рускій т. є. грецко-католицкій вірі! Лише дух нетерпимости, з якою відносять ся в Галичині до всего, що руске, і той антаґонїзм, який панує межи Русинами а Поляками в Галичині загалом всюди, а зокрема в наукових заведенях, перепиняє повне невідріжнене кандидатів гр.-катол. духовеньства і сильно відокремляє їх від римско-катол. духовних вихованців".

Характеристична замітка, але годї згодити ся на неї у такій формі, у якій вона висказана. Передовсім трохи новий для нас такий подїл гадок на погляд старого а молодого духовеньства. Здає ся, що у сїм питаню він так різко не виступає серед нашого клиру; а наколи би нам инші місця не помогли відгадати, кого тут Автор розуміє під старшим, а кого під молодим духовеньством, були би ми у клопотї витолкувати собі, де міг наш професор добачити такі два противні собі погляди? Але се вже меньшої ваги. Важнїйше буде ось то питане, чому так Автор домагає ся конечної ріжниці межи польским а руским клиром „въ духовномъ отношеніи?" Вже поминувши се, що у практицї такого умового розріжненя не дало би ся осягнути у нас, де завдане одного і другого духовеньства з огляду на часи і більш-меньш однаковий терен дїяльности в великій мірі однакове; — о умовій ріжницї могла би бути хиба тоді бесїда, коли би поставило ся абсурдне заложене, що сей або той клир мусить умово вище стояти... Огже о що може Авторови розходити ся? Погляд, висказаний попередно, подає рацию наведених слів Автора.

Проф. Титов сконстатував, що наша молодїж образує ся в низших і середних школах, „які є в руках Поляків-католиків, на рівні з католицкими вихованцями; вище своє образоване вона побирає на богословскім виділї львівского університета, находячім ся в повній розпорядимости Поляків, разом з римско-кат. семинаристами. Учителями релїґії кандидатів гр.-кат. сьвященьства в Галичині в часї їх науки в ґімназиях і професорами богослозских предметів на університетї (з малими виїмками в сих і другім) є римско-католицкі ксьондзи, котрі в Австриї більше фанатичні, чим у якім небудь другім місцї" (ст. 12 сл.).

Очевидно, що се було би анормальною появою, наколи би нашу молодїж мала нам виховувати яка чужа і неприхильна нам суспільність, та коли би учителями богословя мали бути фанатики. Але, на щасте, у нас еще не так сумно, як проф. Титов представляє. Катехитами нашої ґімназияльної молодїжи є всюди у східній і середній Галичині, навіть по польских шко-

лах, наші рускі сьвященики. Дальше здає ся, що сьвящ. Титов не знає, що маєм у Галичинї чотири свої рускі гімназиї, які звичайно найбільше достарчають кандидатів сьвященьства. Иньша річ: унїверситецкі катедри. Будь-що-будь богословскый видїл львівского унїверситета з многих зглядів не відповідав і не відповідає нашим потребам, не дає всего того, чого треба нашому гр.-кат. духовеньству. Се найлїпше іллюструє сесь той факт, що серед его вихованців, теперішного нашого клиру, наукова продуктивність і публїцистика цїлковито замарнїла. Впрочім вистарчить порівнати богословскый видїл у Львові з яким небудь нїмецким унїверситетом в Австриї,[1]) а видно — не згадуючи вже про численнїйшість катедр, що чей відносить ровень образованя — передовсїм шабльонову тожсамість у плянї і предметах викладів тут і там. А преціньмежи нами а Нїмцями, є якась ріжниця: того, що наші потреби яко греко-католиків є якісь свої особливші, із пляну наук зовсїм несліднo. Наше положеве порозуміє ся лїпше, коли глянемо на плян наук православного видїлу богословского в Чернівцях.[2]) Там є енцикльопедия і методольоґія богословских наук, попри догматику: симболіка (= наука о ріжних визнанях), до істориї церковної належить: церковна статистика, патрольоґія, патристична лектура, патристичный і історичный семинар, істория буковиньскої церкви. При науцї східного права церковного читає ся і пояснює ся канони місцевих соборів, а церковно-славяньскый язик, лїтература і вправи з книг письма св. і лїтурґічних, є рівнорядним предметом з прочими богословскими науками...

А тепер варта порівнати львівску програму богословского видїлу і спитати себе, чи наш клир, що на буковинскій землї мусить стикати ся з православними, при такім станї наук, буде міг — вже що найменьше — видержати конкуренцию з буковиньскими православними сьвященниками?.. Бо якже у нас? Істориї церковної учить нас професор, який вже тільки разів заклинав ся, що по руски навіть не вміє — отже чи може бути бесїда про історию нашої церкви? А нам так конечно єї знати! Церковно-славяньскый язик цїлковито виелїмінованый з богословского видїлу і наші богословцї мусять учити ся его „в комірнім“.[3]) Права церковного учимо ся римско-католицкого після під-

---

[1]) Пор. Vorlesungs-Verzeichnisse der Universitäten, Technischen u. Fach-Hochschulen von Deutschland, Deutsch-Oesterreich u. der Schweiz. Im amtlichen Auftrag herausgegeben von der Redaction der „Hochschul-Nachrichten“. Akademischer Verlag, München. 60 Pfge. виходить що семестра.

[2]) Дивн Verzeichniss der öffentlichen Vorlesungen an der K. k. Franz-Josephs-Universität zu Czernowitz. Gr-or. theologische Fakultät ст. 3—7. Маєм під рукою спис викладів з лїтного семестра 1904 і теперішного зимового 1904/05.

[3]) Коли вже про се згадало ся, не буде від річи взяти під розвагу отсе рішене собора глагольскої римско-католицкої дисцезиї острова Веля (Керк) в Далмациї: „Sicut pro Misae Sacro celebrando et Sacramentis administrandis iuvenes sacerdotii candidati (римско-катол.) longo annorum usu in lingua latina discenda exercentur, ut eam penitus calleant. ita et Nos omnem co-

ручника Паліводи Яшовского; та з него знаємо лише і то дуже недокладно, — що наше є якесь иньше, своє питоме право церковне, східне, якого унія зовсїм не зносить.[1])

Коли би оттак проф. Титов був про наш богословский видїл у Львові з тої точки заговорив, коли би навіть був сказав про нас своїм читачам, що наша унїяцка церква в XX віці вже жие без свого церковного права, — то дивувати ся ещо все то порозуміти... Але коли нема згадки про се, то видно, що наш Автор не обізнав ся добре з університетом Отже щож він вже врешті може мати проти нашого богословского видїлу, чому ему так дуже йде о ту окремішність? Причину він висказав вже попереднїйше (на ст. 12): „На богословскім видїлї львівского університета рускі академики слухають цїлого курсу богословя на рівні з римско-катол. академиками А що львівский університет до тепер находить ся в руках Поляків католиків, то само собою розуміє ся, що курс богословского факультета — виключно католицкий, (то є) специяльно приспособлений для богословців римско-катол. визвання". Згода на се, що доси. Але дальше ось що сїйдує: „При извѣстной довольно значительной разности дѣйствительной уніи отъ римо-католичества не только въ обрядовомъ **но и въ догматическомъ отношеніи** (дѣйствительная унія есть соединеніе русскихъ съ римско-католическою церковью, основанное на признаніи главенства папы), такой порядокъ вещей нельзя не признать въ высшей степени страннымъ и ненормальнымъ".

Ось тут і розвязка цїлого питаня, але на таку розвязку нїхто у нас не може писати ся! Наколи проф. Титов лучить з унїєю доґматичні ріжниці і в їх імени домагає ся окремішно-

---

gitationem et curam in eo ponere fas est, ut sacerdotes huius dioeceseos ad Sacrum lingua paleoslavica celebrandum accesuri **eam plene cognitam habeant**". Acta et Decreta Synodi Veglensis. Veglae 1902 — de Academia palaeoslavica, яку в тій цїли заложив керкский епископ Антін Махнич 1893 р. Дещо бливше про неї подає „Casopis katolického duchovenstwa. S prilohou, venovanou theologické literature narodu slovanskych. Organ vedeckeho odboru Akademie krestanské v Praze. Rocnik XLVI (LXXI) 1905. Sesit 1. str. 82—85.

[1]) Пор. Заневнене у апостольскім посланию папи Льва XIII. до всїх пануючих і народів взиваючого до єдности церковної: „Vera coniunctio inter christianos est, quam auctor Ecclesiae Iesus Christus instituit voluitque, in fide; et regiminis unitate consistens. Neque est cur dubitetis, quidquam propterea vel Nos vel successores Nostros de iure vestro, de patriarchalibus privilegiis, de rituali cuiusque Ecclesiae consuetudine detracturos Quippe hoc etiam fuit, idemque est perpetuo futurum in consilio disciplinaque Apostolicae Sedis positum, propriis cuiusque populi originibus moribusque ex aequo et bono non parce tribuere". — Praeclara gratulationis 20 Junii 1894. Acta Sanctae Sedis, vol 26 Romae 1893—94 pag. 709. Пор. Praelectiones ex iure canonico... M Palivoda, recognitae ac locupl. cura Dr. B. Jaszowski Leopoli 1901 ст 39—41 і 84 сл. і Friedr. Vering, Lehrbuch d s katholischen orientalischen u. protestantischen Kirchenrechts mit besond. Rücksicht auf Deutschland, Oesterreich u. Schweiz. 3. Aufl. Freiburg 1893. §. 63. Die Quellen d s heutigen orientalicben Kirchenrechts. I. Für die unierten Orientalen, ст. 355—60.

сти в образованю руского духовенъства, на се нема згоди! Дивна річ, що перше у проф. Лопухина, а тепер знова у проф. Титова надибує ся основне нерозуміне сути унії. Коли так річ має ся з професорами духовних академій, еще до сего спеціялістами — історіками, то що дасть ся сказати про низший клир, а дальше про якунебудь долю унії у лоні росийскої церкви? Ось тут наглядно бачить ся, як дуже потрібно якоїсь акциї в тім напрямі... Бо, які наслїдки веде за собою таке понимане унії, про то свідчить недавна історія унїяцкої церкви в Росиї. Що правда, послїдними лїтами західна, католицка церква працює з великою любовию і трудом над злукою сходу з Римом, але, на жаль, доси еще нема книжки, що фахово виложила би теоретичну сторону унії, та єї наслїдки доґматичні і канонїчні і мала авторитетне значіне, — так щоби на неї мож було покликати ся прим. перед росийскими вченими. Тому тепер приходить ся еще раз повторити то, що вже сказало ся при книжцї проф Лопухина, що унія з католицкою церквою лучена разом з доґматичними ріжницями, річ немислима, бо єдність церкви стоїть на єдности віри[1]). Впрочім і офіцияльна грецка незлучена церква лише так понимає унію. Ось що пише Антим, царгороцкий патриярх в своїй патриярхальній і синодальній енцикліцї, в якій відповідає на зазив папи Льва XIII. до унії з католицкою церквою: „Є сьвятим і внутреним бажанем сьвятої, соборної і православної апостольскої Церкви Христової (— він так називає свою царгороцку церкву) злука з нею в однім каноні віри відокремлених церков; але ж без такої єдности в вірі стає неможливою бажана злука церков“. [2])

Отже коли проф. Титов хотївби такого розріжнюваня між руским а польским клиром в Галичинї, яке основувало би ся на доґматичних ріжницях, то се основно хибний постулят, якого рішучо не мож присуджувати нашому старшому, а тим меньше вже: цїлому духовенъству, що не без здивованя читаємо в уступі про львівский богословский факультет, тими словами закінченім: Руске гр.-кат. духовенъство в Галичинї, очевидно, лише по силї необходимости мирить ся з таким положенем річий, як з неминущим злом“ (ст. 12.).

(Д. б.)

---

[1]) Пор. вище наведені слова енцикліки Praeclara gratulationis.

[2]) Ἄνευ τοιαύτης ἐν τῇ πίστει ἑνότητος ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ ποθητὴ τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσις ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ ἐπιστολή §. 4. опубл. в Νεολόγος, Ἐφημερὶς ἑλληνικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει 12. жовтня 1895. Цит також в Salvatore M. Brandi S. J. Dell' unione delle Chiese. Risposta al patriarca greco di Constantinopoli 3. ed. Roma 1896. ст. 10.

Реколєкцийне розважанє

виголошене в Монастирі св. Вас. В. в Гошові 5/3 1902.

о. Йосифом Бандирою, парохом Слободи.

[Конець.]

„Аще же соль обуяєтъ, чимъ осолитъ ся, нивочтоже будетъ къ тому, точію да иссыпана будетъ внѣ и попираєма человѣки".

(Мат, гл. 5. 10.)

Рід і спосіб такого божого наказана містить ся в словах Спасителя: „Таку сіль не варта, як щоби еї геть викинути і подоптати". Як неуміркований в їдї і питю, як розпустник в наслїдок ужиcана змисловых розкоший набавляє ся вкінци тяжкої і невилїчимої недуги яко кари за гріхи (розстроєне нервів і дисорґанїзация); як убійника або злочинця нелєрєризно гризе сумлїнє — змій проклятий — так валять ся на голову звихненого, здеморалїзованого єрея сьмих людий і погорда. Наложи брате єрею маску праведного священника на твоє зіпсоване, перевортне, грішне успособлєне; тумань свою внутрєнну порожнечу пустими фразами, скривай поза свою на вид праведну совісність твою рівнодушність до всього, що свято і Боже; возьми на себе вид віри, мовби який рід уніформа — то всьо, що правда, буде тобі якийсь час угодина. Але гляди, брате, око твоїх прихожан дуже бистре, воно і в ночи крізь сон дивить ся і видить свого отця духовного. Щось більше, чим їх пізнанє, є у них певний такт, Богом їм даний, інстинкт, який їх очим позволяє вникати в нїдра твоєї душі крізь всї штучно уложені занавіси. А вони будуть над тобою держати сій суд, суд тим тяжший і більше позорний для тебе, чим усильнїйше старав ся ти притьмити їх око на свє начине божої соли.

Вийдеш, брате, на амвон; тут вже не можеш проповідати „яко той, що має власть". Місце твоєї апостольскої дїяльности переминило ся в лаву обжалованих, а християнське побожне зібране доокола тебе вже не є те жаждуче стадо, що ожидає від тебе води живої, нї! Всї тут присутні стали ся твоїми обвинителями, свідками і судиями. Вона не слухають, а надслухують, слїдять твою науку, твої упімнєння і перестороги, як судия слїдчий слїдить бесїду і зізнання обжалованого. Коли твоя бесїда згідна з буквою і духом божого об'явлєня, то осудять тебе після твоїх слів; коли вірно толкуєш зміст науки і заповідий Христових, осудять тебе після твоїх дїл. Слово боже, еще в твоїх устах, рівнає ся обоюдучому мечу. Обертай і направляй куди хочеш его рукоять, вістре его все така буде звернене до тебе і твою лише душу буде ранити. Засядеш, брате єрею, в сповідальници: знають твої парохіяни, що божу власть гріхи відпускати має і негідний священник; але з якими гадками будуть вони до тебе до сповіди приступати?

Не уважаєш поваги, з якою повинен бути пенітент упімненний і наказаний, то він буде видіти в тобі простого зрадника в тайні покути.

А коли схочеш заховати достоїньство суда тайни покути і насупротив гр'шника твоїм поведенем показати повагу Бога, то здїлаєш пенітента очевидним сьвідком засуда, котрий в імени Бога видаєш на свою власну згубу.

Стоїш, брате, при жертвеннику; в твоїх оскверненних руках видять вірні Агнця непорочного, з твоїх нечистих уст чують слова переєствованя і осьвяченя св. Дарів; ти, брате, робиш їх очевидними сьвідками принятя до твоєї душі, повної гріхів, Господа сьвятости; чиж на той вид не огорне страх і ляк тих, що зійшли ся на всенародне Богослуженє в цїли прославленя О ця сьвітів, а тут відразу моєби остовпіли, бо стали ся сьвідками великого злочину поповненого на Найсьвятїйшім? Вони почують ся тодї до обовязку переблагати Бога за зневагу, яку ти, брате, нанїс тій Найсьвятїйшій Тайні. Слухай і міркуй, брате єрею, як про тебе твої парохіяни судять, судять твою душу, коли ти, яко зіпсутий єрей божий, яко недостойний ходатай, посередник Христового відкупленя, межи ними несправедливо дійствуєш!

Одвак, що до тепер сказано, мав розуміти ся тілько тихий, глухий суд парохіян о тобі, але най но те взможе ся, скріпить ся і виросте, що в їх серцю і гадці снуєсь і рухаєсь; поступай так дальше, не зважай на тихий, а так вимозний осуд твого стада, вони вкінци доберуть слів, щоби его убрати, до твоїх уший будуть кричати, але ти голосу їх, яко поклику до твоєї душі, не будеш міг порозуміти, що: ти є зрадником сьвятости, зрадником церкви, зрадником душ твого стада, зрадником крови твого Спасителя! Не переціняй, брате, внутренного зворушеня, незадоволеня твого стада, бо воно вкінци обявить ся на вні; вони попробують слово Христове буквально тобі перекласти: „тебе геть викинути і подоптати". А як їм тое не вдасть ся, то підуть собі геть — на чуже пасовище шукати поживу, повелять собі при чужім сусїднім столі ломати хліб божий, чим так дальше мали би з ласкою божою, тобою їм удїлюваною, споживати також обридливість і відразу з власного твого зануреня. Щож скажеш, брате єрею, на такий осуд парохіян і его переведенє? Згодиш ся з его змістом? Признаєш его слушним і справедливим? Але ми, братя, сшибнули би ся, коли би хотїли вірити, що морально упавший сьвященик може еще пізнати і узнати справедливість і слушність такого засуда вірних.

Таж засліпленє є головною характеристикою морального упадку, а чомуж би зіпсутий апостол не мав мати претенсиї до найбільшої его части? Аж тепер він пригадає собі своє єрейске достоїньство, котре він до сего часу ганьбив, він скаже собі, що зневага его особи є зневагою его чина і він, для котрого не мали вартости і значіня обовязки его звання, знова розгорить ся св. ревностию, щоби боронити его поваги проти зухвалих хлопів — бунтівників — тай до суду!! Він, що був так рівнодушний перше на всї права своєї церкви, пригадає собі від разу всї ті устави

і права, котрі приказують якнайтіснійшу звязь між вірними і своїм пастирем, а осуджують розтіч овець на чуже становище. Він, від котрого так часто прагнули прихожани молока і хліба божої науки, а він не мав нераз охоти хоч що-то їм зломати, вкрешити, від разу перепоєнив ся заздрісною любовию до своїх овець і видить спасенє їх душ загрожене, коли вони з чужих, а не з его уст, слухають проповіди св. Евангелия. Але бо такий сьвященик шукає єще і иншого способу свого заспокоєня. Та вжеж нїде не бракне людий, котрим власне такий і того крою сьвященик по нутру. Вони будуть такого сьвященика уважати за чоловіка дистинґвованого, сьвітлого, розумного, гладкого, доброго товариша до киїшка і до шклянки, гарного партнера до зеленого столика, гостинного, словом: „Księżunia do tańca i do różańca“. Розуміє ся, що люди тої породи до церкви на Богослуженя нїколи не приходять, нїколи не сповідають ся, може і в Бога не вірять, але що то значить, коли сьвященик бодай від них може надіяти ся похвали і узнаня за свої подвиги, коли нїхто чесний і побожний анї їх видїти, анї о них знати не хоче. Сумне положенє, в яке ти попав ся, нужденний апостоле!!

До ворогів Церкви і віри св. ідеш жебрати похвали, узнаня, кладеш велику вагу на їх суд більше, як на суд парохіян, а котрий тобі більше ганьби, чим чести приносить. Но та послїдна стадия закаменїлости є також послїдною стадиєю суда. Може бідній громадї удасть ся колись звернути печаливий взір свого архипастиря на своє горе, а тодї настане для неї велика радість, коли їй удасть ся такий хоробливий материял духовний викинути з поміж себе, материял, який ей шляхотна натура тілько з відразою терпіла — а тодї скінчить ся і ей суд земский про него. А коли божа премудрість призначила їй довшу пробу, то зложить своє глухе горе, глибоко ображене чувство у стіп Божого престола, а тодї вискаже свій суд не словами, але его вилле в слезах і успокоїть ся з тим пересьвідченем, що єще є суд божий вічний.

III.

Так розважили ми Всеч. ОО. судьбу лихого слуги вівтаря в его земскім житю, судьбу оголошену словами Спасителя в нагорній проповіди. То вже досить булоби страха, щоби нас заохотити до вірного стереженя в нас начиня божої соли. Я однак бажаю з глибини душі і молю Бога і вірю і надїю ся, що Ви всї Всеч. ОО. тут зібрані так само бажаєте і як я говорите: Господи, коли би ми мали колись відпасти від виповненя наших обовязків, покарай нас тут зараз на земли, позволь нам аж до дна вихилити гірку чашу Твого наказаня, дай нам Твоєї ласки, щоби ми тут на земли були викинені і подоптані, а в вічности нас пощади. Коли би нас і так судьба не опамятала, то принайменше по другім боцї гроба лишить ся нам потїха — відрада, що ми стали ся відстрашаючою пересторогою для других — тодї не буде нам наша судьба так гірка.

Станемо перед судом Христовим; від кождого, що зве ся християнином, жаждає Христос одвіта, чи він гідний того імени, чи він був вірний своєму званю, чи він вірно ужи-вав уділеної ему ласки для свого спасеня; від кождого жаждає Христос его душі. Коли те спільне упімненє для всіх ісповідників Христових вистарчить, щоби їх побожним страхом перед великим днем суда наповнити, скількож то більше упімненє пуклє до серця врея, коли він забуває на свое високе достоїньство і на колишний одвіт. Яко сьвіцкий можеш бути сьвятим, можеш допровадити і до совершеньства, котрого вічний Судія від тебе жадати буде. Но коли ти зістав поставлений в чин врейский, що слушно мігби ти назвати созершеньством, то таки буде то звати-сь тілько негідним созершеньством. Що-ж бо значить одна твоя сьвятість, Судія бо має не тілько одну твою душу, Він відлав тобі душі і твоїх братів до осьвяченя, Він зділав тебе частаною самого себе, позірив тобі скарби свого спасеня, ти повинен бути посланником на місци Христа, коли ти упоминаеш то так, якбы Бог сам через тебе упоминав (II. Кор. 5, 20).

Станемо перед судом Христовим; якуж вагу має сей висказ св. Апостола для маючого ся явити пастира стада перед суд божий! Братя, поставмо ся в мисли перед той суд і супротив Христа! На Его лици малює ся виписнене не чувство любови для своєї Церкви, але і грізна позаса витиснена на чертах Его лиця супротив зрадників своєї Церкви! Погадаймо собі, що Христос вже не говорить загально словами тексту вище наведеного, але звернений лицем до кождого з нас з осібна: Ти в сіль „обуяла“, нїдочого непридатна... Слово таке почути від чоловіка в імени Бога жаждаючого рахунку пр. від Архиерея — вже є страшне, але все таки позіставило би в нашім пересьвідченю надію, що засуд Божий, котрий ісплитує утробу. випаде колись для нас ласкавійший і лагіднїйший. Але потрясаючо, поражаючо вражає нас вже сама гадка: направду почути колись такий засуд від Господа і Учителя Церкви. І безперечно почуємо всї, коли Его других слів: „Вы есьте соль земли“ вірно не заховали, коли ми соли небесної в собі не творили. „Явити ся намъ подобаетъ предъ судищемъ Христовымъ“; явимо ся перед Всемогучим, котрий сотворив наші душі і душі наших братів до своєї служби і до ужитя вічної слави і котрий приручав нам їх душі допровадити до вічного їх призначеня; явимо ся перед невискізано благим, котрий згрішивших не оставив в їх погибели, но задля нас „зракъ раба прiимъ“, щоби нас і наших братів піднести до достоїньства синів божих і котрий нас вибрав, щоби ми відзискану спадщину помежи наших братів ділити і їх в еї посїданю утверджати. Явимо ся перед Спасителем, котрий для нашого осьвяченя зіслав св. Духа, а котрий нас перетворив в свою сьвятиню, котрий в наші руки зложив повноту своєї ласки, щоби ми ей виливали на душі наших братів; явимо ся перед тим, котрий яко жертва за гріхи міра зволив перетерпіти крест і смерть, а від нас жадати буде кровї наших братів, котра до наших рук прилипла; нї, не кровї — їх душ, котрі ми поморудували, їх душ, що ми

їх життя не охоронили — не крови і душ наших братів, но своєї власної крови буде жадати від нас Христос, тої дорогої ціни, за котру своїх відкупив, своєї крови, котру він яко бальзам вложив в наші руки, щоби ми ним уздоровляли кождого і до життя вічного кріпили, хто до нас прийде.

„Явити ся намъ подобаетъ предъ судищемъ Христовымъ", а перед тим самим трибуналом являть ся всї, котрі колись на земли були повірені під наш провід. І тут перед лицем божим зажадають від нас своєї спадщини, котру ми їм задержали, ласки, котрої ми їм неудїляли, науки, переторогн, упімнень, котрих ми їм не давали; вони зажадають з наших рук свого спасеня, до котрого ми їх не приготовляли; вони являть ся перед вічним Судією яко наші обвинителї, клясти нам будуть за своє осудженє, в котре попали ся з нашої вини і нерадня. А при них стануть ті блаженні духи, котрі їм яко ангели хоронителї в їх земскім житю їм були приставлені і вони будуть проти нас сьвідчити, проти нас, що були покликані їх уряд ангела хоронителя разом з ними подїляти. Обвиняти нас будуть в тім, що ми не плекали того, що засадили, що з корінем вирывали те, що вони посїяли.

А Господь покарає наші погані вчинки і пімстить ся за свою занедбану ласку, він вирече на віки свій праведний засуд, на котрий так часто вскязував своїм лукавим робітникам в земскім дочаснім їх осудженю: „викиненими і подоптанними будете". Викинений будеш з місця, яке ти в царстві Божім негідно занимав, зложений з чина, який ти ганьбив, а однак най лишить ся тобі память, що ти в нїм був зухвалим зрадником; викинений будеш з твого штучно витвореного супокою совісти, яку ти собі клав під голову, аби могти спокійнійше спати сном блаженних.

Викиненим будеш з помешкання, котре для тебе приготовити зійшов Спаситель; із спадщини, котру він за вірну борбу для тебе задержав, з церкви, котру ти кривдив, з лику сьвятих, котрих членів ти вимордував. Викинений будь в царство того, котрий подібно як ти одітий був в сьвітлу одежу і котрий подібно як ти тілько тьму під нею скривав. Іди геть в царство відпаденя, злочину і лжи, так як в земскім твоїм житю був ти вірним его апостолом. О! Колиби тобі було позволено самому тілько пійти, то і в вічній погибели міг би ти вватись щасливим! Але гляди! За тобою ідуть всї ті, що на судї перед престолом божим против тебе сьвідчили, а їх жалоби і сьвідоцтва не мають замовкнути на віки, кождий з них стане ся для тебе диявлом і вічно будуть на тебе кидати проклонами і як черв гризти.

Но скінчім вже нині наші розмишленя, але не тим чорним образом, котрий я Вам, Всч. ОО. що йно змалював. Сей самий образ най нам подасть причину і заохоту до наслїдуваня вірного і повного духа апостольского сьвященика, котрий при відході з дочасности до вічности вправдї не сьміє уважати ся за оправ-

даного, але єго совість дає єму таки добре свідоцтво на дорогу до вічности, що він іменно був вірним свому званю. Вправді з тревогою в мисли і серцю, коли перегляне в мисли всї ті безчисленні і ріжні похибки в своїм нутрі і в веденю чина пастирского, а однак повний відваги в своїм пересьвідченю, що він лише добре мав на гадці і єго щиро бажав і о то боров ся, іде сьміло перед вічного Судию, щоби в нїм лице в лице оглядати первовзір доброго пастиря. Хвала і подяка Всемогучому за ласку, з якою він совісно співдїлав.

Більше чим в своїй покорі може вірити і сподївати ся, він видить в своїй душі відбиті черти вічного пастира і з довірем може повторити і примінити до себе слова св. Ап. Павла: „Подвигомъ добрымъ подвизахъ ся, теченіе скончахъ, вѣру соблюдохъ и соблюдаетъ ми ся вѣнецъ правды, онъ же ми воздастъ праведный судїя". — „Амінь, амінь" чує він довкола голоси — смотрить, а тут коло него стоять душі тих, котрі під єго проводом на земли добили ся своєї цїли і перед ним війшли в радість свого Господа. Вони всї пізнають в нїм того самого отця духовного, котрий їх по вітцівски напоминав, перестерігав, в смутку потішав, від гріха відвертав і в сьвятости укріпляв; як він з всякою приліжностию сїяв в їх серце насїне божої науки, а котре тепер видало плоди; вони пригадають собі єго пожертвованє, як він за ними ходив, щоби їх, як заблудші вівцї в пустини житя відшукати; вони пригадають собі єго посьвяченя при одрі умираючих, аби їх душі в рішаючій хвили для Христа позискати, а відзискані для него забезпечити; вони пригадають собі примір сьвятости єго житя, котрий то примір і їх спонукав до житя християньского; пригадають собі єго синівску віру, котра і в них запалила згасле сьвітло віри, єго глибоке ушанованє для Найсьвятїйшого, а котре і їх по якімсь часї їх студеної рівнодушности до глибокого ушанованя для св. Таїнства одушевило. Вони те всьо собі пригадають, а те їх силує, пре до зложеня свого сьвідоцтва перед Судию Спасителєм, а відтак стають ся очевидними сьвідками, як один з вірних слуг апостольских сьвітло торжествує свій вхід в „селенїя небесні". А з уст правдного Судиї дає ся чути голос: Се єрей, котрий в земскім своїм житю менї сподобав ся; добрий рабе і вірний... ввійди в радість Господа свого, наслїдуй царство, за котре ти боров ся і з витревалостию двигав дневну тяготу...

Кінчу вже нинїшнє се розмишленє з тим горячим баженєм, щоби сей сьвітлий образ, котрий що-йно я Вам, Всч. ОО., начертав, справдив ся на кождім нас в день праведного „воздаянїя".

Праця, заплата і лихва.

Три конференційні бесїди Дра Декерта.

За дозволом автора переложив — *о. А. Ґовда.*

— —

(6. Продовженє).

„І чому не дав ти сего мого гроша купцям, а я був би прийшов, і взяв би був від них з лихвою?“

(Лука 19 23).

А тепер питаю ся, що се таке лихва?

Тут наперед сказати треба, що не кожду несправедливість в торговли називаємо лихвою. Коли я приміром за мої гроші дістаю нездалий товар, то в тім випадку ошукано мене, але не допущено ся на мені лихви. Нарід розуміє під лихвою кожде використанє нещасливого положеня ближнього для власної користи, передовсїм з нагоди пожички гроший. Високий чинш уважає ся за лихву; умірковáний чинш є дозволений. І в тім послїднім мусимо добачити закаламученє християньскої совісти. Церков називає лихвою кождий зиск з пожички: omne lucrum ex mutuo — usura. Після суспільної економії мусїли би ми сказати: „несправедливе присвоєнє собі ужитковсї вартости“. Значінє церковного понятя о лихві аж надто стає ясним, коли розходить ся о предмети споживні. Пожичаю я приміром комусь якесь средство до житя, то не можу за ту пожичку жадного докладу (причинку, зиску) жадати, бо зужитє средств до житя не витворює жадної нової вартости. Зі спожитєм є ті річи вже зужиті. За се отже щось жадати було би несправедливо. Тому маю лише право пожичене в тій самій мірі звернути. Як жеж має ся річ, коли розходить ся о пожичку гроший? Чи і тут кождий чинш або лихва є недозволена і грішна? Тут, розуміє ся, залежить від того, як хто понимає гроші. Мають гроші лише вартість консумцийну, а жаднсї віддїльної вартости ужитковсї, то питанє есть скоро розгязане, а за пожичку гроший зиску не вільно брати. Однак найбільші і бистроумні мислителї старих і середних віків узнали гроші за средство вимінне. Коли отже гроші видамо, то замінимо їх на вартість иншого предмету, який власне за них купили. Таким чином ужитє їх є заразом їх зужитєм. Також суспільна економія уважає гроші яко такі за „непродуктивні“. Після того природно-правно недозволений був би зиск за пожичку гроший. То саме кажуть і правники.

Контракт пожичковий є для правника контрактом реальним, котрий відносить ся до річи. Є отже річ, в тім случаю гроші, сама в собі непродуктивна, то за єї пожичку і не можна нич вимагати. А за тим слїдує, що кождий зиск з нагоди пожички гроший є недозволений, лихварский, ба грішний. Такого то погляду є Церков католицка, опираючи ся на праві природнім. Она осно-

вує ще сей погляд і на св. Письмі Старого Завіта, котре (виявши місце Второз. 23, 19), лихву забороняє і на св. Письмі Нового Завіта.

Такої самої думки були і св. Отці. Вселенські собори, папи і учені богослови так учили і в тім дусі всякий противний погляд боронили. І дивна річ!

Рівнож і социял-демократи узнають, що за пожичку гроший не повинно ся брати чиншу; мають отже в тій справі такий погляд, як і католицка Церков. Так, в тій точці думають они розсуднійше і більше по християньски, як декотрі християни.

Яким чином стало ся то, що помимо остроїзборони лихви і чиншу законами церковними нині так юристи, як і декотрі богослови чинш від пожичка під певним зглядом узажають за дозволений? Думаю, що се походить з того, що з упливом часу прибула грошам ще инша функция, котрої не мали ані в старинности, ані в середних віках. Гроші стали не лише средством замінним, то також і капіталом; в якім змислі, се побачимо. Другу функцию гроша не зараз спізнано. Но скоро єї побачено, старано ся єї в практичнім житю примінити і поставлено в тій цїли внїшний титул правний. Сказано: за симу пожичку гроший, отже з титулу внутрішного, не можна брати жадного зиску. Но до побираня его можуть тебе оправдити внїшні мотиви. Ти мігби, коли би гроший не пожичав, придбати собі ними акийсь зиск (то названо lucrum cessans); або міг би ними від якоїсь шкоди забезпечити ся, чого, як пожичиш гроші, зробити не можеш (damnum emergens); або знова пожичений гріш частинно або цїлковито міг би тобі пропасти (periculum sortis); як сїд з тих внїшних титулів, можеш жадати щось більше, як самого пожиченого гроша.

Тому знова, що і внїшні мотиви часто-густо є лише позірними, то шукає ся загального, стало установленого мотиву, котрий давав би право на побір чиншу, а таким є позволене державного закона. Власть позволила на означену нею стопу процентову пожичати гроші. І хто на такий чинш пожичає гроші, не дїлає протизаконно. Держава основувала видане такого закона на загальнім добрі. Бо коли би заказ побираня чиншу тревав в своїй силї, то були би ті, що посїдають маєток і мають совість, нїколи не пожичали.

А розвій і успіване торговлї і промислу вимагало пожичок, тому то позволено брати чинш за пожичку гроший на законом означену стопу процентову, а пізнїйше дійшло до того, що і на лихву дивлено ся через пальцї.

Коли се стало ся, визначні богослови запитали ся Риму, чи вільно тримаючи ся законів державних, побирати лихву? Щож відповів вірний принципам Рим, що ще нині придержуєсь своєї науки що до чиншу і лихви?

(К. б.)

З католицкого руху.

Щоби задосить учинити бажаню многих, котрі цікавлять ся католицким рухом в сьвіті, як також щоби заповнити одну люку нашої преси, котра постійно і консеквентно ігнорує всї прояви сего руху, заміряю від тепер стало дїлитись з читачами „Ниви“ усякими найважнїйшими подїями, що приключають ся в Церкві.

Найважнїйша подія сих днїв в Церкві — се именно папский консистор, що відбув ся на дни 27. марта і промова на нїм св. Отця. Промова (allocutio) св. Отця при тій нагоді — заслугує на особлившу увагу зі згляду на справу в нїй порушену, — а именно на зірване конкордату з Францією.

На самім початку св. Отець висказує жаль, то хоч вже третий раз ось так промовляє, то однак змушений обставинами, не може з присутними подїлитись веселими вістками — і приступає до найголовнїйшої події, себто до замірів зірвання конкордату через Францію і розлученя Церкви від держави. Він жалує дуже, що такий рух обявив ся, а ще більше, що ті заміри вкоротцї будуть річию доконаною, мимо, що св. Отець старає ся всїми способами і силами до сего не допустити. Єго й болить шкода, яка наверне Франції, котру як каже „ex animo amamus“, бо він знає з досьвідченя, що шкода, яку чинить ся Церкві, відбиває ся сильно на державі. Перестерігає тже французких католиків, щоби взяли в оборону Церков, і не лишень їх, але і тих, котрим є дорога їх вітчина, щоби спільними силами не допустили до еї руїни. — Згадує відтак св. Отець о війні на далекім Сході і яко заступник Бога, котрий є сотворителем мира, просить Бога, щоби зволив дати і пануючим і їх народам раду, що приносить супокій, бо стілько є вже нещасть, котрі мучать людскість, що не треба до тих еще додавати брязкоту оружя і воєнних конфліктів. А яко примір дає републики Бразилію, Перувію і Болівію, полуднево-американьскі держави, котрі маючи спір межи собою о границї їх країв, місто удаватись о рішене єго до оружя, вибрали межи собою суд арбітральний і покликали на предсїдателя апостольского нунция. За се публично св. Отець і дякує, як рівнож пятнує правительство републики Еквадору, котре внесло, а парлямент ухвалив права, що мають на цїли переслїдуване Церкви. Против сих насильств виступає св. Отець і протестує, в надії, що чейже вразумлять ся і повернуть на дорогу правди ті, котрим зістала поручена доля їх народу. Поручає рівнож епископам і католикам Еквадору енергічно боронити їх релігії, — тримаючись однак здалека від всякого средства заборонного порядком річий і справедливости. Кількома словами ще згадавши про побожність оказану католиками підчас тамтого-річного ювилея Непорочного Зачатия Пречистої Дїви надіється, що за Єї помочию скоро завитає для

всїх так пожаданий мир. — Се в коротцї промова св. Отця. Має вона донесле значіне для всїх католикїв, є се енунциация, що рівнаєсь престольним мовам, виголошуваним монархами при отвиранію парляментів. В навязаню до сего требаб я обговорити дальше квестию розділу Церкви і держави в Франциї, про що тепер так горячо дебатуєсь в французькім парляменті. Волимо однак перечекати, доки буде вона остаточно рішена, щоби єї відтак основнїйше обговорити.

ЛЬОРІС.

SLAVORUM LITTERAE THEOLOGICAE CONSPECTUS PERIODICUS.

Під таким заголовком почала виходити в Празї (Prag IV-63, коштує на рік 6 кор.), при газеті „Casopis katolickeho duchovenstva“ часопись на латиньскій мові — якої ціль по словам самої редакциї ось така: Сї публїкациї мають давати огляд діяльности славяньских народів на ниві богословского знаня, і то огляд по можности повний. Тут будесь реґіструвати передовсїм наукову богословску працю з католицких славяньских народів. Учені і писателї богослови сих народів мало доси взаїмно знали ся. Черпаючи головно з літератур західних, мало інтересували ся науковими вислїдами праці найбližших їм по племени і мові. — Відтак буде йти обективно представлена науково-богословска праця славяньских народів доси незєдинених. Сим хочемо взаїмно пізнати ся і зближити ся, маючи на оцї красний ідеал: зєдинене всїх народів славяньских в католицкій вірі. — Тут будуть статї про літературний богословский рух між всїма славяньскими народами, тут будуть також рецензії всїх богословских літературних праць. Сей додаток має також метою повідомляти сьвіт про стан богословскої літератури між Славянами і тому буде ведений латиньскою мовою.

Ціль отже сеї часописи дуже красна і похвальна. Вона може дїйсно в будучности осягнути надсподівані результати, колиби тільки змогла знайти щире заінтересоване у всїх Славян. Як стоїть справа доси, є надія, що редакция свою ціль осягне. Ось що пише з нагоди появи сеї часописи поважний росийский журнал „Странникъ“ (р. 1905, ч. 3, ст. 536),

„Серед західних Славян в Австриї повстало товариство молодих богословів, які поставили своєю метою студиювати росийску богословску літературу і познакомляти з нею західну Европу (дорогою рефератів, рецензий і бібліоґрафічних заміток), щоби таким чином зближити Росию з західною Европою на ниві богословскої науки. Праці (Slavica) сего товариства друкують ся поки—що як додаток до журнала „Casopis katolickeho duchovenstva“ але вже

в р. 1905, а вже на певно в р. 1906, будуть виходити віддільно. Отся симпатична праця заслугує на увагу і на піддержку зі сторони Русинів. Тому булоби дуже пожадано, щоби до редакції згаданого журнала висилано російські богословські журнали і ґазети (в заміну), а також і книжки (для рецензії). — Просимо другі журнали і ґазети перепечатати отсю замітку".

Нову часопись привитали радісно майже всї католицкі богословскі часописи, не менше радо витаємо ї і ми, але рівночасно й зголошаємо до неї отсю нашу просьбу: Просимо именно дуже, щоби редакция була на другий раз трохи обережнїйша в поміщуваню вісток про нас, Русинів, хочби ті вісти походили навіть з пера і професора університета, який би однак не стояв на становищи науковім, але вузко партийнім.

Бібліоґрафія.

Короткая литургика для школъ народныхъ. Изъ мадьярской „Начальной Литургики" Дра Александра Микиты каноника епархіи Мукачевской перер-билъ: *Емиліанъ Мустяновичъ*, священикъ епарх. Мукачевской, сотрудникъ Кушницкій. Цѣна 40 филлировъ. Унгваръ, 1904. Издачіе Акційнаго Общества „Уніо", 8°, ст. 71, VIII.

Отся „Короткая Литургика" перерібка з мадярскої „Начальной Литургики" дїлить ся на три части: 1) сьвяті місця і річи, 2) богослуженя і 3) сьвяточні часи. Книжка написана ясно і живо, перегляд предмету дуже добрий і проглядний, місця важнїйші відріжнені від менше важних иншим друком. Весь предмет взятий майже цїлковито і зовсїм достаточно. Нам здаєся, що така лїтургіка вистарчилаби не тілько для народних і видїлових шкіл, але цїлком добре і для середних. Пересїчний інтелїґент не потребує зовсїм знати більше лїтургіки над те, що містить така „К. Л." Колиб на взір сего підручника зладжено лїтургіку і для нашої молодїжи, а усунено вже раз той нещасливий „учебник" о. Тороньского, то на сїм тілько зискалоби знане лїтургіки. Отсей учебник замітний ще й тим, що заосмотрений численними таблицями, що зображають важнїйші церковні річи.

Католицкий Всхід, орґан рускої католицкої богословзкої молодїжи. Рік 1905. Випуск 1, Річник II. Ст. 48+81—112.

В отсїм випуску почались печатати дві довші праці наших питомців: 1) О. Воляньского — Християньский і антихристияньский сьвітогляд, а природна нерівність і зависимість жіночого пола; та 2) Володимира Федева — Масони. Про сї праці скажемо дещо більше тоді, коли будуть доведені до кінця. До сего виписка долучено два аркуші перекладу гомілій.

Всячина.

Відозва. Наша Русь пізно пробудила ся до життя. Коли другі народи на всіх культурних полях працювали в повнім розгарі, ми заледво з просоня прочутили ся. Духово і матеріяльно обезсилені не знали, якої роботи спершу ймити ся треба, щоби з поступом часу заняти почетне місце серед прочої славяньскої братиї. Здїлано все, що в даних обставинах здїлати було можливо. В послїдних часах звернули увагу наші патриоти і на пол жіночий. Для інтелїґентних сфери вже богато здїлано, лиш позабуто майже зі всїм за селяньске населенє. Пословиця наша каже, що в домашнім хозяйстві муж підпирає один угол в хатї а жінка аж три, чим найлучше зазначено важку ролю, яку жінка відгриває в суспільнім житю. Ся обставина спонукала людий доброї волї, що ввели в житє в Сокали товариство „школи жіночого господарства“, котре поклало собі за задачу построїти інтернат, в котрім містилиби ся селяньскі дївчата всїх трех наших Єпархій, де під проводом опитних учительок обучалибися всего, що входить в обсяг жіночого господарства як: догляду худоби, молочарства, прання і шитя біля, печива хлїба, вареня поживи як для простолюдинів, так для людий висшого стану і пр. На основі статута затвердженого високим правительством уконституовало ся се товариство і збирає складки, щоби на просторій площи, подарованій ему в Жужелю, построїти відповідний дім і необходимо потрібні господарчі будинки.

Кождий Русин, котрий бажає добра своєму народови, всї наші фінансові, автономічні і просьвітні институциї най обильними жертвами підпомагають се товариство, і тим причинять ся до чим скоршого зреалїзованя сего гуманного дїла, котре, наколиби увійшло в житє, необчислені користи принеслоби загалови нашого селяньского населенія.

Хто хотївби близше познакомити ся з цїлию і обсягом дїланя сего товариства, най зажадає статутів, котрі охотно пересшле ся. Виказ принесених жертв пізнїйше сбнародовимо.

В послїдних часах виринули у вас розличного рода похвальні пляни і підприємства, котрі мають на цїли духове і материяльне здвигненє народа. Чи не порадно булоби розсортувати всю тую роботу на менше наглячу, котру можнаби відложити і на пізнїйше і на необходимо потрібну, котрої довершенє в загальній економії народній не терпить проволоки. До тої послїдної роботи причислиґби я також і школу жіночого господарства.

О. К. СЕЛЕЦКИЙ.

Справа порушена в отсїй відозві говорить сама за себе, вагу такої „Школи жіночого господарства“ відчуває кождий сьвідомий Русин так, що всякі заохоти і припорученя з нашого боку уважаємо цїлком злишними. — Ред.

Патріярхат і церковний собор в Росії. Як доносять часописи, мав сими днями сьвятійший Синод рішити одноголосно питанє про необходимість введенія патріярхату в Росії і про скликанє всеросийского собора православної церкви. Згідно з царскою волею порушив митрополит Антоній (кандидат на патріярха) на засїданю тогож Синода питанє про свободу православної церкви, про єї самостійність і визволенє з теперішнього невїдрадного положенія, як се було виражено в присланім ему письмі 32 сьвящеників з Петербурга. Собор мав би відбути ся весною в Петербургї, а участь в нім і в виборі патріярха мали би взяти всї православні епископи. Послїдним патріярхом всеросийским був Адриян (в початках вісїмнайцятого столїтя). По смерти Адрияна, отже протягом більше як 200 лїт, собора в Росії вже не скликувано.

Чи вже вступ зборонений? Вечерки і концерти в честь Т. Шевченка були доси загально рускими сьвятами, на які всї Русини сходили ся, на яких всї почували ся до одної родини, тїшили ся своїм поступом і набирали енергії та сили до дальшої працї над народом. Когось узувати від участи в таких сьвятах нїкому доси і до голови не приходило. Аж ось настала наша патріотична і просьвічена академічна молодїж і на сего річнім Шевченківскім концертї у Львові втяла таку штуку, якої не втялаби молодїж навіть малокультурного народа. Бо й до чогож дійде, коли вже навіть і на вечерницї і концерти буде зборонений вступ всїм характерним католикам, спеціяльнож духовенству?

З Товариства св. Ольги. Ц. к. Намісництво під днем 4. цьвітня с. р. Ч. 39382 затвердило статут: Група парохіяльної Лісеницкої, в Деканатї Львівскім.

Пишуть нам з Сокальщини: По всїх майже позакраєвих місцях купелевих істнують доми, в котрих недужі сьвященики находять для себе спокійний приют, поживу і обслугу за розмірно дешеву цїну. Потреба таких домів дазала ся в наших краєвих купелевих заведенях вельми відчувати особливо тим сьвященикам, котрі по причинї скудних материяльних средств відповідний своєму станови льокаль і удержанє оплатити не мали спроможности. Сій потребі задумали наші СС. Служебниці зарадити. Отсими днями внесла їх Настоятелька прошенє до всїх трех Впреосьвящ. Ординаріятів, щоби СС. Служебницям дозволено було збирати складки на будову такого дому в Трускавци, в котрім наші недужі і не заможні сьвященики найшли би для себе за умірковану заплату відповідний приют, обслугу і здорову поживу. Ми увірені, що Впреосьвящ. Ординаріяти удїлять свое покровительство сему гуманному дїлу і що наше патріотичне Духовенство раде причинить ся своїми жертвами, щоби похвальне намірене наших Сестер чим скорше зреалїзувалось.

В **Товаристві св. Ап. Павла** (адресувати треба тілько до редакції „НИВИ“), можна купити:

Духовна лѣкарня (аптика) для всѣхъ, що хотять вѣчно жити книжочка поучаюча списана пôсля Ернеста Маріи Миллѳра, Епископа Линцкого через Дра Климента Сарницкого. — Цїна 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Евхаристіи списавъ Др. Климентій Сарницкій. — Цїна 20 сот.

„Хощу, очистися!“ або приступна наука о Святôй Тайнѣ Покаянія пояснена многими примѣрами. Написавъ свящ. Стефанъ Донаровичь Цїна 20 сот.

„Оставите дѣтей приходити ко мнѣ“. Начеркъ науки религіи въ першôй клясѣ народнои школы. Уложивъ свящ. Л. Лужницкій. — Цїна 20 сот.

Слава Непорочної Дїви. Обявленє і чуда Дїви Марії в наших часах). — Цїна 20 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — по 2 кор. 40 сот. і перший випуск з р. 1903 — по 30 сот. враз з почтовою пересилкою.

Нива, річник 1904, брошурований. — Цїна 5 кор.

Зміст 7. ч.: О брацт ах Найсв- Тайн. (о. Володимир Винярскій); Замітки двох россійских професорів духовної академії про наші церковні відносини (дальше); Рекслекцийне розважанє (конець); Праця, заплата і лихва (дальше); З католицкого руху (Львіс); Slavorum litterae theologicae (Я.); Бібліографія. Всячина. Як додаток: 15 і 16 Наука катехитична (о. М. Кінаш).

Видає і за редакцию відповідає **Ярослав Левицкий.**
З друкарні Народової (Манецких), Львів.

8767.

Ч. 9. Львів, 1. мая 1905. Рік II.

БІБЛІОТЕК
наукового товари
імени Шевче

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.
Поодиноке число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Обнова в Христї.

Від самого початку нашого национального відродженя ми грішили і то тяжко грішили. Всьо робило ся навгадь, без якогось постійного, добре обдуманого пляну, без якоїсь провідної гадки. Ми працювали, бо чули потребу праці, бо сила обставин пхала нас до неї, бо без неї булиби ми засуджені на смерть. Наша праця отже була неначе ратунком перед смертию.

А звісна річ, що коли основа зла, хибна, то й діла довершувані на такій основі не будуть добрими. Коли основа нашої национальної праці була хибна, а радше, скажім правду, коли та праця немала жадної основи, то й не диво, що ми дійшли до того, що маємо нині.

Народ — отсе наш ідеал від 48-років. Праця для него вважалась сьвятим обовязком кождого сьвідомого Русина. Здавало ся, що є всьо. Ідеал був, було для чого жити, для чого працювати.

Забуто тілько на одну „маленьку“ річ — а се на основу тої праці. Бож звісно, що „народна праця“ се поняте широке — глибоке.

Працювати для народа — се ще за мало. Головна річ, на якій основі ми поведемо ту працю. Для кого народ є Богом, то сему вистарчить кожда праця, аби була тілько народна. Хтож дивить ся на народ иншим оком, то сей не вдоволить ся тілько народною працею.

На жаль, ми всї належали доси до людий першої категорії. Кождий патриот уважавсь сьвятим, а бути патриотом —

вистарчало тілько „працювати“ для народа і то головно язиком. Перед кождим „народним робітником“ кождий гнув покірно спину, бож звісно, се робітник народний...

До тих всїх належали й ми, сьвященики. І для нас народ був першим Богом, а Христос другим. В жертву народови посьвятили ми всьо, що мали найдорожшого, бо посьвятили самого Христа. Прикро нам до сего признати ся, ми се розуміємо, але признати ся мусимо, бо инакше будемо далї блудити. Плоди того нашого первісного поблудженя збираємо вже нинї і то обильно.

Наша нинїшна суспільність у всїх проявах свого житя — не знає Христа, Христос для неї або цїлком чужий, або толєрований тілько для ока, для інтересу. І до сего стану допровадив нашу суспільність не хто инший, а таки ми, сьвященики, і то через хибно понятий патриотизм, через нашу байдужність і лїнь, а вкінци через наше специяльне мудроване і арґументоване в ясних і рішучих питанях.

І коли наша суспільність стоїть нинї над берегом моральної пропасти, се наша, тілько наша вина. Ми допустились злочину і на Христї, а тим самим і на нашім народї.

Так було доси. Нинї починаємо вже трохи рефлєктувати ся, будити ся. Чуємо (розумієсь, далеко ще не всї), що коло нас зле, відчуваємо душну атмосферу, розуміємо, що наші попередники у чімсь тяжко провинились і непокоїмось будучностию. Ми в своїй хатї не чуємось своїми, бачимо той хаос, той нелад у нашім житю, він нас болить, ми бажаємо серцем порядку суспільних понять і шукаємо якогось ратунку. А ратунок той лежить в нас самих, лежить в вилїченю нашої власної, станової хороби.

Ми поповнили на самім початку великий гріх. Народ оперли ми на народї, дім будували ми без підвалин. Конечну підвалину, конечну основу кождого народа — Христа, ми змаловажили, бо хоч Христові сьвященики, ми сеї правди не розуміли. І звідси руїна. Аби ратуватись, мусимо раз поняти ту правду, що без Христа нема для нас народа, мусимо раз стати правдими сьвящениками, сьвящениками Христовими, не национальними християнами, а християньскими националами. Коли станемо на сій основі, на Христї, коли й наш народ підчинимо Христу — тодї ми наш народ уратували.

Отсе й зрозуміли наші Впреосьвящ. Владики і в тій цїли звернули бачнїйше око на вихованє та образованє сьвященичих кандидатів, як не менше також і на душевний стан підчиненого собі клиру. І звідси між иншим цїлий ряд знаменитих пастирских листів Високопреосьвященого Андрея, звідси те історичної ваги дїло підняте Преосьвященим Григориєм — реколєкциї для цїлого духовеньства Станиславівскої Епархії.

Про отсї реколєкциї говорилось і писалось ріжно, а се тому, що не всї розуміли їх значіня під нинїшну добу. Доперва

тому, хто ті реколєкції відправив, отвирались очи і він мусїв стидатись перед самим собою свого попереднього негодованя.

Реколєкції, в яких взялоби участь цїле епархіяльне духовеньство, се річ доси не бувала. Подивляти також треба спосіб їх переведеня, як показало ся, дуже добрий і єдино можливий.

Послїдну серию реколєктантів становили катехити і сьвященики-учителї і на їх серії, д. 23. цьвітня с. р., закінчились реколєкції цїлого епархіяльного духовеньства. Не потребуємо додавати, що як всї прочі сьвященики, так і катехити та сьвященики-учителї вертали з реколєкций одушевлені, відсьвіжені і покріплені, вертали з вдячностию для свого Владики за той душевний мир, зготовлений їм духовними вправами.

А вдяка належить ся дїйсно велика Преосьвященому Григорию. Він, помимо великих трудностий, помимо зимного переважно принятя з початку Свого розпорядженя підвладним клиром, довершив дїла в своїх наслїдках неоцїненого. Голошені Преосьвященим науки відродили, можна сказати, слухачів, усьвідомили їх і отворили їм очи не на одну справу, доси їм не ясну, або й цїлком не знану. Одним словом — сї реколєкції се великий крок вперед в нашім моральнім відродженю. Що так є дїйсно, ми й не сумніваємось. Такими реколєкциями, уряджуваними що річно, наше духовеньство не тілько піднесе ся морально саме, але й піднесе собою цїлий народ. Яке буде духовеньство, така буде й наша суспільність.

На сї реколєкції ми глядимо як на відгук клича Папи Пія X. — обнова в Христї. Христос у нас понижений. Двигнїм єго в гору, даймо Єму належне місце в нашім вперед крузї, а через те запанує Він і серед нашої суспільности, а через те станесь Він основою нашої народної праці, основою самого народа і тілько тодї зможемо воскреснути з тої моральної а дальше і материяльної смерти, в якій перебуваємо.

Я.

Єпископ Штросмаєр.

Померший недавно епископ Штросмаєр був передовсїм визначним п о л ї т и к о м. Вже в роцї 1860 відзначив ся він як полїтик на зібраню нотаблїв в Відні, де горячо промовляв за „єдностию монархії“, як за „законом Божого провидїня“. Відтак перекинув ся на угорский бік, де вже тодї обявляв ся дуалїзм. Передовсїм займав ся він славяньскою аґітациєю на балканьскім півострові. Як „апостольский адмінїстратор Сербії та епископ Боснії і Сирмії“ признавав він собі право мішати ся в церковні і национальні справи инших країв. Коли єго завела надїя на архіепископский престол в Загребі (по смерти

кардинала Гавлїка р. 1869), почалась єго ворожнеча проти Угрів а робота задля єдности Славян. Штросмаєр стояв в зносинах з цїлим австрийским славяньским клиром; як в Австриї, так і в Уграх, в Дальмациї, Стириї, Країнї, Каринтиї, в полудневім Семигородї, в Чехах і Моравії, навіть в Сербії, Болгарії і Чорногорщинї видні слїди єго аґітациї.

На Ватиканьскім Соборі був Штросмаєр горячим противником доґми о непомильности папи. Трийцять перше ґенеральне засїданє було внаслїдок єго промови і протесту епископів найнеспокійнїйше зі всїх засїдань. Серед гамору слів єго не було навіть чути і він мусїв зійти з трибуни, хоч се цїлком не правда, неначе мавби єго до сего візвати Пій IX. Стеноґрафічний звіт з того засїданя (22. марта 1870 р.) оправдує цїлком суд, який видали Ґрандерат і Кірш в істориї Ватиканьского Собора: „Від епископів взагалї належалоби ся сподївати трохи більше зимної крови і почутя достоїньства.“ (П. ст. 400).

Повернувши в свою вітчину, держав ся Штросмаєр довший час осторонь від публичного житя, але зате працював тим усильнїйше для старославяньскої лїтурґиї, основував школи, попирав хорватских ученых, причинив ся до заложеня загребского унїверситета, збирав народні пісні і працював всїми силами над духовим двигненєм свого народа.

В р. 1888 виступає Штросмаєр знова на публичну арену. В серпни 1888 р. висилає він до Київа з нагоди звісного ювилею ось таку телеґраму: „Маю честь з щирою радостию взяти участь в вашім нинїшнім сьвятї. Спадщина св. Володимира, св. віра, є воскресенєм, житєм, сьвітлом і славою цїлого великоруского народа. Нехай Бог благословить Росию і поможе їй в правдивій вірі при помочи Божій і з християньскою мужностию попри своїх прочих завдань сповнити також ту велику сьвітову місию, яку призначив їй Бог. Прошу заявити отсї чувства і другим братям, яких дружно поздоровляю та по вітцївски благословлю. Епископ Штросмаєр“. Що така телеґрама мусїла неподобатись Віденьским кругам, се річ ясна. Між правительством а горячим борцем за национальну справу Хорватиї були тому все дуже напружені відносини. Коли вмер архиепископ Загребу, Михайлович, мав знова Штросмаєр заняти архиепископский престол в Загребі, але Угри вміли перешкодити єго вибір.

Штросмаєр був за те любимцем свого народа. Він тїшив ся незвичайною популярностию, яку з'єднали єму і єго щирі заходи около піднесеня хорватского народа і єго велика щедрість. Єму завдячують свій початок численні фундациї а много також фундаций тїшили ся єго піддержкою. З'їзд хорватских католиків в р. 1900. в Дяковарі був рівночасно і сьвятом Штросмаєра. Гучним овациям для старого епископа не було кінця.

Від 1888 року став Штросмаєр чим раз більше усуватись

від публичного житя. Він лишив ся тільки духовим керманичем хорвацкого руху і спомагав єго материяльно. Єго чинний провід слаб з поступом старости.

Можна дивитись на деякі поступки Штросмаєра як хто хоче, але все таки мусимо признати, що він був як політик і патриот одним з найвизначніїших мужів свого народа.

* * *

При сій нагоді не можемо також не згадати про деякі цікаві статї по наших часописях, в яких вони залюбки змалювали всї найслабші сторони Штросмаєра як епископа, всї єго нефортунні виступи і хиби як які геройскі подвиги. — Се преціньжадна честь для покійного Штросмаєра. Бож ані такого змісту телеґрама, яку він, яко католицкий епископ, вислав до Київа, ані єго негідне захованє на Соборі, (як слова про Делінґера та як взагалї єго відношенє до проголошеня нової доґми), не промовляють зовсїм в єго користь, а противно, сьвідчать проти него і яко епископа і яко богослова.

Я.

Замітки двох росийских професорів духовної Академії про наші церковні відносини.

Ч. П. *Свящ. Титова:* **Русское духовенство въ Галиц'и.**

(6. Продовженє).

II. Приготованє кандидатів сьвященьства (дальше).

2. Сецесия богословців і замкненє семінарії.

До згадки про унїверситет і семинарию проф. Титов навязує історию сецесиї нашої молодїжи із львівского унїверситета. Робить се, як здає ся, з двох причин: раз тому, що вона проява у собі сама замітна і припала на рік єго побуту у Львові. По друге, і то головно, тому, що наш Автор добачує у нїй велике значінє для дальшої істориї образованя нашого руского духовеньства: іменно він бачить у нїй причину до реформи семинариї.

Не можна забувати, що проф. Титов був у Львові під конець р. 1901, отже і представляє справу сецесиї і семинариї так, як вона стояла, або радше: як про неї говорило ся так більшменьш з кінцем падолиста і в грудни згаданого року. Семинария саме замкнула ся, богословцї роз'їхали ся, тай попри унїверситет заговорило ся і про долю семинариї. В виду сего, що

єще попереднїйше само духовеньство розкрило було в публичній часописи деякі безладя семинарії, а потім як раз перед сецесиєю Високо Преосьвященний Митрополит видав пастирский лист до настоятелїв і питомцїв семинарії, яким заводив і на дальше заповідав зміни, що мали вести до переобразованя сего заведеня, — в виду всего того не було сумнїву про реформу семинарії. Яка вона мала бути, про се роїло ся чимало здогадів. Відай отся верзия придбала собі найбільше популярности, що семинария буде відокремлена від унїверситету, замінена на приватну школу і віддана в руки Єзуітам, коли наш професор єї лише подає яко імовірно нехибну будучність (ст. 25 сл.) Очивидно, що такий оборот справи в очах проф. Титова найфатальнїйший і він признає (ст. 26), що вже лїпше, най рускі богословцї слухають лекций у католицких ксьондзів на богословскім виділї, як мають бути здані на опіку Єзуітів. — На щасте се лячне пророцтво не сповнило ся і нинї, у третім роцї від заведеня реформи, наше духовеньство зовсім спокійне зза долї семинарії.

Саму історию унїверситецкої сецесиї Автор переповідає за нашими часописями спокійно і для росийских читачів доволї вірно інформуючо. Злишно буде тут єї єще повторяти, але треба справити одну замітку. По замкненю семинарії, читаємо на ст. 23, богословцї розїхали ся по других австрийских унїверситетах. „Найдогіднїйшим і нейвідповіднїйшим для галицко руских потомцїв бувби очевидно черновецкий унїверситет на Буковині тому, що у тім унїверситеті є богословский виділ (православний), на якім виклади ведуть ся по руски [1]).

Але замітно, що зі всїх австрийских унїверситетів именно один черновецкий рішучо відмовив отворити свої двері для руских студентів, вийшовших із львівского унїверсита а з окрема для руских богословцїв... Після неудачі в Чернівцях рускі богословцї роз'їхали ся і вступили до віденьского, краківского і по части до праского унїверситета". (ст. 24). Річ ясна, що проф. Титов, ошибочно понимаючи унію, мусїв мати і се хибне переконанє, що черновецкий виділ богословский був найвідповіднїйшим для наших студентів. Та лиш у тім сук, що з наших богословцїв нїхто не вибирав ся на богословскі студиї до Черновець, про що навіть не було бесїди. Отже згадка про якісь неудачі богословцїв в Чернівцях цїлковито безосновна (иньша річ: відмовленє принятя на черновецкий унїверситет взагалї львівским сецесионістам, що було фактом, але єго не можна аплїкувати до богословцїв), подібно як і навязуюча ся до неї друга, єще дивогляднїйша, що наші студенти мусїли слухати і справдї слухали протестанцкого богословя (ст. 24), чого нїколи не було!

---

[1]) Неконечно, бо після програми викладів майже все викладав ся по румуньски, дуже маленько по нїмецки, а лише один проф. Денис Єремійчук читав омілєтику і літурґіку по руски!

Так само неоправдане є посуджуване Високо Преосьвященного Митрополита о непопиранє університецкої акциї для сего, щоби єї використати для реформи семинариї (ст. 25 і 35). Реформу спровадила не сецесия, але конечна потреба реформи і акция у тім зглядї почала ся єще далеко перед сецесиєю; впрочім щире і повне пожертвованя співдїланє нашого Впрсв. Митрополита Андрея в університецкій справі всїм над міру добре знане, щоби потребувало єще оборони, — та і то, що загально знає ся, се лиш частина...!

3. Недостачі львівскої духовної семинариї. і єї реформа. Про наші духовні семинариї проф. Титов згадав був вже на початку другої глави, при з'ображеню низшого-образованя кандидатів сьвященьства, але досить дивоглядно. Наперед сконстатував, що у нас є три духовні заведеня: ґенеральна семинария у Львові і епархіяльні семинариї в Перемишли і Станиславові, та таке додав (ст. 9): „Перемиский і станиславівский лїцей, основані єще не так дуже давно, представляють собою замкнені духовно-учебні заведеня (-інтернати). Даякоїсь степени вони нагадують наші духовні семинариї, чи праобвильнїйше: школи (училища). Вони відповідають вимогам лишемісцевих епархій. Кромі сего вони не дають повного образованя, необходимого для гр.-кат. сьвященика так, що покінчивші в них курс, вступають потім для доповненя свого образованя до гр.-кат. духовної семинариї у Львові". Дивні інформациї! Станиславівска семинария доперва будує ся, а в Перемишли є лише один і то найвисший рік богословских студий. Але нема чого дивовати ся словам Автора, бо він сам каже (ст. 9), що лично не бачив перемискої анї станиславівскої семинариї. Дальше додає (ст. 10), що ректорат приймає укінчених ґімназиястів до семинариї: „Тодї вони дістають назву руских богословів, або у щоденнім уживаню частійше приняту руских академиків!"

Наших богословців звичайно нїхто не називає академиками, лише питомцями, а до семинариї принимає не ректорат а Консистория або Ординарият[1]).

Вже виключно справам семинариї посьвячений сей третий уступ другої глави. Він обнимає дві части. Перша розкриває внутрене житє семинариї, з'ображене у посланию Високо Преосьвященного Митрополита до настоятелїв і питомців семинариї.

---

[1]) Відай, що вже наша семинария не має щастя до чужинців. Ось що читаємо у вийшовшій перед півроком книжці католицкого автора про східні церкви: „Für die Bildung der ruthenischen Klerus bestand ein Generalseminar zu Lemberg u. das Seminar St. Barbara in Wien. Beide wurden 1893 aufgehoben u. dafür theologische Lehranstalten in Przemiśl (так!) u. Tarnów (!?) errichtet. Auch zu Rom im Collegium graecum befinden sich ruthenische Zöglinge"... Dr. Izidor Silbernagl Verfassung u. gegenwärtiger Bestand sämmtlicher Kirchen des Orients. Eine kanonistisch-statistische Abhandlung. 2 Aufl. von Jos. Schnitzer. Regensburg 1904 ст. 330.

Проф. Титов з видимим уподобанєм переповідає цїлий сей пастирский лист і богато гарних у нїм місць наводить дословно для своїх читачів. Так як послание осуджує від давна закорінені ріжнородні надужитя, що не йдуть у парі з завданєм семинарії і вихованєм кандидатів сьвященьства, такий дух проф. Титов бачить у семинаристів. Отже передовсїм жажду браня, а не даваня за то нїчого, гру в карти, лїнь, довги, брак ревности до богослуженя, сьвіцкий дух, верховодство крикунів, глупі традиції, партийність, — місто чого, по словам послания, пожадана булаби совістність, солїдарність у добрім, єдність у стремленю до одного званя і взаїмна любов. — Нині, по трох лїтах, у тім згляді вже дещо на лїпше змінило ся і то значно [1])...

В другій части свящ. Титов подає свої спостереженя про питомців і про порядки в семинарії. Що тикає ся ноші питомців, то цїкаві річи читаємо про неї (ст. 33): „Алюмни носять одежу, приняту у гр.-кат. церкві особами духовного стану: довгий мало що не до землї сягаючий кафтан (наш [-росийский] підрясник) і верхню коротшу рясу з трохи розширеними рукавами і пелеринками (плащі); капелюх-цилїндер і кремезна палка становлять необходиму приналежність кождого алюмна". — Чи цилїндер і кремезна палка така дуже необходима приналежність кождого алюмна, о сїм треба дуже сумнївати ся [2])

Врештї і гавельоки не є у наших богословців ані приписаною одежию, ані не так загально ношені, як се із наведених слів моглоби виходити. Що найцїкавійше вже, то отся замітка проф. Титова: „І замітно, що алюмни, очевидно, не чують себе вязаними ані обтяженими такою одежию, яка не може не впадати в очи публиці Львова, вповнї культурного західно-европейского міста, — публиці одіваючій ся по вимогам новійшої моди, якої законодателькою є столиця держави, Відень" (ст. 33). Річ природна, що довгий одяг семинаристів відбиває від короткої ноші Львовян, але зовсїм без якої небудь некористи для питомців, яких впрочім о пересадну скромність в убраню доси єще нїхто не посуджував...

Замітки про порядок в семинарії Автор обмежив на богослуженє в семинарскій церкві, котра завдяки свому внутре-

---

[1]) До отсего уступа мусимо й ми додати свої уваги, бо не досить, що проф. Титов фалшиво представив семинар, але й ш. рецензент тут, скажім, трохи неясний. — Що семинар перед реформою мав свої деякі хиби, про які висше згадує ся, сего ми не перечимо. Але мусимо рішучо запротестувати проти узагальнюваню тих хиб на всїх питомців перед реформою! Хто знав наш семинар в послїдних роках (перед реформою), еей велику кривду робив би тогочасним питомцям, колиби всїх їх посуджував о гру в карти, лїнь, довги, брак ревности і т. д. Про одиниці загал нїколи не може відповідати, розумівсь, в тім разї. Хто хоче зрештою мати вірний образ передреформових часів нехай прочитає книжочку: — Ярослав Левицкий, Львівска Духовна Семинария в лїтах 1897—1901, Львів, 1901, Накладом А. Хойнацкого, ст. 58. — Ред.

[2]) „Палки" питомцям навіть не вільно уживати і нїхто ёї не уживав нїколи і не уживає. — Ред.

ному устроєви „очень напоминаєтъ... православную домовую церковь“. Богослуженя відправляє ректор і настоятелї (проф. Титов каже ошибочно, що професори). „Съпів, недивлячись на присутність серед съпіваків гарних голосів, не визначає ся гармонїею і тому не викликує милого вражіня. Богослови, а також і ґімназияти, поводять ся в часї богослуженя дуже свобідно: сидять недбало, розмовляють і съміють ся“. (ст. 34). — Дуже сумне съвідоцтво, тільки, на жаль, правдиве! (Очевидно, тут бесїда в першій мірі про стан чотири роки тому).

(Д. б.).

СЛОВО

о Повинностехъ подданнїхъ, а над инныхъ Чина Священниковъ къ Царю и Отечеству, голошене передъ Собранїемъ Алюмновъ Семънарїи гр. кат. въ Львовъ дня 19-го Ноємврїя 1839, Антонїем зъ Любичъ Могїлнъцкимъ.

Честно и потѣшно ми іесть, Високопочтенныи Настоятели, мужи свѣтлыи и всечестныи, и Вы достойныи Гостѣ милыи, що нынѣ передъ лицемъ Вашимъ, можу открити чувствїя мои, можу отворити оуста мои!

Нынѣ любимыи Товаришѣ, зачинаю житя нове и щасливе, нынѣ невимовновъ оутѣховъ и радостїю груды мои отдихаютъ, коли ми щастя послужило, промовити до васъ о високо̂мъ намѣренїю, для котрогосмо ся въ сїе доброчинне заложенїе згромадили, до котрого ся въ немъ приспособляти и лагодити повиннысмо! — Коли ми доля спрїяла, припо̂мнути вамъ святыи повинности, якихъ отъ насъ Церковъ, Отечество и Императоръ желае! — коли можу поговорити зъ вами о надѣи, яку на насъ люба родина, и цѣлый наро̂дъ рускїй Отечества Галицкого покладае! — але щемъ далеко щаслившій! — коли промовляю до васъ тими словами, котрисмо зъ грудей Матерей нашихъ виссали, котримисмо невинныи оутѣхи лѣтъ диттинныхъ солодили, котрими насъ старанный Отецъ, и любезна мати наоучали, якъ чоловѣкомъ добримъ и щасливимъ, якъ Отечеству, и людскому племню оужитечнымъ зо̂стати, котрими на конецъ хвалу Божу маемъ отправляти, вѣрнымъ братїямъ нашимъ, правди вѣчныи голосити, и ихъ о повинностехъ къ Царю и Отечеству наоучати! — Правда, що намѣренїе мое, іестъ трудне и високе: — Високе, бо маю вамъ голосити так'и правди, котрїи въ глубокӧй мудрости Бога, и въ вѣчныхъ и неизмѣнныхъ правахъ и порядку видимого свѣта сво̂й початокъ маютъ! Трудне, бо непромовляю до васъ языкомъ, отъ людей оученыхъ обробленнымъ и оукрашенымъ, але такимъ, якїй ся по̂дъ оубоговъ ро̂лника стрѣховъ, погардженый отъ про-

свѣченого свѣта переховуе! — Але претцѣ, намѣреніе тото, не іестъ такъ тяжке и неподобне, щобымъ мавъ дармо напружити мои сили, и видѣвши знѣвечену солодку надѣю, отити безъ пожитку! — Бо знаю добре, щосте ся іедине зъ той доброй волѣ, и щирого постановленія въ сей честный прибитокъ згромадили, абы колись Церковъ и Отечество зрастали и крѣпили ся вашими прислугами! — знаю добре, щосте тутъ принесли въ серци своемъ, защеплене насѣня, любви, вѣрности, и всякого добродѣланія, якими ся Отци нашіи, въ кождой порѣ, въ щастю, и въ недоли отзначали! — знаю добре, и тѣшу ся зъ того, що вы цвѣтущій лѣторости руского племени, на тото посвячаете сили, души и тѣла, — на тото тылько трудовъ и моголъ подимаете, абы въ лѣтахъ познѣйшихъ многій пожиток спливавъ на уотвержденіе вѣри католической и Церкви святои, — и на просвѣченіе братей нашихъ абы ся любовъ къ Отечеству мнозила, абы ся вѣрность къ Боголюбивому Царю крипила, и Височайшій Ѳронъ Іего подпирал! — Не іестъ мовлю тяжке и неподобне, бо промовляю до васъ словами, котри сутъ найдорожшій забитокъ, якій намъ любезныи Отци нашіи зоставили, котри взятыи сутъ зъ оустъ братей нашихъ, згрудей, чувствомъ вѣрности и любви оупоеныхъ! Такъ оуспособленныи, певно не схочете допустити, щобы мои приятелскіи слова оупали на пустый облогъ и ролю неплодну, але сподѣю ся и тѣшу ся въ духу, що ми прихильно слухъ и серце ваше, отворите!

Правди, котріи вамъ голосити замисляю, сутъ такъ давныи якъ свѣтъ, такъ певныи, и неомильныи, якъ тото, що по житію смерть — по дню ночъ наступае! — и непотребабы ми, такъ знаныи, розширеныи, и кождому чоловѣкови прироженныи правди повтаряти, іеслибы въ нашомъ просвѣченномъ вѣку, незнаходило ся такъ много недооученныхъ и загорѣлыхъ розумовъ котрыи середъ ясного полудня втемности блудять, и здоровими очима не видятъ, — нахиленными оухами не слишать, — котрыи мовлю, тоты святыи, вѣчныя, и неизмѣнныи правди заперечити стараютъ ся, — розширяючи горку ѣдь оуроенія и злости своеи, мововъ и письмами по всѣхъ частехъ свѣта, абы звязокъ товариства людского знѣвечити, абы власть правыхъ Царей и оурядовъ зогидити, и звалити, абы Церковъ Христову на зневагу и поруганіе виставити; котріи безбожными оустами заразу розсѣвати не встыдаютъ ся, що такій звязокъ товариства людского іесть тяжкимъ ярмомъ для волности, що власть правыхъ Царей и оурядовъ іесть неволевъ и погиблевъ права, прироженного кождому чоловѣку, що вѣра католическа и Церковъ свята іестъ тылько подпора Царей и Князей, — іестъ богатый здрой и плодна мати, тьми оумноии, и розличныхъ блудовъ, тамуючихъ правдиве просѣ евіе!

Приближаютъ ся оны къ намъ покритыи одежевъ ласкаваго ягнятка, а подобностевъ до правди, и красними, облестными словами, захваляютъ намъ свои оуроенія, якъ солодку патоку; але подъ товъ одежевъ ласкавого ягнятка, крыютъ ся пажерливыи вовки, ча-

туючїи, якби насъ оуловити, якъбы намъ розумъ и серце заразити, якъ бы намъ невинно̂сть, и щасливо̂сть видерти! а iесли ся разъ до ныхъ приближимо, iесли ихъ разъ послухаемо, пропала наша невинно̂сть пращамо ся зъ нашимъ спокоемъ и щастїомъ! бо певно борше ся непамятаемъ, ажъ докѣ го̂рка ѣдь ихъ трутизни не застрягне въ нашо̂мъ серци, якъ остре желѣзо, ѣдномъ прикрите, въ горлѣ рибы, на вудку оуловленнои; а тогды оутѣкати, або ратовати ся, вже за по̂зно буде!

Такїи мерзенныи дивогляди, переконати, и оукрѣпити, iесть мое нынѣшне, високе постановленїе!

„А ти правдо вѣрна! дочко и товаришко Божества, красото „и прибѣжище людского племени, просвѣчай мя благїмъ твоимъ „свѣтломъ, абымъ, коли инныхъ до познанїя, и миловапїя твоего „допровадити замѣряю, не мусѣвъ самъ блудити мано̂вцями т'ми и „непевности, — и коли другимъ беспечну дорогу до щастя пока„зати замишляю, не бувъ самъ принужденный згубити стежку пе„вну, а зъ соромомъ и безъ пожитку воткимъ вийшовъ, назадъ „повернути!“

А такъ наймил'шїи! хто ся тылко тѣшитъ здоровимъ розумомъ, — хто ся не отрекъ истинни, — хто хоть заглянувъ до книгъ, дѣлъ человѣческихъ, муситъ за мновъ допустити и признати, що вже самъ Сотворитель при сотворенїю першихъ людей, положивъ заро̂дъ товариства людского, котрїй, въ по̂знѣйшо̂мъ часу мавъ ся розрастати, и розширяти: Самъ Богъ оучинивъ мужа старшиновъ жени своеи, самъ оудѣливъ родителемъ власть и повагу, рядити и наказувати дѣтей своихъ; самъ обдаривъ Господарей поваговъ и силовъ, чинити порядокъ, и желати послушен'ства отъ челяди своей!

Въ часѣ по̂знѣйшо̂мъ помножило ся людске племя: бо̂льше родынъ поiединчыхъ злучило ся въ громаду; многїи громади зо̂брали ся въ товариство велике, котре називаемо поколѣнїомъ; ко̂л'ка поколѣнь злучило ся въ звязокъ, котрїй именуе ся наро̂дъ.

А теперъ погадаймо, чи могли Отци поiединчихъ родынъ рядити цѣлимъ поколѣнїомъ? або чи могла Старшина зъ громади завѣдити цѣлимъ народомъ?

Немо̂жемо ни тото понукувати, хибабысмо хтѣли всяку правду заперечити; але мусимо розумомъ нашимъ признати, що Воля Божа такъ зарядила, и сама потреба людей привела до того, абы вибрали зъ меже себе iедного, котрїй бы ся силами души и тѣла отъ инныхъ отзначавъ; а тому повѣрили всяку власть и повагу, абы порядокъ и безпечно̂сть оутримувавъ; абы ся старавъ мудрими оустановами забезпечити кождому iего власно̂сть, оухоронити безсильныхъ и потулныхъ, отъ напасти гордыхъ и буйныхъ людей; абы хтѣвъ и мо̂глъ збиточныхъ и розпустныхъ карами принуждити, ворохобныхъ оутихомирити, добрихъ и прикладныхъ надгородами и похвалами зобовязати, кривди отъ непокойныхъ сусѣдовъ понесенныи во̂йновъ отплатити, — словомъ все чинити, чимбы споко̂й, безпечно̂сть

и щасливôсть, товариству людскому мôглъ приспособити и забезпечити!

Такъ повстали Цари и Князи земскїи, тоти доброчинныи Намѣстники Бога на земли, черезъ котрихъ Богъ рядитъ людей своихъ и миръ и благословенїе на землю зсилае!

Оутвердивъ тоту правду самъ Богъ, коли зле рядящому ся Їзраилеви наказавъ собѣ Царя обрати; показавъ тимъ способомъ, що неизмѣнна воля пôдданыхъ, не слѣпый припадокъ; але Іего вѣчна мудрость и крѣпость, Царей на Ѳронъ поставляе, имъ щасливе владѣнїе оудѣляе, и Скептромъ отъ себе врученнымъ щасливôсть пôдданыхъ помножати допомагае! тото саму правду оукрѣпляе и згôдна мисль всѣхъ народôвъ, бо кождый дае вѣру тôй приповѣдцѣ що:

„Безъ приводу и войско гине; — а без ряднои Голови, инныи части тѣла повинностей своихъ полнити не можуть!“

Але оразъ пôзнаемо, що Богъ, оудѣляючи тоту власть іедному чоловѣку, не хтѣвъ ю роздѣлити меже многихъ инныхъ, бо знѣвечилиби ся всѣ намѣренїя, и всяка надѣа, яку на Царей покладаемо, іеслибы разомъ бôлше Головъ рядило; замѣшавъ бы ся порядокъ, счезлъ бы спокôй и безпечнôсть, зниклабы щасливôсть пôдданыхъ, коли рядящїи Голови не могли бы ся зъ собовъ погодити, іеслибы кождый хтѣвъ старшувати, а нѣкому ся поводувати; іеслибы кождый хтѣвъ розказувати, — а нѣкому слухати тогды неладъ и замѣшанїе тяжилоби на товариствѣ людскôмъ, якъ каже, проста, але правдива приповѣдка: „Де много господинь тамъ и хата не метена!

А хто даетъ ся баламутновъ мудростїю людей зводителныхъ отъ той правди отвести, най своимъ оуроеннымъ мудрованїемъ стручае Царей зъ Ѳроновъ, вѣками оукрѣпленныхъ, най ся силуе, ослабити пôдвалини правой Церкви, на твердѣ скалѣ збудованнои, най допче зухвало доброчинныи оустави, най розривае звязокъ товариства людского, най мѣста и села въ попôлъ обертае, и всякїй прибытокъ людскїй зъ землевъ зрôвнае!

А тогды нехай поведе народи въ лѣси и въ пустинѣ, и тамъ нехай имъ приверне вôльнôсть и щасливôсть, о котрôй му ся дивоглядныи оуроенія снуютъ по головѣ! — ми іему тои вôльности, и того щасія не завидуймо! — бо знаемъ добре, що на воздусѣ замки ставляе, котрїи духъ правого просвѣченія такъ розвѣе и рознесе, якъ вѣтеръ полову, якъ сонце нôчныи мраки! — бо знаемъ добре що будуе на пѣску, а якъ повѣе вѣтеръ, якъ спаде слота, якъ прибудутъ води — цѣла іего робота упаде, будинокъ стрясеся въ пôдвалинахъ своихъ, пôйде зъ ошумомъ, и зоставитъ по собѣ слѣди нещастя и поруганія! словомъ сказавши: іесли собѣ хто такимъ оуроевїемъ голову загрѣе, може въ правдѣ многихъ инныхъ, а наветъ и цѣлый народъ за собовъ потягнути, але нечестивыи и блудныи іего замахи, нѣколи добрїй конецъ не возмутъ; бо якъ скоро замѣшае ся порядокъ, якъ оустане послушеньство къ святимъ и доброчинныимъ оустаамъ

Бога и Отечества, якъ вѣра и Церковъ перестане бути ихъ провôдникомъ до повинности и щасливости; якъ скоро погардятъ повагу и власть правихъ Царей и оурядовъ, — то азъ огень, мечъ, кровопролятіе, и инныи губительныи поступки, котрихъ соромъ споминати, оувѣнчаютъ тоту оуроенну вôльнôстъ и щасливôсть; — а чоловѣкъ въ своей розвязанôй злобѣ и заслѣпленію, перейде самихъ безрозумныхъ и пазерливыхъ звѣрей; — якъ насъ въ недавныхъ часахъ найпросвѣченнѣйшій народъ нашои части свѣта переконавъ, котрый, давши ся звести безбожнымъ мудрованіемъ суперечныхъ раззорителей истинны, и себе самого въ глубоку безодню нещастія на довгій часъ оутрутивъ, и тожогу тяжкои недолѣ зогнеслъ на вси части свѣта! и доти немôгъ оутѣшити ся спокоіемъ и щастіомъ, докѣ завaленный Ѳрон Царей не пôддвигнувъ до першои крѣпости и слави, и непосадивъ на немъ Царя зъ правого поколѣнія! — той мовлю народъ насъ перестерѣгае, якъ небеспечныи и губительныи сутъ нашіи замахи, іесли ся отважимъ правду блудомъ, притьмити — іесли въ гордости и заслѣпленію нашôмъ, смѣемъ пôднести безумно руки нашіи на знищеніе порядку ѣчного, отъ Бога о[illegible]становленного! Для того любимыи братія, будьмо завше далеки и отъ такого заслѣпленія и злости, наоучѣмъ ся зъ чужого нещастія бути мудрими, и острожними, а якъ приповѣдка каже: „Хто ся на горячôмъ спаривъ, то и на студене дмухае“ такъ и ми не тыл'ко вистерѣгаймо такихъ огидныхъ поступкôвъ, але самого позору, до такого заслѣпленія оуникаймо! Поступаймо борше честними слѣдами памятныхъ прадѣдôвъ и праотцевъ нашихъ, котрыи власти верховнôй неоустанно були послушными, и своимъ Царемъ и Княземъ неоустанно вѣрно служили, хоть имъ неразъ гôрка недоля докучала; и смѣло можемъ тото полѣчити до слави и чести рускаго народу въ земли Галицкôй, що іеще не змазавъ нѣколи любви и вѣрности своей къ Царю и Отечеству, такими злыми поступками! — А коли Отци нашіи, чтили, любили, и вѣрно служили Царемъ, княземъ, и оурядомъ часомъ мало дбаючимъ о ихъ щасливôсть, — якже мы повинныи оуважати Милостивѣйшого Царя нашого, котрій іестъ здрôй и початокъ всякои щасливости, якои въ семъ житію доступити можемо? — Оуважте и пôзнайте, що бôлшу милôсть къ Отцу своему чуе той Синъ, котрого потопаючого Отецъ отъ загибели виратувавъ, якъ другій, котрому тылко щоденныи ласки оудѣляе; а такъ, любезныи, — коли вси розличныи народи Царства Аустрійскаго, чтутъ Великодержавного Імператора нашого, яко Намѣстника, Бога на земли, яко любезного Отца Отечества своего; — тимъ бôлше мы, іесли зрôвнаемъ теперѣшну долю нашу, зъ тими оплаканими вѣками, коли Отци нашіи въ гôркôй недоли, дни свои провадили, — тымъ бôлше мовлю мы, вѣрнôсть любовъ и послушеньство наше, къ Милостивѣйшему Імператорію нашому, словомъ и дѣломъ показувати повиннисмо! — О тôй правдѣ, абысмо ся тымъ певнѣйше переконали, приведѣмъ собѣ коротко на память долю отечества нашого, а надъ все роду рускаго, яка му въ переднѣйшихъ вѣкахъ товаришила! перебѣгнѣмъ швиткимъ

окомъ книги дѣлъ человѣческихъ! прочитаймо, яке свѣдоцтво дае Исторія роду рускаго! послухаймо, якіи смутныи слѣди давнои недолѣ переховалися въ думкахъ и повидѣнкахъ нашого простого народу — а тото все пôзнавши, гобачимо ясно, якъ далеко щасливши іесмо пôдъ солодкимъ и доброчиннымъ Скептромъ Австріискимъ! Не все намъ доховала Исторія, що народъ рускій въ давнѣйшихъ вѣкахъ претерпѣвъ, бо непріязный духъ тамтыхъ часôвъ, судивъ го бути негоднимъ абы хоть коротку поминку о немъ оучинити; але! „Правда ся оукрити не може! и такъ, якъ золото, привалене грузевъ, красоти и цѣни своей не тратитъ, а повержене, въ огень все пожираючій, ще чистѣйше и яснѣйше зъ него виходитъ, — такъ тота правда не загибла въ темности вѣкôвъ давнѣйшихъ, але чимъ бôльше слѣди еи затертыи здавалися, тимъ голоснѣйше теперъ до насъ промовляе! бо такъ якъ тѣло людске, по тяжкôй хоробѣ довго ще на собѣ носитъ знаки свои немочи, — такъ, якъ по силнôй бури по тучи и градѣ, оубитый колосъ и трава до гори поднести ся не може, такъ тоти многіи розвалини колисъ крѣпкихъ Городôвъ, — такъ розличныи грузи колись цвѣтущихъ мѣстôвъ и селôвъ, котріи теперъ землю Галицку такъ густо покриваютъ, — голосно до насъ промовляютъ, що на ныхъ колись нещасна доля тяжила! але іеще не все! — Іесли ся приближимо до нашого народу простого, іесли зхочемо пôзнати, іего способъ, якъ мыслитъ и якъ тужитъ и думае, якъ зъ пѣсней іего промовляе неустанно туга и смутокъ, — то задивуемъ ся, що за велика суперечность межи тымъ всѣмъ и меже іего теперѣшновъ долевъ ся показуе? Здумѣемъ и спитаемъ ся сами себе, що тото значитъ ся, що хоть тому народови теперъ нѣщо недолягае, хоть въ жилахъ іего черстве здоровіе играе, хоть на лици іего радость ся малюе, чому онъ такъ смутно тужитъ и думае? Але послухайте прошу:

„Колись Русинъ зъ пôдъ Бескидôвъ
Такъ тяженько не думавъ —
Бо ся въ добрôмъ щастію видѣвъ
Злои долѣ не дôзнавъ! —

Але того щастія мати
Давно въ темнôмъ гробѣ спитъ:
Не хочу іей споминати
Бо жаль серце розранитъ!

Сонце вкрило свои лучи
Що Галицкій грѣли рай;
А нещастія рѣсна тучи
Зляла ся на рускій край!

Якъ зъ облакôвъ чорныи хмари,
Шлютъ на землю градъ и грôмъ;
Такъ на рускій рôдъ Татари,
Смерть, и згубу несли всѣмъ!

Вôткѣ рано зходитъ зоря
И новый свитае день
Далеко отъ Чорноморя,
Мечъ насъ нищивъ, и огень!

Видѣвъ Русинъ, якъ зъ Городôвъ,
Димъ ся въ облакъ пôдносивъ,
Якъ зъ побитихъ многихъ родôвъ
Чорный потокъ крови пливъ!

Видѣвъ, якъ мѣста богатыи,
Красныи села рабувавъ,
Бранцôвъ зъ отцôвскои хати
Поганъ до неволѣ гнавъ!

Якъ старенькïй Отецъ рôдный
Въ гôркихъ слозахъ ся купавъ,
Потраченихъ дѣтокъ — бѣдный,
Изъ неволѣ виглядавъ!

Коли мати въ день и въ ночи,
Излевала слозôвъ здрôй,
Не могла по Сину — дочи,
Оутолити жаль тяжкïй!

Жона вѣрна, свого друга,
Мужъ дружину виглядавъ;
Дѣтемъ тяжка въ серцю туга:
Отца, матку, ворогъ взявъ!

И вкладазъ на ныхъ окови
Гонивъ въ степи, въ пущи, — въ Кримъ;
„Мати! Отче! будь здоровый!
Вже ся бôлше не узримъ!

Дармо Русинъ изъ Чужини
До домоньку поглядавъ!
Дармо зъ вѣтромъ до родини
Жаль тяженькïй посилавъ!

Въ іего земли все спустѣло
Лишъ плачъ чути по лѣсахъ;
Поле трупомъ ся покрило,
Всюди жалôсть, смерть и страхъ!

Въ Церквахъ Божа мовчить хвала
Не голоситъ свята звôнъ;
Земля плодôвъ, му не дала,
Облогомъ лежитъ загôнъ!

Тылько всипаныи могили
Щ› Отцевъ кости покрили,
Сп›минаютъ смутный часъ
Гôршу долю, — якъ оу насъ?

Истинный образъ многихъ бѣдъ, и тяжкои недолѣ, якïи народъ рускïй черезъ кôлка вѣкôвъ трапили! мало о ныхъ споминае Iсторïя, — розвалини мѣстôвъ и Городôвъ, поволокла густа мурава, такъ, щ› не можуть свѣдчити о своемъ знищенïю, и тылко часомъ, нôчный — пгахъ жалôстну пѣснь на ныхъ заводить! — не можуть до насъ промовити въ поли могили, б› ихъ густый бурянъ покривае, и тылко часомъ полна пташина на ныхъ оусяде, пôдумати надъ славовъ Отцôвъ нашихъ, котрихъ тамъ мощи прикрытыи спочиваютъ, але жïе памятъ тыхъ нещасныхъ часôвъ въ жалôстныхъ думкахъ и повидѣнкахъ нашого народу, и отбиваетъ ся отъ нынѣшного щастïя, якъ тьма, отъ свѣтла, якъ понура осѣнъ, отъ смѣючойся весни! не старѣе ся, не оумирае, але переходитъ отъ Отца, на Сина, отъ матери на дочку, якъ найдорожшая часть маетку, котру имъ зôставити можутъ! — Ними отдихаютъ груды чулого молодця, въ поли при роботѣ, при буйнôй чередѣ, въ радости и въ смутку! — Ними пôдливае красна дѣзиця любе свое зѣля въ городци, — ними оукрашае свои роботи, ними сотодитъ свою надѣю, и свою тугу голосить! и спитаймо ся старця вѣкомъ похиленного, щожъ намъ отповѣсть?

Заразъ головонъ покивае, слоза му стане въ оцѣ, и блѣде лице iего покропитъ, зôтхне тяжкими грудьми и отповѣсть: „Дѣтоньки! щасливыiсте оу Бога, щ› теперъ на свѣтѣ жïете! Гаразд› вамъ! бо незнаете опакаюи долѣ, въ якôй Отци нашïи дни свои пр›видали! беспечныи iезмо въ нашôй хатѣ и маетку, бо знаемъ, що не нападе на насъ лукавый ворогъ, не спалитъ огнемъ, не зôгне мечемъ, не отбере намъ житя, не вложитъ на насъ тяжкïи окови, не пожене въ чужу сторону, въ тяжку неволю; не треба намъ теперъ оугѣкати въ лѣси и въ гори, хоронити житя наше въ скалахъ и въ пустиняхъ, и звôрямъ поглядати, якъ наша праця и маетки ишли зъ димомъ, и пажерливыхъ ворогôвъ, нашихъ богатили! якъ наша плôдна рôля и городи облогомъ и пустошакомъ стояли! якъ нашïи хати, Церкви и престоли, огнемъ спаленыи въ попелѣ лежали, або збиточними ногами невѣрныхъ Поганъ були подоптаныи и зганьбленыи! хвали Божои тяжко ся було на честнôмъ мѣсци дочекати! — я самъ тихъ нуждыхъ часôвъ не памятаю; але, щемъ не забувъ, якъ мôй дѣдъ и отецъ жалôстно о ныхъ споминали! але Богу дякувати, вже седмъ десятокъ лѣтъ оупливае, якъ святый сопокôй и потѣшна доля повернула на нашу землю! — Любимыи братïя! чи непôзнаемо зъ тихъ слôвъ, взятихъ зъ оустъ простодушного старця, якъ ся доля руского народу въ теперѣшныхъ часахъ измѣнила? и полѣпшила? — Але, коли такъ пôзнае, и високо чтитъ нынѣшне свое щастя народъ простый, якже мы повиннисмо пôзнавати го, тѣшити ся, и вдячними бути тому,

черезъ кого ся доля наша полѣпшила? — мы котрисмо певне бо̂лше доброго отримали, котрихъ розумъ свѣтломъ наоукъ просвѣченный, лѣпше по̂знае, комусмо споко̂й, беспечно̂сть и всяку благодать винныи?

Не треба намъ правду добувати и вигрѣбати зъ недоступныхъ забитко̂въ письменныхъ, и тоту ще непевну довго доводити и утверждати; бо маемъ ю що день и на кождо̂мъ мѣсци передъ очима! Свѣдчитъ мирный споко̂й и пожадана доля, яка ро̂вною въ богато̂й Палатѣ, и по̂дъ низковъ ро̂лника стрѣховъ, гостить и пробуваѥ! — Видимо, якъ мѣста повстаютъ, зъ давныхъ розваливъ, и нововъ красотовъ, богатствомъ и порядкомъ землю нашу приоздобляютъ и оукрашаютъ! Видимо, явъ добримъ имѣнїемъ села процвитаютъ и зъ яковъ охотовъ по̂дймаѥ ро̂ликъ многїи труды коло свои ро̂лѣ и сѣножати, бо знае, що для себе, и свои дружини трудитъ ся, що му напрасный ворогъ маєтку іего не видре! — Видимо, якъ ся ремѣсла и искуства*) множать и досконалятъ, якъ многїи плоди промислу свего, оудѣляютъ намъ для пожитку ивигоди! Але все тото, іеще мало! Сутъ инныи знаки щаснои долѣ, далеко дорожшїи, якъ все тото, щосмо ту полѣчили! — Видимо, якъ сонце правдивого просвѣченїя оумного, ясно и високо по̂дноситъ ся на Галицко̂мъ небѣ, якъ лучами своими, мраки и тьми невидѣнїя и слѣпоти оумнои розганяѥ, и чисте свѣтло правои мудрости на вси части розширяе, тавъ що мы, котрисмо не давно въ густо̂й тьмѣ невидѣнїя блудили, нынѣ въ ряду просвѣченныхъ родо̂въ Европейскихъ смѣло ся полѣчити можемо! До̂знаемо неоустанно дорогихъ благодатей справедливости, бо видимо, що на поступки добрїи, хвала и надгорода наступае, а кожда хиба отъ правди, и повинности нечесть и кару за собовъ потягае! — Що ро̂вно думный Вельможа, якъ и найнижшїй простачокъ тымъ доброчиннымъ правамъ и оуставамъ, мусить ся поводовати; що отъ столици судїи вѣхто не отиде, комубы слози нужди не зо̂стали отерты, хтоби не знайшовъ потѣхи и заспокоєнїя; и тылко той може въ нашо̂мъ краю нарѣкати, що му недоля докучае, котрїй злими оучинками на ню заслугуе, або на котро̂мъ тяжитъ рука Вишняго! Але найдорожша благодать, яковъ наро̂дъ рускїй въ Отечествѣ нашо̂мъ, такъ богато обдаренный тѣшитъ ся, іестъ по̂днесенїе Церкви нашои до високости и достоиньства, до чести и слави, яковъ ледво коли въ иншихъ часахъ могла ся защитити! — Видимо, якъ любезный Сіонъ руского рода, славно и ясно верхъ свой въ облаки по̂дноситъ, и знаменїемъ креста Всечестного дѣтей своихъ отъ всѣхъ сторонъ згромаджае, абы въ немъ хвалу Вишняго серцемъ и оустами голосити; — якъ вѣнецъ Пастирей, викопаней зъ грузо̂въ и розваливъ, де черезъ многїи вѣки привалены вянувъ, свѣжимъ цвѣтомъ Голову достойнѣйшого Архїпастиря вѣнчае и оукрашае! якъ беспечно и явно шлетъ Русинъ въ свободныхъ Церквахъ молитви свои передъ престолъ Бога, и складае щирїи приноси зъ доро̂бку свого, на вдяку за отриманыи благодати, и оупрошеніе ласкъ потребныхъ: и слухае

*) штуки.

зъ пожиткомъ духовнымъ Священника, голосячого чисту правду Евангелїя, въ честнѣйшомъ ряду поставленного якъ въ вѣкахъ переднѣйшихъ! — Теперъ любезныи братїя! познавши тоти, такъ розличныи и великїи благодати спитаймо ся сами себе, спитаймо ся щоденного досвѣдченїя и Історїи, зъ котрого здрою оны випливаютъ, де имъ початокъ и причина? — А хто не зхоче стати ся супротивнымъ ворогомъ истинни, муситъ зо мновъ признати: що тота ясна зоря, потѣшнои долѣ, отъ тогды зойшла на Галицкомъ Небѣ, отъ тогды такъ ясно Русинамъ просвѣчае, отъ коли Скептръ Аустрїйскїй взявъ посироченый народъ рускїй въ свою истинно отцовску опѣку, и оухорону; отъ коли Орелъ Габсбурговъ землю нашу отъ високихъ Бескидовъ, ажъ по тихїй Буґъ и Збручъ, отъ Сана и Висли, ажъ по Днѣстеръ и Прутъ, отъ нападовъ иноплеменниковъ, отъ всякои недолѣ и нужди, крилами своими заслоняе!

Отъ тогды мовлю, коли великодержавна Царица Аустрїйского Орона, Марїя Оресїя, притулила якъ любезна рѳдна мати, опущенныхъ сиротъ до материнского лона, и дала имъ подъ Височайшимъ Скептромъ своимъ, покровъ оухорону и прибѣжище! Она привернула намъ права обивателскїи, спокой и безпечность, и отворила самому оупослѣдженному простацтву приступъ до Орона своей справедливости! затамовала пагубныи оуроенїя, якїи братей и сусѣдовъ незгодовъ и ненавистїю къ собѣ наполняли; и привернула знужденной Церквѣ нашои миръ и благодать поставивши Священниковъ въ рядъ чести и достоянїя, яке ихъ Чинови приналежитъ!

А лѣторость благодати, котру тота велика Царица защепила, доросла и видала солодкїи плоди за стараніемъ и дѣланїемъ Іей Достойнѣйшого Сина, вѣчнои памяти и вдяки въ серцахъ нашихъ годного Царя Іосифа, котрїй, колько доброго оучинивъ для руского роду, не іестъ въ силахъ моихъ достойно исповѣсти! але досить скажу, іесли вамъ превиду на память що Онъ першїй заложивъ Оучилища правдивого просвѣченїя въ краю нашомъ, и отворивъ до ныхъ двери Синамъ рускимъ! — Онъ першїй призначивъ сисе доброчинне заложенїе, щобы ся въ немъ молодѣжъ до Чину духовного приспособляла, — обдаривъ го такъ многими благодѣтелми, щобы просвѣченіе оумне, и честныи достойныи поступки, тутъ ся защепляли и помножали; щобысмо зъ іедного здрою черпали пожитокъ духовный, и колись Церкви и Отечества, стали ся оздобовъ и подпоровъ!

И абы високому намѣренїю Священниковъ Чина, и поверховный ихъ Станъ доволно могли отповѣсти, онъ першїй запобѣглъ ихъ потребамъ и якъ старанный Отецъ випосаживъ церковъ руковъ служителей Церкви Божои!

На подставѣ отъ тыхъ двоихъ, вѣчно въ серцяхъ Русинамъ записаныхъ добродѣтелей положенной, будовали дальше щастїя роду нашого, знаный зъ доброти серця и любви мира Леополдъ Вторїй, котрїй памятнымъ и милостивѣйшимъ оуставомъ своимъ, загладивъ стѣну суперечки, котра два побратимчїи роди въ земли нашой, такъ ненавистно отлучала, и показавъ имъ дорогу до згоди и милости побратимчои переконавши, що не іеднаковыи исповѣданїя вѣры

св. якїи ихъ отъ себе отдѣляли, — сутъ вѣрныи дочки того самого Отця, и Голови Церковнои!

Але памятнѣйшїй намъ іестъ надъ инныхъ долгоден'ствїемъ оурядованїя Францѣшокъ Первый, котрого многїи благодати къ оущасливленїю рода нашого полѣчити и описати, анѣ часъ, анѣ язикъ, анѣ сили мои вистарчити не можутъ! але нащожъ мавъбымъ затикати ся въ ихъ полѣченїе, коли ще свѣжо жїютъ въ нашôй памяти, колисмо дней тыхъ щасливыхъ сами були наочними свѣдками? и скоро погадаемъ, якъ тяжка буря отъ заходу, грозяща Отечеству нашому знищенїе и погибель, неисповѣденными трудами того любимого Царя отперта и розигнана зôстала, якъ тяжкôй дватцятолѣтнôй браны привернувъ знужденному Царству своему благодать незмученного мира, — якъ на кѣпящôмъ поли к'рвавои вôйни защепивъ руковъ побѣдителя лѣторость пожаданого спокою, и якїи солодкїи плоди Іего многихъ трудôвъ сплили и на Отечество наше, на землю Галицку, — іесли си препôм-емо, що Онъ першїй, Престолъ Метрополѣтовъ Галицкихъ, передъ многими вѣками погруженный, и запомненый — пôддвигнувъ до свѣтлости и достоин'ства, до чести и слави, яковъ передъ вѣками не мôгль ся похвалити, — то не зможемъ ся стримати, щоби зъ грудей и зъ оустъ нашихъ недобули ся заразъ чувствїя и слова, вдяки и блогословенїя къ безсмертнôй памяти того Возлюбленного Отца Отечества нашого!

Якъ вѣрно въ слѣди Отцôвъ своихъ ступае, якъ вѣрно ихъ розличныи благодѣянїя въ своей Особѣ получае, щасливо намъ Владѣющїй Великодержавный Їмператоръ Фердинандъ Первый, пôзнаемо, що день и на кождôмъ мѣсци, коли мирного спокою, коли многихъ и високихъ ласкъ Іего справедливости и милости іесмо причастниками, — коли можемъ ся тѣшити, що зъ такимъ оупованїемъ, яке дѣти въ добрôмъ Отцу покладаютъ, можемо ся въ каждôй нуждѣ и потребѣ оутѣкати пôдъ Покровъ Іего Височайшого Ѳрона! можемъ Іему предложити прошенїе наше, и зъ певновъ надѣевъ пожаданого пожитку отходити! бо любовъ въ серци Іего іеднака для всѣхъ вѣрныхъ пôдданныхъ палае, іеднако найможнѣйшого и наймен'шого зъ дѣтей своихъ оущасливити замѣряе!

Видимо, якъ доля нашого краю и народу старанно ся мѣститъ въ Іего Отцôвскôмъ серци, коли Достойнѣйшого Князя зъ своеи родини, поставивъ Намѣстникомъ власти своеи въ земли Галицкôй, въ Столици Леона, абы спокôй, безпечнôсть и щасливôсть нашу, притомно и неоустанно мавъ на оцѣ, абы именемъ Іего оудѣлявъ ласки и благодати и вимѣрявъ справедливôсть!

Видимо на конецъ, якъ Іего отцôвска милôсть и чуйна старанность незапоминае и не занедбуе наймолодшихъ и найдальшихъ зъ числа дѣтей и пôдданныхъ, коли Великодержавного Князя, брата своего посилавъ въ нашу землю, щобы ся власними очима, о порядку и щасливости, о вадахъ и хибахъ пôдданныхъ своихъ переконати, ихъ потребамъ тимъ лекше запобѣчи, перешкоди оусунути, а добрїи поступки похваловъ и надгородовъ, тимъ певнѣйше помножити!

А тому, такъ любезному Отцу Отечества нашого, хтожъ зъ насъ товариши любимыи, зможе замкнути серце свое, и недопу-

стити, абы ся любовъ, вѣрнôсть и вдячнôсть словомъ и дѣломъ оуказовала?

Не можу допустити такои мисли; бо знаю, що чорный образъ невдячности, тымъ всѣмъ людемъ іестъ огидный и ненавистный, що наветъ чоловѣкъ до инныхъ злыхъ дѣлъ склонный и готовый, претцѣ бридитъ ся товъ злобою! а що бôлше! сама безрозумна ходобина показуе якусь прихилнôсть до тыхъ, котрїи ю годуютъ и о ню стараютъ ся! а якжебы мôглъ чоловѣкъ розумный зогидити високе іестество свое таковъ злобою, и допустити завстидати ся отъ скотини безоумнои? и осмѣливъ бы ся невдячновъ руковъ камѣнь на пожившленїе подавати Тому, хто го добримъ хлѣбомъ годуе? або мечъ острїй пôднести до грудей Того, котрїй го зъ отцôвсковъ милостїю до лона свого притуляе?

Подобный до тои замерзлои змиѣ, надъ котровъ ся хлопъ змилувавъ, положивъ ю за пазуху, абы ся розгрѣла; а она ожившши, смертелновъ трутизновъ груди іего напустила, — най такїй чоловѣкъ пропаде зъ именемъ своимъ зъ ряду жиющихъ! най не знайде жадного оудѣлу щастя на семъ свѣтѣ! бо негоденъ лѣчити ся до товариства людского, котре якъ члены и составци іедного тѣла, іедну становитъ родину, іедну оузнае рядящу голову, и зъ нею, якъ дѣти зъ Отцемъ рôднимъ, любовїю и вѣрностїю, лучити ся повинно!

Такои любви, вѣрности и вдячности желае розумъ, жадае щасливôсть цѣлого товариства людского, домагае ся воля Божа и письмо святе, отъ кождого чоловѣка знаходящого ся въ числѣ пôданныхъ!

Але, щожъ домагаетъ ся отъ насъ, котрїи разомъ будемо обитателями Отечества земного, іего пôддаными и оурядниками, — а при тôмъ обитателями Царствїя Божого, на земли, то іестъ: слугами видимои Церкви Хрїстовои, посредниками меже людми и Богомъ, черезъ котрихъ Богъ волю свою буде людемъ обявляти, а люде свои молитви и приноси Вогу засилати?

Братїя милыи! Многїи и тяжкїи сутъ повинности, якїи на насъ Церковъ, и Отечество тогды вложитъ!

Не обѣтцявъ Хрїстосъ оученникомъ своимъ за многїи труди и нужди при голошенїю Вѣры и залеженїю Церкви свои, славу и честь отъ свѣта; не обѣтцявъ имъ достоинства и маіетки; ненависть и поруганїе, гоненїе и розличныи кривди, котрїи, яко надгороду, своихъ неоусипающихъ трудôвъ и чистои милости къ Богу и ближнымъ, мали одбирати!

Правда! що ми теперъ не потребуемъ подôбныхъ нуждъ ся страхати и обавляти! бо загибли вже явныи вороги Церкви Хрїстовои! вѣра оукрѣпленна и розширенна не боитъ ся окрутныхъ гонителей, якїи трудамъ першихъ заложителей Церкви св. таму и перешкоду ставяли!

Але знаходятъ ся иншїи далеко небезпечнѣйшїи вороги правди Хрїстїянскои! небеспечнѣйшїи мовлю, бо оукритїи и потаемныи, хитрїи и облестныи, котрихъ трудно ся оустеречи! Зъ тими маемо воювати и бороти ся черезъ всѣ дни оурядованїя и житїя нашого; але не мечемъ! не огнемъ, не спритомъ и силами тѣла! але до-

кладновъ вѣдомостїю правъ Хрїстїян'скихъ; и житїемъ, не маючимъ змази и хиби! — а бѣда тому лѣнивому наймитови, котрїй леда яковъ нуждовъ даеть ся побѣдити, або котрїй поступками своими покаже, що не добра воля, розширяти и оукрипляти правду, не щире хотѣнїе, помножити хвалу Божу, и спасенїе душъ людскихъ привело го до Стану Священнического, але марна надѣя, що въ немъ власнôй вигодѣ и похотемъ тѣлеснимъ, своему лакомству и лѣнивости буде мôглъ досить оучинити!

Тогды любыи, чорна наша шата не покрие чорну душу, але свѣтъ на тото бачный, буде ся поругати и горшити нашими дѣлами, буде ся насмѣвати, що наоуку оустами голошену заперечуемо нашими оучинками, щосмо лживыи и облудныи, що иншого мислимо и чинимо, а що иншого наоуками показуемо!

А Той, що іестъ голововъ Церкви, котрôй нѣбы служимо, и початокъ вѣри, котру голосимо, спитаетъ насъ колись, якъ того Гостя, неоубраного въ шати веселныи въ Евангелїю: „Прїятелю! якжесь тутъ прїйшовъ? — Я тя вибравъ, абысь бувъ пилный и вѣрный роботникъ, а ти въ виноградѣ моемъ дармуешъ, якъ пустый нероба! я тя постановивъ, абысь сумлѣнно обраблявъ рôлю мою, и здоровыи плоди отдавъ мынѣ въ дорôбку; а она виджу, въ рукахъ твоихъ спустошѣла, и покрила ся буряномъ, и неоужитечновъ хоптовъ! я тобѣ повѣривъ Талантъ, абысь ся нимъ дороблявъ, дорогого пожитку, а ти невдячный въ землю го закопавесъ! — А коли насъ далѣй, той самъ Спаситель називае, свѣтломъ для свѣта, — горе намъ! іесли поступки нашїи, повныи т'ми и облуди, потягнутъ за собовъ повѣренне намъ стадо Хрїстово въ безденну пропасть грѣхôвъ и заслѣпленїя!

Коли насъ именуе мѣстомъ, на горѣ лежащимъ, котре зъ далеку можна зобачити, — горе намъ! іесли свѣтъ позрѣнїемъ на насъ маетъ ся соромити и поругати!

Коли насъ називае, солею земли, котра плôдныхъ сокôвъ повинна додавати, — горе намъ! — іесли трудами и прислугами нашими, Церквѣ и вѣрнимъ Хрїстовимъ не тыл'ко жадного пожитку не принесемо! але іеще черезъ недбалôсть нашу, въ виноградѣ Хрїстовôмъ терніе ся розкоренитъ, а стадо Хрїстово пôйде блудомъ, и пажерливыи вовки шкоду въ немъ будутъ чинити!

А такъ наймилѣйшїи братїя! абысмо могли високому призначенїю нашому достойно отповѣсти, потреба намъ на самъ передъ приспособити собѣ докладну вѣдомôсть всѣхъ правдъ вѣри, и повинностей Стану нашого!

Бо маемо колись наоуку Хрїстову, чисту и незбаламучену оудѣляти вѣрнымъ, маемо бути, судїями ихъ поступкôвъ, лѣкарями ихъ сумлѣнїя, потѣшителями въ нуждахъ и нещасгяхъ, и провôдниками до благодѣянія Хрїстїян'ского, до щасливости вѣчнои! А іесли занедбаемо теперъ, коли намъ часъ и сили спрїяютъ коли сисе доброчинне заложенїе лехкїй намъ подае способъ, коли честныи и трудолюбныи нашїи оучители и Високопочтенныи Настоятели силъ и трудôвъ не жалуютъ, абы наше оумне и добродѣлне просвѣченїе помножити! — іесли мовлю теперъ не приложимо пилности, и не-

оужїемо на добре силъ нашихъ, то не велику надѣю може на насъ Церковъ и Отечество покладати!

Бо якъ же будемо иншимъ провôдниками, коли сами свѣтла не видимо? — якъ будемъ простовати ихъ поступки, коли сами блудимо отъ правди? — якъ зможемо оулѣчити ихъ сумлѣня и грѣхами зраннену душу, коли терпяще тяжку души своей хоробу, собѣ самимъ лѣку знайти не можемъ, якъ въ нещастяхъ потѣшити и оукрѣпляти, коли сами правдивои потѣхи и заспокоенїя въ собѣ знайти не можемо.

Для того любезныи братія, учинѣмъ собѣ тото неизмѣнне постановленіе, щобы намъ, докѣ въ семъ заложенію зôстаемо, и часъ и сили нашіи наукамв посвячаемо — жаденъ день не минувъ, въ котрôмъ бысмо поступку въ добрôмъ не учинили! Збираймо, якъ трудолюбныи пчоли, докѣ намъ лагôдна весна спрѣяе зъ цвѣтовъ, розличныхъ солодку патоку и дорогій пожиток, абысмо неплодну осѣнь и довгу зиму мали при чемъ опроваднти! — Вы братія! котристе въ сисе честне заложеніе не давно въступили не гадайте, що житія въ немъ тяжке и прикре довгій часъ провадити маете! бо кому доброи волѣ и щироп охоти не бракуе, знайде въ немъ труди солодкїи и ужитечныи, котрими ся до високого призначенїя приспособляти повиненъ; знайде мовлю, іесли незхоче дорогій часъ весни переспати, а потомъ прижнивѣ и збиранію плодовъ дармовати, — а въ далшôмъ часу тяжкій недостатокъ терпѣти! — А мы, котрїи вже за часъ короткій маемо Станъ наш змѣнити, и стати ся зъ ученникôвъ, учителями, — зъ дѣтей людьми, — зъ пôдручныхъ — наставниками, — погадаймо щире и уважно, якъ ся маемо узброити, абы можна перемогчи всѣ перешкоди, и побудити всѣ нужди. и прикрости, якіи намъ въ нашôмъ стану можутъ ся натручати!

(К. б.)

З католицкого руху.

Справа розділу Церкви від держави в Франції вправді ще не рішена і много води ще уплине в Секвані, заки скажесь про неї послїдне слово, — то все таки не перестає вона всїх католиків обходити і не сходить з дневникарских шпальтів. Одні кажуть, що з розділом наступить вкінци для Церкви так довго пожадана свобода і буде вона мати розвязані руки, — другі боять ся ще більшого полїцейского нагляду над Церквою зі сторони держави, коли вже не впрост занепаду ві, як держава перестане виплачувати пенсиї духовеньству. Що буде то буде — розділ мусить наступити, держава его хоче, а Церков з тим на разї згодитись мусить. Однак заки станемо говорити, чи Церкві з тим лїпше буде, чи гірше, треба застановитись нам передовсїм над причинами, які викликали сей рух антицерковний, а з ним і послїдні консеквенциї, іменно розділ Церкви від держави.

А тих причин є не одна а кілька, а головно — брак католицкої орґанізациї, котра би лучила всїх католиків під одно

знамя їх віри. Щось від кількох лїт „робить ся“ (товариство „Le Sillon“), але хто знає французку вдачу, сей відгадає, що то всьо соломяний огонь, котрий горить і нїбито гріє, але щоби при нїм мож що зварити, то ще далеко. На початок до католицкої орґанїзациї треба в першій лїнії мати за собою духовеньство, а коли воно у Франциї поза церквою і захристиєю не почуваєсь до иншої працї над народом, то можна сьміло сказати, що з тої орґанїзациї нич не буде. А так воно і є в Франциї. Духовеньство так відчужилось від народа, а нарід від своїх пастирів, що порядний Француз видить ся зі своїм сьвященником всего ч о т и р и рази в житю: При хрестинах, при першім причастию, при шлюбі, но і при смерти. По простy сьвященика в Франциї уважають за певного рода знахора або чародія, котрого при певних нагодах потрібуєсь, для звичаю, і котрий при тих нагодах має робити деякі рухи і ґести, які мають якусь силу для тих, котрі в них вірять. Хрестять дитину, бо мати сего собі желає; позволяють, щоби приступила до першого св. причастия, бо воно означає перехід з дитиньства до молодечого віку; беруть шлюб в церкві, бо наречена, а зглядно звичай сего вимагає; кличуть сьвященика до умираючого, бо він словами і ґестами улегчає смерть, но і так дальше.

Довголїтний систем виховуваня сьвящеників як монахів, відчужив їх зовсїм від народа, так що ані нарід їх, ані вони народа зовсїм не понимають. А виховували, но і виховують там молодих богословів стисло після рецепти і приписів Тридентийского Собора, для яких маємо повне пошанованє задля їх антикварскої вартости, лиш не задля практичности в наших часах. Беруть молодого хлопця, бо ледви дванайцятилїтного, і дають до так званого малого семинара, де він окружений лиш „добрими отцями“ веґетує як та ростина в оранжериї — а не дай Боже лиш винести єї на острійший воздух, — так вона гине. Так то і з тими елевами. Як довго він чує над собою дисциплїну, настоятелїв і дзвінок, що его кличе на молитву, так довго він добрий, побожний „ідеал“.. Але най лиш вийде з під того систему, най его дзвінок не закличе до каплиці на молитву, так бувай здоров! Ані молитва, ані церкви, ані якогось иншого почутя обовязку. Так само і в великім семинари старають ся зробити з питомця малий автомат. І колиби сей питомець цїле житє мав бути в семинари, під доглядом, так може би і був добрим сьвященником. Но на жаль житє, яке его чекає, є зовсїм відмінне як в семинари. Стичність зі сьвітом, з людьми, з жінками особливо і прочі зносини, є зовсїм иншими, як се ему представляли професори на викладах і настоятелї на конференциях. Вони виробили ему сьвітогляд через певні дані рами і під певним кутом погляду. Що міститься в тих рамках і під тим кутом погляду, се Боже і добре, всьо проче, се вимисл чорта і зле. Але бо такий молодий сьвященик видить, що ще дещо поза тими рамками, які ему дали в семинари, щоби через них мірив сьвіт і людий, є доброго і се повстає в его душі борба — або іти ста-

рою дорогою вже утертою многими або новою тяжкою, незнаною, де не один вже може і покалїчив ся і змарнував ся. Так майже всї вибирають сю першу дорогу, вигідну, утерту і йдуть нею, хоч знають, що в колесо ідуть і все вертають.

Але певно наші читачі цїкаві, які то дороги. Перше се шабльонове відправленє б-гослуженя, відрецитованє проповідей, в котрих що десять слів приходить слово „la fille ainee de l'Eglise“ (первородна донька Церкви), а кінчить ся „Dieu sauvera la France“ (Бог спасе Францию) і ще кілька додаткових практик реліґійних, (що кілька лїт мусять буги одно нове набоженьство), і ще кілька приготовлень до св. сповіди і першого причастия — і на тім кінчить ся.

А друге а то праця не лиш в церкві, але і межи народом, а то не лиш впроваджуванє нових набоженьств, але розповсюдженє добрих часописей, не лиш ораторска борба з проповідальниці і побіда над ворогами Церкви, але орґанїзация католицких сил і на поли полїтичнім і пр., сею дорогою йде заледви одна десята французких сьвящеників, але і се число пересаджене.

І тому тепер ясно стане, що се, що дїєсь тепер у Франциї, се не могло инакше стати ся. Яка праця, такий плід.

То все мало би нас обходило, що воно там далеко від нас дїєсь, най там, сказав би не один, у нас зовсїм инакше. І в Франциї колись було инакше, однак що сталось! І що ще буде! Казав менї один церковний французкий достойник: Вам здаєсь, що жорстокости великої революциї страшні? О, в порівнаню з тим, що тепер буде, — то забавка дїтий! — Може за песимістично, однак не менше правдиво. Вже тепер в товариствах, в домах приватних не зносять сьвященика і де небудь він би появив ся, розмова уриваєсь, веселість устає, одні на других дивлять ся, коли то сей непрошений гість забересь. А то все чому? Бо відчужили сьвященика, виховуючи его на взір монаха, — від людий. І коли дивлю ся, що декуди запроваджують з малими змінами той сам систем, дрожу цїлий о нашій власній будучности.

Бо тепер не сьвіт до нас прийде, але ми мусимо іти до сьвіта. Минули ті часи, коли то сама повага сьвященика була всїм для всїх. Нинї від нас вимагають кромі поваги і науки і сьвятости і уміетности житя, себто „savoir vivre“ і тисячу инших річий. З тим всїм при нинїшних обставинах ще нам прийде трудно позискати для Бога сей зматериялїзований і зґанґренований безвірством сьвіт, так як то тепер трудно, і майже не можливо в тій колись „первороднїй дочцї Церкви“. Отсе короткі майже конечні уваги передвступні до розділу Церкви від держави в Франциї.

ЛЬОРІС.

Праця, заплата і лихва.

Три конференційні бесїди Дра Декерта.

За дозволом автора переложив — *о. А. Говда.*

— —

(Конець).

„І чому не дав ти сего мого гроша купцям, а я був би прийшов, і взяв би був від них з лихвою?“

(Лука 19 23).

„Non sunt inquietandi“. Отже умірковапий чинш за пожичку гроший був вправдї не позволений, але також і виразно не заказаний. Розуміє ся, що Рим видаючи таке рішенє, основував єго на тім поглядї, що грошї після обставин могуть бути чимсь иншим, а не лише самим средством замінним. Чим же?

Суспільна економія називає средства продуктивні, яко перший чинник, що витворює вартість, капіталом. При підприємстві фабричнім, приміром, забудованя, машини, знаряди, сурогати, задатковане платнї і т. п. є капіталом, а властиво капіталом закладовим. То всьо куплено преції за грошї і тому ясно, що в тих річах неначе містить ся вартість гроша. Но заки грошї стали ся капіталом, мусїли підлягти тому процесови зміни. І лише яко такий капітал є они продуктивними, стають ся чинником продукциї і туюж уможливляють, є неменше також чинником твореня нових вартостий. При тім треба і то мати на оцї, що оперуючий таким капіталом бере на себе ризико т. є. можливість страти.

Отже тому, що капітал є початком продукциї, єї уможливляє, є фактором твореня нових вартостий, а кромі того для оперуючого ним і ризико не є виключене, тому має він право до участи на якусь часть доходу з працї, т. є. підприємець має, не лише з огляду на свою працю, но також з огляду на чинний свій капітал, право до побираня якоїсь части доходу з працї; такої однак, щоби через неї не кривджено робітника.

Однак може під певними зглядами випасти і так, що законно побираний чинш може бути лихварский, а то тогдї, коли робітника ограничає на голодову платню.

Цїлком відмінно мають ся річи що до звичайної пожички гроша.

Підприємець, що свій маєток вкладає в несучий єму дохід інтерес, піддає свої грошї процесови зміни і бере на себе ризико. Інтерес може принести єму дохід, або може і упасти. Той, що грошї єму пожичає, перед евентуальною стратою хоронить ся через застав, гіпотеку і т. п.

Він не бере на себе ризика. Він є певний свого чиншу за пожичені грошї без огляду на то, чи той, котрому він пожичає,

на своїм інтересї зискає чи стратить. Такий отже зиск є зиском без праці і ризика і носить на собі природно-правний характер лихви, котрої і внїшними правними митивами не дасть ся оправдати. Що модерний сьвіт в то вглянути не хоче, то є лише новим доказом, що лихварство взяло верх і що неясна у нас сьвідомість права.

Тим чином треба зробити ріжницю межи чиншом від капіталу, а чиншом за пожичку. І як перший, коли не зменшає робітникови належної ему платнї, є законним, так знова другий після своєї природи є лихварским і недозволеним. Коли нинї чинш від капіталу є жадним, то лихву за пожичку треба назвати лупійством, **usura rapax**, як називає єго цїлком справедливо папа Лев XIII. Чинш за пожичку гроший тисне на капітал, капітал знова на працю і в сей спосіб витворює ся голодова платня робітника. Сей, що дає грошї, панує над ситуациєю і обмотує лихвою продуктивну працю і так нарікають всї і то не лише робітники, но також і ті, що провадять інтереси. Їм нераз впрост тяжко здобути ся на високий податок та чинш, що їх угнїтає.

Тому то оправданим є жаданє християньско-социяльної реформи, щоби пожичка гроший була замінена на капітал в економічнім значінню того слова, та щоби чинш від капіталу був так уреґульований, щоби робітник міг справедливу дістати платню.

В нинїшних часах ті три ідеї що до чиншу і лихви борють ся о першеньство і пановане:

Лїберальний капіталїзм (**Manschesterthum**) жадає задержаня свобідної конкуренциї, свободи стопи процентової за пожичку гроший і капіталїстичних институций. Розуміє ся, що через такий систем сходилаб заплата робітнича чим раз більше на голодову платню. Праця була би обмотана лихвою.

Християньско-социяльна реформа домагає ся законного уреґульованя конкуренциї, не допускає чиншу від пожички гроший, задержує зачонний чинш від капіталу (в економічнім значінню того слова) о стілько, о скілько вимагає того справедлива платня робітника.

Социяльна-демократия стремить до удержавленя всїх средств продуктивних, осуджує лихву від пожичок гроший, також і чинш від капіталу і хоче єго злучити з платнею робітника. Як всюди, так здаєть ся і тут, правди межи двома екстремами треба шукати.

В сей спосіб представив я християньскі засади що до працї, заплати і лихви, розуміє ся в головнім нарисї, популярно і в приступний до зрозуміня спосіб, і то зі становища релїґійно-морального, природно-правного та економічного. Через се хочу вказати, що так як колись християньство людскість социяльно відновило, так не менше і нинї серед запутаних економічних відносин пребогато може причинити ся до їх розвязки.

Своя річ, що сама любов ближнього тут нич не вдіє.

Передовсїм мусить запанувати християньска справедливість і кождий має єї за свою уважати.

О коби то сьвітло в як найширші круги суспільности заглянуло і то не лише до кругів міродайних, но також до верств робітничих, щоби тим чином здорова реформа на основі християньскої справедливости скорше стала до здїйстненя можливою і небезпеченьство социяльної революції відверненим.

До того всього безперечно потреба сьвітла і доброї волї зі сторони людий.

Но кромі того признаймо з покорою: до того потрібно також Божої помочи і благословеня, а того треба собі упросити.

Христос Спаситель був колись через свою науку реґенератором поганьского сьвіта. Єго сила не вкорочена, Єго наука не стала звітрілою солию. Ще завсїгди спочиває в Нїм і Єго Церкві спасенє сьвіта.

Християньство освободить нас від лихварскої нужди і від невільничої заплати.

Тому: Назад до Христа і до Єго Церкви, бо тогдї лиш наше щастє дочасне і вічне може бути забезпеченим.

Д-ра Франка „Поема про сотворене сьвіта".

Подає

о. Др. Микола Конрад.

Новий Громадский Голос, орґан реорґанізованої радикальної партиї, помістив в кількох послїдних числах розвідку Д-ра І. Франка: „Поема про сотворенє сьвіта" [1]) В нїй говорить автор не лише о самім сотворею, але й взагалї о св. Письмі Старого Завіта, особливо о книгах Мойсея.

Яко причину поміщеня тої розвідки в хлопскій ґазетї подає він отсе: „щоби й простому народови подати здобутки новочасної науки" [2]) проти християньских „поборників правовірности", що зове „темнотою та безмисностю". Для піднесеня поваги безвірної велемудрости в очах читачів, з погордою виражає ся о християнських учених, закидуючи їм несправедливо

---

[1]) „Н. Гром. Год." р. 1905.

[2]) Таже ч. 2 ст. 14.

крайну глупоту. Він передовсім сердить ся на їх „темноту“ в узнаваню Божої поваги св. Письма та величає тих „новочасних учених“ (до котрих себе зачисляє), що уважають св. Письмо твором чисто людским „з людськими хибами й помилками“.

Такі то „здобутки новочасної науки“ шан. автор поміщує в „Н. Гром. Голосі“ для просьвіти простого народа. І в такім напрямі головно визначує ся осьвіта наших радикальних верховодів. В підкопаню віри і поваги Церкви видять вони спасенє Руси. Завданєм отсеї розвідки є подрібний розбір закидів, наведених в „Поемі про сотворенє сьвіта“ і виказанє, що правдива наука не противить ся вірі в Божу повагу св. Письма Старого Завіта, пониману після науки Церкви.

Заки приступлю до розбору тих закидів проти Божої поваги св. Письма, згадаю коротко про науку Церкви в тім предметї.

Правдою віри є се, що Бог є автором св. Письма Старого і Нового завіта через натхненє св. Духа. Се натхненє не має розумітись яко обявленє або диктованє, а лише яко особливий надприродний вплив Божий, щоби писатель писав те, що Бог хоче. Писатель може пізнати правду цїлком природно; прим. з істориї, з переказу, з давнїйших документів, книг, писань і т. п. А Бог якимбудь способом, природним чи надприродним, внутрішним чи внїшним, побуджає писателя до списаня єї, чуваючи, щоби написане відповідало Божому намірови. Писатель собі питомим способом і талаком виражає Богом намірену правду. З того виходить, що Богом намірена є сама правда, а спосіб вислову, стиль і т. п. є питоменностю самого писателя.

Богом намірена правда є непомильна, а спосіб вираженя може бути несовершенний і менше влучний. Те натхненє відносить ся до ориґінальних текстів написаних самими писателями. Що-ж до инших непервописних текстів і переводів, то вони о стілько натхнені, о скілько згідні з ориґінальними текстами, званими автоґрафами св. Письма. Тепер насуваєсь питанє, на які правди розтягає ся Боже натхненє? Без сумнїву, що св. Письмо є Богом натхнене не для иншої цїли, як головно для нашого поученя в річах, що відносять ся до спасеня; а до спасеня відносять ся лиш доґматичні правди і моральні приписи, на котрі безперечно розтягає ся Боже авторство.

Зглядом инших правд, що не належать до віри й моральности, як прим. історичних оповідань, дат і т. п. більшість учених богословів є тої гадки, що Боже натхненє розтягає ся на всї правди первописного, ориґінального тексту.

Але Церков в тім зглядї не орекла нїчого. Таке є правдиве поняте Божої поваги і натхненя св. Письма після науки Церкви і так треба їх розуміти, коли проти них виступає ся.

По сїм конечнім поясненю можемо перейти до подрібного

розбору закидів п. Франка. Одні з них відносять ся до частий історичних св. Письма, а другі до моральних і доґматичних.

Перший закид Д-ра І. Франка проти Божої поваги св. Письма, се мильні біблійні обчисленя прим. старинности роду людского, на підставі так званих „патриярхальних родів". Сей закид оспорює Божу повагу св. Письма в частях історичних і проте не противить ся вірі, а лиш науці переважної части богословів, що й на ті части, але ориґінального тексту розтягають Боже натхненє.

Тимчасом ми не знаємо, який властиво був ориґінальний, автентичний текст тих біблійних обчислень [1]).

Хронольоґія є ріжно подана в ріжних текстах і переводах а в слїд за тим непевна. Причину помилок легко добачити в тім, що хронольоґічні дати первісно значили ся буквами. Длятого переписувателї дуже легко могли деяку з них опустити, перемінити за инші подібні до себе букви, яких в єврейскій мові є много [2]). Так отже з сеї непевної хронольоґії не можна творити доказу проти Божої поваги св. Письма навіть в історичних частях [3]).

Вкінци, хотяй-би навіть біблійна хронольоґія була певна, то годі на еї підставі робити якісь певні обчисленя старинности роду людського. Ми не можемо знати, чи сам писатель не опустив деяких менше важних родів.

Є вельми імовірним здогадом учених, що писатель, подаючи хронольоґію родів, подає лише головнїйші осередки родового ланьцуха [4]). Зглядом предовгих літ житя патриярхів, нема також певности, як їх розуміти. В тих непевностях Церков св. лишає науці цїлковиту свободу. Але певні дотеперішні висліди науки не вимагають для єствованя роду людского далеко більшої старинности, як більше менше такої, яка є подана в біблійнім грецкім перекладї Сїмдесяти жидівских учених. Докази превеликої старинности чоловіка є непевні. Вони взяті головно зі змін, які від появи чоловіка на землї зайшли в зверхних верствах земскої кулї і які вимагали довжезного часу до їх витвореня. Але чи тоті зміни та осадові поклади були правильні чи слїди людского житя, що знаходять ся в них, є певні і тогочасні а не случайні — на то певних доказів нема. А що ті докази залежать

---

[1]) Після гадки учених егзеґетів родові таблиці двайцяти патриярхів, подані в грецкім перекладї Сїмдесяти, найвірнїйше зближають ся до первісного типу.

[2]) Досить порівнати: ב (Beth) з כ (Kaf) і ג (Gimel) з נ (Nun); і ה (He) з ת (Taw) і з ח (Chet); ו (Vav) з ז (Zain); פ (Pe) з ם (Fe); ד (Dalet) з ר (Resz); ש (Sin) з ש (Szyn).

[3]) Церков не орекла, який текст або перевід в частях історичних є згідний з автоґрафами. Зглядом частий доґматичних св. Письма Собор Тридентский рішив, що старий латиньский перевід св. Бронїма, званий „Вульґатою", є згідний з ориґінальним текстом в тих частях о скілько в католицкій Церкві він все, всюди і повсякчасно був в доґматичнім уживаню.

[4]) Гл. учену розправу Д-ра Reinke: „Beiträge zur Erklärung des Alten Testaments" I. 268.

від субєктивного погляду кождого з учених, видко з того, що в тім предметї тілько гадок, кілько голов. Сам доказ, наведений автором з египетских та вавилоньских розкопів, доводить, що ті люди мусїли запевно прожити знатний час розвою, але який, то годї означити.

Вистарчає зовсїм час зближений до поданого в грецкій Біблії Сїмдесяти. Надто сї гіпотези превеликої старинности чоловіка припускають довжезну еволюцию людий з первісного стану їх дикости. Тимчасом не подибуємо нїде в розкопах яких будь слїдів давної дикости чоловіка. Навпаки н. пр. совершеннїйшу віру в одного Бога знаходило перед многобожностю, котрої нерозлучним товаришем був моральний упадок. Вкінци коли хто до таких винаходів привязує велику вагу, то згадаю о славнім відкритю в Sain-Nazaire, довершенім інжінєром Кервілєром в р. 1874 в річних намулах.[1]) Се відкриґє не вимагає далеко більшої старинности чоловіка, як тої, що обчисляє ся на підставі біблїйних хронольоґічних дат. Не хочу тим твердити, що біблїйна хронольоґія є певна; хочу лише запримітити, що й висліди науки зглядом превеликої старинности чоловіка не є також певні.

[Д. б.]

Всячина.

Безпотрібна дискусия. Нинї дійшло до того, що перший лїпший „інтелїґент“ — уважає своїм найсьвятїйшим і найпатриотичнїйшим обовязком, який виходить, цїлком природно, з висліди модерної науки, воювати проти Церкви і духовеньства, найчастїйше злобою і клеветою. Ся войовнича жилка слїдна головно у наших домашних „просьвічених“, у нас, де Церква і духовеньство є ще доси майже одинокими заборолами нашої нациї в Галичинї. Нетерпимість до „чорної гакати“ така велика, що коли який сьвященик відважить ся на якім публичнім зібраню виказати безпідставність і непатриотичність і глупоту тої цїлої ворожнечі, то зустрінеть ся з такою відправою, що вже певно на другий раз не схоче ся єму брати участи в таких зібраних чи вічах. Ось найсьвіжійший приклад. „Подїльский Голос“, орґан тернопільскої народної орґанізациї, в статї „Селяньске віче“ (ч. 4, з 10. цьвітня с. р.) пише між иншим таке:

[1]) Відкрито при копаню каналу поклад грубости 30 метрів, що повстав з річного намулу. Він складає ся з правильних тонесеньких верстов піску, глини й ростинних останків. Межи ними знайдено найдавнїйші слїди людского житя, а навіть людску чашку овальної (далїхоцефальної) форми. На підставі тих віднайдень обчислено около девять тисяч лїт від єствованя чоловіка. Гляди: „Słownik Apologetyczny Jaugey'a — Szcześniaka“; Tom I. ст. 279.

„Вкінци вивязала ся дискусия „попівска“, заініціована цїлком безпотрібно (??) о. Др. Конрадом, який намагав ся (??) доказати, що радикальна праса і партия несправедливо чіпає ся духовеньства. — По тім очевидно (?) наступили менче і більше несмачні відповіди і спростованя, які ані духовеньству, ані аранжерам віча жадної користи не принесли. Лїпше було обернути той час на нараду над тим... і т. д.“

Виходить з сего, що уїдати на „попів“ се може бути головною цїлию всяких віч, але „попови“ боронити ся, се вже цїлком безпотрібна дискусия... Виходить з сего дальше, що радикальна преса і партия справедливо чіпає ся духовеньства, бо о. К. мусїв доперва намагати ся доказувати і т. д. По трете виходить з сего, що „по тім наступили... несмачні відповіди... очевидно“, значить мусїли всякі відповіди випасти несмачні.

Вкінци виходить з сего ясно, яка велика ріжниця між партиею национал-демократичною а радикальною, коли повітовий орґан першої вважає радикально-социялїстичне віче своїм і поміщає про те віче такий звіт, який читаємо в наведенім числї „Подїлького голосу“.

В „ВИДАВНИЦТВІ БІБЛЇОТЕКИ БОГОСЛОВСКОЇ“ (Львів, пл. св. Юра, ч. 5) можна купити отсї книжки:

Богословіе догматичне ц. 8 кор.
Богословіе моральне ц. 8·60 кор.
Богословіе пастырске ц. 11 кор.
Право церковне ц. 8 кор.
Провѣдникъ практичный для священиковъ ц. 8·60 к.
Св. Письмо з поясненями I т. 11 кор., II т. 10 к., III т. 11 кор., IV т. 7·80 кор.
Новый завѣтъ въ языцѣ церк. словеньскомъ зъ переводомъ на языкъ народно рускій ц. 6 к.
Псалтирь ц. 2 кор.

Всї книжки оправлені в анґлїйске полотно. Хтоби хотїв всї повисші дїла нараз набути за готівку, отримує опуст 20% і замість 92 кор. заплатить лише 73 кор. 60 сот.

В **Товаристві св. Ап. Павла** (адресувати треба тілько до редакції „НИВИ“), можна купити:

Духовна лѣкарня (аптика) для всѣхъ, що хотять вѣчно жити книжочка поучаюча списана пôсля Ернеста Маріи Миллєра, Епископа Линцкого через Дра Климента Сарницкого. — Цїна 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Евхаристіи списавъ Др. Климентій Сарницкій. — Цїна 20 сот.

„Хощу, очистися!“ або приступна наука о Свя-тôй Тайнѣ Покаянія пояснена многими примѣрами. Написавъ свящ. Стефанъ Донаровичь Цїна 20 сот.

„Оставите дѣтей приходити ко мнѣ“. Начеркъ науки религіи въ першôй клясѣ народнои школы. Уложивъ свящ. Л. Лужницкій. — Цїна 20 сот.

Слава Непорочної Дїви. Обявленє і чуда Дїви Марії в наших часах). — Цїна 20 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — по 2 кор. 40 сот. і перший випуск з р. 1903 — по 30 сот. враз з почтовою пересилкою.

Нива, річник 1904, брошурований. — Цїна 5 кор.

Зміст 9. ч.: Обнова в Христї Я.); Епископ Штросмаєр (Я); Замітки двох росийских професорів духовної академії про наші церковні відносини (дальше); Слово Антония з Любич Могилницкого (р. 1839); Праця, заплата і лихва (конець); Дра Франка Поема про Сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад); Всячина.

Видає і за редакцию відповідає **Ярослав Левицкий.**
З друкарнї Народової (Манецких), Львів.

8767.

Ч. 10. Львів, 15. мая 1905. Рік II.

БІБЛІОТЕКА наукового товариства імени Шевченка

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.
Поодиноке число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Про науку релїґії.

Одним з найважнїйших обовязків съвященика се наука релїґії в школї. Школа се будуча суспільність. Позискаємо для Христа школу, ми позискали тим самим цїлу суспільність. І нинї слушно звалюють деякі значну часть вини за теперішний индеферентизм та безвірство в съвітї на школу, спеціяльно на науку релїґії в тій школї.

А вина та лежить в тім, що ми школу або занедбуємо, або зле в нїй учимо.

Се публична тайна, що духовеньство страшенно занедбує школу, особливож духовеньство галицке, як руске, так і польске. Школи пильнує ся головно тілько там, де загрожена народність. Звідси приміром те пильнїйше доглядане школи польским клиром в східній Галичинї. Причини того занедбуваня школи кождому звісні. Съвященики-парохи, заняті часом так справами парохіяльними, що їм і годї пильно ходити до школи. Але тут бувають також многі надужитя. Часто складаєсь вину на парохіяльні функциї там, де є тілько лїнивство або непорадність. Тут головна причина — брак надзору і контролї. Що до міст, то й тут мало що лїпше.

А тут релїґійне вихованє далеко важнїйше і потрібнїйше! По містах все школи більшеклясові і більше дїтий. Парохіяльні съвященики дїйсно не в силї дати собі раду, а наші шкільні власти або не творять сталих посад катехитів, або як творять, то з такою платнею, що годї з нею вижити інтелїґентному чоловікови. І через те лишають ся ті посади вічно необсадженими.

Сего року надіслали шкільні власти наївне запитанє до Консисторий, як запобічи недостачі катехетів по містах? Що відповідять на се Консисторії, ми не знаємо. Нам тілько цїкаве се, що доси самі катехити мовчали, неначе би їм дїялось цїлком не зле, а друге цїкаве, що шкільні власти мусїли аж питатись другого, чому нема охочих кандидатів на голодняків? Але таки найцїкавійше те перше. Латиньский клир, нежонатий, нїколи не спить і не дармує. У него житє, рух, стремлїня. Зле єму, кричить, пише, горлає, висилає депутациї, меморияли, аж дібєсь того, чого бажає. Наш клир жонатий, отже в пятеро-шестеро більше потребуючий, спить, мовчить і терпить; він для себе лїнивий, непорадний, нерішучий, а що найважнїйше — без почутя солїдарности. А тут преці ми маємо добивати ся тілько справедливости. Вимагає від нас держава найвисших студий, поробила нас своїми урядниками, то єї обовязок дати нам те, що належить ся прочим урядникам. З такими самими студиями правник або фільозоф доходить пересїчно до осьмої ранґи, а сьвященик народний чи видїловий катехит і до смерти не дослужить ся більшої „ранґи“ як кождий народний учитель. І чи не лїпше тут бути учителем, який може мати бодай надїю стати колись директором, що для катехита річ неможлива? Так отже, коли сьвященики-катехити добивалиби ся полїпшеня свого положеня, то добивали би ся тілько справедливости. Державі лишаєсь або зрівнати катехетів що до платнї з урядниками, а нї то позволити епископам висьвячувати кождого, хто укінчить бодай низшу ґімназию.

Тимчасом нам справи не треба засипляти. Ми самі повинні просити наші духовні власти о заряджене лїпшої і стараннїйшої контролї над наукою релїґії по школах; ми повинні просити, аби шкільними референтами і комісарами не роблено людий найстарших і найповажнїйших, але найвідповіднїйших, найздібнїйших, енерґічних і таких, що не тілько хотять, але можуть щось доброго для школи зробити; вкінци ми повинні всїма силами старати ся, аби креовано, де тілько треба, сталі посади катехитів з платнею, яка відповідалаби нашим студиям.

Тепер приступаємо до другої точки. Ми сказали в горі, що сьвященики зле в школї учать. Правда, сему вони цїлком не винні. Так нас „виховали“, так і ми „виховуємо“. У нас з релїґії зроблено предмет, а з катехита учителя. Замість виховувати молодїж по християньски, ми єї учимо доґматики, етики, літурґіки, істориї, ми їй завдаємо, питаємо і пишемо кляси. Красний наслїдник Христа з нотаткою і оловцем в руцї!

Замість учити релїґії, ми кажемо єї виучуватись, як греки або латини. О християньскім провадженю і вихованю нема навіть бесіди. Зрештою нема навіть часу. Ми катехетами тілько в часї шкільних годин, а тих шкільних годин так мало, що заледво можна взяти предмет, не то ще виховувати. І тому деякі домагають ся побільшеня годин релїґії ба навіть допущеня релїґії як предмету при матурі! Про послїдне дома-

ганє нема що й говорити. Дивуватись треба тілько людскому заслїпленю, що хоче ратувати повагу науки Христа через матуру! Проти побільшеня годин релїґії ми не малиби знова нїчого, колиб тілько не побільшено з тим „предмету“.

Катехит повинен більше виховувати, як учити. Але як він має до сего взятись? Виховувати молодїж — сеж річ не так легка, а тим труднїйша для того, що сам не був виховуваний, а тілько „научуваний“. Правда, науку Христа він знає, часом навіть дуже докладно, бож єго ціле житє тілько учено; але знати єї се ще за мало, єї треба в молодих душах зробити живою. А се вже майже годї. Не один молодий сьвященик відчуває сю аномалїю нераз дуже дітливо і бажавби їй зарадити, бажавби бути не катехитом-учителем, а сьвящеником, апостолом, місионарем. Кому Бог дав талан до сего, то сей щасливий. Але пересічний потребує вказівок, науки в тім зглядї, взору, приміру, а такого нема нїде. Всюди лише зимна, мертва наука і більше нїчо. Буває нераз так, що катехит стаєсь нераз найбільшим пострахом для молодїжи, що він єї не християнїзує, а радикалїзує.

Зміна отже у сїм мусить наступити. Духовний семинар повинен видавати не так „учено холодних“ богословів, як передовсїм вмілих і горячих апостолів і місионарів Христа.

А з сим вяжесь і друга основна справа: зміна підручників до релїґії.

Зачнїм від самого початку.

Перша і друга кляса шкіл народних не має жадних підручників. Там отже, де праця найтяжша, там катехит зданий на свої сласні сили. Аж сьмішно, колиб не було сумно. Трета кляса і четверта вже трохи „щасливійша“, бо має „Малий Катехизм“ і біблію. Який се катехизм, як він педаґоґічно і приступно уложений, вистарчить навести тілько одну відповідь на питанє, хто є Бог? Отже відповідь звучить: Бог єство безконечно совершенне, є сам від себе. Поясниж тепер дитинї з третої кляси, що се таке: єство та совершенне і то ще безконечно! А такі відповіди майже всї. Не менш на „фундуш“ уложені також підручники бібліїйні. Множество подробиць, множество непотрібного, ба навіть шкідливого, богато пустих слів, а найшенше ясного, короткого і цїлком приступного представленя того, що не можна, а треба знати.

Що до підручників ґімназияльних, то шкода й говорити богато. Возьмім приміром історию бібліїйну Старого Завіта призначену для другої ґімназияльної кляси і перейдім картка за карткою. Що тут річий цїлком а цїлком непотрібних (а трудних до вивченя!), які здадуть ся хиба для жидівского історика-специяліста! А чи знайдемо тут натомість звязле і ясне представленє того, що мусить знати християнин, для якого „ґрунт“ є Новий Завіт?

Щож до обох доґматик і лїтурґіки, то сказати правду, се не підручники шкільні, а кепско зладжені витяги з більших доґматик і в скороченім виданю св. Письмо на церковній мові. Що найновійша етика також не цїлком відповідна для ґімназияльної молодїжи, се вже виказав о. Т. Л. в ч. 16. „Ниви“ з року 1904.

Так отжеж всї підручники по школах не можливі, низше критики. Не говоримо тут тілько виключно про рускі підручники, бо й инші не лїпші. Де релїґія предметом, там инакше і годї. Коли такий самий підручник є до математики і фізики, і лїтератури і т. д., чомуж такий самий не має бути і до релїґії?

Виходить, що треба конечно зміни шкільних підручників. Сама наука релїґії не повинна бути нїколи тягаром, вона повинна бути приємною і солодкою розривкою для ума дитини. Замість мучити дїти не конче для неї потрібними річами, далеко лїпше єї виховувати по християньски, а хосен з сего буде далеко більший.

Я.

Замітки двох росийских професорів духовної Академії про наші церковні відносини.

Ч. П. *Свящ. Титова:* **Русское духовенство въ Галиціи.**

(7. Продовженє).

II. Приготованє кандидатів сьвященьства (конець).

3. Недостачі львівскої духовної семинарії і єї реформа (конець).

До сих спостережень наш гість навязує свої здогади про будущу реформу. „Вона, о скільки дає ся помітити із сих місць послания, що тикають ся сего предмета, має своїм ідеалом єзуїцке образованє. Дуже замітне бажанє Митрополита, зробити семинарию заведенєм, як мож найбільше замкненим. Відпустки вихованців семинарії задумує ся скоротити, кільки дасть ся.

На унїверситецкі лекції богословцї мають ходити не инакше, як в товаристві префекта. Т. зв. лїценції (то є дозволи на вихід із семинарії) задумує ся не давати на більше, як на дві години і при тім не инакше, як лише двом богословцям разом... Всї ті і многі иньші правила, немов взяті з устава єзуїцкого

монастиря і мало доброго обіцюють для підприйнятої реформи гр.-кат. семинарії у Львові. То само говорять очивидно і переміни, які зайшли до послїдної хвилї в судьбі гр.-кат. львівскої духовної семинарії і з окрема, в єї адмінїстрації“ (ст. 34 сл.)

Дальше читаємо про поворот богословців до семинарії, де знова надибує ся нїчим неоправданий, а противно єще кривдячий докір Високо Преосьвященному Митрополитови за то, що мовби не дбав про сей поворот. Відтак слїдує спомин про слухи о тім, що семинарию мали обняти Василияни. „Серед напружених і трівожних ожиданьв рускій суспільности зістав назначений новим ректором не Василиянин, а бувший „„приходскій протоіерей““ в Коломиї, столицї Покутя, о. Гр. Хомишин. Чому Русини мають завдячувати такий для них зглядно щасливий і несподіваний вибір, не знати.

Дуже можливо, що тут мала своє значінє і смерть кардинала Ледоховского, бувшого предсїдателя Конґреґациї Пропаґанди, під котрої зарядом находить ся і цїла галицко-руска церква... Впрочім вповнї радїти і бути цїлковито спокійним о свою духовну семинарию і, значить ся, о вихованє кандидатів свого сьвященьства, галицким Русинам єще за рано. Треба чекати, яких помічників новому ректорови добере і призначить митрополит Шептицкий... Дуже можливе, що місця префектів і наставників семинарії будуть віддані Василиянам, які, розуміє ся, навіть і при ректорі невасилиянинї потрафлять зробити своє; а чого самі не зможуть, того навчать їх опікуни і провідники їх — ОО. Єзуїти. Наколи так дїйсно стане ся, то останнє окатоличенє галицко-рускої унїяцкої церкви буде питанєм близкої будучности“ (ст. 36).

(Далї буде).

Д-ра Франка „Поема про сотвореннє сьвіта“.

Подає

о. Др. Микола Конрад.

(2. Продовженє).

Другий закид проти Божої поваги св. Письма видить І. Франко в біблїйнім оповіданю про сотворенє сьвіта і чоловіка. А то длятого, що се є чуда, „які по біблїйному оповіданю дїяли ся лише раз і перечать усїм законам природного житя“. Межи тими, що противили ся сотворенню сьвіта, кладе автор

„Поеми“ також Дарвіна, хотяй сей ученнй не входить в квестию о першім початку житя, а тим паче сьвіта.

Закони природного житя не перечать сотворенню сьвіта і чоловіка.

Вони не відносять ся до першого початку сьвіта та чоловіка, але до дальшого їх розвою. Закони природного житя не ествували, коли сьвіта не було; прото не могли при початку сьвіта входити в рахубу і чинно виступати.

Противно; початок сьвіта і житя конечно вимагає надприродної творчої сили, бо преціньанї сьвіт анї житє самі з себе не повстали.

Впрочім питаю ся, чи се є науково відкидати оповіданє якоїсь події з тої причини, що воно чудесне?

Сам хлопский розум каже, що в розслїдженю навіть неімовірного для когось оповіданя треба руководитись критичними даними а не упередженєм.

Каже дальше шан. автор: „єсли Бог хотїв обявити свою волю і свою правду, то чому не зробив так ясно, щоб усї люди могли зрозуміти його слово? Чому в тих книгах так богато неясного і незрозумілого?“

Ся неясність може відноситись до самих правд для нас незрозумілих або до неясного способу їх вислову. Що Біблія подає деякі, Богом обявлені правди, для нашого розуму непонятні — се не противить ся Божій мудрости. Позаяк є очевидно, що Божа мудрість безконечно перевисшає пізнанє нашого розуму і могуть бути такі правди, котрих ми слабким своїм розумом проняти не в силї. Уже межи людьми так буває, що одна правда для вченого ясна є для простолюдина незрозуміла. Та й для самого вченого є много таких правд, котрих ествованє є очевидне а докладне зрозумінє недосягле.

Наколи-ж Бог такі правди до вірованя подає — се робить для піднесеня нашого релїґійного образованя через пізнанє ествованя надприродних правд.

А чоловік, узнаючи всевідучість Божу, дїлає розумно, коли підчиняє свій слабкий розум Божій повазї.

Єсли-ж тую неясність бачить автор в способі списаня Божої правди, то скажу, що се нич дивного. Сї правди списали писателї своїм власним способом, для тогочасних людий, після способу їх сьвітогляду, і тому для нас вони по тисячи лїтах тепер нераз неясні і незрозумілі. Надто до неясности причиняє ся й се, що писателї Старого Завіта писали по єврейски без самозвуків, без котрих нам тепер нераз трудно пізнати автентичний змисл тексту [1]). Вкінци сам Бог міг нарочно щось неясного

[1]) Н. пр з того повстала ріжнородність в відчитаню єврейского ה в книзї Бития III. 15

нам подати, лишаючи дальше розслїджене правди нашому розумови.

При тім треба затямити, що Бог через св. Письмо не хотїв поучити людий о всїм і о всїх.

Коли Бог через св. Письмо хотїв Ізраїльтян до чогось обовязати під загрозою кар, тодї его закон ясно є поданий. Для того бачимо, що законодатна часть є дуже точна і подрібно вияснена. Впрочім для усуненя сумнївів, для роз'ясненя трудностий Бог установив законоучителїв, котрим велїв підчинити ся. А коли треба було непомильного виясненя, авторитетного заявленя волї Божої, Господь посилав пророків.

З того слїдує, що Бог, позволяючи на неясне поданє декотрих правд в св. Письмі, не хотїв, щоби воно було одиноким жерелом пізнаня волї Божої, але крім того установив учительский чин, що людям мав вияснювати Божі правди. Отже неясність в св. Письмі не противить ся Єго Божій повазї і Божому натхненю.

Але шан. автор править дальше: „Єсли в сьв. Письмі суть вияви найвисшої правди, то длячого переважна часть тих книг була написана по гебрайськи, мовою малесенького народа, котрий на пару сот лїт перед Христом забув єї і вона зробила ся у нього чисто церковною мовою? І ще одно, каже п. др. Франко, в тих гебрайських книгах, Бог виступає, як Бог самих тільки Жидів; він велить їм без пощади вбивати людий иншої національности і дуже остро остерігає їх, щоб не піддавали ся богам тих иньших народів... Усе те певно не вияви найвисшої мудрости і найвисшої правди".

Книги Старого Завіта були написані гебрайськими писателями, для гебрайського тодішнього народа; отже й гебрайським тодішним язиком. Що-ж тут незрозумілого? Дальше є відомо, що жидівска релїґія була призначена для Жидів, для перехованя межи ними віри і надії на будучого Спасителя, котрий мав із них вийти для спасеня всїх людий. А що там Бог, Господь всїх, виступає яко Бог Жидів, се цїлковито зрозуміло, коли зважимо, що иньші народности не почитали правдивого Бога, (отже Бога Жидів), але божків. І що-ж дивного, що Бог дуже не любить, аби хто з того вибраного народа кланяв ся не йому а божкам?

Мав отже позволити Жидам, щоби вони узнавали за Бога поганьских божків? Чи не було-б се запереченєм своєї мудрости? А що Бог каже вбивати людий иншої национальности — се не задля їх национальности а для покараня їх беззаконий.

Маємо много примірів в св. Письмі, де з тої самої причини Бог велить вбивати Жидів за їх гріхи. Дивно, що так поважний і ученний муж, яким є п. др. І. Франко, міг писати такі нїсенїтниці та подавати їх яко „здобутки новочасної науки"!

Приступім тепер до иншого закиду.

Каже, пов. автор [1]), що „вчитуючи ся пильно в ті сьвяті жидівські книги, люди побачили далї між ними численні суперечности. Де-ж властиво та Богом обявлена правда?“

Завважаю, що тоті суперечности знаходять ся в малозначучих подробицях біблїйного оповіданя. Декотрі з них дійшли до нас в текстах через несьвідомість і неоглядність переписувателїв; при чім легко можна висліджити причину їх помилок.

Инші є тільки позірно суперечні а по належитім выясненю зникають. Є еще й такі трудности, яких не можна, як слїд, выяснити з причини, що нам не є відома якась дїєва обставина або инша яка історична подія.

Але доси не виказано річевої певної суперечности, поданої натхненим писателем, навіть в частях історичних св. Письма.

Длятого не є совістно воювати такими безпідставними загальниками та ними підшиватись під „здобутки новочасної науки“.

(Далї буде).

СЛОВО

о Повинностехъ подданнѣхъ, а над инныхъ Чина Священниковъ къ Царю и Отечеству, голошене передъ Собранїемъ Алюмновъ Семѣнарїи гр. кат въ Львовѣ дня 19-го Ноємврїя 1839, Антонїем зъ Любичъ Могїлнѣцким.

(Конець)

— Отримаемъ и ми частку въ Виноградѣ Хрістовôмъ, котру маемъ пилно обробляти и засѣзати вибранымъ и здоровимъ насѣнїомъ, и якъ вѣрныи роботники отдавати плоди до житници еи Господаря властивого; але непріятели, котріи намъ будутъ перешкаджати, сутъ многіи! першіи на рôлю, котру ми здоровимъ зерномъ засѣемо, прійдутъ въ ночи потаемно, якъ той ворогъ Евaггеличный, и будутъ засѣзати кукôль и стоколосу, абы приглушити зерно пшеничне! Словомъ — знайдутъ ся люде облудныи и хитріи, котріи нашу науку своими блудами збаламутити и затьмити старатися будутъ! а тогды любимыи, мусимо якъ чуйныи сторожи не засипляти, абы Виноградъ Хрістовъ неспустошѣвъ, и абы вѣрне стадо іего не пôйшло блудомъ въ розсипку! — Знайдутъ ся иншіи, котріи честь и повагу нашу обмовами, безбожнимъ поруганіемъ и вимисленними блудами

[1]) „Н. Гром. Голос“ 1905 р. ч. 2 ст. 15.

будутъ чернити и пôдкопувати и не диво! бо такій духъ часа на насъ воюе; але, іесли тогди не узброимъ ся духомъ покори и терпеливости, іесли ихъ напади не зхочемъ отпирати милостію Хрістіяньскою, и добримъ за зле платити, — неподобны Спасителю нашôму, котрого подстава цѣлои науки іестъ милôсть и покора, будемъ въ серци нашôмъ носити черва пихи и злости, гризящого спокôй и щасливôсть дней нашихъ! — Знайдутъ ся и въ народѣ нашôмъ якіись блудныи и шкодливыи повидѣнки, котріи также повиннисмо викореняти, абы чистый здрôй науки Евангеличнои незамулнивъ ся ихъ брудковъ калужевъ! Повинности нашіи, неозначеныи певнымъ часомъ и числомъ, неразъ намъ ся прикріи и трудныи будутъ здавати! неразъ намъ отберутъ сонъ нôчный, спочинокъ и вигоди тѣлесныи, неразъ насъ виставлятъ на нечасъ и непогоду, поведутъ насъ пôдъ убогу ролника стрѣху, абы приходящого на свѣтъ нового чоловѣка, на лоно Церкви Хрістовои приняти, и до книги живота вѣчного, вписати; поведутъ насъ до ложа въ нуждѣ и нищетѣ конаючого, и отъ насъ потѣшенія и помочи желаючого чоловѣка, а тогды мусимо запôмнути на нашу гôднôсть и на власныи вигоди, а словомъ и дѣломъ приносити потѣху и помôчъ, укрѣпляти въ надѣи, и зъ небеспечностію власного добра и здоровля, забеспечити конаючого на дорогу до вѣчности! Але не тылко въ смутку и нуждахъ, — въ самôй навѣтъ порѣ щастія и утѣхи, мы маемо наоуковъ и власними поступками народови просвѣчати, абы ся въ житію нашôмъ, якъ въ чистôмъ зерцалѣ приглядавъ, и насъ наслѣдуючи, въ вѣрѣ, просвѣченію, и богобойности чимъ разъ бôлшіи чинивъ поступки! — А до тыхъ трудныхъ повинностей, іесли ся теперъ належито неприспособимо, волѣлибысмо ся за часу опамятати, и сисе високе мѣсце, иншимъ, може достойнѣйшимъ не забирати! — Тыхъ повинностей желае отъ насъ Вѣра католическа и Церковъ св. котрои маемъ бути слугами, учителями и наставниками! — Але якъ вжемъ разъ напôмнувъ мы въ тôмъ Стану духовнôмъ неперестанемо вразъ бути синами Отечества, и урядниками полнящими іедну часть власти свѣцкои, яку намъ Благовѣрный Царъ и Отечество вручитъ! — Нашовъ повинностію будетъ освѣтити народъ простый, що Цареви и іего урядомъ власть іестъ отъ Бога удѣленна, рядити міромъ, и все постановляти, що до іего щасливости служитъ, хотьбы му ся коли повелѣнія и накази власти свѣцкои прикрими и тяжкими здавали! — Мы маемъ народъ простый наоучити, що черезъ любовъ, вѣрнôсть и послушеньство, Ѳронъ царя крѣпитъ ся и сіяе, але зъ того самого Ѳрону щасливôсть и благословеніе на всѣ поколѣнія сливае! — Мы повинныи милно судящій народъ переконати, що кождый трудъ и тягаръ, що роботи и данини, якіи Царъ и іего уряди на насъ вкладаютъ, іесть тылко помôчъ, котру Отечеству для власного нашого пожитку приносимо; що складаемъ нашіи дорôбки въ іедно сокровище зъ котрого ся потреби всѣхъ пôдданыхъ зоспокояютъ; що полученими руками робимо іедну роботу, котрои, дорôбкомъ потому ся дѣлимо! Повиннисмо на конецъ народови показати, якъ доброчинно уставы

Царскіи до того замѣряютъ, абы просвѣченіе умне и добродѣлне меже народомъ, заложити и розширити; — що тото право, котре молодѣжъ просту въ оучилищахъ селскихъ наоучати розказуе іестъ для ныхъ благодать найбôлша, бо можутъ вже въ молодомъ вѣку, освѣтити розумъ наоуками вѣри и повинностей своихъ, щобы въ пôзнѣйшôмъ вѣку щасливими, и товариству людскому ужитечними могли зôстати.

Але доброчинный той оуставъ не принесе пожаданого пожитку, іесли мы силъ и старанности не приложимо, аби іего намѣреніе прійшло до скутку; бо ставляютъ ся іему великіи и тяжкіи перешкоди! — не мае нашъ нарôдъ такои заможности и добиткôвъ, абы всѣ потреби своихъ оучилищъ мôглъ заспокоити; а держащій го Вел'можа неразъ судитъ милно, що зъ помноженіемъ просвѣченія оумного мусѣлобы оустати послушен'ство меже пôдданими! — а такъ перша наша повинноcть буде добримъ словомъ и мирновъ радовъ наклонити, незгôдныхъ, аби не жаловали скинули по двѣ лептѣ въ доброчинне сокровище, зъ котрого будинокъ всемірнои щасливости лехко ся може поставити!

Мы маемъ, розумнимъ и покорнимъ прошеніемъ показати Вел'можамъ, що таке просвѣченіе простого народу, не тылько послушен'ству и вѣрности ся не спротивляе, але тимъ бôлше до познанія и милованія своихъ повинностей ся причиняе, що найлѣпше на просвѣченнѣйшихъ народахъ сосѣдскихъ ся показуе!

Але и самъ нашъ нарôдъ не пôзнае доброчинну благодать того оустава! судитъ онемъ милно и мовитъ: „Нащожъ намъ придадутъ ся оучилища и наоуки, коли Отци нашіи ихъ незнали, а претцѣ жили щасливыи?“

Мы имъ такъ отповѣсти повиннисмо: „Незнаемо, чи жили щасливыи, коли незнали на чемъ щасливôсть залежитъ, коли незнали довольно повинностей своихъ, и способу, якъ имъ досить оучинити?“

А такъ, любимыи братія, пôзнаемо, що нашимъ трудамъ и старанности іестъ зоставленно, абы тото доброчинне право, пожитокъ для народу принесло, и абы ся черезъ него милôсть, вѣрнôсть, и послушеньство к' милостивѣйшому Царю оукріпляла и помнажала!

Але, іеслц пôзналисмо доволно, якіи сутъ повинности нашіи, и призначеніе въ станѣ духовнôмъ, — потреба намъ также пôзнати и спôсôвъ котримъбысмо тимъ повинностемъ достойно могли отповѣсти, и призначенія нашого достойно доступити! потреба намъ мовлю, приспособити собѣ, докладну вѣдомôсть того язика, котримъ маемо нарôдъ наоучати, и бôлшу часть орядованія нашого справовати!

Може ся кому буде здавати, що оувага и напомненіе мое іестъ наветъ непотребне, бо кождый розумный чоловѣкъ тримае ся тои правди: „Що, хто хоче доступити якогось намѣренія, муситъ оужити придатного способу! „Правда іестъ и я призна-

ю, що болша часть слугъ Церкви Божои, бôлша часть, и зъ меже насъ, любимыи братïя, пôзнае тоту потребу, и прикладае честныхъ трудôвъ, абы собѣ вѣдомôсть отеческого язика приспособити, и абы правды вѣри св. и повинностей, вѣрнымъ Хрïстовимъ зъ пожиткомъ можна оудѣляти!

Хто такъ поступае, годенъ iестъ чести оу Отечества, ласки оу Боголюбивого Iмператоря, и благословенïя отъ братей своихъ ; бо чинитъ тото, що отъ него желае Отечество и Церковъ св. що домагаетъ ся потреба цѣлого народу, и що доброчинныи оустави Боголюбивихъ Царей нашихъ наказуютъ!

Але, коли хвалимо тыхъ, котрïи чести и похвали сутъ гôдныи то домагаетъ ся справедливôсть, абысмо и тымъ правду въ очи сказали, котрïи на похвалу не заслугуютъ!

И не диво! що ся и такïи знаходити можутъ! бо и сонце, хоть такъ ясне, мае свои змази, а хоть вибране и найздоровѣйше зерно въ землю посѣмо, знайде ся въ немъ куколь и стоколоса! а хоть бы ся такихъ найменша часть, хоть бы ся ихъ ледво два або три знаходило, не можна претцѣ замовчати, абы ся ихъ оуроенïе не розширяло, и иншихъ добрихъ незаражало; бо iесли хочемо отримати здоровля тѣла, то мусимо нашу недугу и слабôсть лѣкареви открити, а часомъ наймилѣйшу часть нашого тѣла, хоть бы руку або ногу оттяти, абы ся другïи части не заразили!

Але не гадайте собѣ любимыи братïя, що я хочу оучинити ся самовôлно гордимъ судïемъ чужихъ поступкôвъ, або, що хочу васъ потягнути до якогось нового блуду, шкодливого для Отечества, и противлящого ся воли милостивѣйшого Царïя нашого; хорони мя Боже, далекïй iесмъ ôтъ такого заслѣпленïя!

Але промовляю до васъ чуствомъ, оустами и потребовъ братей вашихъ, котрïи надѣю покладаютъ, що зъ вашихъ наоукъ также колись пожитокъ отримаютъ, промовляю до васъ словами, тыхъ доброчинныхъ, Царскихъ оуставôвъ, якïи милостивѣйшïи Iмператори Аустрïйского Θрону на поддвигненïе нашего Отеческого язика видавали; котрими радили, захваляли, и наказували, абысмо при вижшихъ наоукахъ незанехали тоту мову, котровъ нашïи наоуки народови маемо оудѣляти!

Васъ братïя, котрïи добре мислете и честно ся трудите, беру за свѣдкôвъ, що правду голошу! А ви, котрïи ся до того оуроенïя почуваете, котрïи мову Отеческу занехаете, а що гôрше, може ся iеи и встидаете, — пробачте и даруйте, що вамъ скажу правду щиру, за правду гнѣвати ся не повиннисмо! Будемъ оучити нарôдъ рускïй, — а iесли не оумѣемъ зъ нимъ розмовити ся; — будемъ го поправляти и до правди провадити, — а iесли не знаемъ iего вади и хиби; — будемъ iего лѣкарями, — а iесли незнаемъ iего слабости и недуги ; — будемъ iего провôдниками до благодѣянïя и щасливости, — а iесли не знаемо отповѣсти iего язикомъ, коли насъ о дорогу спитае; —

то скажѣть ми, прошу васъ братїя, — нащожъ придадутъ ся намъ нашїи наоуки, и мудрôсть, коли братїя нашїи, не зможутъ зъ ныхъ пожитку отримати?

Будутъ насъ мудрихъ и переоученыхъ такъ оуважати, якъ того скупого богача, котрїй многїи свои грошѣ замикае до скринѣ, або въ землю закопуе, — стереже ихъ пилно, але и самъ при ныхъ зъ голоду млѣе и бѣдному кусень хлѣба не оудѣлить; — або такъ, якъ солодкїи овоци, зачарованыи на високôй деревинѣ, на котрїй не іеденъ голодный поглядае, але ихъ для свого пожившленїя, анѣ стрясти, анѣ зôрвати не може!

А теперъ спитаймо ся, де тому вина и причина? Правда, що въ лѣтахъ дитинныхъ перша наша розмова и наоука отправляла ся Отеческимъ язикомъ, але ôтдаленныи ôтъ любимыхъ родителей, отъ коли вижшимъ наоукамъ посвячаемо дни и труди нашїи, — вже намъ мова материн'ска здаетъ ся чужа, и негôдна, абы невъ промовляти! Хапаемъ ся лехкомислно писмъ непотребныхъ и шкодливыхъ, шукаемъ тамъ правди, де іей знайти неможна, и замѣсть солодкои патоки висисаемъ з ныхъ палящую трутизну! Тѣшать и бавлять насъ плохїи пис'ма въ язикахъ заграничныхъ надъ котрими стративши бôлшу часть дорогого часу, котрїй бысмо на щось пожитечнѣйшого могли обернути, ледво написъ якои книги прочитаемо, и іей сторони полѣчимо, вже ся зъ ныхъ мудрими именуемо, а набравши якогось дивного оуроенїя ôтъ людей, баламутныхъ, и нашому имню непрїязныхъ, живимо ся хлѣбомъ рускои земли, и трудами рукъ братеи нашихъ, називаемо ся оучителями руского народу, — а отрѣкаемъ ся имня власного, и мови Отцевъ нашихъ встидаемъ ся! Але, коли встидаемъ ся свого язика, то встидаемъ ся и служби Божои, котру тимъ язикомъ маемо отправляти, — встидаемъ ся наоуки Хрїстовои, котру нимъ маемо голосити, — встидаемъ ся тихъ, котрїи нимъ бесѣдуютъ, и котрїи го насъ наоучили, — встидаемъ ся родителеи, цѣлои родини и дружини нашои!

Но пробачте, що такъ смѣло,
Ган'блю вашъ вроіенныи встидъ!
Серце ся зъ жалю розплило
На такъ марныи дивогл'ид!

Кождыи нарôдъ, хотьбы дикїи
Любитъ свôи родинныи краи
Любитъ Отцôвскїи язики
Свою мову — свôи звичаи!

Дикїи, котрїи въ курнôїи хатѣ,
Довгу зиму самъ сидитъ,
Въ слотѣ — въ студени, — на матѣ
Въ лѣсахъ, и въ вертепахъ спитъ!

Мил'ша іему Отцôвъ мова,
Якъ бесѣди гласъ чужïй;
Хоть оубога, въ красныи слова;
Претцѣжъ то забитокъ свôй!

Мил'шïй іему край родинный
Мил'шïй Отцôвъ тѣсный кутъ;
Якъ богатый, свѣтъ измѣнный
Де з золотыхъ кубкôвъ пïютъ

Заведи го до палати,
Най въ золотôмъ ложу спитъ,
Претцѣ, Онъ до свои хати,
До лѣпянки затужитъ!

Самъ невдячный Синъ Бескидôвъ
Згардивъ свôй любимый рôдъ;
Жичитъ мови отъ сусѣдôвъ
А до свои чуе встидъ!

Ледво пис'мо зъ за границѣ
Въ нашу землю загоститъ:
Якъ по воду до кирницѣ,
Кождый до него спѣшитъ!

И мудрости — тамъ шукае
Де мудрости — анѣ слѣдъ;
Нема правди — ôнъ читае,
Повный блудôвъ дивогл'идъ!

Голову нимъ завертае
А невиннôсть изказитъ;
А свого ся отрѣкае
И чужого Бога чтитъ!

Якъ мотиль зъ вѣтромъ играе
Бïе крилами и гуде;
Зъ пустыхъ цвѣтôвъ медъ збирае;
Але меду — незнайде:

Такъ намъ книги з верха красныи,
Мудрïи! пожитечныи всѣ!
Въ серединѣ пустыи басни
Нѣби тѣло безъ душѣ!

Ми ихъ претцѣ вихваляемъ;
Чуже красне! — свое бридъ!
Отцôвъ мови ся встидаемъ!
Ахъ! невдячный, гидный встидъ!

Таже рускїй, язикъ милый,
Колись въ чести красно цвивъ;
Колись князи говорили,
Нынѣ власнôсть простакôвъ? —

Нимъ колись Великїи Цари
Становили брань и миръ;
Нимъ колись свѣтлыи Бояри,
Оздобляли князей двôръ!

Мы невдячныи ихъ виродки,
Допчем , честный Отцôвъ даръ,
Несмакуе, — хоть солодкїй,
Хоть лехкїй, то намъ тягаръ!

А коли намъ чужїи слова,
Такъ припали до смаку,
Отречѣмъ ся! — наша мова,
Най загине до знаку!

Нове собѣ имя даймо!
Вже не Русинъ! якесь инне!
Але братїя! погадаймо
Що зъ язикомъ, племня згине!

Може мовлю вамъ за много?
Нудитъ васъ, мôй простый стїхъ? —
Я не мовлю нѣщо злого,
Бо що правда, то не грѣхъ!

Що правда то не грѣхъ! любимыи товаришѣ! правду говорити мушу, бо що серце чуе, тото оуста замовчити неможутъ! Нехочу я васъ моими словами отпровадити отъ оученїя ся, язикôвъ чужихъ и заграничныхъ! Хорони Боже! отдаймо честь, кому честь приналежитъ.

Сутъ зъ ныхъ денекотрїи, красныи и пожитечныи; треба ихъ ся оучити, іесли схочемо правдивого просвѣченїя, стати ся причастниками!

Але братїя, оуважаймо! Не все золото, що ся свѣтитъ, треба намъ бути бачними и острожними, абыс'мо поверховнымъ

позоромъ недали ся оуловити, и коли насъ такїи пис'ма до правди повести обѣцяютъ, абысмо не впали въ сѣти, хитро на насъ заставленныи! якъ намъ показало тылко смутныхъ припадкôвъ, котрихъ вамъ не хочу припоминати, бо знаю, що кождому доброму, глубоко и смутно въ серци и въ памяти сутъ записаныи! — але братїя, робѣмъ такъ, якъ приповѣдка старихъ людей каже: „абы була овця цѣла и вовкъ ситый“! Хвалѣмъ чужу, — але не ган'бѣмъ свою; оучѣмъ ся чужои, — але незанихаймо свою; — щитѣмъ ся чужовъ, — але не встидаймо ся свои; бо певно сами признаіете, що кождый чоловѣкъ, борше ся буде встидати, ходити въ новыхъ и богатыхъ шатахъ, — але пожиченыхъ ôтъ сусѣда, — якъ въ старихъ и оубогихъ, але своихъ власныхъ!

Для того невстидаймо ся приложити трудôвъ до того, що намъ правдиву честь, — а вѣрнымъ Хрїстовимъ правдивый пожитокъ принести може!

Встидаймо ся борше, бути такъ плохомислящими и небачними, абысмо безъ розваги и застановленїя, всякимъ баламуцтвамъ и оуроенїямъ давати вѣру; абысмо на ослѣпъ втручали ся въ пропасть безденну, котру пôдъ нами хитрїи вороги копаютъ, абы ся потôмъ зъ нашои погибели насмѣвали и поругали!

Стережѣмъ ся мовлю писмъ безбозныхъ и зводительныхъ, такъ, якъ стережемо ока въ головѣ якъ насъ мати ôтъ ôгню стерегла!

Стережѣмъ ся, абысмо черезъ плохôсть нашу, не причиняли рани до ранъ, и болѣзнь до болѣзни въ серцяхъ тыхъ, котрїи насъ милуютъ, и о насъ ся стараютъ! абысмо не чернили славу, и честь цѣлого народу, абысмо смуткомъ и жалемъ не наполняли груди Честнѣйшихъ и Любимыхъ Наставникôвъ нашихъ, — абысмо гôркїи слози Отцемъ и матеремъ нашимъ зъ очей не витискали, абысмо ихъ честныи голови не зган'били и незогидили, — и ихъ передъ часомъ до гробу не втрутили!

Маймо Бога въ серци! маймо сумлѣнѣя, оутѣкаймо оуроенїя и блудôвъ, и поступаймо дороговъ простовъ и честновъ до правди и повинности!

Бо, іесли такъ неоучинимо, то знѣвечимо такимъ оуроенїемъ всѣ нашїи труди, спустошѣютъ нашїи наоуки, неплôдна зôстане мудрôсть наша, не сполнитъ ся надѣя братей нашихъ, яку на насъ покладаютъ, бо намъ оуста замкненыи, котрими маемо имъ правду голосити; бо намъ руки звязаныи, котрими имъ маемо дорогу до щасливости показувати! не отнесе зъ насъ пожитку Церковъ св. бо правди, котрїи намъ повѣрила, въ насъ затриманыи и зат'мленыи, лучами своими народу не освѣтятъ, не пôзнаетъ народъ повинностей своихъ къ Царю и Отечеству, іесли му ихъ зрозумѣло не виложимо, — іесли му до серця не промовимо; іесли ся въ передъ не наоучимо, такъ, якъ онъ, гадати и бесѣдовати!

Милôсть къ Царю и Отечеству буде имъ ся здавати, якiйсь мертвый образъ, немаючiй въ собѣ жаднои побудки и принуки, — iесли имъ не дамо зрозумѣти, що Отечество тои милости, якъ рôдна мати, iестъ годне, — що Царь, добрiй и Любимый отецъ того Отечества, о насъ, якъ о власныхъ дѣтехъ ся старае, и насъ милуе!

Вѣрнôсть, буде имъ ся здавати, якесь сонне привидѣнiе, котре насъ доти забавляе, докѣ спимо! — а скоро пробудимо, заразъ изчезае такъ тота вѣрнôсть, доти имъ ся буде повинностевъ здавати, докѣ черезъ ню, самолюбство, власный пожитокъ, и свои вигоди зможутъ заспокоити; а скоро тото все оустане, и вѣрнôсть ихъ застигне, iесли ненаоучимъ нарôдъ сповомъ якимъ пôймити може, що тоту святу повинность, вѣра и сумлѣня на насъ вкладае!

Вдячнôсть буде имъ ся здавати якись порожный голосъ, немаючiй ваги и значенiя, iесли ихъ не переконаимо, що охоче полненiе всѣхъ оуставôвъ и наказôвъ, що доброволне причиненiе ся до всѣхъ потребъ до роботъ и данынъ, якими помôчъ Отечеству принести можна, — вдячностю ся называетъ, що тото благодѣяне, розумъ, сумлѣнiя и вѣра св. намъ наказуе! А такъ любимыи братiя, теперъ пôзнаймо, що тота на показъ нѣбы мала и марна перешкода оучинитъ насъ нездôбными, отповѣсти доволно нашому високому призначенiю! що безъ докладнои вѣдомости, мови нашого народу, iего звичаевъ добрихъ iего хибъ и оуроенныхъ повидѣнокъ, негôдно будемъ ся именувати слугами Церкви, синами Отечества, и пôдданими любимого Царя нашого!

Хто зъ насъ правый Синъ Отечества — хто ся до винограда Хрiстового не втискае для марного дочесного пожитку, — хто не визнае лживими оустами, що Отечество милуе, — що Цареви iестъ вѣрный, — любитъ своихъ родителей и милу родину, — кому вѣра iестъ святя, — и хто чувство добродѣянiя невикоренивъ зъ души своеи; — того нынѣ передъ лицемъ Бога, и передъ образомъ милостивѣйшого Царя нашого прошу и заклинаю, — най собѣ нынѣ постановитъ, товъ простовъ дороговъ поступати, тимъ лехкимъ способомъ лагодити ся гôдно до високого стану своего! най ся не страхае трудôвъ мозолныхъ тамъ, де мѣрно оуживши силъ своихъ, може ся стати правдиво оужитечнымъ Отечеству и Царю своему! — най ся не дасть отстрашити насмѣванiемъ и поруганiемъ безоумныхъ и невдячныхъ виродкôвъ отъ свого честного намѣренiя!

А iесли котрiй зъ васъ, чого оуховай Боже! оутративъ всяке чувство правди, замкнувъ серце свое на возванiе вѣри святои и на голосъ сумлѣнiя, и на потребу братей своихъ, — най ся зъ моихъ прiятелскихъ слôвъ насмѣвае и поругае! — най шукае мудрости и просвѣченiя, въ марностехъ и басняхъ! — борше мы ся дочекаемъ, що онъ въ своимъ зарозумѣнiю и оуроенiю въ своей слѣпотѣ и злости, стягне на себе нечесть и ненависть оу людей, проклятiе отъ братей своихъ, отверженiе отъ

Бога, и негôднôсть називати ся пôдданнимъ милостивѣйшого Імператора — а нѣжели насъ переконае, що неправду голосимо, що ся баламуцтвомъ поводуемо!

Для того тѣшмо ся братїя, що іеще можемо стараніемъ и трудами нашими пôддвигнути честь и добре имя рода нашого, — що можемо вѣрностїю и послишен'ствомъ нашимъ, затерти слѣди тои огидноі змази, котру денекотрїи безоумныи и невдячныи виродки, имню и племню нашому передъ лицемъ цѣлого Отечества и милостивѣйшого Царя нашого стягнули! тѣшмо ся мовлю и не трат'мо надѣю, бо Онъ милостивый и предобрїй, перебачитъ нашимъ хибамъ,ôтпуститъ нашїи вины, якъ любезный Отецъ дѣтемъ своимъ, іесли въ нихъ измыненїе волѣ и склонностъ до поправи постерѣгае! Нехай серця нашїи чистимъ чувствіемъ любви вѣрности и послушен'ства къ тому Отцу Отечества неизмѣнно палаютъ а що серце чуе, що оуста голосять, нехай ся дѣлами честними обявляетъ! Не трудно намъ прїйде, показати наши любовъ, вѣрнôсть и послушен'ство, іесли повинности нашїи, хотьбы тяжкїи и прикрїи зъ щироі волѣ, и зъ доброі охоти будемъ полнити.

Помножимо, и оукрѣпимо тимъ способомъ щасливôсть власну, и потѣшну долю, порученного намъ стада вѣрного; а памятку нашу іеще пôзнѣйшїи поколѣнїя вдячно будутъ споминати, и имя наше благословити! Крѣпко буде на любви вѣрности нашôй опиратися Ѳронъ Великодержавного Імператора, а зъ него благодать многа, потѣшна доля и благословенїе Боже, на розличныи роди Царства Аустрїйского спливати!

На конецъ стараймо ся зо всѣми вѣрними пôдданими рôвнимъ крокомъ поступати въ полненїю повинностей нашихъ, зъ ними злучаймо щирїи молитви о здоровля, долгоден'ствїе и всяку благодать для милостивѣйшого Отца Отечества нашого! зъ ными злучаймо чувствїя и голосъ, и вдячну пѣснь заспѣваймо!

Благодать Аустрїи Сину,
Фердинанду Боже дай
А отъ небесного Чину,
Глянь ласкаво на нашъ край!
Руковъ Твоевъ поставленный
Щобы щасливо рядивъ
Иôтъ враговъ избавленный
Многїи лѣта съ нами живъ!

Ласки Твоеи дари многїи,
Злїй на Него и весь дôмъ!
Стережи Іего дороги
Ангеломъ своимъ во всѣмъ;
Миръ и правда, що владаетъ
Серцемъ Іего въ кождый часъ,

Неизмѣнно да сіяетъ
И оущасливляетъ насъ!

Вѣнцемъ мира одѣй Главу
Брань незгодну отдали,
И умножи Іего славу
Враговъ пôдъ ноги звали.
Якъ повстанетъ мрачна буря
Да нерушимый стоитъ,
И якъ погодная зоря,
Шлетъ на землю милый свѣтъ!

Тамъ най згода пробуваетъ,
Де достойный Скептръ владитъ,
Милость народовъ спираетъ
А скрѣпленый Ѳронъ держитъ,
Нерозвязаный на вѣки,
Сей примѣръ буде стоять;
Кличте тисячныи язики:
Фердинанду благодать!

Апостольство молитви.

Від кількох вже років вписують ся наші люди в декотрих руских церквах до Апостольства молитви і злученого з тимже Брацтва Найсолодшого Серця Ісуса Христа. Практика доказує, що вірні наших гр. к. парохій дуже охочо вписують ся до тих брацтв, а Преосьвящені наші Ординарияти рівнож дуже радо позволяють на основане їх в наших церквах після устава затвердженого Митрополичим Ординариятом дня 8. цьвітня 1901 ч. 1499, друкованого в печатни О. О. Василиян в Жовкві р. 1902.

Ті брацтва, звані загально: „Апостольством молитви“ є, як се покаже ся, дуже придатними средствами для ширеня межи вірними побожности і ревности для хвали Божої.

Тому що в многих місцевостях наших гр.-кат. епархій незнані є ті брацтва і їх устави і задлятого не запроваджують ся, тож буде на певно пожадане, аби духовеньство і вірні наших гр.-кат. епархій з „Ниви“, яко часописи посьвяченої для справ церковних, познакомили ся з цїлями і уставами тих брацтв, як не менше зі способами основаня їх у своїх церквах і з приписаними для тихже брацтв молитвами і Богослуженями.

Після повисше наведеного устава: Апостольство молитви або Найсолодшого Серця Ісуса Христа єсть то побожне товариство, котрого члени під покровом і за прикладом Серця Ісусового стараютъ ся своїми молитвами і всякими побожними дї-

лами причиняти ся до розширеня слави Божої і спасеня душ людских.

Властива ціль тих товариств есть взбуджене межи членами, а через тихже, межи другими вірними ревности в молитві і добрих дїлах через щоденне жертвоване себе Божественному Серцю в такім наміреню, в якім жертвує себе сам Ісус Христос що день в жертві св. Літурґії і через відповідні молитви до Божественного Серця.

Се Апостольство молитви дїлить ся на три степенї після міри обовязків, які члени на себе приймають. Головним обовязком в першім степени і спільним для всїх трех степенїв есть жертвоване щоденне всїх своїх молитов, — справ і терпінь Божественнону Серцю. В тій цїли приймають члени на себе обовязок відмовити що день рано молитву: „Божественне Серце", печатану в листї вписовім для третого степеня. В другім степени приймають члени на себе обовязок кромі молитви для першого степеня відмовити що день 1. Отченаш і 10. Богородице Дїво" в тім наміреню від Св. Отця потвердженім, котре для них кождого місяця призначає ся. В третім степени приймають члени на себе обовязок св. сповіди і причастия кождого місяця, але сей третий степень в наших селах не запроваджує ся.

Члени вписані до Апостольства молитви вписують ся рівночасно до брацтва Найсолодшого Серця Ісуса Христа, в котрім приймають члени на себе обовязок піснями, молитвами і Богослуженями віддавати честь Божественному Серцю.

Хто хоче запровадити у себе в своїй церкві місцеве Брацтво Серця Ісуса Христа, мусить постарати ся о канонїчну ерекцию сего брацтва через свого епископа. Провідник Апостольства молитви, котрим має бути місцевий душпастир, отримавши від епископа тую канонїчну ерекцию, скликує на певний день, найвідповіднїще в неділю по вечерни, членів Апостольства молитви і при відправі Набоженьства званого „Чин відправи до Сладчайшого Серця Ісуса Христа в І Неділю Місяця" виданого друком в Жовкві в печатни О. О.Василиян року 1898, а затвердженого покійним Кардиналом Сильвестром Сембратовичем 20/2 898, приймає і вписує до книги приступаючих членів.

При тім вписї доручує провідник Апостольства кождому членови „Лист вписовий" печатаний у Жовкві р. 1902, яко брошурка о 16 сторонах з подрібним списом устава, обовязків, степенїв, молитов і Богослужень приписаних і відпустів удїлених членам Апостольства молитви і Брацтвам через св. О. О. Папів Римских. Також доручує кождому членови медалик посьвячений з образом Серця Ісусового по однїй сторонї і коротенькою молитвою по другій сторонї до ношеня на шиї яко відзнаку належности до Апостольства молитви, — вкінци дає кождому членови „Чин відправи до Сладчайшого Серця Ісуса Христа в першу Неділю Місяця" вже повисше наведений, печатаний

у Жовкві яко брошура о 30 сторонах, з котрої кождий член при відправі має сьпівати пісні, ектенії і молитви враз з другими членами.

Основане в сей спосіб Брацтво Апостольства молитви або Найсолодшого Серця Ісуса Христа обовязане після Устава в першу Неділю кождого місяця бути на брацкім набоженьстві, котре місцевий душпастир, яко провідник Апостольства, при вівтарі Найсолодшого Серця Ісуса Христа нароком на ту ціль устроєнім повинен безплатно відправляти.

Сей чин відправи до Божественного Серця відбуває ся звичайно сьвітло з виставленєм Найсьвятїйшої Тайни Євхаристиї, — а нарід весь згромаджує ся на те Богослуженє так численно, якби на Великдень, бо мило єсть кождому вірному придивити ся і прислухати ся, як сотки членів того Брацтва клячучи вспільно з книжочок сьпівають приписані пісні, ектенії, молитви і суплїкациї при вівтарі Божественного Серця.

Кромі Богослуженя „Чин відправи“ є відповідно нашому обрядови уложені і печатані, також нашими Ординариятами затверджені і инші моленя до Найсьвятїйшого Серця Ісусового, а именно молебені і акафісти до Бож. Серця, котрі відправляти ся можуть на желанє членів або за волею провідника.

Для ревнїйших і сьвітлїйших членів Апостольства молитви єсть також у тій самій печатні О. О. Василиян в Жовкві книжочка більшого обєму, звана „Любім Ісуса“.

Зміст тої книжочки єсть досить богатий. Тая книжочка обіймає: В передмові коротке і докладне поясненє набоженьства до Найсьвятїйшого Серця Ісуса Христа. По передмові є розважаня на кождий місяць для відчитуваня через ревних членів і обітниці ласк для почитателїв Божественного Серця.

Дальше слїдують у тій книжочці ріжні молитви і посьвяти до Божеств. Серця, именно молитви утренні, вечірні, до св. сповіди і св. причастия і молебен до Найсв. Серця Ісуса Христа. А вкінци єсть 13 пісень до Божеств. Серця уложених на красні арії в нотах, які півець церковний научає сьпівати і які члени Апостольства молитви радо сьпівають.

Тая книжочка „Любім Ісуса“, 263 сторін друку, коштує 80 сотиків, печатана в року 190?, а потверджена Ординариятом митрополичим дня 27/6 1902 ч. 1174.

Начала, ектенії, возгласи, тропарі і кондаки, в вправдї при тих Богослуженях до Божеств. Серця відповідно нашому обрядови уложені в церковній мові, але поза тим всї ті молитви і пісні, що нарід має сьпівати, є у всїх висше описаних книжочках уложені в живій народній мові, понятній і зрозумілій для всїх і менше просьвічених і задля того припадають ті набоженьства дуже до серця і до вподоби нашому народови і становлять дуже пожадані средства для ширеня межи вірними побожности і більшої слави Божої — і для спасеня душ.

З повисшого опису легко пізнати, що ціль Брацтв, званих Апостольством молитви або Найсолодшого Серця Ісуса Христа єсть троха відмінна від цілий наших первісних Брацтв церковних, описаних в числї 7 „Ниви“ з р. 1905 і що тоті Брацтва не перешкаджають собі взаїмно, анї нїякої конкуренциї межи собою не справляють. Вони можуть сьміло разом істнувати у кождій церкві і то в той спосіб, аби ті самі члени до обох брацтв належали.

Коли бо ціль первісних наших брацтв церковних єсть звеличенє урочистих Богослужень, украшенє церков і попиранє добродїйних цілий народних, до чого конечно потрібні видатки вписового і річних вкладок, — ціль брацтв, званих Апостольством Молитви або Найсолодшого Серця Ісусового єсть лише молитва і набоженьства осібні для ширеня Слави Божої і спасеня людских душ, до чого не вимагає ся нїяких грошевих вкладок.

Устав Апостольства Молитви домагає ся, аби все було безплатно під утратою відпустів.

Зваживши, що медалик для кождого члена коштує 2 сотики, вписовий лист коштує 3 сотики, „Чин відправи“ коштує 6 сотиків, є се так незначні видатки, що церков для добра парохіян легко покриє, а що тичить ся устроєня вівтара Божеств. Серця, то парохіяни при кождій церкві годять ся на се охотно, аби такі вівтари устроєні були коштом Брацтв або скарбон церковних, бо се причиняє більше Богослуженя в церквах, що наші люди дуже люблять.

Богослуженя мають правити ся рівнож безплатно, бо кождий душпастир, що запроваджує у своїй церкві Апостольство Молитви, вступає сам яко перший член і провідник Апостольства Молитви і тим самим приймає на себе обовязок відправляти безплатно Богослуженя до Божественного Серця.

Книги вписові Апостольства молитви стають ся також власностию церкви і тілько в церкві під зарядом місцевого душпастира мають зіставати.

Хтоби хотїв єще докладнїйше поінформувати ся о Апостольстві Молитви, може повзяти тих інформаций у О. О. Василиян у Львові або у Жовкві і з ріжних видавництв тих Отців, в котрих докладні пояснення знаходять ся.

З СЕЛА.

Всячина.

Фарисейский католицизм. Послїдні дві дали нам новий приклад, якими є в суті річи католицкими деякі верстви польскої

суспільности. Формальна нагінка на руских католицких епископів — отсе постійна робота тих „католицких“ орґанів, між якими прім держить Dziennik polski. Як дасть ся погодити католицке переконане з борбою проти католицких епископів, на се відповісти ми за слабі богослови, тут треба би хиба голови тих, що нас колись того богословя учили. Що з такими Dziennikami іде рука в руку і „Галичанинъ“, се вже нич дивного, бо тут не тільки грає ролю ненависть национальна, але й віроісповідна. Православе преці сеж смертельний ворог католицизму.

Поступова борба з противником. В послїднім числї „Н. Громадского Голосу“, який від мая став знова двотижневником (доси виходив що тижня), містить ся вступна статя: „Учителї чи попи“, в якій знова маємо цінні приклади способу борби наших поступовців з Церквою і духовеньством. Ось деякі уступи з тої статї: „...Становище своє завдячують (попи) головно повільному розвоєви культури, а властиво бракови культури темних мас народних (?)... Прогалини межи попами а людьми правдивої культури (!) творять не упередженя не ріжність станів, але добутки духові (які??). Попи се дуже добре видять.. Тим то (??) поясняє се та завзята борба межи релїґією, зглядно (!) попами а наукою (??)... За науку, за правду, палили давно попи людий на костирях, за інакшу думку як попівську мучили в так страшний спосіб, що читаючому волос на голові підоймаєть ся... І не скоро скінчить ся борба з попами; довго еще потреває, доки люди не стануть цїлком просьвіченими...“

Дальше пише Н. Гр. Голос, що коли сьвященики у нас закладають шпіхлїрі, крамниці та каси, то се роблять з власного інтересу, а що до читалень, то і з сего нема для народа жадного хісна, бо „попи“ стараються в них „всїми способами недопустити до того, щоби мужики читали книжки і ґазети“ поступові, соціалїстичні (???). Бачимо отже, що з попів не великий хосен, бо они є тим головним чинником, який спиняє сьвідомо або несьвідомо правдиву просьвіту (?). Хтож властиво має їх заступити передовсїм на селї?... Учитель.. Учитель може бути чоловіком вольнодумним, не віруючим у байки (??), а піп кождий годує людий дурничками і робить тільки попівський інтерес... Кождий піп уважає попівський стан за щось найбільшого, а тимчасом учені (??) люди не хотять навіть з попами говорити (!!).“

Ось так провадить ся борбу на найновійший „поступовий“ лад! Прямо неможливо припустити, аби такі річи писала людина інтелїґентна. Кожда гадка аж переповнена поганим цинїзмом, слїпою ненавистию до „попів“, сьмішною гордостию, дивною злобою і наївним „мудрованєм“. І се має бути та поступова социяліґстична культура?

Бібліографія.

Католицкий Всхід, орган рускої католицкої богословскої молодіжи. Рік 1905. Випуск 2. Річник II. Ст. 49—160+113—144.

В отсім випуску містять ся крім продовженя праць розпочатих в першім випуску еще отсї нові праці: М. Дороцкого — Страстиі прославленв Г. Н. Ісуса Христа в XXI. псальмі; В. Федева — Страстний тиждень у віршах і піснях — і П. Штокалка — Чи закиди проти св. Йосафата є справедливі? — Послїдний випуск, богатий в численні оригінальні праці наших богословців, сьвідчить дуже корисно про наш духовний семинар і робить надію, що „Католицкий Всхід“ стане невдовзї на повній висотї свого завданя.

Вір і наука. Переробив з нїмецкого о. Ярослав Левицкий. Видавництво Товариства св. Ап. Павла ч. 6. Львів, 1905. 16⁰. Ст. 41. Ціна 20 сот. без почтової пересилки.

Отсею книжочкою розпочало Товариство св. Ап. Павла видавати систематично на пів-популярні праці змісту апольогетичного і суспільно-економічного. Дальші випуски ладять ся. Повисша брошурка, перерібка з нїмецкого, становить перший випуск цїлої серії книжочок подібного змісту. „Віру і науку“, як і всї видавництва Тов. св. Ап. Павла, можна купити в редакції „Ниви“.

Спѣваникъ школяра. Выдавъ о. Петръ Пилипецъ, катихитъ шк. народныхъ. Львôвъ, 1905. 16⁰. Ст. 39.

Повисша брошурка се збір кількапайцяти знаних загально релїгійних пісень та коляд, призначений для шкільних дїтий. Цїкаво дуже, чим може оправдатись Вп. о. Видавець. що книжочку призначену для шкільної дїтвори не видав шкільною правописию а старою, незнаною молодшому поколїню етимольогією?

Переписка.

Вп. о. І. Роґ. Лев. в Гущ. Вписано 3 кор. вже на р. 1906. — Вп. о. М. Шум. в Цик. За сей рік належить ся ще 4 кор. — Вп. о. Л. Лев. в Княж. Одержали. — Вп. о. Г. Боднар в Свист. За рік 1905 предплата заплачена еще 14/2 с. р. Прислані гроші втягнули ми як предплату на р. 1906. — Вп. о. В. Зацерк. в Куроп. Як найвідповіднїйші науки на май є з наших Вп. о. Дра Бартошевского: Науки на місяць май і Вп. о. Д. Бодревича: Стежечка з рай.

В **Товаристві св. Ап. Павла** (адресувати треба тілько до редакціï „НИВИ“), можна купити:

Духовна лѣкарня (аптика) для всѣхъ, що хотять вѣчно жити книжочка поучаюча списана пôсля Ернеста Маріи Миллєра, Епископа Линцкого через Дра Климента Сарницкого. — Цїна 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Евхаристіи списавъ Др. Климентій Сарницкій. — Цїна 20 сот.

„Хощу, очистися!“ або приступна наука о Святôй Тайнѣ Покаянія пояснена многими примѣрами. Написавъ свящ. Стефанъ Донаровичь Цїна 20 сот.

„Оставите дѣтей приходити ко мнѣ“. Начеркъ науки религїи въ першôй клясѣ народнои школы. Уложивъ свящ. Л. Лужницкій. — Цїна 20 сот.

Слава Непорочної Дїви. Обявленє і чуда Дїви Маріï в наших часах). — Цїна 20 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — по 2 кор. 40 сот. і перший випуск з р. 1903 — по 30 сот. враз з почтовою пересилкою.

Нива, річник 1904, брошурований. — Цїна 5 кор.

Віра і наука. З нїмецкого переробив о. Яр. Левицкий. — Цїна 20 сот.

ЗМІСТ 10. Про науку религїї (Я); Замітки двох росийских професорів про наші церковні відносини (дальше); Дра Франка Поема про сотворенє сьвіта (дальше); Слово... (конець); Апостольство Молитви (З села); Всячина; Бібліоґрафія; Переписка; яко додаток: 17 і 18 Наука катехитична (о. М. Кінаш).

Видає і за редакцию відповідає **Ярослав Левицкий.**
З друкарнї Народової (Манецких), Львів.

8767.

Ч. II. Львів, 1. червня 1905 Рік II.

Нива

БІБЛІОТ
наукового то
імени Ш

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця

Передплата річна 6 кор. півр'чна 3 кор.
Поодиноке число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів. площа св. Юра ч. 5.

Знаменна подія.

Толераційний указ в Росиї останесь памятною подіею в істориї католицкої Церкви на славяньских землях. З ним віджила і вяжесь квестия так інтересна а так бременна в наслїдки, що годї не звернути на неї уваги всякому, хто займаєсь церковним житєм Славянщини.

На підставі згаданого указу позволено підляским (Підлясе-Холмщина) унїятам люблиньскої ґубернії повернути з православя на католицизм. На православє були вони силоміць „навернені“ в р. 1875, коли то протягом трех днїв прилучено до православної церкви 147 унїяцких парохій з 134.000 особами. Всїх парохій було тодї 266 з 260.500 вірними. Тим чином закінчила ся істория унїяцкої дієцезиї холмскої, що єствувала від р. 1596 до р. 1875. Але помимо того урядового переходу на православє позістали Холмщани і на дальше католиками, розумієсь, потайки. Вони дїлились доси на три катеґориї. До першої, що виносила 240.000 людий, причисловано тих, що сповняли всї обряди православної віри. Друга катеґория числила 8.000 людий; вони хоч хрестили дїти по східному обряду і посилали їх до церковних шкіл, самі однак ходили до латиньского костела і почувались католиками. До третої катеґориї належало 82.000 так званих „упірних“, які цїлком явно подавались католиками, не ходили до церкви, не хрестили дїтий, не приступали до св. сповіди і св. причастия, а вінчались або в Галичинї, або таки жили на віру. Всякі церковні функциї справували для них потайки польскі сьвященики.

Всї майже унїяти на Підлясю (з дуже малими виїмками) се правдиві коренні Українцї. Справедливість отже людска і Христова вимагала, аби католицкі сьвященики, які мали спромогу бодай потайки заспокоювати релїґійні потреби українських вірних, заховувались між ними як сьвященики Христа, а не як місионарі чужої народности. Але робилось инакше.

І до 1863 р., коли Холмщина була ще прилучена до Королївства польского і від р. 1863 до нинїшних часів польске духовеньство вміло так старанно ходити коло повірених своїй опіцї душ, що чисто руска колись дієцезия стала ся нині чисто польскою. Що більше! Поляки так виховали унїяцке духовеньство і народ, що вони тепер не тілько відпекують ся своєї народности, але навіть с в о г о о б р я д у! І здаєсь не довго почекаємо, а цїла Холмщина перейде отверто по звіснім толєрацийнім указї не тілько в табор Польщі, але також і в т а б о р л а т и н ь с т в а.

Таким чином завдяки польскому католицизмови готові ми стратити пів мілїона українського народа. Число, якого легковажити годї. Коли однак пригадаємо собі, що ми колись мали і князїв і ґрафів і воєводів і шляхту і міщаньство і інтелїґенцию, і що Русь без них якось жиє і жити буде, то й зменшенє нашого табору о пів мілїона і так вже спольщених та национально здеморалїзованих Холмщаків не дуже нас заболить і ослабить. Але ми, з нашого церковного становища, мусимо тут піднести инший, вельми важний і знаменний фактъ.

У н ї я ц к а д и є ц е з и я в Р о с и ї п е р е х о д и т ь н а л а т и н ь с т в о і з у к р а ї н ь с к о ї с т а є с ь п о л ь с к о ю. Отсе наслїдки унії з Римом — можуть нам сказати православні і чи не слушно?

Слова звісного папи, що через Русинів може навернутись цїлий Схід, відносять ся тілько і то виключно до унії. Як привязаний український і великоруский народ до східного обряда, се річ кождому аж надто звісна. Він більше привязаний до обряда, як навіть, можна сказати, до самої віри. Ріжниці між православєм а католицтвом, ріжниці доґматичної, він або не розуміє, або байдужий до неї. Головно річ у него се о б р я д. Свого обряда не покине він за жадну цїну. І річ природна. Він з тим обрядом зжив ся, він єго розуміє, церковна мова для него не те, що латиньска по латиньских костелах. Східний обряд се обряд дїйсно славяньский. Ми бачимо, що навіть серед Славян латинників слїдна тепер велика симпатия, ба навіть аґітация за славяньским обрядом. А тут — вірні по східному обрядови переходять в латиньство, бувші унїяти польщать ся...

Отсей один приклад може знеохотити до унії раз на все цїлий Схід. Бож з а г а л ь н о г о переходу до унії цїлого Сходу — відай годї надїятись. Можливий тілько частинний. А хтож тепер, памятаючи на Холмщину, схоче наражати на небезпе-

ченьство і свій дорогий славяньский обряд і свою ще дорожшу народність?

Повторяємо еще раз: Мріти про навернене східних (східного обряда) Славян на латиньске католицтво, се значить мріти про річи цїлком не можливі; надїятись позискати їх для унії, се їзза трактованя нас в Галичинї, а остаточно по нинїшних подїях в Холмщинї — річ майже немислима.

Ось такі плоди дїяльности католицкого польского клира. Замість дбати в першій мірі о позискане чим раз більше душ для Христа, для Єго правдивої Церкви, він журить ся і працює передовсїм для иншої ідеї і через таку свою неоглядну працю наносить тій Церкві необчислену шкоду.

Але тут, в сю справу, в справу Підляся, повинен конечно вглянути Апостольский Престол. Від него залежить остаточне рішене холмского питаня. А се питане, як кажемо, є першорядної ваги, бо від него може залежати в цїлости питане т. зв. східне. Коли Полякам позволить ся ширити між руским народом безкарно специяльний польский католицизм, коли цїлому Сходови поставить ся за взір католицизму — отсей їх католицизм, так тодї пращай католицизме і унїе з нинїшних православних славяньских земель!

Я.

Ф. Грівец.

Проби злуки з грецкою церквою по Соборі Фльорентийскім.

Церков росийска і руска.

(8. Продовженє).

На початку 16. столїтя старав ся папа Лев. X. [1513—21] всїма силами довести до заключеня союза християньских держав против Турків. При тім мав на думцї Росию ще більше як єго попередники.

На соборі латераньскім говорено богато про лїґу антіотоманьску.

Польский епископ Ян Ласкі предложив в р. 1514 на соборі всї релїґійні блуди Росиян[1]), щоби викликати пересправи

[1]) Тург. I. ст. 123—7.

про унію; однак до того не прийшло[1]), бо не були пороблені відповідні приготованя. Підчас собору лютила ся війна між Польщою і Москвою. Рим хотів посередничити; папский нунций прибув до Вильни, але єго не допущено до Москви[2]). В р. 1517 прибув Дітріх Шенберг до Москви, щоби приготовити союз з нїмецким орденом лицарским. При тій нагоді говорив він з одним Москалем (Юрієм Димітрієвичом Малим) також про унію і дістав прихильну відповідь. Одушевлений тим, доніс про се свому братови Николї (домінїканинови), котрий дістав був від папи поручене аґітувати в Нїмеччинї, на Уграх, в Польщі та Москві за антіотоманьскою лїґою. Сей доніс о тім до Риму. Опираючись на тій вісти, післав папа (1519) Захарію Феррері, епископа з Гвардальфієра враз із бреве до Василия III. до Москви. Від людий віродостойних (Дітріха і Николи Шенберга) довідав ся він, що великий князь є склонний до унії; тому посилає він епископа Захарію, щоби в Москві переспрaвляв про унію і лїґу проти Турків. На случай згоди великого князя обіцює папа відтак відзначити великого князя великими почестями. Однак нї бреве нї Захарій не доїхали до Москви.

Вкоротцї трафляла ся папі инша нагода. Сьмиливий і талановитий ґенуеньский купець Павло Чентуріоне хотів віднайти нову дорогу до Індий через Москву. В тій цїли постарав ся він у папи Льва X. о письмо рекомендацийне до Василия III[3]). Письмо се признано єму, бо справедливо надіяли ся, що він подбає також про справи церковні.

Прибувши на двір московский, він дійсно переспрaвляв про унію. Від Василия III.[4]) приніс дружний лист до папи до Риму. З письмом Клємснса VII. вернув назад до Москви. Клємснс VII. предкладає великому князеви в приятельский спосіб унію і обіцює королївский титул. Павла Чентуріоне приняли в Москві прихильно і він вернув по двох місяцях (1525) в товаристві росийского посла Димитрия назад до Риму. Димитрій приніс папі росийский лист від Великого князя Василия, в котрім він одушевляєсь полученєм проти Турків, але нич не згадує про справи церковні. В слїдуючім роцї (1526) прибув до Москви Мінорит Джіан Франческо Чітус, епископ Скари (в Швецiї) яко апостольский леґат до Москви, однак польский король, котрий не зміг взнести ся понад свої вузкі, национальні погляди, використав єго до упорядкованя польско-росийских відносин.

---

[1]) Hefele-Hergenröther, Conziliengesch. 8. Bd. p. 688—90.

[2]) Hefele-Hergenröther 8 Bd. p. 690; Pierling, I. 260...

[3]) Все то описує сучасник єго „Paulus Iovius Novocomensis“ (De legatione etc Herberstein ст. 158—72); Pichler (II. 62) хибно ідентифікує того Павла Йовія з Павлом Чентуріо ґенуеньским.

[4]) П. Йовій думає, що в листї тім вел. князь скланяв ся до унії; наколиб навіть було так, то ся склонність не була щира.

Так закінчив ся цїлий ряд посольств, котрі мали лишень той успіх, що дружні зносини з Москвою задержались. В Римі дивили ся на справу з пересадним оптимізмом, бо не були обізнані з дїйсними обставинами в Москві.

Зносини Москви з Римом зістали відтак на кілька десятків лїт перервані. Іван IV. поручив одному Нїмцеви іменем Ганс Шлїтте, що осїв був в Москві, щоби звербував в Нїмеччинї для Росиї ремісників, учених та артистів. Ганс Шлїтте, дух підприємчивий, сумнївного характеру, поводив ся в західній Европі як росийский посол (амбасадор), робив на власну руку великі пляни і чванив ся, що має також важні порученя від великого князя в справах церковних. В тій цїли переспрaвляв він з цїсарем Карольом V., котрий був дуже одушевлений для унії. Шлїтте именував, мнимо з припорученя великого князя, австрийского шляхтича Йогана Штайнберґа „нїмецким і латиньским канцлєром“ Великого князя, зі специяльним припорученєм переспрaвляти з Римом в справах церковних. Штайнберґ взяв ся зараз до роботи; в Римі зіставлено для него услівя[1]) до удїлення королївскої, зглядно царскої корони Іванови IV., на случай принятя унії. При тім помагав єму Филип граф Еберштайн; оба отримали від Юлія III. (1550) інструкцию. Всьо було на найлїпшій дорозї[2]). Але проти того повстала Польща; польскому королеви вдало ся при помочи специяльного посла (Николая Радзивіла) цїлу річ в зародку убити (1553)[3]). Цїсар і папа уступили і зрезиґновали зі своїх плянів.

Цїла річ не мала властиво жадної реальної підстави, бо Ганс Шлїтте не отримав від Великого князя жадного подібного припорученя: Пієрлїнґ називає цїлу ту справу „дипльоматичною містифікациєю“. Всеж таки через ревні змаганя цїсара і папи набрала цїла та річ більше самостійного характеру яко змаганє до унії, котрого ініциятива після обдуманого пляну вийшла із заходу. Великі князї самі узурповали царский титул і булоб се для них пожадане, наколиб Захід і европейскі держави були єго признали; та услужність цїсара і папи була би тим способом богато причинила ся до дружних відносин між Москвою а католицким Заходом, однак тим не можна би було єще осягнути унії.

В р. 1561. вислав Пій IV. до великого князя московского бреве в котрім запрашає єго на ново розпочатий собор в Трієнтї[4]). Папский посол зістав однак враз із бреве за-

---

[1]) Тург. I. ст. 937—8 н. 131.

[2]) Тург. I, ст 139—40 н. 132. — Папа виготовив також письмо до Івана IV., в котрім називає єго „universorum Ruthenorum imperator“ (Тург. ст. 140 - 41 н. 133);

[3]) Тург. I. ст. 141—44 н. 134.

[4]) Тург. I, ст. 180—81 н. 140.

триманий в Польщі і вкинений до вязниці, відтак випущено его на волю, але до Москви[1]).

По соборі тридентийскім думав папа про нові посольства до Москви, однак они не зістали виконані. В р. 1571. вияснив вкінци папский нунций (Portico) в Польщі Римови правдиве положене в Москві і представив Івана IV. Грозьного в правдивім сьвітлї[2]). Папа був розчарований і залишив свої пляни, уважаючи за безхосенне, пересправляти „з так жорстоким і варварским народом“[3]).

В р. 1572. умер польский король, Зигмунт Август, послїдний з роду Ягайлонів. В Івані IV. повстала надія на польский, королївский престол. Він звернув ся в однім листї до польскої шляхти і представив їй користь з такого вибору: злучені з собою, були би обі держави безпечні перед кождим ворогом, перед поганами і перед — Римом[4]). Папский нунций все таки мав надію на можливість унії, наколиб Іван IV. став польским королем[5]), що розуміє ся не сталось.

(Д. б.)

Джон Вілїям Дрепер і его Істория Боротьби Віри з Наукою.

Написав о. Ф. ЩЕПКОВИЧ.

(10. Продовженє).

Поминаючи на разї релїґію первісну і жидівску, мусимо розглянути ся в релїґії поганьскій, а именно мусимо застановити ся над предметом релїґійного культу поганьских народів. Иншими словами, мусимо запитати ся, хто були їх боги, яка була їх природа і їх прикмети? Дальше, мусимо застановити ся над взаїмними відношенями тих богів помежи собою; над відношенями богів до людий і на відворіт, як відносили ся погани зглядом своїх богів?

---

[1]) Тург. I, ст. 199 н. 145. Коммендоне, папский нунций в Польщі, пише в своїй депеші до кард. Кароля Борромея, що Папский посол прибув до Москви і там его увязнено, але відтак знов випущено на волю; але Коммендоне був зле поінформований, бо правду перед ним затаїли (Pierling, I, 376).

[2]) Тург. I. ст. 199 н. 45.

[3]) Pierling I, ст. 395.

[4]) Тург. I, с. 229—32 н. 163.

[5]) Тург. I, ст. 224—54. 160; ст, 232—33 н. 164.

Хто були иоганьскі боги?

Боги поганьскі не були у всїх народів однакові. Хотяй помежи богами поган заходила велика ріжниця, то всеж таки мали вони деякі спільні цїхи. Найперше підстава, на котрій основувало ся поганьство, була загальна для всїх поганьских релїґій. Тою підставою був диявол, котрий намовивши перших родичів до гріха, став ся причиною тих страшних наслїдків, які спали на цїлий рід людский. Бо гріх спровадив затемнене ума, зіпсуте серця, а в слїд за тим став ся причиною упадку моральности. О тім так пише прекрасно французкий історик de Champagny[1]).

„Всї склонности зіпсованої природи, склонности нечисті і люті відгравали ту ролю. Той, що був чоловікоубійцею[2]) від початку, котрий знав, що син невісти[3]) зітре колись его голову, хотїв, щоби его почитателї були чоловікоубійцями; він бажав знищити в зародї рід людский, коли би то було можливе. Він постарав ся, щоби зробити культ родженя гидким, культ смерти кровавим. Чоловік мав бути убитий на душі і на тїлї для прйподобаня богам; ніж жертвуючого позбавляв житя, розпуста нищила его зарід. Всюди де панувало ідолопоклоньство, ішли завсїгди в парі людскі жертви з почестию розпусних богів: провал кількадесяти віків, віддалене кількох тисяч миль не викликує нїякої ріжниці в поглядах, а особливо в практичнім житю. По відкритю нового сьвіта, в Мексику і Тияскаля віднайдено обридливі предмети почитателїв Єгипту, котрим Рим і Греция віддавали честь в своїх містериях, котрі Індиї представляють нам на кождім кроцї. Кровавї жертви приносили ся там так добре, як в Картаґінї і Тирі, а хотяй не на таку велику скалю, були вони спільні Грекам, Римлянам, Галїйцям, Азиятам і Германам, взагалї всїм народам крім народа Божого".

Що Champagny не ошибав ся, беручи диявола за причину відступства людий від правдивої релїґії, се річ певна. Не без причини називає також его чоловікоубійцею. Бо хто-ж, коли не він, був причиною розпусти і кровавих жертв у народів поганьских? А ті жертви і розпуста убивали як раз чоловіка на душі і на тїлї. Диявол єсть чи то безпосереднім чи посередним предметом культу поганьских народів. Безпосереднім, бо декотрі погани віддавали ему честь божу безпосередно. До таких безпосередних почитателїв диявола належали Японцї. Перші місионарі Японцїв, застали в тім краю культ диявола. Нарід японьский не почитав цїлий тих самих богів; але часть его не узнавала

---

[1]) De Champagny w „Les Césars, 5. edition t. III. p. 300 наведений в „Źródła historyczne Wschodu" стр. 170 замітка 2.

[2]) Диявол.

[3]) Ісус Христос.

нїяких богів, т. зн. була атеістами. Вони утримували, що душа умирає разом з тїлом. Инші почитали сонце і місяць, инші фотоків або хіньских богів, инші знова віддавали честь декотрим звірятам а були і такі, що почитали диявола яко причину всяких нещасть. Щоби ті нещастя відвернути від себе і щоби диявола зробити нешкідливим, приносили єго почитателї єму жертви. Крім того мали Япанцї і таємничі якісь божества, котрих називали Ксака і Аміда. Ісповідники тих божеств почитали їх з диким фанатизмом; бо почитателї обох тих божеств загребували ся живцем в підземних печерах, кидали ся зі скал в море, а нераз можна було бачити лоди повні мужчин і женщин з привязаними до шиї каменями, котрі сьпіваючи пісні на честь тих богів, плинули, щоби кинути ся в морску глубину [1]).

Другим народом, що віддає честь безпосередно дияволови, то нарід Єзидів. Вони занимають місцевости Асирийців, а їх ісповіданє і обряди кидають чи мало сьвітла на скривленє понять релїґійних.

Вони мешкають переважно около Моссумо, але посідають чимало осад розкинених в Західній Азиї а іменно в Вірменії, Сирії, північнім Курдистанї а навіть над Босфором. Власть духовна Єзидів спочиває в руках осібного і для всїх спільного шеіка духовного з цїлим рядом Кавалів (-єреів) і Факірів, котрі становлять касту; уряд єрейский переходить дїдично не тілько на синів, але і на доньки. Єзиди знані є під назвою почитателїв сатани. З тої то причини всї народи, що мешкають в їх сусїдстві, якого небудь є ісповідання, відносять ся до них з найбільшою погордою. Єзиди узнають вправдї найвисше Єство, але не віддають єму почести; за то віддають вони честь „злому духови“, хотяй до того нїколи не признають ся отверто. Не укривають однак, що тримають в глубокім почитаню Мелєк Таоус (король пав) або Мелєк el Kout (сильний ангел). Вони признають, що диявол був вождом воїньства небесного, но з причини бунту против найвисшого Єства зістав осуджений на кару; вірять однак, що він поверне колись до своєї первісної гідности. Длятого, кажуть, належить єго почитати і заслугувати ся єму, понеже може колись відплатити ся, а тепер знова може мстити ся і робити людям богато злого [2]).

Крім релїґій повисших народів, котрих предметом почитаня есть диявол безпосередно есть релїґія, котрої почитателї визнають два первістки духові, яко жерело доброго і злого, котрі приходять то раз яко независимі, рівні що до сили, то знов показує ся дух злого підчиненим під власть духа доброго. Культ сеї релїґії ограничає ся не лиш на почитане доброго

---

[1]) Гл. Dzieje Chrześciaństwa w Japonii.. zebrał w jedną całość X. Józef Hołubowicz T. J. W Krakowie 1887 стор. 7 і слід.

[2]) Гл. Źródła historyczne Wschodu від стор. 86—88.

і злого духа, але розтягає ся також на культ духів природи. Такою релїґією есть релїґія Маздейска або Авестична.

Чоловік, що видів велику силу природи, а не зумів собі ей вияснити в спосіб природний, не поминув і їй віддати честь Божу. Тому то можна сьміло сказати, що нема поганьскої релїґії, в котрійби не знайшли почитаня чи то тїла, які висять в небеснім просторі, чи то сили природи нашої земскої кулї. Тож видимо, що не лише се, що ми називаємо небесним зводом стало ся богом, але по ряду після своєї величини і впливу на чоловіка стали ся богами сонце, місяць і инші звізди і планети. Се були небесні боги, але до того Олїмпу зістали припущені і иньші боги взяті з нашої землї. Видимо там і вулканів і богів гір, лїсів та рік, що опікують ся тими місцями безпосередно, а посередно і чоловіком, що з них тягне для себе користь. Практичний чоловік не занедбав поділити їх на тих, що ему приносять користь т. є. на жичливих для себе і на нежичливих, які ему шкодять.

Длятого старав ся перемолити жертвами одних і других; — добрих, щоби були для него і дальше ласкавими і зглядними; — злих, щоби їх переблагали жертвами, аби ему не шкодили.

Не лиш природа, в котрій пробиваєсь рух і житє, стала ся предметом релїґійного почитаня, але чоловік упав так низко, що почитав навіть мертву природу. А коли в природї вже всьо стало ся богом, тогди чоловік не забув і за себе. І з людий вийшли пів-боги або героï. Поволи, став чоловік апотеозувати не тілько чесноти, але і блуди.

Число богів зростало з часом. Поганинови не вистарчав один бог, він мусїв мати осібного до кождої потреби до кождого дїла. Тож инший був бог, котрий опікував ся ним при его народженю, инший коли він женив ся, инший був при его смерти, а знова инший по смерти. Инший опікував ся ним на мори, инший в лїсї. З того вийшло таке, що чим чоловік став культурнїйший і чим его потреби більше взмогли ся, тим зростало і число богів, котрих бідний поганин не міг нераз і назви собі спамятати.

(Далї буде).

Замітки двох росийских професорів духовної Академії про наші церковні відносини.

Ч. П. *Свящ. Титова:* **Русское духовенство въ Галиціи.**

(8. Продовженє).

II. Приготованє кандидатів съвященьства (конець):

3. Недостачі львівскої духовної семинарії і ей реформа (конець).

Як проф. представляє собі се окатоличенє, з попередних его заміток легко зрозуміти; та то, чого він боїть ся від будуч-

ности, є у нас від давної минувшини: бо нас еще від заключеня унїї лучить з католицкою церквою єдність віри і єдність управи — а в єдности чеї нема стененованя. Иньша знова річ: віддане семинариї Василиянам. Які нибудь могла мати основи поголоска, що о тім в своїм часї ходила, нинї вона вже нїкому страху не наганяє.

Каже сербска пословиця, що „по вечірнї пізнає ся сьвятого". Колиби після неї прийшло ся вже тепер виробити собі який суд про представлене наших відносин у книжцї проф. Титова, то відай, що сей суд не випавби після заповіджених у горі похвал. Но всетаки вони мають своє оправдане. Се, що свящ. Титов доси сказав про нашу церкву, се був лише меньше важний вступ і перехід до самої річи, на яку доперва тепер черга має прийти.

Неточности і ошибки, що їх треба було виткнути у них, спричинило в першій мірі питоме становиско Автора, а дальше недостаточні інформациї. Однак нїде не було у него слїдно чи якої злої волї, чи насильного критицизму; противно, всюди замітне змаганє до предметовости і прихильність для обговорюваного предмету.

Колиж виложене его не випало так, як сего можна собі бажати, на се зложили ся обставини, від Автора незалежні. Найлїпше видно се із бесїди вже про саме наше духовеньство. Тутки, де наше положене вже конкретнїйше виступає перед очи приглядача — обсерватора, де анї інформатори не можуть даної річи на свій лад закрасити, анї непорозуменє не так легко вкраде ся, — тутки доперва бачить ся наші відносини не так, як на них проф. Титов задивляє ся, а так, як вони самі представляють ся его очам. І тутки доперва буде можна судити сяк чи так про обективність Автора.

Як нибудь він буде малювати наше житє, его слова не будуть для нас без ваги: Вже хоть-би лиш тілько тим, що побачим перед собою зеркало, у якім відбило ся обличє нашої духовної суспільности, тай спізнамо, як воно на внї представляє ся ; а коли то тут, то там, почуємо неодно слово критики на нас з уст професора київскої духовної Академії, се не завадить. Вкінцї і цїкаво буде довідати ся, яку опінію про наше духовеньство виробить книжка проф. Титова серед російских читачів....

З огляду на се, що бесїда буде вела ся про нашу теперішну буденщину, вистарчить передавати лише гадки Автора. Суд про них вже не буде справляти найменшої трудности, тому ось тут він буде ограничений лише на конечні случаї.

Ш. Біле духовеньство в Галичинї. а) *Патронат.*

Проф. Титов зачинає свою річ про наше біле духовеньство від змальованя способу призначуваня сьвящеників на місця, себто від права патронату.

„Ми вже знаєм“, каже на ст. 37, „як підготовляють ся в Галичинї кандидати сьвященьства. Поминувши деякі недостатки в средствах і способах сего підготованя, спричинених головно ненормальним положенєм грецко-католицкої церкви в Галичинї, однак ми мусим признати, що галицко-рускі кандидати священьства, перейшовши цїлий курс богословского образованя, стають у величезній більшости вповнї спосібними до справованя пастирскої служби, особливо з боку свого умового розвитку.

„Але в дїйсности для гр.-кат. богословця єще зовсїм за мало одного належного образованя для одержаня сьвященичого місця. Єму єще бракує найважнїйшої річи, без якої вїн, най і буде дуже образований і гідний кандидат, нїколи і за нїчо не дістане сьвященичого місця в Галичинї.

„У тім річ, що хотяй в Галичинї на сьвященичі місця епархіяльні епископи на представленє консисториї призначують кандидатів, однак не инакше, як за порозумінєм і згодою парохіяльних патронів, від котрих кандидат, шукаючий даного місця, має перше дістати призволенє або т. зв. презенту. Патронат і презентация представляють страшне зло в житю грецко-католицкої галицко-рускої церкви; вони стають одним з важнїйших средств, якими покористують ся вороги унїяцкої церкви в Галичинї для єї цїлковитої дезорґанїзациї і деморалїзациї, а разом з тим, одною з сильнїйших гальмів доброчинної пастирскої дїяльности грецко-католицких сьвящеників, — словом: тяжезним ярмом, що під (ст. 38) єго тягаром позитивно стогне цїле галицко-руске грецко-кат. духовеньство.

„Хто обізнаний з давною істориєю західно-рускої церкви, той добре знає, що то таке патронат і презентация, і які наслїдки вони спроваджували за собою для західно-рускаго края, коли вїн находив ся під властию Польщі.

„Патронат, як спадщина февдального права володарів роспоряджати своїми майнами і находячими ся на них заведенями, належить по свому походженю до дуже давного часу. З початку вїн був дїлом прихильности побожних ревнителїв західно-рускої православної церкви, котрі будуючи на власній своїй землї храми і монастирі, наряжали їх всїм необходимим для їх удержаня і обезпеченя, старали ся о придбанє і поставленє ігуменів для монастирів і сьвящеників для парохіяльних церков і рівночасно користували ся правом висшого заряду в патронацких монастирях і церквах, так в справах маєткових, як і судних.

„Таким чином патронат з окрема виражав ся в формах: 1) загального покровительства (jus patronatus); 2 права надаваня або віддаваня монастирів і церков відомим особам (jus donandi); 3) права презентациї або поручуваня відомих осіб на становиска монастирских настоятелїв і парохіяльних сьвящеників (jus praesentationis) і 4) права управи

і суда у витичених границях в відношеню до загальної підсудности церков і монастирів державі і церковній власти.

„Розуміє ся, що коли таким широким патронацким правом користували ся ревнителї православя, то се було дуже корисним для православної церкви. Але коли з упливом часу наслїдники давних православних патронів ополячились і окатоличились і коли таким чином патронацкі институції перейшли в руки іновірців, споглядаючих на них з ненавистию або в найлїпшім случаю з жаждою наживи, як на приносячі дохід пайки своїх маєтків, (ст. 39) то патронат приняв такі форми, при яких сей институт споганив ся страшними надужитями і став ся жерелом величезного лиха для західно-рускої православної церкви.

„Такі злиднї заподіює і тепер гр.-кат. церкві в Галичинї доховавший ся тут патронат. Правда, нинїшний патронат значно змалїв у порівнаню з давним, так, що із всїх тих прав, що прислугували давним патронам і висше нами були згадані, теперішні патрони зберегли лише одно право презентациї. Но і воно, як ми сейчас побачим, приносить велику шкоду унії і рускій народности в Галичинї".

Очивидно, що у сїм історичнім начерку нашого т. зв. патроната лежало поза цїлию Автора вглядати у саму суть сеї річи. Але коли через то вийшла і річева і значить ся, історична непослїдовність, то треба над таким представленєм річий хвильку задержати ся.

Факт єсть, що наш нинїшний галицкий патронат, навіть такий, як проф. Титов єго представляє, є...блаженним останком давних добродїйств.

Однак єго нїяк не можна уважати за спадщину по давних руских добродїях і ревнителях, так як се виходить із річи свящ. Титова, як се стрічає ся у росийских істориків[1]) і як і у нас загально говорить ся.

Основна хиба лежить у тім, що ідентифікує ся право патронацке з правом ктиторским.

Теперішний патронат є по своїй формі витвором уставодавства західної римскої церкви головно з XII. віку[2]) і яко такий він був, і по части єще є, у західній Європі, такий був і в Польщі. Але у нашу церковну минувшість єго переносити не можна. Наші церкви, епископства, монастирі і парохії осну-

---

[1]) Прим. И. Чистовича, Очеркъ исторіи западно-русской церкви, Ч. I. Петербургъ 1882 ст. 196—97, якого гадки переповідає проф. Титов; І. Я. Кипріяновичъ, Историческій очеркъ православія, католичества и уніи въ Бѣлоруссіи и Литвѣ съ древнѣйшаго до настоящаго времени, 2 изд Вильна 1899 ст. 63 сл. і иньших.

[2]) Пор Paul Hinschius System des Katholischen Kirchenrechts. 2 Bd. Berlin 1878 ст. 628—31.

вали і датували наші рускі князї: св. Володимир Великий, Ярослав, Василь II, Лев [1]), бояри, шляхта, купцї і засібні добродії. Очивидно, що за се мали якісь привилеї, але про патронат годї при них говорити. Наша церква в Галичинї була від принятя християньства аж до р. 1805 [2]) частию київскої митрополії [3]) отже єї устрій і права від давних давен не могли бути инакші, як після уставодавства церкви грецкої і нашого руского. Тимчасом у східній церкві і доси нема права патроната [4]) а було і є лише право ктиторске (ктеторікон дікайон), якого не можна ідентифікувати з правом патронату [5]).

Отже і у нас єще до XVI віка нїхто не чув про право патронату. Доперва з початком XVI в. починає ся від польских королїв Александра і Жиґмонта I. „подаване“ церков, монастирів і епископских катедр [6]), а за королями пішли вже і меньші люди. На якім правї? На ктиторскім нї, бо воно, яко навіть нерозвинене, не могло нормувати тих всїх відносин. Право патронату знова не могло бути пристосовуване до православної церкви. Отже по просту польскі королї самі наложили на нас церковне право патронату і таке воно полишило ся і до нинї, так само, як і безправно забрали нам канонїчний вибір епископів [7]).

(Д. б.).

---

[1]) Historische Skizze über die Dotation des ruthenischen Clerus in Galizien (Михайла Малиновского) Wien, Wallishausers k. k. Hoftheater-Druckerei 1861 ст. 10—13. 18—26, пор. Іс. Шараневича Rzut oka na beneficya kościoła ruskiego za czasów Rzeczypospolitej polskiej pod względem historyi, przedewszystkiem o stosunku świeckiego duchowieństwa ruskiego w Galicyi do ziemi w tym okresie, Lwów 1875.

[2]) Т. є. до смерти послїдного київско-галицкого митрополита Теодозия Ростоцкого гл. Pelesz Gesch. der Union II, ст. 664.

[3]) З виїмком недовгої самостійности галицкої митрополії давнїйшого періода пор. Н. Тихомировъ Галицкая Митрополія. Церковно-историческое изслѣдованіе. Петерб. 1896.

[4]) Friedrich Vering Lehrbuch des Katholischen, orientalischen und protest. Kirchenrechts. 3 Aufl. Freiburg 1893 ст. 511, „In Russland, wie überhaupt in den meisten Ländern, existirt weder bei den unierten noch bei den nichtunierten Orientalen ein eigentliches Patronatsrecht. Vgl. Kaim Das Kirchenpatronatsrecht 2. Thl. (Leipzig 1866) S. 8 f. 50“.

[5]) „Das Stifterrecht ist wohl von dem Patronatsrechte der römisch-katholischen Kirche zu unterscheiden und ist die Identificierung dieser beiden Rechte als fehlerhaft anzusehen“: Dr. Nikodim Milas gr. or. Bischof in Zara, Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche. Übers. v. Dr. Al. R. v. Pessić Zara 1897 ст. 356 ув 3. Пор. також: Dr Jos Zhishman Das Stifterrecht der morgenländischen Kirche, Wien 1888.

[6]) И. Чистовича Очеркъ исторіи западно-русской церкви Ч. I. Петерб. 1882 ст. 197—206.

[7]) Pelesz Gesch d. Union. II, ст. 613 ув. 173.

Д-ра Франка „Поема про сотворене сьвіта".

Подає
о. Др. Микола Конрад.

(3. Продовженє).

Замітнійший закид п. Д-ра Франка, що виглядає на важний здобуток новочасної науки, основує ся на египетских, вавилоньских і асирийских розкопах. Ось слова автора:

„Коли почали відкопувати та відчитувати старі державні та реліґійні написи, книги та записки Єгипта, Вавилона, Асирії та инших країв, із якими старі Жиди мали зносини, показало ся, що в жидівських оповіданях записаних у письмі сьвятому містить ся богато невірного, хибного та зовсім видуманого; що про найважнійші події жидівського житя, які буцім то мало до гори дном не перевертали сусїдних держав, ті держави не лишили нїякої памяти: адже й доси вчені даремно силкують ся у незлїчених египетських записках та написах віднайти бодай слїд побуту Жидів у египетскій неволї та виходу з неї, супроводженого такою масою чудес, ґубернаторства Иосифового, затопленя Фараона і т. п. І тут мусїло-б насунути ся питанє: коли в жидівськім сьвятім письмі обявлена Богом правда, то як міг Бог робити такі помилки"? [1]).

Но які „написи, книги та записки" виказали у св. Письмі „богато невірного, хибного та зовсім видуманого"; де і в чім захоцить межи ними тота незгода — п. др. Франко не подає. І треба дивувати ся, як можна було в теперішнім розвитку археольоґічних наук щось подібного писати, коли вчені, навіть іновірцї, подивляють пречудну схожість Біблії з асирийскими, вавилоньскими, та египетскими памятниками [2]).

Докази згідности св. Письма з памятками Асирії і Вавилона.

І так, клинові написи, віднайдені в Асирії та в Вавилонї, не то, що не виказують „богато невірного, хибного" у св. Письмі; навпаки, вони стверджують правдомовність біблійних писателїв і кидають ясне сьвітло для зрозуміня деяких доси тем-

[1]) Н. Гром. Гол. 1905 р. ч, 2. ст. 15.

[2]) Godlewski, Archeologia Biblijna, 1901. T. I. ст. 19; також гл. Zaborski, Źródła historyczne Wschodu, 1888; ст. 267—268.

них місць св. Письма. В них находимо згадку про народ „Ізраіля[1])“ і потвердженє ріжних подій, поданих св. Письмом. Вони стверджують побіду Теглатфелласаря, царя асирийского, над царством ізраільским, з котрого часть мешканців забрав до неволі[2]), що сходить ся з оповіданєм біблійним, записаним в II. Царств XV., 29.30. Написи, відкриті в Хорсабадї, в архівах Саргона[3]), о котрім згадує пророк Ісайя[4]), а котрого єствованє перечили раціоналїсти, згадують о славній побідї Асирийців над царством ізраільским, о взятю єго мешканців до неволї, о спроваджену, на місце взятих до неволї, народів із полудневої Халдеї та Арабії і що кожде племя почитало свого власного бога, — все то в найменших подробицях згоджує ся з біблійним оповіданєм в IV. Царств гл. XVII. Учений Шрадер з одушевленєм пише[5]), що тота так задивляюча схожість клинових написий з Біблією є найсьвітлїйшим сьвідоцтвом для біблійних писателїв.

Оповіданє св. Письма[6]) о воєнних походах царя Сеннахирима на царство юдске стверджує граняк Тайльора та написи з Куюнджік[7]), навіть в такій подробици, як у висотї данини царя Єзекії. Правда, що асирийскі лїтописи не згадують о побідї Ізраільтян над Асирийцями. Але нич дивного, бо анї асирийскі анї египетскі лїтописи не признають ся до нїяких невдач і погромів, хотяй прим. о тій побідї Ізраільтян, крім св. Письма[8]), сьвідчать і Геродот[9]) і Бероз[10]).

Видно се впрочім із того, що жадний грабежи цар Сеннахирим, через слїдуючих 18 лїт не зробив нїякої воєнної виправи. Історичні факти, описані в книгах Даниїла, висьміяні раціоналїстами[11]), знайшли в халдейских памятниках своє по-

---

[1]) На обелїску Сальманасара II, знайденім в Нїмрудї Ляярдам. Layard, Block Obelisk ст. 98, 1, 2.

[2]) В клиновій написи: „Cuneif: inscript. of. W. A. t. III. pl. 10 Nr. 2“; гл. Zaborski, Źródła historyczne Wschodu — ст. 181.

[3]) Саргон був гетьманом і наслїдником Салманасаря IV. і ему написи приписують здобуте Самарії. Źródła hist. Wschodu, ст 182.

[4]) Ісайя XX. 1.

[5]) KAT² S. ст. 167. Таким знаком учені цитують знамените дїло Eberhard'a Schrader'a, Die Keilinschriften und das Alte Testament 1883.

[6]) IV. Царств XVIII—XIX.

[7]) Куюнджік є село, положене по другій сторонї ріки Тигра напроти Мосулю і там була давна столиця Асирії, Нїневія. Гл. Źródła historyczne, 105—106; і 183—184.

[8]) IV. Царств XIX. 35.

[9]) II. 141.

[10]) Anti. Iud. X1. 1I.

[11]) T. Nöldeke, Die altestamentliche Litteratur, Leipzig, 1868.

тверджене[1]). Показало ся, що істория о трох жидівских молодцях, вихованих на дворі вавилоньского царя і вкинених до огняної печі, зі всїми подробицями, як прим. описом вавилоньскої музики..., відповідає звичаям того часу.

Клинові написи, особливо плита з клиновим письмом, відкрита через chmith'a[2]), стверджують оповіданє св. Письма о вежі вавилоньскій. Біблїйний опис упадку Вавилона годить ся як із Геродотом, так із вавилоньскими памятниками[3]). Згадка кн. Бытия (XI. 3) о ставленю будївель із цегол а не з каміня в землї Сенаарстій, найшла потверджене у відкритих в полудневій Мезопотамії. Асирийскі та вавилоньскі царі, о котрих згадує Біблія, знаходять ся в клиновім письмі, як прим. заперечений перский Асвер та сумнівий вавилоньский Валтазар[4]). На цегляних асирийских табличках находимо імена ізраільских та юдских королїв, як Озії, Ахаза, Єзекії, Манассії, Ахава і инших; дальше імена сирийских королїв Дамаску, як Бенадада, Азаїла і Разона, про котрих згадує св. Письмо в IV. Царств XIII, 24. і III. Царств XI. 23.

В них находимо також назви країв і народів, знаних доси лише з Біблії. Переговори королїв юдских та ізраільских з египетскими Фараонами стверджують клинові написи. Все, що св. Письмо подає о поганьскім культї, о способі провадженя війни, о звичаях, о асирийских та вавилоньских уборах — все то потверджене асирийско-халдейскими памятниками. Самі навіть архітекти знайшли в св. Письмі ключ до зрозуміня славної асирийскої штуки[5]).

А вкінци нерозвязана доси біблїйна хронольоґія через асирийскі „Limmu“[6]) набрала нового осьвітленя, „оправданя“ і стверджения[7]).

Др. Нетелєр каже, що „дані біблїйні й асирийскі взаїмно стверджуюаь свою віродостойність“[8]). О. Бруненґо, в ділї „L-Impero di Babilonia e di Ninive. „Prato 1885. порівнює звиж 1000 біблїйних уступів з відповідними асирийскими та вавилоньскими текстами і виказує чудову їх схожість. Самі раціоналїсти, прим. Шрадер та инші подивляють тоту згідність Біблії з асирийски-

---

[1]) Сї памятники знайшов в „Mugeir“ учений „Taylor“, Records of the past. T I. ст. 34.

[2]) Vigoroux. La Bible et les de'covvertes modernes, T. I ст. 3?2.

[3]) Zaborski, Źródła hist. Wschodu, ст. 153.

[4]) У валку з Мутеіру (С. II. 1. 3.)

[5]) Zaborski, Źródła historyczne Wschodu ст. 1904—195.

[6]) „Limmu“ називають ся хронольоґічні дати асирийских лїтописий, знайдені в селї Куюнджік.

[7]) KAT[2] S. ст. 467.

[8]) Neteler, Das Buch Izaias 1876. ст. 1.

ми та вавилоньскими памятниками так, що декотрі з них, прим. Делїч (Delitzsch) бачать в Вавилонї зародок неодного бібліїйного сьвітогляду.

Прошу тепер осудити, чи має п. Др. Франко рацию, коли говорить: „що сусїдні держави не лишили нїякої памяти про найважнїйші події жидівского житя ....; що в жидівских оповіданях, записаних у письмі сьвятому, містить ся богато невірного, хибного та зовсїм видуманого?“.

Докази згідности св. Письма з памятниками Єгипта.

Що до египетских записок та написий нема також анї одної такої подробиці, яка-би стояла з ними в суперечности. Згідність египетских памятників з книгами св. Письма є так велика, що раціоналїст Еберк[1]) посьмів виступити із здогадом, що Мойсей всьо мусїв запожичити у Єгиптян[2]).

Правда, що египтольоґія не дала нам доси нїякого безпосереднього сьвідоцтва о поребуваню Ізраільтян в Єгиптї, але не треба тому дивуватись.

Історичні жерела про події держави, що єствувала кількадесять віків, що своєю могутностию та цивілїзациєю займала перворядне становиско, складають ся із не великого зглядно числа папірусів і памятникових написий, з котрих много єще доси є не перечитаних. О цїлих династиях найменшої там згадки не знаходимо. А о яких-сь невдачах, погромах, нещастях они цїлком не згадують. Знайдені памятники не творять одноцїльної істориї; вони лише принагідно сьвідчать про деякі події египетскої слави, головно побіди Фараонів над ворогами.

Але сьвідоцтв посередних, в котрих знаходять ся певні слїди побуту Жидів в Єгиптї, египтольоґія подає чимало. Язик, письменьство, штука, звичаї та обичаї прастарих мешканців Нїля — всьо то промовляє за конечностию побуту в Єгиптї як самого Мойсея, автора перших пяти книг св. Письма, так і тих Ізраілитян, для котрих сї книги були написані[3]).

І так після египтольоґів Фараоном за часів Мойсея був Рамзес II. Сей король любував ся в будівництві. Єгипетскі памятники з того часу в своїх різьбах докладно представляють

---

[1]) Ebers, Aegypten und die Bücher Mose's Leipzig 1868.

[2]) F. Vigouroux, La Bible et les découvertes modernes, T. I. ст. 338.

[3]) Наукові дїла в тім предметї відзначають ся: W. Smith, The Book of Moses, London 1868; A. Scholz, Aegyptologie und die Biecher Moses, Würzburg, 1878; F. Vigouroux, La Bible et les découvertes modernes Paris 1879; Fillion, Atlas archeologique de la Bible Lyon 1883 і т. и.

тяжко працюючих невільників, що двигають тягарі, виробляють цеглу[1]), ставлять будівлї під надзором посїпак, узброєних бичами та караючих ними своїх підчинених[2]). Все те зовсїм годить ся з оповіданєм Мойсея о неволї Єгипетскій в кн. „Исходъ“. В тихже египетских памятниках знаходимо назву народу ужитого до будівель Фараона, т. є АБЕРІУ або АПЕРІУ — що після гадки учених є нїхто инший, як жидівский нарід[3]).

Сей народ, як оповідає св. Письмо, „создаша грады тверды Фараону, Пиѳо, и Рамессї“[4])“, (в лат. текстї „Fithom і Ramesses); а египтольоґія стверджує дїйсністъ сих фактів.

Розвалини міста Пітона відкрив в р. 1883 учений Naville в місцевости „Tell el — Maschuta“; а згадку о містї Рамессі знайдено в однім папірусї, де каже ся, що воно було вибудоване за Рамзеса II.[5]).

Учений Масперо, директор музею в Буляку, перечитавши той папірус, так пише:[6]) „Місто, о котрім там є мова, є власне бібліїйним містом Рамзес коло, якого будови працювали Ізраільтяни. Чи се, питаю ся, не є певним слїдом побуту Ізраільтян в Єгиптї? Єгипетскі памятники упевняють нас о правдомовности бібліїйного писателя в оповіданю про патриярхальне житє. Вони стверджують проти раціоналїстів згадку Біблії, що Єгиптяни уживали вина[7]), посїдали домашні скоти і що за Авраама в Єгиптї не було коний. Тут каже Lenormant[8]): „Съвідоцтва фараоньских памятників згоджують ся з оповіданєм книги Бытия, котра є вірним і неоцїненим зеркалом патриярхального житя“.

(Далї буде).

---

[1]) В руїнах палати Рамзеса найдено випалені цегли з его іменем. гл. Godlewski Archeologia Biblijna, T. I. ст. 208; fig. 80.

[2]) Гл. різьбу „Beni-Hassan“ тамже ст. 196; fig. 71.

[3]) В книгах Бытия й Ісходу жидівский народ зове ся „Геберім“ або „Гібрім“ і таким іменем Фараон називає дїтий Якова. Так називали також Жидів чужинцї. Єврейске закінченє „м“ перейшло в египетске „у“. Гл. Chabas, Melanges égyptologiques les Hébreux en Egypte, Ser. I. T. I. ст. 46—48; Zaborski Zródła historyczne Wschodu, ст. 78—79. Властива назва „Ізраіля“ знаходить ся перший раз в доси відчитаних памятниках в одній написи з часів Менефти, наслїдника Рамзеса II, віґкритій Flinders'ом Petrie-ом в р. 1896 Сю напись він так перевів: „Israel is laid waste and his seed destroyed“. (Ізраіль є спустошений, его насїнє вигублене). Гл. Godlewski Archeologia Bibl. T. I. ст. 207.

[4]) Исходъ гл. I. 11.

[5]) Godlewski, Archeologia Biblijna, T. I. ст. 216.

[6]) Maspero „Du genre épistolaire chez les anciens Egyptiens, ст. 102.

[7]) На малюнку „Nes-Hor“ і на папірусї „Harris“. Гл. рїжні різьби в „Archeologii Bibl. Godlewski'ого T. I. ст. 134.

[8]) Histoire anc. de l'Orient t. II. ст. 166.

Допись.

Довгі лїта кинений судьбою поза границї нашого краю, не мав я нагоди бути на нашім богослуженю — тож аж серце з радости живійше почало бити, коли обставини так складались, що сего року побачу цїле наше богослужене у Львові і то в додатку великого Тижня, враз з так славною і чаром оповідань овіяною „Резуррекциею“. Тїшив ся я заздалегідь тим всїм і порівнував вже наперед, як то воно випаде красшйше певно, як денебудь я видїв се богослужене чи у католиків чи у православних на чужині. Та о скілько розчарував ся — і чи справедливо, най читачі самі осудять. Приходжу до церкви св. Юрскої довідатись, в якім порядку сего року богослуженя будуть відправлятись, (на дармо шукав я в часописях), так брудний і в синій реверендї з пелєринами одїтий нїбито слуга церковний, а в дїйсности „дїд“, показує менї на дверех церковних якийсь брудний, поперечеркуваний картон, над котрим певно десь пси дерлись, бо по рогах був і подертий — но і з тих поперечеркуваних стрічок довідав ся я, що сего року в Велику Пятницю Благовіщеня нема і тому Служби Божої в тім дни не буде. Розглядаючись по тім поділї богослужень цїкавійше і уважнїйше, зміркував я вкінци, що він вже від кількох лїт мусить служити тій самій цїли і тому то такий ясний і зрозумілий для тих, що... не вміють читати. По культурних краях видів я, що порядок богослужень виписуєсь кождого року, посилаєсь на час до редакций часописий і еще з початком великого тижня вивішуєсь в рамках за шклом на дверех церкви. Кинеш лиш оком, а вже знаєш, котрого дня і о котрій годинї яке богослужене буде відправлятись. Часописи се поміщують радо, бо знають, що неодин з їх читачів схоче взяти участьв Богослуженю і буде вдячний часописи за се, що не буде потрібувати ходити і аж в церкві допитуватись сего. Але воно дїєсь так в Европі. — Но ідїм дальше. В Велику Середу правив Службу Преждеосьвященних якийсь молодий сьвященик і з відправи єго бачу, що не всї церемонії сего прекрасного богослуженя є ему знані. Якийсь кремезний чоловік з рухами гіпозавра, що хвиля пригадував ему то одно то друге. Але вкінци яко тако воно ішло. Одна річ однако звернула мою увагу, а іменно сьпів.

Чув я і жидів і могамедан і буддистів і шінтоїстів, як відправляють своє сьпіване богослужене, так вірте менї, що такого сьпіву, як сей в нашій катедрі, ще нїде не прийшлось менї чути. Такого крику з вигойкуванем на нїбито ріжні подобні „сьвятоюрскі“, такого вереску і дертя одного дячка понад другого,

то хиба може ще де у Бутукудів трафить ся послухати. І так через весь час сих богослужень. А тепер дальше про богослуженє. При тім богослуженю услугувало сьвященикови двох нїбито захристиянів чи там з причти церковної. Але о скілько в них видко їх чин і по чім пізнати, що вони є тою причтою, сам не знаю. Поубирані в поплямлені маринарки, або переходжені шлюсроки і в такім убраню услугують сьвященикови. Десь в Европі служба церковна має на собі рід духовного убрання, так що їх відразу пізнати чим є. У нас трохи инакше. Лиш pardon. Пізнати і у нас! А знаєте по чім? По тім, що нї один з них порядно анї разу не перехрестив ся, анї не поклонив ся перед Найсв. Тайнами.

А така фамілїярність [читай: неушанованє] з Ісусом Христом, то майже знаменна черта 99%, причти церковної. Но і по тім я пізнав, що се мабуть люди, що услугують близше престолови. Лиш що таке заховуванє зглядом Найсв. Тайн не є монополем захристиянів, але і висше поставлених до служеня престолови, то запримітив я се також у св. Юра.

Прийшов я в Великий Четвер на архиєрейску Службу Божу і на церемонїю умиваня ніг. Прийшов я досить вчасно, так що мав нагоду всьо і точно побачити. Ось дивлюсь — виходить асиста до дверей церковних витати архиєрея. Виходить кількох питомців з мітрою, жезлом, хрестом і пр. За тими прибігає опізнених єще двох дияконів, а далї ще пізнїйше по двох по трех сьвящеників, гуторячи собі свобідно гей в сальонї або на улици. Свобода і невязанє ся з Господом Богом дуже красна річ, — і в самім розговорі також нич злого нема, але в церкві ті дві річи і розговор хоч би о совершеньствах Бога, не знаю, чи хто признасть будуючим.

Поставали всї, очікуючи Владику і скорочаючи собі час балаканкою і то веселою. Коли сей прийшов, зробив на менї велике вражінє. Постава, рухи, вираз лиця відзначували єго остро від прочих. Коли він убрав ся і поблагословив дияконів, уформував ся нїби так званий похід — і Владика ішов церквою благословячи нарід на право і лїво. Походи релїґійні у всїх народів роблять велике вражінє на видців а вжеж походи обрядів східних є найвеличавійшими, які я денебудь лише видів. Так не знаю, чому лише сей зробив на менї таке погане вражінє. На сей несупокій, нелад, розмови, на се, що нїхто не знав куда має іти, де станути, як обернутись — на се було так прикро менї дивитись, що я відвернув ся і споглянув от так собі на сповідальницю.

Та волївби був вже дивитись на похід, як на археольоґічні порохи, що на нїй спочивають. Справдї, як то кажуть, з дощу під ринву. — Но дійшли вже до престола і по певних молитвах відмовлених архиєреєм, почалась єще гірша метушня, як при походї. Почали іменно убирати Архиєрея в сьвященні ризи і то кождий собі.

Начислив я щось шість осіб. Трох сьвящеників в епитрахилях, одного монаха, одного захристияна і льокая. Як воно виглядало се убиране, як один виривав другому сьвяті ризи, поправляв, защіпав, се треба було бути сьвідком сеї сцени, що найменше неестетичної, коли вже не неприличної. Однак всьо має свій конець, так і се убиране. Почалось богослуженє. Владика засьпівав сам початок, а питомці по Амінь зачали сьпівати явийсь псалом, мабуть з вечірні, але по причині надто ясного вимовлювання слів, міг собі бути і з утрені, так ніхто бувби сего не замітив. Однак щось не тее... Справдились мої здогади. Чейже хтось зрозумів при престолї, тай відвернувшись дає знак, що зле сьпівають, хай перестануть. Питомці не дають за виграну, далї рецитують, еще голоснійше і скорше, коби лише поставити на своїм. Від престола відвертаєсь вже не один, а кількох сьвящеників і вимахують руками, дають знаки питомцям, щоб перестали. — Метушня .... Люди в церкві зглядають ся, що се має значити?

Аж врештї біжить через церков якийсь дячок, вибіг на хори і аж тодї поволи зачали звільняти і остаточно утихли. Що сталось, не знати. Конець кінців був такий, що при престолї зачали щось нїби сьпівати, нїби відмовляти, але що? Сего бувби не догадав ся може і не один з тих, що відмовляли. І чи то могло мене збудувати? Уявляв я собі наше богослуженє поважним, точним, де кождий бодай наперед знає, що на нїм має бути відсьпіваний за псалом, яж тут хор не знав, що має сьпівати.

По тій увертурі, чи радше „авантурі“, почали посьвячувати антиминси. Так бодай обяснив менї один з втаємничених. При тім посьвященю видїв я обхід доокола престола, всїх сьвящеників з Архиєреєм, котрий робить ся сїм разів. Поважно се відбувалось, коби лише не одно. Не знаю чому, деякі переходячи з переду перед престолом поклонялись, деякі жеж нї. Та чейже престол чи з переду чи з боку чи з заду — все є престолом і належалобись або по кождій сторонї зложити поклін, або его зовсїм залишити. А як така рїжнородність немило вдаряє!

Підчас богослуженя зауважав я якогось старшого сьвященика в епитрахили, мабуть і заслуженого, бо мав пелеринку, котрий через цїлий час Служби Божої бігав з якимсь папером від одного сьвященика до другого і щось кождому на ухо шептав і знова виходив до захристиї зажурений і знова пертрактував. Заінтриґувало се все мене, що він такого пильного орудує аж в часї Найсв. Жертви і від одного принагідного „сісеропе“ довідав ся я, що се церемониєр і певно питає ще за сьвящениками до умиваня нїг. Підчас Служби Божої про таке питати? Чи сї сьвященики не були про се поінформовані, що мають бути приготованими до умиваня їх нїг? Не мож було сего полагодити ще перед богослуженєм?

„Та бо видите каже менї сей інформатор „cicerone“, сего року кількох сьвящеників усунулось від сеї церемонії, а деякі приобіцявши їх заступити ще до тепер не прийшли“. „А, так що иншого“ — і перервав я дальший розговор.

Менше-більше дальша відправа богослуженя на мій погляд профана ішла гладко, лише безусловно за довго вона протяглась. Я сильний мущина і в голоді і постї загартований, так приступити до великодного причастия при Службі Божій в Великий Четвер — і в св. Юрі, на другий раз не рішусь. Як зачалась Служба Божа о год. 8 рано, так причастие зачалось аж о дванайцятій в полудни, а се не лише менї, але і иншим, особливо женщинам, мусїло дати ся відчути. Саме богослужене скінчилось десь по першій. Той сам непорядок, що при убираню Архиєрея, той сам і при розбираню і при виходї з церкви. Дуже прикро настроєний виходив я по тім всїм з церкви. Представляв я собі се богослуженє так величавим, так взнеслим, поважним, будуючим, а воно вийшло на чисту пародию богослужэня. Чи не один виходив згіршений тим всїм і упереджений раз на все до церкви і до сьвящеників? А, скаже може декотрий, хто віру має, сей тим не соблазнить ся, що там дехто не поклонить ся перед Найсв. Дарами, або що говорить в церкві. Добре, але кілько то таку віру має? А по друге, хочби як сьвященики научували на проповідях о чести належній Богови в Тайнї Евхаристиї, — а самі сеї почести не віддавали, то всьо „всуе“. Verba docent, exempla trahunt“. І справдї, пошанованя до церкви і замилованя до порядку в Богослуженю я не видїв у католиків і єго у них не научив ся, лиш у акатоликів. Я був і на прочих богослуженях, і з малими змінами всьо те саме зауважав Нелад, неприготованє, неумістність церемонії, розговори, сьміхи і то посеред самими сьвященіками.., Та при войску, заки випустять кадета зі школи, то єго вимуштрують, так що він дїйсно „ausgemustert“.

А чи в семинари щось подібного роблять і чи повинні щось робити в тім напрямі, се видко з сих коротких заміток.

Observator.

УВАГА. — Містимо отсю допись з тим, що й набудуче будемо радо печатати в „Ниві“ подібні уваги чи спостереженя, аби тілько були річеві і справедливі.

Ред.

ВСЯЧИНА.

Вистава штуки церковно-византийскої в Grottaferrata під Римом. Що під самим Римом находить ся великий монастир

Василияньский грецкий, де цїле богослуженє відправляєсь по грецки -- і є гейби островцем грецкого обряду серед латиньского моря, — се певно не одному буде новиною. Але ще більшою несподїванкою для декотрих буде і се, що ті Василияне не лиш молять ся і занимають ся аскезою, но управляють з замилованєм і з поводженєм штуку византийску — і дали доказ сего, як раз устроєнєм вельми цїкавої вистави сеї штуки у всїх єї родах і галузях. Не накопичили всего без розбору що лиш має знамя византики, але подїлили всї окази на певні части і серії — і в сей спосіб дають можність оглядачам вистави витворити собі суцїльний погляд і на сю штуку і на єї розвій.

В вісьмох салях зібрали, що лиш було найцїкавійшого з поля штуки византийскої, а прийшло їм се тим лекше, що св. Отець Пій X. дав припорученє всїм епископам і капітулам, щоби ішли на руку ігуменови монастира о. Арсенїєви так, що лиш з оправданими і рідкими виїмками всї окази сеї штуки заступлені в найрідших своїх примірниках.

Перша саля має всї мозаїки і мальовила з катакомб, з базилїк римских і відбитки прочих цїкавих образів византийских. Друга саля має всї византийскі таблички мальовані з Музею Ватиканьского, що походять від XI. віку до XVII., приміри церковного малярстаа. Саля третя, — прекрасний вибір кодексів византийских всїх часів, а в осібній шафі рукописи грецкі виготовлені в самім монастири Grottaferratta. Саля четверта — має збір материй византийских почавши від риз церковних з V. столїтя і славного обруса з VI. столїтя (власність Музею Ватиканьского) аж до омофора нинїшного виробу, — монастиря Grottaferrata.

Саля пята — се найдорогоцїннїйша, бо має окази штуки з кости слоневої, зі золота і смальту, збірка, на котру зложились майже самі італїйскі музеї державні. Однак всї перевишає саля шеста, задля котрої самої варто би поїхати і оглянути сю виставу. В великій шафі за шклом видимо найдорозші річи византики, на котрі зложились вироби з золота ґрафа Нелївова, смальту і золота з Ватикану, таріль срібний ґрафа Строґонова, шкатулка з Monte Cassino і пр.

В двох послїдних салях находять ся окази найновійшого розвою штуки византийскої. — Для нас вистава тим цїкава, що і у нас за почином Є. Е. Митрополита починаєсь збирати материял до музею епархияльною, з котрого то материялу, дасть Біг, і у нас буде мож щось подібного зробити. А що ся вистава не лиш чисто церковна, замітне і се, що правительство італїйске всїми средствами єї попирал, а на отворене вислало свого відпоручника з мінїстерства просьвіти і рівнож мінїстерство судівництва, в особі секцийного шефа ґрафа „Coccucci“ (Коккуччі). Офіцияльне отворене вистави відбулось дня 25. цьвітня в присутности elite сьвіта артистичного і наукового. В кіль-

ка день пізнїйше сам король італїйский Віктор Еммануіл приїхав на самоходї з Риму, щоби відвідати сю цїкаву і будь що будь одиноку в своїм родї виставу.

ЛЬОРІС.

Нове Полїтично-патриотичне польске сьвято під фірмою реліґії відбуло ся в минулу неділю д. 29. мая с. р. Була се „koronacya obrazu Matki Boskiej Pocieszenia“, образу, який находить ся в костелї Єзуїтів у Львові. „Майже повних 300 лїт — примічає цїлком справедливо одна руска часопись — спочивав собі спокійно сей образ, аж поки не видвигнула его на сьвітло рука патриотників, що покористували ся ним, щоби устроїти нову польску демонстрацию на Галицкій Руси і уладити новий з'їзд „ze wszystkich trzech dzielnic“. Бож дїйсно цїкаво, чому від якогось часу як раз тілько один Львів став місцем всяких всепольских загальних патриотичних манїфестаций? Чи до Кракова так далеко?

— —

Тих (немногих) Вп. Отцїв, що зволили переслати менї ласкаво заяви на розіслане мною з 3 ч. „Ниви“ запитане, повідомляю, що проєктоване там видавництво переняло на себе Товариство св. Ап. Павла.

ЯРОСЛАВ ЛЕВИЦКИЙ.

Просить ся надсилати передплату на друге півріче і вирівнювати залеглости!

ЗМІСТ: 11. ч. Знаменна подїя (Я); Проби злуки з грецкою церквою по соборі фльорентийскім (дальше); Джон Вілїям Дрепер і его Істория Боротьби Віри з Наукою (дальше); Замітки двох росийских професорів про наші церковні відносини (дальше); Дра Франка Поема про сотворенє сьвіта (дальше); Допись (Observator); Всячина; Яко додаток: 19. Наука катехитична (о. С. Донарович).

Видає і за редакцию відповідає **Ярослав Левицкий.**
З друкарнї Народової (Манецких), Львів.

8767.

Ч. 12. Львів, 15. червня 1905. Рік II.

БІБЛІОТЕКА наукового товариства імени Шевченка

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор. Поодиноке число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації: Львів, площа св. Юра ч. 5.

Вірні інформациї.

В Петербурґскім тижневнику „Церковный Вѣстникъ“, видаванім духовною академією, появилась в 10 ч. з 1905, статя про наших Василиян, яку тут передаємо в скороченю: „Сумні вісти приходять з Галичини що до дїяльности Василиян. Утвердившись в тім „клясичнім краю нужди“ і широко розкинувши сїть польско-єзуїтскої пропаґанди, Василияни грозять загибелию православлю (?) і русскій (?) народности. Вони вже не вдоволяють ся тепер унією, але працюють над введенєм серед галицкого народа чистого латиньства. До сего уважають вони всї средства позволеними. Передовсїм стали вони систематично змінняти унїятскиї обряд в тім напрямі, щоби переробити єго в чисто латиньскиї. Так вони ввели „корунки“, „рожанцї“, майскі богослуженя, „торжества“ серця Ісусового і т. д. Юлїяньскиї календар також усунениї і заміненний григорияньским (??). Нарід жертвував гроші на устроєне іконостасів в византийскім стилю, але Василияни не тілько, що перешкодили сему, але надто усунули з церков старі іконостаси (?) і византийску штуку (?) і замінили їх римско-католицкими. Многі унїяцкі церкви переміненo в костели (??), заведено тихі, читачі Служби Божі, всупереч ритуалови унїятскої церкви (?). Аби притягнути нарід до сьвяткованя латиньских сьвят в честь Богородиці, Василияни стали доказувати в проповідях, що Пр. Богородиця висша не тілько від всїх сьвятих, але і від самого Ісуса Христа (??). Рівночасно Василияни роздувають ворожнечу між унїятами а право-

славними (?)... А як Василияни відносять ся до „русскої“ народности, се видно з їх журнала „Місионар“. Журнал печатає ся латиньскою азбукою (!!) і в кождім числї виписує на „доброго ґенїя“ Галичини І. Наумовича, що боров ся з Римом за честь православя і за достоїньство „русского“ народа... В „Місионарі“ появляють ся навіть (!) статї проти Росиї, в яких вороги „русского“ народа старають ся вмовити в своїх читачів, що „русскіе“ мають инший язик, кров і серце, чим галицкі Русини... Василияни на всїх богослуженях — утренних і вечірних — виголошують проповіди проти „правдиво-русскої“ ґазети: „Русское Слово“, а в сповідях приказують строго унїятам не ходити до читалень М. Качковского, бо в противнім разї грозять відлученем від причастия. Між тим в своїм нутрі Василияньский чин є „моральним трупом“. Вони ведуть епікурейске житє за монастирскі гроші“...

Дальше бесїда про знані і нам вже істориї випродажі Василияньских дібр і про те, що 1. червня 1904 єзуіти-Поляки з Василияньских монастирів уступили, а провід над Василиянами обняли єзуїти н ї м е ц к і (!).

Не правдаж, гарні і вірні інформациї в так поважнім журналї, як „Церковный Вѣстникъ“? Як видно з инших статий (передовсїм зі статий про церковні відносини на Буковинї), то редакция „Цер. Вѣст.“ черпає свої інформациї з таких часописий як: „Галичанинъ“, львівске „Русское Слово“ і черновецка „Православна Буковина“, отже з часописий, які не тілько з правдою, але в загалї з якоюнебудь етикою не мають нїчо спільного, з часописий, яких порядний „русскій“ не повинен навіть до рук брати. В інтересї самого „Церк. Вѣст.“ радилиби ми єму покинути своїх союзників, бо як низше викажемо, вони єго не інформують, а тілько „надувають“.

В першій мірі мусимо пояснити „Цер. Вѣст.“, що у нас, в Галичинї, нема зовсїм анї „русских“ анї „православних“. Галичина (східна), як звісно з якоїнебудь істориї, заселена Русинами-Українцями, такими самими, які замешкують росийску Україну. Одна ріжниця, що росийскі Українцї всї православні, а галицкі всї католики. Тому висказ „Ц. В.“: Василияни загрожують православю і „русскій“ народности, не має найменшого змислу. Говорити єще нинї, що Русини-Українцї а „русскіе“ — Великоросси — се одно і те саме, відай вже не годить ся...

Дальший закид зроблений Василиянам, що вони стремлять до латиньства, такий самий вірний, як і той, що вони загрожують православю. Говорити нинї про симпатиї Русинів до латиньства може тілько той, що галицкого Русина навіть на очи не видїв. Введенє майского богослуженя (нашого таки Параклиса або Акафиста до Пр. Д. М.) та „торжества“ серця Ісусового — се ще преціньне є зміною обряда. А сї богослуженя відправляють ся не тілько по Василияньских церквах, але п о в с ї х руских церквах, отже „винити“ за се т і л ь к о самих Василиян — не можна. — Що в Галичинї Русини усуну-

ли з церковного житя юліяньский календар, а замінили его на григориньский, про се довідуємо ся ми в п е р ш е з „Цер. Вѣстника“.

Так само довідуємо ся доперва з „Ц. В.“ вперше, що Василияни усувають з церков іконостаси і византийску штуку, а уряджують церкви на лад латиньских костелів. Противно, ми знаємо, що наші Василияни, а головно вийшовший з поміж них нинїшний Високопреосьвящений митрополит Андрей, стараютъ ся якраз всїма силами удержати наш східний обряд в его чистім, первіснім станї.

Щоби „богато унїятских церков мало перемінити ся в костели“, се вже звичайна лож. Такого випадку Галичани н е з н а ю т ь. Правда, переходять, навіть масами, унїяти в латиньство, але не в Галичинї, а як раз в Росиї (Холмщина), але за се вже самі „русскіе“ повинні вдарити ся в груди, а галицкі Василияни тут нї причім. — Хибний також погляд „Ц. В.“, неначе би читана „месса“ противилась ритуалови унїятскої церкви. Почавши від синода в Замостю (1720) читана лїтургія править ся в цїлій унїяцкій рускій церкві і звичаю сего нїяк не впровадили Василияни. — Що тичить ся закиду, немовби Василияни учили, що Пр. Богородиця висша від самого Ісуса Христа, то скажемо, що і Василияни, заки стануть сьвященниками, мусять учити ся богословия і складають іспити, отже не жожливо, аби коли котрий з них міг стрілити таку дурницю. Зрештою не тілько у православних, але також і у католиків є єрархія, що має дбати про чистоту Христової науки. — Як було ложию, що Василияни переміняють церкви на костели, так неменшою ложию є й се, що їх журнал „Місионар“ печатаєсь „латинскимъ шрифтомъ“. Се вже найнечеснїйше „надуватєльство“ кореспондента! — Що галицкі Русини, не тілько Василияни, називають покійного І. Наумовича ренеґатом, се цїлком слушно. Того, хто вирікаєсь як сьвященик своєї віри (і то не з переконаня!) і хто вирікаєсь своєї народности, сего прецїнь годї назвати инакше. Неправда тілько в тім, начеби Василияни не мали иншої теми до проповідий, як тілько про таке письмо як „Русское Слово“, або про читальнї Качковского. А вже клеветою мусимо назвати закид, буцїм то Василияни уживають до сеї мнимої нагінки аж... сповіди.

Що тичить ся „епікурейского житя“ Василиян, то се хиба іронїчний дотеп... Наші Василияни, а епікурейске житє...! Щось подібного не мігби вимислити навіть найбільший ворог монашого житя. Всюди справедливе нарікане, що всї сили нашого чина перетяжені працею, що недостає відповідного числа монахів, які могли би дати собі раду з найконечнїйшими справами — а тут вони епікурейцї — нероби... Кождому звісно, що наші Василияни убогі і ведуть скромне житє, що нераз ректори новіцияту (як давнїйше в Добромілї) мусїли ратувати новиків перед голодом жебраниною—квестою, а тут пише ся, що наші Василияни епікурейцї-сибарити... Ох, іронїє!

Не менше неслушним закидом є се, що Василияни протратили свої „имущества“. Коли і було „расхищеніе имущества“, то сему в кождім разї не винні Василияни, а єзуіти, що мали їх тодї під собою. — Вкінци неправдива увага „Ц. В.“, що Василияни перейшли з під управи єзуітів-Поляків, в руки єзуітів-Нїмців. Василияни тепер цїлком від всяких єзуітів независимі, мають свою власну управу і свого протоігумена (о. Філяса).

Після сего можуть поняти редакциї росийских журналів, яких вірних і чесних мають кореспондентів в Галичинї з під стягу „Галичанина“, „Русскаго Слова“ та „Православной Буковины“. А преціньь, еще раз кажемо, такий поважний журнал, як „Ц. Вѣстникъ“, повинен би знати, яких має кореспондентів і не повинен давати ся надувати несовісним індивідуам.

Я.

Замітки двох росийских професорів духовної Академії про наші церковні відносини.

Ч. II. *Свящ. Титова:* **Русское духовенство** въ **Галиціи.**

(9. Продовженє).

Ш. Біле духовеньство в Галичинї.

а) Патронат (дальше).

Із сего виходить, що проф. Титов ошибочно зводить теперішний патронат на наших руских ктиторів. Сей погляд тим дивнїйший у такого історика рускої церкви, якому чей є відомим знесенє натронату в унїяцкій церкві в Росиї 1833 р.[1]).

По історичнім начерку Автор переходить до з'ображеня теперішного стану патроната, чи радше его наслїдків. І так їх (ст. 39) представляє:

„Ми сказали, що патронат заподіює велику шкоду і необчислені лиха для гр.-кат. гал.-рускої церкви. На першім місцї

---

[1]) Гл. Воспоминанія Архіепископа Антонія о греко-уніятской церкви въ западной Россіи, Петерб. 1889 ст. 38, цит. у Міляша l. c.

тут треба поставити величезне п о н и ж е н е, яке терпить завдяки патронацкому праву галицко-руске духовеньство і загалом ціла гр.-кат. церква в Галичині. Справді, представте собі, на які понижуваня і образи може бути виставлений гр.-кат. сьвященик, приневолений просити римско-катол. епископа, або польского маґната.

„Ось як (ст. 40) росказує один галицко-руский грецко-католицкий сьвященик о тих понижаючих митарствах, з якими не минуче вяже ся одержанє презенти.

„„По упливі одного рока сотрудництва, я був завідателем маленького прихода, давної капелянії, недалеко від милятиньского костела. Я там являв ся від часу до часу, як і много других сьвящеників — руских і латиньских, по просту задля „хапатнї“ від пробоща, а головно: — для поробленя знакомостий серед шляхти з цїлию одержаня в будущім презенти. Умовчую о пробах, на які підбирали мене в костелї, на то, щоби переконати ся, чи я не схизматик, або, — що єще гірше — не москаль. А на що я не надивив ся, яких гіршачих слів не наслухав ся в домі пробоща від шляхтичів підпанків, а єще більше від „мучеників“) збігших з Холмщини унїяцких сьвящеників, котрих тьма тодї була в Милятинщинї, — того і на воловій шкірі не списавби! Нераз я кусав ся за язик, затискав зуби, слезами запливали мої очи, і я був готов плакати зза сьвідомости, що я не можу нїчого відповісти клеветникам, бо я знав, що дома жінка і двоє дїтий вижидають „хлїба“ від презенти.

„Не маючи переконаня, що на другий раз з такою самою терпеливостию зможу вдержати язик за зубами, а з другої сторони знаючи і то, що анї консистория, анї владика за мною не вставлять ся, я раз упав в церкві перед образом св. Николая і так зачав молити ся: „Прости менї, св. отче Николаю, мої гріхи, завдяки яким я дістану презенту; но... потім я їм всїм вдесятеро відплачу“... По трех лїтах сьвященьсгва за старанєм польских шляхтичів, латиньских ксьондзів, а навіть, єзуїтів, один шляхтич сам прислав до мене депутацию селян з заявою, що нїкому другому, лише менї, правдивому Русинови-католикови, підпише презенту на опорожнену парохію. Вже лиш ставши сьвящеником, я показав власними своїми дїлами, який я справдї Русин (ст. 41) і сьвященик, поступаючи у всїм чесно, совісно і справедливо. Тодї серед польскої братиї повстала сварка, счинили ся крики в цїлім повітї, при чім шляхтич один на одного спихав вину за попиране такого полякоїда і замаскованого Москаля, яким я був, на що я сам спокійно відповідав: „Так як ви пани і ксьондзи, поступаєте нечесно, то і нам треба відплачувати вам тим самим““.

---

¹) Слова книжки полишені тут без зміни.

Дальше оповідає, як колятори, щоби єго позбути ся з повіта, самі вистарали ся єму о иньшу парохію і так кінчить (ст. 41):

„„Ось такими то дорогами, правда, не компромітуючими мене, я дістав дві презенти. Але є у тій справі і другі дороги, найчастійше настільки гіршачі і понижаючі, що самі сьвященики, перейшовші через них, потім до смерти стидають ся о них споминати (Автор сам підчеркнув!).

„„Заміщенє парохій після нинїшного способу т. є. на підставі і в зависимости від презентациї, є чистий скандал, зневажаючий високе достоїнство Христвої Церкви“ (ст. 42) справедливо говорить другий гр.-кат. гал. рус. сьвященик. „Сьвященик, що видержав іспит зрілости, має дипльом всеучилища (т. є. університета), чоловік високо образований, стає зависимим від людий, що часами покінчили, і то єще — з лихим успіхом, сельску школу! Слугу Христової Церкви поневіряють надуті аристократи, які не мають нїякої стичности з церквою, а часто прямо ворожо настроєні до руского обряду. А дуже часто буває і так, що колятори публично ведуть неморальне житє, в найстрашнїйший спосіб кепкуючи з приписів Церкви. Напр. в одній парохії жиє ясновельможний жонатий ґраф, що тримає при собі на загальне згіршенє підбічницю, з якою незаконно жиє в очах всїх. Сей ґраф — зразок роскішника — заряд свого майна віддав тій повії. Представ собі, читателю, положенє сьвященика, котрий, коли освободить ся отся парохія, буде приневолений шукати презенти. Передше всего він буде мусїв поклонити ся і може бути, навіть і поцїлувати руку розпустниці, почім він стане ся гідний чести бути допущеним перед лице ясновельможного ґрафа, такого самого розпустника. Яка ганьба для слуги Христової Церкви! А ті многі, многі случаї, коли сьвященики через посередництво паньских лакеїв дістають презенту, чи вони не сьвідчать о тім, що презентацийне право віджило свій вік, належить до кляси тих антиків, для яких лише місце в музеях старини?

„„Був час, коли жельмани (т. є. жиди) мали ключі від церков: щось подібного представляє і нинї презентацийне право“.

„Кромі величезного пониженя сьвящеників і загалом цїлої гр.-кат. церкви в Галичинї патронацке право конечно веде за собою і другі дуже сумні і згубні наслїдки. Патронацке право дає можність посїдаючим єго римо-католикам вводити на (ст. 43) місця сьвященичі людий мало спосібних, або цїлковито неспосібних, а часами навіть прямо негідних. Патронацке право дає можність єго власникам держати сьвященичі місця порожними деколи по кілька лїт, коли сусїдні ксьондзи занимають ся явною пропаґандою серед галицких Русинів, обертаю-

чи їх в католицтво[1]). Користаючи з патронацкого права польскі пани жадають від руских сьвящеників часами найтяжших народних жертв, беруть від них хабарі, розвивають серед них підлесливість і т. и.

„„Історичні жельмани“ (т. є. жиди-арендарі патронів), справедливо замічає один з гал.-рус. гр.-кат. сьвящеників, „жадали грошевих оплат за презенти; нинїшні же патрони жадають від шукаючих презенти на парохію национальних жертв. Три роки тому назад освободила ся парохія в маєтках ґрафа Казимира Баденї. Шукаючий презенти сьвященик поїхав до Буська, щоби представити ся коляторови. Перші слова сего ворога рускости в нашім краю, звернені до сьвященика, були слїдуючі: „Ксьондз москаль?“ Чи не правда, читателю, облесне поздоровленє? О підлесливости сьвящеників в цїли одержаня парохії, особливо коли вона має єще славу „масної“, — і способах сего запобіганя ласки, безусловно компромітуючих сьвященичий стан, злишно й говорити.

Лїт служби Богу, образованя, патриотизма, канонїчних вимог і правил, при заміщеню парохій колятори не беруть в рахубу. Чи потому дивота, що тепер сьвященики, старші віком, випробовані патриоти, по кілька лїт сидячі на „голодівках“, навіть і не пробують шукати лїпших парохій, наперід знаючи, що їх труд буде зовсїм даремний?“

„Наслїдком всїх тих надужить, тїсно звязаних з патронацким правом, серед галицкого унїяцкого духовеньства послїдними часами повстав сильний рух за знесенєм (ст. 44), або принайменьш за корінною реформою презентацийного права. Се питанє живо обговорювало ся минувшого (1901) року на стовпцях галицких ґазет. При тім єще більше вияснила ся цїла ненормальність такого анахронїзма, як патронацке право. Сьвященики оповістили масу вражаючих надужить викликуваних тою аномалїєю. Питанє о знесеню презентацийного права обговорювало ся також і на деканальних (по нашому: благочинническихъ) соборчиках духовеньства, відбувших ся осенню 1905 р.

„Дорогою такого обговореня стала всїм ясною безусловна необходимість знесеня, або вже що найменьш корінної реформи патронацкого інститута. Коли 1901 р. митрополит Шептицкий пропонував гр.-кат. духовеньству, щоби воно вносило петиції до ради державної Габсбурскої монархії о збільшенє платнї, то з духовеньства всї до одного заявили тодї своє горяче бажанє також і сего, щоби патронат був знесений: „То проста аномалїя“, говорило ся в тих петиціях, щоби один чоловік назначав, так сказати, урядника, з яким нїчого спільного не має, якому нїчого не платить, і який цїлковито від него независить“.

---

[1]) Очивидно, що тут бесїда про латиньство.

„В теперішній хвили, з нагоди готовленого паломництва до Риму для поклона Папі з нагоди 25-го ювилея єго служеня, гал.-руске гр.-кат. духовеньство в числї многих других желань має намір через свого митрополита підняти також заходи о усуненє патронацкого права. Незнати і трудно предвидїти, чим може закінчити ся сей цїлий рух звернений на зміну патронацкого права".

Той самий рух треває єще до нині і саме послїдними часами наші часописи знова живо заговорили про патронат. Але ся справа, хоть як пекуща, не поступає на перед: видно, що дотеперішна тактика за мало приносить і ворожить успіхів, та що хиба потрібно єї у дечім змодифікувати. Будь як будь борба з патронатом є дуже трудна, бо має ся до дїла з привилеєм, що від віків набув вже силу правну, — а власне лежить в дусї церкви всяких прав шанувати[1]). Длятого очивидно, кожда акция в справі патронату, коли має до чогось довести, потребує відповідного поставленя питаня і відповідної тактики. О скільки можна судити з дотеперішних статий в наших часописях про патронат, то справу патронату ставить ся яко гнет руского духовеньства польскими колляторами, словом, яко справу народну. Взяти однак патронат після єго ідеї, духа і рациї істнованя, показує ся, що патронат не є справа народна, а справа церковна, церковний привилей, який так довго має підставу до істнованя, доки не виходить на шкоду церкви. Патронатом церква бажала нагородити, хоть з ущербком власної свободи, ревність своїх добродїїв і опікунів. У нинїшних змінених часах і відносинах колятори, хиба з малими виїмками, не є вже нїякими опікунами і старателями о добро нашої церкви. Коли-же патронат вяже руки церкві, церковним властям, які через него не можуть канонїчною дорогою заспокоювати таких сущних потреб свого стада, як поставленє душпастиря після свого розгляду і відвічальности, — тоді одиноким єще зглядом на історичне право може бути лише спосіб єго виконуваня. З хвилею, коли патронат зачне церкву в особах єї слуг понижати, коли місто опіки вводить в церкву симонію, в якімнибудь видї, тоді церква сама, загрожена у своїм істнованю, мусить знести сей привилей патронату, бо до сего має боже право і обовязок!

Отже випадалоби із сего, що з виглядом на успіх може тоді вести ся борба з патронатом, коли єї зводить ся за честь і свободу церкви, отже разом з властями церковними, і спільно цїле духовеньство, а не одиниці і до того хиба лише лично потерпівші. В тій цїли відповідно булоби з кождим надужитєм і понижуванєм колятора звертати ся сейчас до Ординария і сейчас жадати від патрона сатисфакциї під загроженєм

---

[1]) Розумієсь — прав справедливих, до яких нині право презентованя цїлком не належить. — Ред.

завішеня чи утрати права презентації. Дальше потрібне до сего солїдарне поперте і обставане за покривдженим цїлого духовеньства без виїмки, чи то через бойкотоване негідного колятора, чи иньшим способом. В тій цїли потрібно булоби кожду кривду заподіяну съвященикови сейчас подати до загального відома собратям, ясно і конкретно з поданєм потрібних імен. До сего може вже надавати ся лише часопись станова, а не полїтична. З огляду на то, що наші часописи полїтичні читає звичайно лише певна часть нашого духовеньства, даний случай з колятором не мігби дійти до відомости всїх съвящеників. До сего приходить єще сей згляд, що наші полїтичні часописи читають всї стани нашого народа; отже витягати патронацкі бруди в таких часописях в багатьох случаях може компромітувати лише пастирів в очах власного стада. Най дана допись як найбільше стремить до співчутя для бідних съвящеників, все таки вона полишить вражінє понижаючого „хожденія по мукамъ“, котре до того як звичайно всюди, де йде про съвящеників, готово випасти узагальненим і пересадним. Отже в становій часописи вже лекше можна говорити конкретно, а не схиматами, як се доси стрічає ся. А се причинилоби ся до більшої енергії зглядом негідних коляторів, бо тоді не один, вже і парох, навіть не думаючий о другій парохії, для того би лишень пішов просити о презенту, щоби взяти участь в спільній борбі за честь клира і свободу церкви...., а тоді і патронат не бувби вже таким великим лихом!

(Дальше буде).

Ф. Грівец.

Проби злуки з грецкою церквою по Соборі Фльорентийскім.

Церков росийска і руска.

(9. Продовженє).

Великі князї московскі стреміли все до того, щоби ті рускі провінції, котрі належали до Польщі, назад здобути та з'єднити всїх Русинів під своїм панованєм так, як се було колись. Але що Іванови IV. не удало ся позискати для себе польских елєкторів, то він використав невгодини Польщі, щоби здобути деякі провінції. Великий і енергічний король польский,

Стефан Баторий, станув до рішучої борби проти Івана IV. і провадив війну з великим успіхом (від р. 1579). Апостольскому нунциєви обіцяв Баторий, що буде при заключеню мира памятати і на справу унії [1]); однак він дав ся своїм успіхам так пірвати, що наставане нунция на заключене мира і пропозиция посередництва папи вже єму надоїло. В 1580 р. стало вже тої війни за богато і польскому народови та шляхті і всьо бажало собі мира [2]). Також Іван IV. бажав собі в своїм тяжкім положеню мира і папскої інтервенциї.

Іван IV. був спонуканий обставинами, просити в Римі о посередництво. В осени 1580 р. вийшло з Москви посольство до папи, котре прибуло до Риму 24. лютого 1581 р. [3]). Росийский посол, (не в дипльоматичнім значіню того слова, бо мав він лишень передати письменні звістки [4]) Леонтий Тома Шевріґін, передав папі на приватній авдиєнциї лист великого князя. Тут желає собі Іван IV. заключити з папою полїтичний союз та просить єго, щоби силою своєї вітцївскої печаливости положив конець війні і проливови крови між Польщою а Москвою, та щоби міг бути заключений союз християньских князїв проти Турків; в тій цїли нехай пішле посла. Про релїґію і церковну унїю не згадуєсь тут нїчого [5]). В Римі пізнали зараз, що причиною того посольства було лишень невідрадне положене великого князя та надія на заключене корисного мира з Польщею [6]).

Хотяй Рим мав лишень релїґійні і церковні цїли на оцї, мимо того вволив волю Івана IV.; однак дочасні справи мали Римови послужити лишень підставою до важнїйших пересправ.

Тепер пізнав Рим цїле положене в своїй дїйсности так точно, як мало коли перед тим; Рим став паном ситуациї. Також найшов ся і муж, котрий був в силї вибрати в тій важній хвилї відповідну дорогу.

Антонїй Поссевіно був звичайним монахом, але повний апостольскої ревности і всїх прикмет доброго дипльомата і би-

---

[1]) Typr. I. стр. 282—283, нр. 194.

[2]) Załęski, czy Jezuici et cet. стр. 326—8.

[3]) Typr. I. стр. 388 нр. 251.

[4]) Pierling. II. стр. 5—6.

[5]) Typr. I. стр. 389, нр. 251. Проте хибний є той дуже розповсюджений погляд, що Іван IV. виразив також бажане церковної унії; ту історичну похибку находимо пр. у Załęsk-ого (czy Jezuici.. на стр. 328) і у Кояловича (Лекціи, стр. 240) котрий хотяй Великоросс. то отверто признав, що Іван IV. здурив папу, обіцюючи єму унїю (Іоаннъ обманулъ папу и довольствуется миромъ съ Баторіемъ, а о соединеніи церквей и не думаетъ).

[6]) Typr. I. стр. 389, нр. 251; стр. 305—7, нр. 213.

строго політика. Він сповнив був вже дві важні політичні місії до Швеції. А тепер, вибраний до так важної місії до Москви, він порядно приготовив ся. Російскої мови на жаль не знав, але за те як найосновнїйше запізнав ся з обставинами, о скілько лише се тоді було можливе[1]). Від папи Григория XIII. дістав бреве[2]) (з датою 15. марта, 1581 р.) до Івана IV., в котрім поясняє ціль посольства і наміри Риму в рішучій і переконуючій формі. Одушевлене Івана IV. до війни з Турками та союза з християньскими князями витаєсь тут радо.

Щоби такий союз зробити можливим, осьвідчає папа готовість, посередничити в цїли заключеня мира між Москвою а Польщею. Не можна однак при тім забувати, що нема жадного сильнїйшого союза, як союз віри[3]); „лишень одна єсть Церков Христова та один заступник Христа на земли, папа римский, котрого на фльорентийскім соборі признали також і грецкі епископи". Тому не желає папа нїчого більше, як лишень сего, щоби великий князь як найтїснїйше з'єднав ся з апостольским престолом вірою і любовию. В тайній інструкції[4]) деякі з тих точок вияснені єще точнїйше. Поссевіно має посередничити в справі мира і пересправляти о війні з Турками; при тім зараз буде спосібність говорити також про унію церковну.

27. марця, 1581 р. виїхав Поссевіно враз з росийским посольством. 13 червня прибув до Вильна, де усунув всякі підозріня польского короля і заневнив єго о прихильности папи. Від короля одержав желїзний лист (litteras salvi conductus) не тому, що король сподївав ся від московского тирана щось доброго для християньства, лише длятого, щоби показати, що він робить все для ширеня віри і для зазначеня свого привязаня до папи. Міжтим війна продовжала ся; було очивидне, що великий князь лишень тому розпочав мирові пересправи, щоби зібрати нові сили і тоді заключити догідний мир.

Через те стала місия Поссевіна труднїйшою. 18. серпня прибув він до кріпости Старіца над Волгою, хвилевої резиден-

---

[1]) Typr. Supl. стр. 20—22, нр. 10.

[2]) Relacye nunc. I. стр. 344—46.

[3]) „Sed nulla potest esse maior, quam fidei et religionis coniunctio. haec enim non humana tenetur caritate, (quae quidem tenuis mutabilisque est) sed divina. Una autem Ecclesia est, unus Christi grex, unus post Christum in terris eius Vicarius et pastor universalis. Hunc vero sancti patres et Ecclesiae Doctores, oecumenicaque concilia omnia, Romanum Pontificem esse agnoscunt. idque etiam in concilio Florentino totius Graeciae episcopi,. libentissime professi sunt. Qua in sententia utinam permanere voluissent (Relacye стр. 345).

[4]) Typr. I. ст 293—305. нр. 212.

ції великого князя. Він передав великому князеви польські услівя мира і звістив, що покликуючись на авторитет папи, зробив короля більше уступчивим [1]). Поссевіна приняли прихильно, однак про релїґію не хотів великий князь пактувати [2]). Довгими пертрактаціями удалось Поссевінови так зі сторони Поляків, як і Росиян, здобути авторитетови папи і єго моральній могучости велику пошану. Дня 15. сїчня, 1582 р. заключено вкінци мир, котрий вдоволив обі сторони [3]). Сейчас по заключеню мира від'їхав Поссевіно, котрий підчас мирових переспрaв находив ся в польскім таборі, до Москви. Тепер міг він приступити до своєї задачі; з великим князем переспрaвляв про союз християньских володарів та про унію.

Три рази сходив ся він з великим князем в присутности сенаторів на релїґійну диспуту.

В першій диспутї [4]) сказав великий князь, що він вже старий і не довго вже пожие. Він вихований в християньскій вірі та ось зближаєсь вже час, коли Бог сам буде судити, чи єго віра лїпша, чи латиньска. На се відповів Поссевіно, що папа не вимагає, щоби князь принимав иньшу віру, лишень щоби ту віру, котрої учили Отцї і всї законні собори, признав і до неї прилучив ся; тодї не буде жадної ріжницї між латиньскою а східною Церквою. Папа взиває єго до того, бо, установлений через Христа пастирем, має до сего право; впрочім се творить підставу до союза християньских князїв. Чомуж би великий князь не мав піти за приміром византийского цїсаря, котрий на фльорентийскім соборі признав добровільно правдивість латиньскої Церкви та прилучив ся до неї?

На се великий князь: Папі не писав я нїчого про віру, бо до мене належить управляти лиш дочасними справами. Я вірю в Христа, а не в Греків. Поссевіно: Коли віриш в Христа, то тим самим годиш ся і з римскою Церквою. Великий князь: Папа не єсть пастирем. Поссевіно без страху: Наколи він не є пастирем, то чомуж ти до него посилав і чому предки твої називали єго пастирем? Тут вибухнув великий князь гнївно, однак поволи гнїв він погамував; Поссевіно говорив дальше спокійно про печаливість і любов папи. В другій і третій диспутї [5]) перейшов Поссевіно до найважнїйших подробиць.

В тих розговорах розвинув Поссевіно весь свій талан. Бистрим своїм умом і знаменитим пановапем над собою з'умів він стати паном ситуації. (Д. б.).

---

[1]) Typr. I. стр. 369—70, нр. 240.

[2]) Typr. I. стр. 365—66, нр. 237.

[3]) Relacye, I. стр. 419—428.

[4]) Moscovia, стр. 32—35.

[5]) Moscovia, стр. 35—38.

Великий князь відзначив єго великими почестями і вислав враз з ним посольство до цїсаря і до папи, котре прибуло до Риму в вересни 1582 р. Посольство передало папі лист, в котрім великий князь дякує за посередництво [1]). Великий князь одушевляєсь союзом з християньскими державами і папою та війною проти Турків; релїґійні питаня однак згадує лише вимінаючо [2]). Папа помимо того був і тим успіхом вдоволений; ще раз пригадав він великому князеви і дякував передовсїм за дозвіл, щоби католицким купцям і місионарям вільно було приходити до Москви та через Моску вибирати собі дорогу до Азиї [3]).

Так скінчилась місия Поссевіна. Своєї остаточної цїли вона не осягнула, всеж однак мала більше успіхів, чим усї попередні. Поссевіно усунув неодні упередженя в Польщі і в Москві; авторитет католицкої Церкви і Папства через місию Поссевіна зискав много. Великою заслугою Поссевіна є то, що він звернув увагу Риму і католицкого сьвіта на Русь, прилучену до Польщі. Унїя польскої Руси є по думцї Поссевіна конечним услівєм можливости унії московскої Руси. Свої глубокоумні уваги, оперті на бистрих помічанях і практичних дослїдах, помістив в книжцї п. з. Moscovia, котра тодї розумієсь викликала велике заінтересованє.

Поссевіно вичисляє в Moscovi-ї найголовнїйші перешкоди унії [4]), але при тім подає він средства, котрими помимо тих перешкод можна унїю бодай приготовити [5]). При кождій случайности треба з виднїйшими Москалями вести релїґійні диспути; в специяльно до тої цїли заснованих семинариях повинно виховувати ся росийску молодїж на місионарів власного народу. Місионарі мусять вучити ся мови народа та подбати про виданє відповідних книжок в росийскій мові. Таким способом можна без великого шуму приготовити унїю [6]). Головним блудом дотеперішних проб унії було то, що за мало звертало ся уваги на поученє народу і на усуненє упереджень серед образованих, а обмежувано ся лише на церковно-полїтичні пер-

---

[1]) Турґ. I. стр. 390 92, нр. 251.

[2]) Relacye, I. стр. 445—6.

[3]) Relacye, I. стр. 449.

[4]) Стр. 6—7. До найбільших перешкод належать: 1) нарід не знає, що то є схизма, 2) ворогованє проти „росийских“ обрядів тяжко карає ся, 3) князї і дворяни чули від протестантских купців много клевет на католицку Церков, 4) схизма має зверхні прикмети побожности, а через те переконанє, що єї віра правдива, 5) полїтика великих князїв супроти папи є нещира, 6) схизматики почитають деяких своїх власних Сьвятих.

[5]) Стр. 8 і сл.

[6])Quae omnia sane aliquam, ac sine multo strepitu viam ad rem Dei bene gerendam solent complanare (Moscovia, стр. 8).

трактації. Наколиб сейчас по фльорентийскім соборі було ужило ся відповідних средств, то один такий Марко з Ефезу не був би в силї знищити так сильне і Боже дїло [1]). Се дїло унії можна в польскій Руси робити без перешкоди; через те зискало би ся сильне орудиє до наверненя Москви [2]).

Крім того подає Поссевіно ще кілька більше конкретних проектів. Треба заснувати росийскі семинарії в Полоцку або в Вильнї (для польскої Руси), а в Празї або Оломунци для московскої Руси. З Венециї і Риму повинні приходити до Москви купцї, що мають сильну віру і відвагу, а ті могли би до того довести, щоби також і католицким сьвященикам вільно було осїдати в Москві. Позаяк унія польскої Руси мала би великий вплив на Москву, проте повинен папа вислати до руских епископів в Польщі дружні листи і запрошувати їх до унії.

Поссевіно подає в своїй книжцї плян унії так добре обдуманий, що лїпшого історія до тепер не знає. Не один з его проектів ще й нині заслугує на увагу. Замітне при тім, що Поссевіно признає католицким Славянам важну ролю в дїлї унії, пропонуючи росийскі семинарії в Польщі і в Чехах; на жаль не знайшли ся між тодїшними Славянами (з виїмком польских Єзуїтів) майже жадні мужі, котрі би були спосібні і готові до такої працї по мисли Поссевіна. Великий дух Поссевіна зачинає нову еру в історії проб злуки Церков.

Пляни военні і пляни унії в Польщі. — Димитрий Ложний.

Іван IV. Грозьний умер 1584 р.; по нїм наступив его слабий син Теодор, за котрого управляли державою бояри. Григорий XIII. вислав сейчас до Теодора бреве [3]), запевняючи его о тій самій приязни, яку він мав для Івана IV; подібне бреве [4]) було приготоване і для бояр, котрі управляли державою. Одно і друге мав Поссевіно принести до Москви, але він там не вспів прийти [5]). Також і иньше бреве Сикста V. з датою 20. жовтня 1586 р., котре Поссевіно мав також принести до Москви, не дійшло до призначеної цїли [5]). (Д. б.).

---

[1]) „Non satis fuisset unus Marcus Ephesius tam solido ac divino operi subvertendo“.

[2]) Jam eam (себто Русь-Украйну) haberemus tamquam validissimam machinam, quae Moscovitico schismati expugnando posset admoveri“, стр. 8.

[3]) Турґ. II. стр. 3—4, нр. 4.

[4]) Турґ. II. стр 5—6, нр. 5

[5]) Pierling, II. стр. 290 і сл.

Д-ра Франка „Поема про сотворене сьвіта".

Подає
о. Др. Микола Конрад.

(3. Продовженє).

Єгиптольоґія [1]) дальше виказує, що тогочасне ґеоґрафічне положенє египетскої землї і етноґрафічне походженє народів, в нїй замешкалих, точно відповідають біблїйним оповіданям. І сесе ґеоґрафічне положенє Єгипта було так звісне Ізраільтянам, що Мойсей, описуючи положенє деяких не знаних для Жидів місцевостий землї Хананьскої, для поясненя, порівнує їх з положенєм добре їм звісних египетских місцевостий. Описи чудес в Єгиптї відповідають клїматичним властивостям египетского підсоня [2]).

Єгипетскі розкопи сьвітло ствердили біблїйну історию Йосифа в найменших навіть подробицях; як прим. біблїйне оповіданє о купцях Ізмаелїтах [3]), о славних египетских пекарях і о ношеню хлїбів в кошах на голові [4]), о звичаю торжественно обходити уродини Фараона [5]), як також о шпихлїрах для перехованя збіжа, котрих опис є докладний.

Подія, що зайшла межи Йосифом а женою Пентефрия своїм змістом дуже близка египетскій повісти з 15 віку перед Христом „Роман двох братів" [6]). Сон Фараона одвічає місцевим відносинам, котрих чужинець не мігби собі уявити [7]).

Острижене Йосифа і перебране его відповідає двірскій етикетї Фараона [8]). Слова Фараона до Йосифа [9]): „устъ твоихъ да послушаютъ вси людіе мои": одвічають египетскій фразї для означеня найвисшої гідности. Бальзамованє тїла Якова, отця Йосифа, відповідає звичаю, усьвяченому в Єгиптї. Історию Йосифа порівнав з египетскими памятни-

---

[1]) I enormant, тамже t. I. 263—265.

[2]) Du Bois-Aime, Description de l'Egypte ст. 307.

[3]) Ebers, Aegypten und die Bücher Mose's, t. I. ст. 288.

[4]) Zaborski, Źródła hist. Wschodu, ст. 80 h.

[5]) Сьвідчить розетаньский камінь і Ухвала трияэична з Канопи гл. Letronne, Recueil des inscript. greques et latines de l'Egypte 1842.

[6]) Папірус, що подає тую повість знаходить ся в Britisch Muzeum, набутий від п. Orbiney. Сю повість списав якийсь Єннох за Менефти, наслїдника Рамзеса II Гл. Ebers, Aegypt. und die Bücher Mos'es t. I. ст. 314—315.

[7]) W. Smith The Book of Moses, ст. 333.

[8]) Herodotus II. 36.

[9]) Кн. Бытія гл. 41, ст. 40.

ками учений Ґберс, котрий у вступі „Aegypten und die Bücher Mose's, так пише: „Історія Йосифа в своїх навіть найменших подробицях малює дуже докладно стан старого Ґгипта".

О перебуваню Ізраільтян в Ґгиптї сьвідчить також і се, що в релїґійних записках Ґгиптян находимо назву імени Божого, уживаного виключно Жидами; Ег'е ашер ег'е, (азъ єсмь Сый) [1]), дословно переведене по египетски: нук пу нук". Дальше, в самім внїшнім виглядї церемонїяльних приписів ізраїльского культу пробивають ся слїди наслїдованя зверхних обрядів египетского культу [2]).

„Kasz", „Jeor" „Mou-se" і т. п. [3]) — а се також промовляє о пожити давнїйших Ізраільтьн межи Ґгиптянами.

Одним словом, египтольоґія ствердже, що бібліїйний писатель, описуючи пробуване Ізраільтян в Ґгиптї і вихід із него, знав добре цивілїзацию Ґгипта і то з XIX-ої династиї; він писав для народа, що рівно добре знав той край, єго плоди, жив ся в єго культурою, проняв ся єго звичаями і забобонами, а з вхилях упадку й забутя, віддавав честь золотому телцеви, відлитому на подобу египетского божка Апіса [4]).

Чи все то не є певним слїдом конечного побуту Ізраільтян в Ґгиптї? Зглядом инших подій жидівскої істориї в пізнїйшій епосї, коли Ізраільтяни осїли в Ханаанї, посїдаємо малюнок відкритий „Champollion-ом [5]) на мурах египетскої сьвятинї в Карнаку. Він представляє жидівского невільника з написию: „Юда гамелєк" чи „Ютаг малєк" [6]) і відповідає бібліїйному оповіданю [7]) про напад египетского короля Сусакима (по егип. Шешонка) на Ґрусалим.

А що до инших народів, чи послїдними часами в Сирії не знайшли учені ріжні старинні сьвідоцтва о знатнім колись народї Гетіїв, яких памятники сходять ся зі звістками св. Письма [8])? Учений Wright так кінчить своє дїло The Empire of the Hittites": „Ми перейшли тогочасні записки Вавилона, Асириї та Ґгипта і не тілько найшли в них взаїмну згоду а

---

[1]) Исходъ гл. III. 14. Гл. Zaborski, Źródła hist. Wschodu ст. 80.

[2]) W. Smith, The Book of Moses, ст. 256—260.

[3]) Harkavy, Les mots égyptiens de la Bible; гл. в „Journal asiatique, mars, avrib p. 18[illegible]0.

[4]) Zaborski, Źródła hist Wschodu, ст. 77—80 c. Godlewski, Archeologia t. I. ст. 211.

[5]) Champollion, Lettres écrites de l'Egypte et de Nubie, Paris 1833 ст. 98.

[6]) Відбитку сего малюнку гл. Godlewski, Archeologia Bibl. T. I. ст. 211.

[7]) I. Царств XIV. 25 –26.

[8]) Св. Письмо говорить о народї Гетіїв в кн. Бытія XV. 20; в кн. Іесуса Назина I. 4; IX, 1; XI. 3; XII. 8 Написи відносячі ся до Гетіїв знайдено по більшій части в Гамаг і Дзерабіс.

відтак стверджене біблійної історії, але надто кидають вони тілько сьвітла на події нею оповідані, що найменші навіть сумніви є неможливі“ (ст. 123].

Нехай отже самі читачі осудять, чи справедливо пише п. Франко: „мовби старі та релігійні написи, книги та записки Єгипта, Вавилона, Асирії та инших країв сьвідчили, що в жидівських оповіданях, записаних у Письмі сьвятому містить ся богато невірного, хибного та зовсім видуманого та що про найважнійші події жидівського житя, ... ті держави не лишили нїякої памяти“?

Автор „Поеми про сотворене сьвіта“ переходить вкінци до моральних приписів св. Письма Старого Завіта та їм заперечує Божу повагу.

А длячого? Бо єму не подобають ся церемоніяльні приписи, „що відносять ся до обрядів, празників, одежі, постів і инших таких річий; з котрих дещо заховують і доси Жиди, але великої части або не заховували нїколи, або давно вже перестали заховувати“ [1]).

Але сей закид упадає, коли зважимо, що Бог через Мойсея длятого дав такі обрядові приписи, щоби Ізраільтян охоронити від поганьских забобонів, до яких вони набрали сильного нахилу, живучи межи поганами.

Деякі з тих приписів були дані Жидам, кочуючим в пустинї, і не дивниця, що пізнїйші Жиди в змінених обставинах перестали їх заховувати.

Дальше п. Франкови не подобають ся „нїби божі слова“, в котрих містять ся „погані проклятя на рїжні народи, погрози та лайки, по нашому розуминю зовсім негідні божого імя“. Тоті проклятя відносять ся до народів задля їх беззаконий. А се не приносить ущербу Божому імени, навпаки відповідає Єго сьвятости; про то й до злих скаже колись Христос: „Ідїть прокляті в огонь вічний“. Погрози та лайки відповідають грубо змисловому характерови Євреїв, для котрих лагілнїйший спосіб говореня був-би безуспішний. (Д. б.)

Еще в справі Холмской Руси.

„Mei Rutheni, per vos spero Orientem convertendum“, — говорив бл. п. Папа Климентий VIII. І днесь коли не цїлий, то принайменше значна часть европейского сходу булаби в церковній єдности, колиби до унії і в загалї до справ церковних на Руси не були мішали ся Поляки. Що Полякам не ходило анї о унію, анї о католицизм, а лиш

[1]) Н. Гром. Голос 1905 р. ч. 2. ст. 15.

о спольонїзованє Руси, се річ аж надто певна. Але, що перед трийцяти лїтами в Росиї на Підлясю унїю знищено, завинили дуже много рускі сьвященики, одні через надмірне москальофільство, другі через надмірне польонофільство. Замість проповідати народови „величія божія“ в тій бесїдї, яку народови дав Господь Бог, одні намагали ся нарід руский перемінити в Росиян, другі в Поляків. Русифікаторами були сьвященики зайшовші з Галичини, польонїзаторами місцеві уроженцї, або як їх дотепер називають, „Холмчаки“. — Сьвященики „Холмчаки“ майже всї без виїмка бесїду українъско-руску називали з маловаженєм, щоб не сказати, з погордою, хлопскою, — межи собою а навіть до своїх парохіян не промовили слова по українъско-руски, — Полякам і Польщи не тілько явно і занадто сприяли, але і самі про себе голосили перед людьми: „Ja z urodzenia Rusin, ale z przekonania Polak“. „Polskość“ впроваджували не тілько в своїх домах, а навіть в церквах. На вид костелів будовали церкви, уміщували в них орґани, замість наших прекрасних, щиро-сердечних стихир-молитов „Помилуй насъ Господи, помилуй насъ“... „За всѣхъ молиши ся благая“, впроваджували лїтанїї. І через те якраз, через що думали вони унїю скріпити, приспішили єї знищенє, бо Росия думаючи, що уратує і чистий східний обряд і руску народність, знесла унїю. Сьвященикам виїхавшим з Галичини до Росиї годї було назад вертати, не один з них, хотяй з окровавленим серцем, дав ся переписати до схизми; — але місцеві уроженцї мали отверту дорогу власне до Галичини. По трийцяти лїтах переконала ся Росия, що одним почерком пера, одним замахом не можна людям видерти з серця того, що там від віків вкоренилось. Сьвященики-душпастирі полишали своїх парохіян, повиїздили в далекий сьвіт, але нарід не мав куда утїкати, лишив ся і терпів. Многі Русини-унїяти з Росиї нераз з нараженєм на всїлякі небезпеченьства перекрадали ся через границю, щоби ту в руских церквах у руско-католицких сьвящеників шукати духовної помочи-потїхи. І Господь Бог умилосердив ся над нещасливим народом. Ряд росийский проголошує бодай в части свободу віроісповіданя, — і унїя в Росиї моглаби знова піддвигнутись. Але хтож має заняти ся піддвигненєм унії? Чи ті сьвященики, що навіть против власного пересьвідченя дали ся колись переписати до схизми? Ой нї! Тим нарід вірити не буде. Обовязок той сьвятий тяжить на сьвященикаx „Холмчаках“ перебуваючих в Галичинї. Вони говорять, що терпіли за католицку віру, многі уважають їх мучениками за єдність церковну. І сьвященики „Холмчаки“ мають тепер спосібність дати довід, що вони дїйсно слуги Божі. Колись толкували ся вони, що мусїли серед темної ночи лишати всьо, утїкати на непевну долю, бо коли би були лишили ся, справі церковній нич би не були могли помочи, а тілько себе і свої родини булиби наразили на переслїдуваня-муки. Днесь Господь Бог не одному з них позволив дожити хвилї, в котрій може знова вернути ся до свого стада. А анї один з них не може вимовлятись від сповненя

того сьвятого обовязку, не може заславяти ся жадними причинами. Є межи ними сьвященики безженні, бездітні вдівці, а сьвященики жонаті і маючі родини, певно не мають дрібних дітий, для котрих мусїлиби тут лишатись. А може буде хто толкуватись старечою немочию? Анї старостию не може вимовити ся. Бо не іде тепер о тое, щоби той сьвященик с а м відправляв довгі богослуженя, с а м говорив довгі проповіди, іде тут о єго особу, о одно єго слово. Одно єго слово вистарчить, щоби уратувати тисячі. Сьвященики „Холмчаки“ без сумнїву добре пізнали, що з волї Божої надійшла хвиля, в котрій приходить сповнити найсьвятїйший обовязок, уратувати Русинів перед винародовленєм, піддвигнути унію до давної слави, бути апостолами в справі церковної єдности. Не можна сумнївати ся, що росийске правительство, коли не хоче, щоби 400.000 унїятів Русинів перейшло на обряд латиньский і стало Поляками, не буде нич мати против повороту сьвящеників унїятів на давні парохії і запевнить їм повну безпечність їх особи.

Руско-католицкий сьвященик.

В справі „нових‘ богослужень.

Розвивають ся у нас ріжні побожні товариства, між ними ширить ся Апостольство молитви, так само що року більше місцевостий прибуває таких, де править ся маєве богослуженє. У мене сего року третий рік, — як править ся те маєве богослуженє, а церков все так повна, як і в неділю. Та на жаль, ми не маємо управильнених до тих богослужень — богослужень... Приміром в першу неділю місяця в кождій церкві править ся що инше — в одній „Набоженьство“ (чому не богослуженє?) після книжочки під тим заголовком виданої О. О. Василиянами осібно, — в другій „Молебень“ після книжочки „Любѣмъ Іисуса“, — в иншій акафист або до Серця Ісусового або який инший. Звертаю на сю справу увагу і думаю, що наші Впр. Ординарияти повинні в сю справу вмішати ся і о д н о богослуженє чи молебень на сю ціль одобрити. Я вибравби Молебень поміщений в книжочці „Любѣмъ Іисуса“. Так само має ся річ і з маєвими богослуженями; всякі можливі і не можливі скорочуваня Параклиса, — кождий на свій лад і спосіб, нарід тілько баламутить до неможливости. Мене обурило і викликало як раз сю допись нове таке маєве богослуженє, видане О. О. Василиянами: „Молебен до Пречистої Дїви Марії на місяць Май“. 1905, в якім наш кра-

сний Параклис хоче автор поправити — а властиво робить щось, що мусить викликати у кождого, що любить свій обряд і дорожить ним, великий несмак. Автор вводить замість тропарів перших Париклиса (щож може їм недоставати?) инші... Що викликало сю потребу? Манія новостий! Або знова вводить по евангелию на моду літанії сьпів зі стихами, впрочім красними, але нїде не уживаними, а котрі цїлком не дорівнують Ірмосам Канона і припівам „Пресвятая Госпоже Богородице спаси насъ“ і катавасиї „Спаси отъ бѣдъ“. І се поручене до публичного уживаня. В котрім обрядї, питаю, в котрій церкві позволено би без глубших дебат і застановленя на впровадженє нових богослужень, або котрий сьвященик не руский впровадив би яке богослуженє, котре не було би поручене і одобрене осібним пастирским посланием або якоюсь осібною відозвою — розпорядженєм?... Чи то так собі, з легким серцем, можна таку „Відправу“ пускати в сьвіт?... Чи є на те яке правило у тій нашій рускій части католицкої церкви, чи нї — чи се кождий може собі правити, як єму захоче ся?... Дивує мене, що Василияни не вважають на те, щоби зі всякою найбільшою осторожностию впроваджувати всякі новости і знова, чому з легким серцем змінюють те, що красне і вже є, на инше не лїпше?! За ріжні пісні подяка і честь їм — нехай народ сьпіває, але з такими молебнями, то вже троха треба осторожнїйше поступати, бо задалеко зайдемо!

В.

З католицкого сьвіта.

Новочасний, чи там як деякі хотять, модерний католицкий рух, має за собою многих послїдователїв, — но і зовсїм природно, многих противників. Одні заперечують другим компетенцию забирати голос в справах католицкого житя, і то, що для одних є сьвятим, у других є що найменше обоятним, а знова се, що другі ставлять за засаду і принцип, перші анатемізують і відмовляють сему і крихітка слушности.

Много шуму наробили в послїднім місяци дві книжки в Італії. Перша, радше брошурка як книжка, вийшла в Римі під заголовком „Pio X, suoi atti e i suoi intendimenti“[1]). Наробила вона галасу і напсувала чи мало крови всїм приклонникам засади: „най буде як бувало“. — Мав єї написати один з приятелїв теперішного св. Отця ба навіть з єго припорученя, на що є много доказів. Перейдїм в коротцї головні єї точки. В першім віддїлї говорить автор о причинах чим раз більшого віддалюваня

[1]) Пій X, єго дїла і заміри.

народа від церкви і без застережень каже, що причина лежить в самім духовеньстві, яке замість шукати царства Божого на земли, шукає власної слави і похвал, є лакоме на гріш і т. д. З сего природно виходить, що нарід дивлячись на таке житє духовеньства, чим раз більше відчужуєсь від церкви і Бога і переходить в материялїзм і невірство. В другій главі говорить автор о молодім накорінку сьвященьства, а іменно о вихованю в семинарях. Головно розходить ся о зреформованє наук, дисциплїни і о вироблене характеру. До тепер хотїли з кождого семинариста зробити ученого, котрий би міг відразу сїсти на катедру і викладати богословиє, — а він з того всего опинюзав ся на селї, де мав до дїла не то з ученими, але впрост з анальфабетами, котрим і не снилось о всїх можливих і неможливих дистинкциях теольоґічних, — і він з тої великої учености мусїв на ново учити ся, щоби тих бідаків научити, як то вони мають хреститись! Або і що до дисциплїни. З молодого семинариста хотїли зробити автомат, котрий би точно порушував ся на кождий зазив дзвінка і виповнював стисло правило під буквою а, параґрафу 7, віддїлу другого, глави першої. Хто точнїйше ходив в тій машинериї, сей був ставлений за взір всїм прочим і ему виписувано на сьвідоцтві, що заховував ся „maxima cum laude“. Перестав дзвінок відзиватись, параґрафи лишились в семинари, наш взір пішов в сьвіт і за рік за два его декан в кваліфікациї пише, що свої обовязки він виповняв достаточно, а за других два роки, що він зовсїм опустив ся. Щож стало ся? При цїлій науцї і при увазї на заховуване параґрафів реґуляміну забули виробити в молодім чоловїцї самостійність і він лишений сам собі опустив ся. Тож автор дає ради, як сему злу зарадити, як більшу вагу треба класти на характер і на практичне образованє молодих клириків богословців, як на їх ученість і заховане реґуляміну.

Трету главу посьвячує автор наглядови, який епископи повинні мати над молодими сьвященіками, щоби ті не убігались лиш о бенефіция і за протекциями, але щоби працювали самі над собою, щоби не стратити духа Христового. — Четверта глава посьвячена чинам монашеским, щоби при оживленю первісних реґул, при змінених обставинах часу, могли віддати ще більші, як до тепер, услуги Церкві. Пята глава посьвячена головній працї, яку заміряє Пій X, се є скодифіковане права канонїчного в одну ясну і зрозумілу цїлість так, щоби вже раз всї знали в практицї о справедливости і о праві кождого. В шестій главі говорить автор о зреформованю римских конґреґацій. Много нарікалось і нарікаєсь на шлендриян пануючий в сих конґреґациях, — однак всьо, щоби о них не говорилось, то все за слабе дає поняте і о них і о системі, який в них панує. Чи є де, приміром, в сьвітї такий суд, де би судиї, котрі рішили якусь справу в першій інстанциї, засїдали при тій самій розправі і судили в другій? А щось подібного маємо в римскій конґреґациї Концилю. Сема глава говорить о реформі іменованъ

римских пралатів кардиналами. Бо до тепер рішала не правдива заслуга, лиш систем. Коли хто вибув стільки а стільки літ на певнім даним місци, котре було cardinalizio, так аби він і цїле своє житє одної проповіди не сказав, або одної сповіди не вислухав, так він, коли був на турі, мусїв зістати кардиналом. З сего повставали многі надужитя, котрим теперішний св. Отець хоче положити конець. В девятій главі говорить автор, сеї безперечно епохальної брошури, о іменованю епископів і о сповнюванню їх обовязків, головно о відбуваню пастоpальних візит, о синодах дієцезальних і провінціональних і пр. Девята глава посьвячена дипльоматиї папскій і не одно слово правди визказуєсь під ей адресом. Одинайцята глава посьвячена богослуженю. Всї знають, з якою любовию занимав ся колишний парох Сарто, а теперішний Пій X, богослуженем, сьпівом церковним-всенародним і як строго наглядав сего яко епископ і венецкий патриярх Тож в тій главі є майже слово в слово всї его наставленя о сьпіві церковнім, о захованю сьвящеників і народа в Божім домі. Дванайцята глава посьвячена проповідництву, а тринайцята брацтвам церковним. Кінчить сю брошуру кілька слів заохоти до усуненя вже раз від себе упередженя до реформи і до примінення до волї св. Отця, котрий хоче всьо „instaurare in Christo“. Не всї ті реформи нас так живо обходять, як Італійців, але все і у нас много під тим зглядом є до зробленя і до викорінення. От хочби глава XI. де говорить ся о богослуженю, о зображенях сьвятих по обравах і о вводженю певних нових набоженьств.

Саме в тій квестиї заговорив учений і звісний епископ Кремони, Єремія Бономеллї в своїй книжцї, „Три місяцї за Альпами“. Той епископ є головним орґанїзатором заробкової еміґрациї італійских робітників за границю, і тому виїхав був до Німеччини, щоби сам наочно придивитись їх житю на чужинї. Свої вражіня він віддав в книжцї, котру недавно видав, і котра також наробила много гамору, а про котру поговоримо вже другим разом.

ЛЬОРІС.

ВСЯЧИНА.

Пишуть нам з Тернополя: У нас в Тернополи орґан народної орґанїзациї „Подільский Голос“ від якогось часу вишукує лиш нагоди, щоби, не провіривши фактів, допечи „попам“. А коли знов тоті зненавиджені „попи“ посилають спростоване, то хв. редакция не хоче простувати ложи. І так із заїлостию, гідною Громадского Голосу, очернено О. О. Василиян, котрі не то, що

[1]) Tre mesi al di lé delle Alpi.

не виступали проти книжочок „Просьвіти“, але навпаки самі тіїж людям пожичали. А коли дописуватель селянин із слезами в очах представив редакції, що вона зле его поняла, що він не хотів виступати проти О. О. Василиян, бо не було защо та просив усердно о відкликанє клевети, то редакция місто справу провірити, єще обуряла ся, що селянин такий „м я г к и й“ (ispsisima verba!) і несправедливо в слїдуючім числї приписала се терророви зі сторони О. О. Василиян. І для випрошеня так справедливого спростованя треба було ужити цїлого ряду впливових посередників! Опісля шан. демократична редакция чіпнула о. Конрада за те, що він сьмів на радикальнім вічу боронити релїґії та демократичної партиї. О. К. післав спростованє, але редакция перейшла над ним до порядку дневного. — Ревна редакция вкінци напала на о. Дубицкого, перекручуючи его слова сказані на проповіди. О. Д. посилає спростованє; кажуть, що комітет редакційний навіть ухвалив був помістити его, але редакция в послїдній хвилї касує повзяту ухвалу і спростованє не помістила. Ось так у нас діє ся! А чому? Бо межи сьвященьством нема орґанїзациї. Тверді жиють своїм богом а народовці дають ся водити за ніс. Радикали, вибившися на проводирів демократичних товариств, при кождій нагоді зазначують свою партийність і старають ся зрадикалїзувати тіїж. І так на зборах делеґатів читалень „Просьвіти“, скликаних „Філією тов. Просьвіти“, горячо промовляє ся про обовязок сьвяткованя н а р о д н о г о сьвята в честь Драґоманова; на концертах в честь Шевченка, уряджених демократичними товариствами, захвалює ся нашого ґенія за те, що він відкинув християньский „м і с т и ц и з м;“ публично завзиває ся до найчисленнїйшої участи в радикальнім вічу і его хвалить ся за те, що на нїм радикали старали сч втягнути селян в свою орґанїзацию і т. и... — а ми мовчимо, і таких нїби д е м о к р а т и ч н и х патриотів попираємо! Чиж не повинні ми лучше застановити ся над статию „Ниви“ в ч. 9. с. р. „О б н о в а в Х р и с т ї?“

КЛЄРИКАЛ.

Спростованє. Спонуканий письмом о. Туркула прошу о слїдуюче спростованє: Не правдою є, начеби Пр. Епископ удїлив менї нагану за се, що я правив Службу Божу в костелї в Бучачи. Неправдою є, начеби Пр. Епископ змушував мене до резиґнациї, колиби я одержав презенту на парохію Бучач. Неправдою є, начеби Пр. Епископ по підписаню менї презенти не хотів мене на Бучач інституовати. Неправдою є, що я дістав нагану за се, що не примінив ся до розпорядженя Пр. Еписк. Ординарията з д. 22. вересня 1904. (Вістник ч. X.) і що я зложив обітницю, що не буду нїяких заходів робити в цїли полученя презенти на Бучач, а колиби єї дістав, то зрезиґную. — За те правдою є, що я з одержаної презенти зрезиґновав, правдою є, що Пр. Епископ не приняв моєї резиґнациї і заявив, що в осени завізве мене до інституциї. — Коли отже хто, то о. Туркул через незгідне з правдою представленє річи утрудняє

мені приняте Бучача в загалї, а то тим більше мене болить, що се робить сьвященик католицкий [1]).

ДЕНИС НЕСТАЙКО
гр. кат. парох в Чернелици.

Товариство вакацийних осель. Товариство Пань під Покровом Пречистої Дїви у Львові, аби звеличати Ювилей Непорочного Зачатя, основало вельми гуманне Товариство вакацийних осель, якого цїль, як звучить сама назва, основувати для бідних міских дїтий вакацийні оселї і сим дїлом пособляти їм в їх моральній та материяльній нуждї. Товариство має дозвіл збирати добровільні датки на сю цїль по цїлім краю. Крім того розсилає воно цеглки та переписні листки до звісних собі патриотів з просьбою продавати їх а зібрані за те гроші і добровільні датки присилати на адресу: Вп. П. Ольга Барвіньска, Львів, Собіщина 5. — Згаданих переписних листків є цїла серия (всїх — десять і коштують всього 50 сот.); картки, рїжнокольорові, по одній половинї чисті, а по другій прикрашені портретами наших перших і найчільнїйших мистців поезиї і прози, представляють ся дуже красно і через те повинні заступити місце всяких инших карток, видаваних переважно жидівскими підприємцями. — Отсе Товариство вакацийних осель припоручаємо передовсім ласкавій опіцї і памяти нашому Вп. Духовеньству. На так християньску і патриотичну цїль не повинен нїхто відмовити підмоги і помочи зі свого боку. Переписні листки можна купувати в Сокільскім Базари, Торговли, книгарни Шевченка і у Вп. П. Ольги Барвіньскої.

До слїдуючого числа „Ниви“ (1. липня 1905 ч. 13), приготовляємо для наших Вп. Читачів милу несподївanку, за котру ми певні, що вони будуть нам вдячні. Ми би лише просили, аби Вп. Читачі і про нас не забували та також від часу до часу справляли нам еще красші несподївanки в видї — залеглої перед — чи радше послї — плати.

---

[1]) Recte польский. — Ред.

ЗМІСТ: 12. ч. Вірні інформациї (Я); Замітки двох росийских професорів про наші церковні відносини (даль-ше); Проби злуки з грецкою церквою по соборі фльорентийскім (дальше); Дра Франка Поема про сотворенє сьвіта (дальше); Еще в справі Холмскої Руси; В справі „нових“ богослужень (В); З католицкого сьвіта (Львріс); Всячина; Яко додаток: 20 і 21 Наука катехитична (о. М. Кінаш).

Видає і за редакцию відповідає **Ярослав Левицкий.**
З друкарнї Народової (Манецких), Львів.